T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn Adlı Eser Üzerinde Dil İncelemesi

(Çeviri Yazılı Metin-Dil İncelemesi-Sözlük-Dizin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAHAR KIZILKAYA
2501121252

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. UĞUR GÜRSU

İSTANBUL 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	**Sahar KIZILKAYA**	**Numarası**	:	**2501121252**
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili ve Ed. Bilim Dalı**	**Danışmanı**	:	**Doç. Dr. Uğur GÜRSU**
Tez Savunma Tarihi	:	**19.07.2018**	**Saati**	:	**14:00**
Tez Başlığı	:	**"Risaletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn Adlı Eser Üzerinde Dil İncelemesi (Çeviri Yazılı Metin-Dil İncelenmesi-Sözlük-Dizin)"**			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. HACI ÖMER KARPUZ		Kabul
2- DOÇ. DR. UĞUR GÜRSU		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZCAN TABAKLAR		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. VAHİT TÜRK		
2- PROF. DR. MUSTAFA BALCI		

ÖZ

RİSÂLETÜ ERCEHÜ'L-KAVLEYN Fİ HAKKİ'L-EBEVEYNİ'N-NEBEVİYEYN ADLI ESER ÜZERİNDE DİL İNCELEMESİ

(Çeviri Yazılı Metin-Dil İncelemesi-Sözlük-Dizin)

Sahar KIZILKAYA

Bu çalışma 17.yy'da tercüme edilmiş olan *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn* adlı mensur eserin tercümesi dil özelliklerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Nesih hat ile yazılan *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn,* mensur olarak es-Suyûtî'nin Arapça risalelerinin Klasik Osmanlı Türkçesine çevirisi ve özetinden oluşmaktadır. Bu eser Sultan III. Mehmed Han'ın oğlu Sultan Ahmed Han'a sunulmuştur. Müellif bu eserinde, Hz. Muhammed'in ebeveyninin imanının mevcut olup olmadığını ve onların ahiretteki durumunu analiz ederken, ayetlerden ve hadislerden azami ölçüde istifade ettiğinden dînî olarak zengin bir içerik sunmuştur.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır: Giriş kısmında es-Suyûtî'nin hayatı, yaşadığı dönem, ilmî hayatı, ve eserleri hakkında bilgi verilmekte, ayrıca elimizdeki eserin muhtevası, üslubu ve şekil özelliklerinden bahsedilmektedir. Birinci bölümde eserimizin dil özellikleri incelenmekte, ikinci bölümde metnimizin transkripsiyonlu hâli verilmektedir. Üçüncü bölümdeyse dizin ve sözlük bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suyûtî, Ebeveyn'in-Nebi, Dil İncelemesi, Ses bilgisi, Transkripsiyon

ABSTRACT

LİNGUİSTİC ANALYSİS OF RİSÂLETÜ ERCEHÜ'L-KAVLEYN Fİ HAKKİ'L-EBEVEYNİ'N-NEBEVİYEYN MANUSCRİPT

(Trasncription-Linguistic study-Dictionary-Index)

Sahar KIZILKAYA

This study is a linguistic analysis of *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn* manuscript which has been handwritten in the 17th century. This manuscript is a summary and a translation from Arabic to the Classical Ottoman language of es-Suyûtî's many researches about the destiny of Prophet Muhammad's parents in the afterlife. This manuscript was presented to Sultan Ahmed I, son of Sultan Mehmed III. The author of the content of this book, Es-Suyûtî, explained explicitly about the destiny of Prophet Muhammad's parents in the afterlife whether they had faith in God or not, ending up in heaven or hell since they both already had died before they got the message of İslam. He supported and presented his view with a great amount of quotations and evidences taken from Quran and Hadith which enriched and complimented its content.

This thesis consists of three chapters; first, the introduction talks about the life of es-Suyûtî, the era he's been living in, his education journey. It also includes some pieces of information about the content of this book, the style of writing and the mold of the book itself. Following the introduction, The first chapter comes to represent the properties of the text's language, followed by the second chapter which covers the transcript of the text itself and metadata of the names which were mentioned in the text. For the last part, the third part, it contains the dictionary and the vocabulary index of the aforementioned scripture.

Keywords: Suyûtî, Prophet's parents, Linguistic analysis, Grammar, Transcription

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğu, sınırlarının en geniş olduğu dönemde tüm Arap ülkeleri, Kuzey Afrika, Balkanlar ve İran'ı hükmü altına almıştır. Bu geniş topraklar ve onlarca etnisite 17. Yy'daki Osmanlı toplumunda çok dillilik oluşturmuştur. Ancak Edirne, Bursa ve İstanbul gibi merkezlerdeki entellektüel kesimin konuşma ve yazı dili her zaman Standart Osmanlı Türkçesi olmuştur. Bunun paralelinde, Arapça ve Farsça; siyaset, divan edebiyatı ve din konularında ana bir rol üstlenmektedir ve halktan ayırıcı bir bilgi emaresi sayılmaktadır. Hatta medrese eğitimi alan devlet adamları, din adamları, ve kâtipler Arapça ve Farsça bilgisini göstermek gayesiyle, yani elitist kaygılarla resmi kitaplarda veya mektuplarda bu dilleri yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Arapça, ve Farsça kelimelerin dile eklenmesiyle Osmanlı Türkçesi ağdalı bir dil haline gelmiştir**.**

Bu geniş coğrafyada Türk unsurları dışındakiler de İslam âlemine fıkhî, ilmî, kültürel ve edebî katkı vermişlerdir. Osmanlı saray halkı İslam dinîne oldukça ehemmiyet göstermiştir ve dinin daha iyi anlaşılması için birçok tefsir, makale, fetva, şerh gibi dînî metinleri Arapçadan Osmanlı Türkçesine tercüme ettirmiştir. Elimizdeki *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn* adlı mensur eser bu zengin fikir alışverişine bir örnektir. I. Sultan Ahmed'in emriyle Es-Suyûtî'nin risaleleri özetlenip tek bir eser olarak kendisine sunulmuştur.

Tezimde bu eseri ele almamın nedeni, hem Osmanlı Türkçesinin 17. Yüzyıldaki dil özelliklerinin altını çiziyor olması, hem de içeriğin güncelliğini koruyan bir münazara konusu olmasıdır. Bu anlamda kanaatimce hazine mahiyetinde olan bu eserin faydalı bir kaynak olacağını düşünmekteyim. Eseri bu tez çerçevesinde öncelikle transkripsiyon harflerine aktardım ve buradan yola çıkarak üzerinde çalışmalar yaptım. Bana çalışmamın her aşamada bana destek olan ve değerli yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Uğur Gürsu'ya; yetişmemde büyük emekleri olan, eğitim hayatım boyunca gece gündüz desteklerini benden esirgemeyen kıymetli anneme, ağabeylerime ve sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim. Bu tezi, rahmetli babamın ruhuna hediye ediyorum.

Sahar ALSHARİE KIZILKAYA

Temmuz 2018/ İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
ÖNSÖZ ..... **VI**
KISALTMALAR ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
I. Bölüm: Dil incelemesi **12**
1.1. Yazılış Özellikleri **12**
1.1.1. Ünlülerin Yazılışı **12**
1.1.1.1. /a/ **12**
1.1.1.2. /e/ **13**
1.1.1.3. /ı/, /i/ **14**
1.1.1.4. /o/, /ö/, /u/, /ü/ **15**
1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı **16**
1.1.2.1. /ç/ **16**
1.1.2.2. /g/ **16**
1.1.2.3. /ñ/ **16**
1.1.2.4. /p/ **17**
1.1.2.5. /s/ **17**
1.1.2.6. /t/ **17**
1.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı **18**
1.1.3.1. Hemzenin (ء) Yazılışı **18**
1.1.3.2. Metnimizde çün, ile gibi edatlar. **18**
1.1.3.3. Uzaklaşma hali eki –dan, den (دَنْ) yazılış şekli. **18**
1.2. Ses Bilgisi Özellikleri **18**
1.2.1. Ses Düşmesi **18**
1.2.1.1. Ünlü Düşmesi **19**
1.2.1.2. Ünsüz Düşmesi **19**
1.2.1.2.1. ‘b’ ve ‘l’ düşmesi **19**
1.2.1.2.2. Hece Kaynaşması (Tekleşme, Birleşme)..... **20**
1.2.1.3. Hece Yutulması (Düşmesi) **20**

1.2.1.4. Ünsüz Benzeşmesi **20**
1.2.2. Ses Türemesi **21**
1.2.2.1. Ünlü Türemesi **21**
1.2.2.2. Ünsüz Türemesi **21**
1.2.3. Ses Uyumu **21**
1.2.3.1. Ünlü Uyumu **21**
1.2.3.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu (Damak Uyumu) **22**
1.2.3.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Uyumu) **22**
1.2.3.1.2.1. Eklerde Uyumsuzluk **22**
1.2.3.1.2.1.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyanlar **23**
1.2.3.1.2.1.2. Düz Ünlü Taşıyanlar **24**
1.2.3.2. Ünsüz Uyumu **24**
1.2.4. Ses Değişmesi **25**
1.2.4.1.Ünlü Değişmesi **26**
1.2.4.1.1. i/e değişmesi **26**
1.2.4.2. Ünsüz Değişmesi (Sedalılaşma) **27**
1.2.4.2.1. –t- > -d- değişmesi **27**
1.2.4.2.2. –k-> -g- /-ķ- > -ġ- değişmesi **27**
1.2.4.2.3. –ķ- > -ḫ- değişmesi **28**
1.2.4.2.4. –k- > -ğ-, -k- > -g- > -ğ- **28**
1.2.4.2.5. ñ > g, ġ **28**
II. Bölüm: Metin **29**
2.1. Transkripsiyon Alfabesi **29**
2.2. Çeviri Yazılı Metin **30**
III. Bölüm: Sözlük ve Dizin **68**
TIPKIBASIM **194**
SONUÇ **305**
BİBLİYOGRAFYA **306**

Kısaltmalar Listesi

A.	:	Arapça
A.e.	:	ayni eser
A.g.e.	:	adi geçen eser
A.g.m.	:	adi geçen makale
A.s	:	aleyhisselam
B.	:	bin, ibn
Bkn.	:	bakiniz
C.	:	cem'
C.c.	:	celle celaluhu
Çev.	:	çeviren
Dia	:	Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi
F.	:	Farsça
H.	:	Hicrî
Hz.	:	Hazreti
Ö.	:	ölüm
R.a	:	radiyallahu anha
R.anhüm	:	radiyallahu anhüm
S.	:	sayfa
S.a.v	:	sallallahu aleyhi ve sellem
Sdl.	:	sadeleştiren
T.	:	Türkçe
Tdk	:	Türk Dil Kurumu
Tdv	:	Türkiye Diyanet Vakfi
Thk.	:	tahkik
Trc.	:	tercüme eden
Üni.	:	üniversite
Vb.	:	ve benzeri
Yay.	:	yayinlari
Yy.	:	yüzyil

GİRİŞ

Celâleddîn es-Suyûtî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği

Suyûtî'nin Hayatı

İslami ilimlerin her birinde ve Arap dili ve edebiyatı alanında telif sahibi olan Celâleddîn es-Suyûtî, 849/1445 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. İsmi Ebû'l-Fadl Celâleddîn Abdurrahmân b. Kemâlüddîn Ebû'l-Menâkib Ebû Bekir b. Nâsıruddîn Muhammed b. Sâbıkuddîn Ebî Bekir b. Fahruddîn Osman b. Nâsıruddîn b. Seyfeddin Hadra b. Necmeddîn Ebî es-Salâh Eyyûb b. Nâsıruddîn Muhammed b. eş-Şeyh Humâmuddîn el-Hudayrî el-Esyûtî'dir. Adını ve lakabını babası koymuştur. Adı, Abdurrahmân, lakabı Celâleddîn'dir. İsminin sonundaki Hudayrî nisbeti, dedelerinin Bağdat'ta iken yaşadıkları mahallenin ismine işaret eder. Yine ismin sonunda bulunan Suyutî kelimesi de atalarının göç ettiği Suyut/ Asyut şehrine nisbettir[1].

Suyûtî henüz beş yaşındayken babası vefat etmiştir. Babası Kemâluddîn yazmış olduğu vasiyetinde es-Suyûtî'yi âlim arkadaşlarına emanet etmiştir. Suyûtî'nin annesi hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber Türk olduğu kaynaklara geçmiştir. O özellikle Sivaslı bir âlim olan Kemâleddîn b. el-Hümâm'ın (ö. 861/1456) büyük himmetini görmüştür. Otobiyagrafisi olan *et-Tehaddüs* isimli eserinde İbnü'l-Hümam'ın onu yetiştirirken ne kadar gayretli olduğunu açıkça ifade etmiştir[2]. Suyûtî'nin hamileri arasında Muhibbuddin b. Musayfih (863/1458), Celâleddîn Muhammed b. Ahmed el-Mahallî (864/1460), Sehabeddin et-Tabbah da yer alır[3].

Celâleddîn es-Suyûtî altmış yaşındayken 911/1505 yılında vefat etmiştir. Kabri, Kahire'de Babü'l-Karâfe yakınındaki Kûsûn kabristanına babasının yanına defnedilmiştir.

Yaşadığı Dönem

Suyûtî'nin yaşadığı dönemde Mısır'ı Memlükler yönetmekteydi. Bu dönem, nihayetinde Osmanlıların bu bölgeyi fethetmesiyle iç karışıklıkların fazlaca yaşandığı bir kargaşa dönemi olarak tavsif edilmektedir. Memlükler'in bu çalkantılı dönemindeki iktidar mücadeleleri, sultanların çok çabuk değişmesi sonucunu doğurmuştur. Nitekim Suyûtî, Memlük sultanlarından

[1] Halit Özkan, "Süyûtî", **DİA**, XXXVIII, 2010, s.188.
[2] Celâleddin es-Suyûtî, **Kitâbü't- tehaddüs bi ni'metillah**, thk. Elisabeth Sartain, Cambridge: Cambridge University, 1975, c.II, s. 5.
[3] Emine Zengin, **Suyûtî'nin Edebeu'l-Futya İsimli Eserinin Tahkiki**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2010, s.6.

on üç tanesinin iktidarı dönemine şahit olmuştur[4]. Hicri 922 yılında Memlükler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan Mercidabık Savaşı sonucunda Memlükler Devleti tarihe karışmıştır ve Mısır Osmanlı toprağı olmuştur.

İlmî faaliyetler açısından zengin bir ortamda yetişen Suyûtî, ilim merkezlerinin çeşitliliğinden ve fazlalığından istifade etmiştir. Onun yaşadığı dönemde ilmî merkezler üç başlıkta mütalaa edilmektedir: Medreseler, tekkeler (hânkâh-el-Havânık) ve câmiler. Medreselerin başında Selahaddin Eyyûbî'nin inşa ettirdiği Salâhiyye Medresesi gelmektedir. Hasan b. Nâsır Medresesi de bu dönemde faal medreselerdendir. Tekkeler, daha çok tasavvuf gönüllülerinin merkezleri olmakla birlikte ilmî faaliyetlere de katkı sağlayan mekânlardandır. Bunlar arasında özellikle Şeyhûniyye ve Baybarsiyye hânkâhları meşhurdur. Amr b. Âs'ın (ö. 43/664) inşa ettirdiği Câmiu Amr b. el-Âs diye meşhur olan külliye, sadece bir mescid değil, üniversite nitelikli bir eğitim kurumu fonksiyonunu icra etmektedir. İbn Tolon ve Ezher de bu türün meşhur örneklerindendir.[5]

İlmî Hayatı

İslâmi ilimlerin hemen her alanında eser veren Suyûtî'nin bu başarısında şüphesiz tahsil hayatı önemli rol oynamaktadır. Suyûtî'nin himayesini üstlenen İbnu'l-Hümâm, Suyûtî'yi babasının ölümünden hemen sonra dönemin ilmi faaliyet merkezlerinden biri olan Şeyhûniyye Hangâhı'na yerleştirmiştir. Suyûtî sekiz yaşına geldiğinde Kur'ân'ın tamamını ezberlemiştir. Şeyhûniyye Hangâh'ında küçük yaşta fıkıh ve nahiv ilimleriyle tanışmıştır. Ahkam hadislerini bir araya toplayan *el-Umde*, Şâfii fıkhında İmam Nevevî'nin (ö. 676/1277) *Minhâcu'n-Nevevî*, Beydâvî'nin (ö. 685/1286) fıkıh usulüne dair yazdığı *Minhâcu'l-Beydavî* ve İbn Malik'in (ö. 672/1274) *Elfiyye* isimli eserlerini ezberlemiştir. Bu ilim tahsili 11 yıl sürmüştür ve bu süre zarfında Arap dili ve nahiv üzerine çok sayıda eser okuduğunu belirtmiştir.

İlk eserleri olan *Kitâbu Şerhi'l-istiâze ve'l-besmele* ve *Kitâbu Şerhi'l-hayâle ve'l-havkale* isimli eseri üzerine hocası Alemuddîn el-Bulkînî (ö. 868/1464) bir takriz yazmıştır[6]. Suyûtî, öğrencilik döneminde yazdığı kitaplarını yok etmeyi düşünmüş; fakat hocasının eserine yazdıklarına saygıdan dolayı, ilk eserlerini korumuştur. Henüz on yedi yaşına geldiğinde fetva vermek ve ders okutmak üzere icazet almıştır[7]. Önemli hocalarından biri olan Kafiyeci'den (ö.

[4] Emine Zengin, **a.g.e**., s. 6.
[5] Emine Zengin, **a.g.e**., s. 7.
[6] Suyûtî, **et-Tehaddüs**, c.II, s. 137.
[7] Halit Özkan, **a.g.m.**, s. 188.

879/1474) tefsir, hadis, usûl dersleri, Arapça, meânî derslerini okumuş veya dinlemiştir. El-Bulkûnî, Şemseddin el-Hanefî (ö. 867/1462), Takiyyuddîn eş-Şumunnî (ö. 872/1468), Şihabuddin eş-Şarmesâhî (ö. 865/1460), Şerafedddin el-Münavi (ö. 871/1466), Muhammed b. İbrahim eş-Şirvani, Şemsuddin Muhammed es-Sahavi (ö. 902/1497), Celaluddin el-Mahalli (ö. 864/ 1459) önemli hocaları arasındadır.

Mantık ve felsefe ilimleriyle ilgilenmemiş, bu ilimlerle ilgilenmenin ünlü hadis alimleri İbn-i Salâh (ö. 643/1245) ve en-Nevevî'nin (ö. 676/1277) fetvalarına dayanarak haram olduğunu bildirmiştir. Mantık ve felsefeyle ilgili *el-Ğays el-mağdık fî tahrîmi'l-mantık* adında küçük çaplı bir eser kaleme almıştır. Bunun üzerine hocası el-Bulkînî'ye mantık ilmi hakkında sormuş, hocası da yüksek sesle "haramdır" demiştir. Bundan sonra tamamen ilmî gayretini hadis ilmine yöneltmiştir[8].

869 yılında Hacc yolculuğuna çıkmıştır. Otobiyografisinde bu yolculuğun çok verimli geçtiğini söylemiştir. 870 yılında Hacc yolculuğunu tamamladıktan sonra İskenderiye seferine çıkmıştır. Bu seferden döndükten sonra bir daha Kahire'den ayrılmamıştır. İskenderiye seferinden döndükten sonra fetva vermeye başlamış ve 20 yıllık aradan sonra İbn Hacer'in hadis imla geleneğini devam ettirmiştir. 877 yılında Şeyhuniyye Medresesi'ne müderris olmuştur[9].

Şeyhuniyye Medresesi'ndeki göreviyle birlikte, bazı idari görevlere de atanmıştır. Suriye emiri Berkuk en-Nâsırî'nin türbesine idareci olarak atanması, h. 891 yılında Sultan Kayıtbay tarafından Baybarsiyye Hangâhı'nda şeyhlik görevine getirilmesi bunlardan bazısıdır. es-Suyûtî'nin maaşlı olarak idareci veya hocalık görevleri Sultan Kayıtbay'la aralarının bozulmasına kadar devam etmiştir. Sultanın huzuruna çıkarken önünde eğilmemesi onun sahip olduğu bütün devlet görevlerinde azledilmesine neden olmuştur. Bundan sonra Ravza adasındaki evine çekilmiş ve bir daha devlet görevi almamış ve kendisine gönderilen hediyeleri de kabul etmemiştir.

Celâleddîn es-Suyûtî'nin hayatında iki dönemli bir inziva hayatı söz konusu olmuştur. İlk dönem inzivasında, hayatında yalnızlık, Allah'a yönelme ve diğer tüm işleri bir kenara bırakma hâkimdir. Bu döneminde kendisini eserlerine vermiş, ders ve fetva vermeyi terk etmiştir. Bu dönemde *et-Tenfîz fî'l-i'tirâz an terki'l-fetvâ ve't-tedrîs* isimli kitabını kaleme almıştır. Bu birinci dönem kısa sürmüş ve Baybarsiyye Hangâhı'ndaki meşihat içerisinde bulunma görevine geri dönmüştür. Bu görevine 906/1500 yılına kadar devam etmiştir. Fakat bu tarihten sonra

[8] Emine Zengin, **a.g.e.**, s. 9.
[9] Halit Özkan, **a.g.m.**, s. 189.

Baybarsiyye Hangâhı'ndaki görevini de bırakmış, tamamen dış dünyayla ilişkisini kesmiş ve ölünceye kadar uzlet hayatı yaşamıştır.

Suyûtî'nin Eserleri

es-Suyûtî'nin, telif alanında velut âlimlerin başında geldiği bilinen bir husustur. Hemen her alanda eser telif etmiştir. Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, hadis, kelam, nahiv, tefsir, tarih, biyografi (tabakât) alanlarında telif eserleri vardır. Eserlerinin sayısı 550 civarında olup telif sayısı tartışmalıdır. Bu eserlerin tamamı büyük hacimli eserler değildir. Küçük hacimli risaleler ve fetvaların her biri de müstakil bir yayın olarak sayılmıştır.

es-Suyûtî, eserlerini alışılmışın dışında bir tasnife tabi tutmuştur. Otobiyografisini kaleme aldığı *et-Tehaddüs'*te yapmış olduğu bu tasnifte bütün teliflerini yedi başlık altında gruplandırmıştır[10]. Biz burada yalnızca tasnif biçimini zikretmekle iktifa edeceğiz:

1. Benzerinin asla yazılamayacağı ve alanında tek olanlar kitaplardır. Bu kategoriye on sekiz kitabını dahil etmiştir. Bu kategoride bulunan eserler daha çok Kur'ân ve tefsir ilmi ile nahiv ilmine dair yazdığı eserlerden oluşmaktadır.

2. Benzerlerinin yazılmasına kendi döneminin âlimlerinin de gücünün yetebileceğini düşündüğü kitaplardır. Bunlar bir cilt hâlinde yazdığı kitaplardır. Elli telif eser bu gruba girmektedir.

3. 10 sayfalık küçük hacimli kitaplardır. Bunların sayısı atmıştır.

4. Fetvalar hariç küçük kitapçıklardır, adedi yüzdür.

5. Kitapçık kadar olmayan, fetvaları içeren yazmalardır. Bunlar seksen tanedir.

6. Telif eser olarak sayılmayan, özen göstermediği hâlde öğrencilik yıllarına ait olan çalışmalardır. Sadece rivayet olarak bir değeri vardır. Bunlar kırk kitaptır.

7. Yazmaya başladığı hâlde daha sonra bitirmediği eserlerdir. Bunların sayısı da yüz kadardır.

Suyuti'nin eserlerinin en önemli özelliği asılları kaybolmuş birçok kitaptan alıntı, ihtisar ve cem yaparak bu metinleri günümüze aktarması olmuştur. Suyûtî'nin yaşamış olduğu dönemde

[10] Suyûtî, **et-Tehaddüs**, c.II, s. 105-136.

İslam toprakları üzerinde savaşlar mevcuttu. Savaş hali, yazılan eserlerin yakılması veya yok olması suretiyle bugüne ulaşmasına engel olmuştur. Ancak Suyûtî, bugüne ulaşmayan söz konusu kitaplardan alıntılar yaparak onlar hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Eserlerinin sayısı hakkında ittifak sağlanamamakla beraber bu hususta en kapsamlı listeyi hazırlayan İyaz Halid Et-Tabba 1194 sayısına ulaşmakta; bunlardan 331'inin matbu, 431'inin yazma, 432'sinin kayıp olduğunu söylemektedir. İslami ilimlerin bütün şubelerinde eser telif etmiştir. Hadis, hadis usulü, fıkıh, fıkıh usulü, usulü'd-din, tasavvuf, lügat, sarf, nahiv, tarih, edebiyat, tefsir ve Kur'an ilimleri dallarında çok sayıda eser vermiştir. Bazı eserleri hakkında intihal ile suçlanmıştır ve bundan dolayı döneminin uleması tarafından eleştirilmiştir.

Suyûtî'nin eserlerinden bazıları dilimize tercüme edilmiştir. Ulaşabildiğimiz kadarıyla Türkçeye tercüme edilen eserleri şunlardır:

1.Miftâhü'l-cenne fi'l-ihticâci bi's-sünne: Akîdede Sünnetin Yeri, trc. Yüksel Kılıçaslan, İstanbul: Nida Yayınları, 1987.

2.Câmiü's-sagîr: Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi, trc. İsmail Mutlu, Şaban Döğen, Abdülaziz Hatip, 3 cilt, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1996.

3. Merasidü'l-metali fi tenasübi'l-mekat ve'l-metali': Celaleddin es-Suyuti ve Surelerin Başı ile Sonu Arasındaki Münasebetle İlgili Merasidü'l-metali fi tenasübi'l-mekat ve'l-metali' İsimli Eseri, trc. Süleyman Mollaibrahimoğlu, İstanbul: Dernekpazarı Köyleri Kültür ve Dayanışma Vakfı, 1994.

4. Esbabu vürudi'l-hadis: Hadisler ve Sebebleri, trc. Necati Tetik, Abdulmecid Okçu, Erzurum: İhtar Yayıncılık, 1996.

5. Fethu'l-celil li'l-abdi'z-zelil: trc. Rıza Halilov, Cüneyt Eren, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 2001.

6. Tarihü'l-hülefa: Hazret-i Ebu Bekir, trc. Lütfi Doğan, İsmail Ezherli, Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 1957.

7. el-İktirah fi ilmi usuli'n-nahv**,** trc. Ahmet Subhi Furat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü, 1975.

8. el-İtkan fî ulumi'l-Kur'ân**,** Kur'ân İlimleri Ansiklopedisi, trc. Sakıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1987.

9. Alemü'l-berzah: Kabir Alemi, trc. Bahaeddin Sağlam, İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985.

10. Tenâsükü'd-dürer fî tenâsübi's-süver: Kur'ân Surelerinin Sıralanışındaki Sırlar, Mustafa Karakoç, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.

11. el-Hasaisü'l-kübra: Kifayetü't-talibi'l-lebib fî hasaisi'l-habib: Peygamberimiz'in Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, trc. Ömer Temizel, Konya: Uysal Kitabevi, 1994.

12. Sünenü'n-Nesei: trc. A. Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol, İstanbul: Kalem Yayınevi, 1981.

13. Tefsir-i Celaleyn, trc. İbrahim Serdar, Yusuf Şensoy, İstanbul: Fatih Enes Kitabevi, 1997.

14. Tahzirü'l-eykaz min ekazibi'l-vu'az, haz. Ali Toksarı, Kayseri: Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi, 1993.

15. Ziyaül-basar: Göz Aydınlığı, çev. sdl. İsmail Özgümüş, İstanbul: Çelik Yayınları, 2003.

16. İhyaü'l-meyt bi-fezaili ehli'l-beyt: Ehlibeyt'in Faziletleriyle Yaşayan Ölülerin İhyası, trc. Seyfullah Kılınç, Ankara: Rehber Yayıncılık.

17. Te'yidü'l hakikati'l-aliyye ve teşyidü't-Tariki'ş-Şazeliyye: Yüce Hakikatler ve Şazeliyye Tarikatı, trc. Ferzende İdiz, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013.

18. Esrâru'l-kevn: Kainatın Sırları, trc. Seyfullah Erdoğmuş, Bursa: Mercan Kitap, 2011.

19. el-Behçetü'l-Merziyye: Arapça Dilbilgisi Kitabı, trc. Mehmet Ali Arslan, Diyarbakır: Seyda Kitabevi.

20. ed-Dürru'l-mensûr: Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, trc. Zekeriya Yıldız, Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2012.

Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn'in Muhteva, Üslup ve Şekil Özellikleri Hakkında

Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn isimli eser, Celâleddîn es-Suyûtî'ye ait olup, İslam Peygamberi Hazreti Muhammed'in anne ve babasının ahiretteki durumunu sorgulamak için kaleme alınmıştır. Suyûtî, Hazreti Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki ahvali hakkında, bizim incelemiş olduğumuz risalesi dışında altı risale daha yazmıştır. Bu risalelerin isimleri şu şekildedir*: Mesâlikü'l-hünefâ fi vâlideyi'l-Mustafâ, ed-Dürucü'l-münîfe fi'l-âbâi'ş-şerîfe, el-Makâmeti's-sündüsiyye fi'n-nisbeti'l-Mustafaviyye, et-Ta'zîm ve'l-minne fi enne ebevey Rasûlillah salla'llâhü aleyhi ve sellem fi'l-cenne, Neşrü'l-alemeyni'l-münîfeyn fi ihyâi'l-ebeveyni'ş-şerîfeyn, es-Sübülü'l-celîle fi'l-âbâi'l- aliyye*'dir. Suyûtî'nin ilgili altı risalesinin ana teması Ebeveyn'in ehl-i necat oluşudur. Suyûtî'nin bu konuda yazmış olduğu risaleler daha sonra yazılmış pek çok esere kaynaklık etmiştir. Suyûtî'nin bu risaleleri Nazzâmiyye Üniversitesi Rektörü Seyyid Muhammed Habibullah Reşîd el-Kâdirî yönetimindeki musahhihler tarafından neşredilmiş ve Haydarabat'ta 1961 yılında üçüncü kez neşredilmiştir. Ancak bizim incelemiş olduğumuz risale yazma halinde olduğundan neşredilememiştir. İncelemiş olduğumuz *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn* isimli risale, 1603-1617 yılları

arasında Osmanlı Devleti'nde hükümdarlık yapan I. Ahmed Han'ın emriyle adını bilmediğimiz bir kişi tarafından Arapçadan Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir.

Hazreti Muhammed'in ebeveyninin dinî durumu meselesi, tarihî seyir içinde çeşitli vesilelerle mezhepler arası ve mezhepler içi bir tartışma konusu olarak gerek entelektüel bir merak ve gerekse halkın zihnini ve vicdanını meşgul eden bir konu olarak gündemde kalmıştır. En erken olarak hicri ikinci asrın ortalarında Sünnî-İslâmî literatüre girmiş, o tarihten itibaren günümüze dek süregelmiştir[11]. İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) Hazreti Muhammed'in anne ve babasının kurtuluş ehlinden olduğunu ispat eden *er-Risâletü'l-beyâniyye fî hakki ebeveyni'n Nebî* adında bir risale kaleme almıştır. İbnü'l-Cezerî'den önce de bu konuda eserler telif edilmiştir. Ancak bunların içinde nitelikli ve zikre değer olan onunki olmuştur. İbnü'l-Cezerî'den sonra Hazreti Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki durumu hakkında müstakil ve nitelikli eser yazan ikinci isim Suyûtî olmuştur. Suyûtî, Ebeveyn'in ehl-i necat ve mümin olduğu kanaatinde karar kılmış bir alim olarak konuya ilişkin incelediğimiz risalesi haricinde altı müstakil risale telif etmiş ve bu tutumuyla kendisinden sonra bir Ebeveyn-i Resul Risaleleri külliyatı geleneği oluşmasına yol açmıştır. Suyûtî'nin bu konuda yazmış olduğu risaleler hemen bütün ebeveyn risalesi müelliflerini yaklaşım, metot, delil ve kaynak bakımlarından yönlendirmiştir[12].

Hazreti Peygamber'in anne ve babasının dinî durumları hakkında oluşan temel görüşlere bakıldığında, mesele etrafında üç ana temayülün oluştuğu görülür. Bunlar, Ebeveyn'in ahirette kurtuluşa erenlerden olacağını (ehl-i necat) iddia edenler, ahirette kurtuluşa ermeyenlerden olacağını iddia edenler ve onlar hakkında müspet-menfî herhangi bir hüküm vermekten kaçınarak çekimser kalanlar şeklindedir. Özellikle Suyûtî'nin de içinde bulunduğu Ebeveyn'in ehl-i necat

[11] Mustafa Akçay, **Ebeveyni Resûl Risaleleri**, İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2005, s. 20.
[12] Mustafa Akçay, **a.g.e.**, s. 202-203.

olduğunu savunanların bu kanaatlerini, onların kendilerine sahih bir tebliğ ulaşmayan fetret ehlinden veya Hazreti İbrahim'e ittibâ eden haniflerden olduklarına dayandırdıkları görülmektedir.

Osmanlı döneminde Ebeveyn'in dinî durumu, sultanlar da dahil olmak üzere devlet ricali arasında ilgi uyandırmış, tasavvuf ve medrese çevreleri arasında çıkan ve halk arasında fiili çatışmalara kadar varan olayların tartışma konularından birini oluşturmuş; yine sufi çevrelerde şeyhin talimatıyla veya rüya ve ilhamlarla ilişkilendirilerek araştırma konusu olmuştur. Mesela Yavuz Sultan Selim döneminde Kemal Paşazade (ö. 940/1534) Ebeveyn konusuyla ilgilenip *Risale fî hakki ebeveyni'n- nebî aleyhi's-salâtü ve's-selâm* adında risale telif etmiştir. İbn Kemal'den bir asır sonra Abdülâhad Nûrî (ö. 1061-1651) konuyla alakalı olarak *Te'dîbü'l-müteberridîn* adıyla bir risale yazmıştır[13]. İncelemiş olduğumuz Suyûtî'nin risalesi ise zikrettiğimiz iki Osmanlı aliminin risaleleri arasına tekabül eden bir dönemde Sultan I. Ahmed Han'ın emriyle Arapçadan Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir.

Adını bilmediğimiz mütercimimiz, Suyûti'nin yazdığı risalelere dayanarak genel olarak tasvirî bir üslup kullanmış, konularla ilgili rivayetleri naklederek neticesinde kendi kanaatini de ifade etmiştir. Cedel üslubuna sıkça başvurmuş; Hz. Muhammed'in anne ve babasının ehl-i fetret ve mümin oldukları üç ana madde üzerinde münâkaşa edilmiştir. Birincisi, Allah c.c. وما كنا معذبين حتى نبعث رسولاً kavl-ı şerifinde dedi ki: 'Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.'[14] Bu perspektiftenbaktığımızda, ehl-i fetret bir önceki risaleti reddetmemişler ve yöresel inkar adetlerinde ısrar etmemişlerdir. Aynı zamanda, bu hadis-i şerife dayanarak إذا كان يوم القيامة شفعت لأبي وأمي وعمّي أبي طالب وأخٍ لي في الجاهلية[15] "Kıyamet günü olduğunda ben annem, babam, amcam Ebî Tâlib ve câhiliyet döneminde vefat eden bir kardeşim için şefaat ederim". Burada şunu belirtmek gerekir; peygamberimizin duaları kabul edilmesine rağmen anne ve babası için dua

[13] Mustafa Akçay, **a.g.e.**, s. 25.
[14] İSRA/17 sûresi, 15.
[15] Tabarî, Muhibb: **Zeha'irü'l-Ukbâ fî Menâkıb Zevî'l-Kurbâ.**

etmemiştir fakat âhirette Makam-ı Mahmûd'den onlar için şefaat rica edecektir. İkincisi ise, Allah c.c. peygamberin anne ve babasını ölümlerinden sonra diriltmiş ve onlar mümin olduktan sonra tekrar ölmüşlerdir. Bu hadis'in müsnedi zaif olmasına rağmen bazı hadis rivayet edenler bu hadisi kullanıp görüşlerini desteklediklerini görülmektedir. Üçüncüsü, Adem aleyhi's-selâm soyundan Hz. Muhammed nesline kadar geçen topluluk ve nesillerin en iyisi, en temizi, en cömerti ve en soylusu peygamberimizin soyudur. Bu hadislere ek olarak, yeri geldikçe iddialarıyla ilgili bazı şiirlerden istidlallerde bulunmuştur. Arapçaya hakim olması ve kullandığı ayet ve hadislerin aynı olması sebebiyle mütercimin büyük oranda İlm-i Kelâm, Usûl, Fıkıh, ve İlm-i Hadis kitaplarından yararlandığı izlenimini vermektedir. Risalede alıntılanan ayet ve hadislerin, keza alimlerden nakledilen görüşlerin sıklıkla tekrarlandığı gözlenmektedir.

Risalenin şekilsel özelliklerinden bahsedecek olursak; 26.5x18.5 cm büyüklüğünde ve 52 varaktan ibarettir. Bunların her biri harekeli ve güzel Nesih Arap harfleriyle yazılmış, altın renkle çerçevelendirilmiştir. Bağlamı ayırmak amacıyla harfler için kırmızı ve siyah renkte mürekkep tercih edilmiştir. Metinde kırmızı mürekkep, Kur'ân ayetleri zikredilirken ve vurgu yapılmak istenen yerlerde kullanılmıştır. Metnin geriye kalan kısmı siyah mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca, hadis metinleri üst çizgiyle ayırdedilmiştir. Risalenin dış kapağı kahverengi, mühürlü ve altın kaplamalıdır. Bu esere Fransa Ulusal Kütüphanesi Türk yazmaları bölümünden ulaşılmıştır; (Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits, Supplément turc 13 – ark:/12148/btv1b8577531p, 25/06/2013, droits: domaine public). Şu ana kadar yapılan incelemeler eserin tek nüsha olduğunu göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Dil İncelemesi

Bu bölümde, *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn* adlı eserin metninde geçen dil özellikleri incelenmiştir.

1.1. Yazılış Özellikleri

Metinde geçen Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler harekeli olarak yazılmıştır. Bu metnin kolay okunmasını sağlayan bir özellik arzetmektedir.

1.1.1. Ünlülerin Yazılışı

Metin üstün (ـَ-), esre (ـِ-), ötre (ـُ-) harekeleri kullanılarak kelimenin ünlüleri olan (a, e, o, ö, u, ü, ı, i) sesleri gösterilmiştir. Ayrıca ünlülerin yazımında elif (ا), vav (و), ye (ى) harfleri de kullanılmıştır.

1.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı

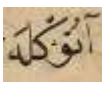
Metinde geçen Türkçe kelimelerin başında yer alan /a/ ünlüsünün elif ile yazıldığını görmekteyiz. Ünlü, kelime içindeki konumuna göre farklı şekillerde yazılmaktadır.

a. Ön Seste

Metinde ön seste /a/ ünlüsü elif (ا), üstünlü elif (اَ), bazen de medli elif (آ) olarak kullanılmıştır.

 aña [36a/04]

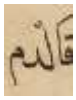
 ad [02a/06]

 anuñla [46a/10]

 anlarıñ [06/01]

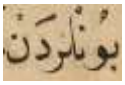
b. İç Seste

Kelime ortasında /a/ ünlüsü elif (ا), medli elif (آ), ve (ـَـ) üstün işareti ile gösterilmiştir.

 ḳaldım [11b/06]

 ancaḳ [29a/06]

 aralarında [22a/09]

 bunlardan [10a/03]

c. Son Seste

Kelime sonundaki /a/ ünlüsü elif (ا) ve güzel he (ه) ile gösterilmiştir.

 ṣoñra [14b/05]

 baña [12a/08]

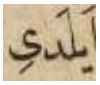
 añlara [10a/05]

1.1.1.2. /e/ ünlüsü

Türkçe kelimelerde /e/ ünlüsünün üç şekilde yazıldığı tespit edilmiştir:

a. Ön Seste

Başta /e/ ünlüsü elif (ا) ve üstünlü elif (آ) ile gösterilmiştir.

 eyledi [37a/07]

 eli [10a/11]

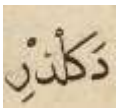
 erkek [30b/10]

b. İç Seste

Ortada /e/ ünlüsü harfin üstünde üstün (ـَـ) ile gösterilmiştir.

 iden [44b/09]

 virecegim [44b/11]

 degildir [29b/12]

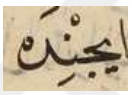
c. Son Seste

Sonda kullanan /e/ sesi güzel he (ه) ile gösterilmiştir.

 size [44b/08]

 ile [45a/13]

 yine [35b/13]

 içinde [45a/06]

1.1.1.3. /ı/, /i/

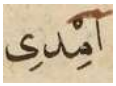
/ı/, /i/ seslerinin yazımında farklılık görülmez zira iki ünlü de Arap alfabesinde esreli elif (إ), elif + ye (ای), esre (ِ–), ye (ی) ile gösterilmektedir.

a. Ön seste

/i/, /ı/ sesleri kelime başında esreli elif (إ) veya elif + ye (ای) ile yazılır.

 ider [45a/12]

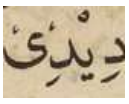
 içün [37b/04]

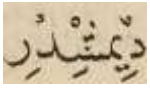
 imdi [37b/12]

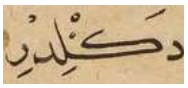
 işitmediñ mi [37b/01]

b. İç Seste

Kelime ortasında esre (ِ–), ye (ی) veya ikisiyle birlikte yazıldığı görülmektedir.

 didi [35a/08]

 dimişdir [28a/11]

 degildir [29b/12] olunmışdır [19a/04]

c. Son Seste

Kelime sonunda /ı/, /i/ sesleri esre (ِ–) veya ye (ى) ve ile gösterilmiştir.

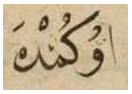
 daḫı [19a/07] olması [20a/06]

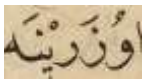
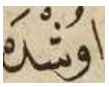
 dişi [30b/11]

1.1.1.4. /o/, /ö/, /u/, /ü/

a. Ön seste

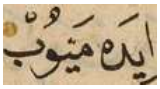
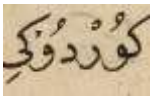
Metinde ön seste bulunan /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüsü elif ve ötreli vav (اُ) ile gösterilmiştir.

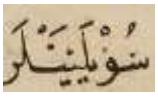
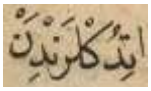
 ol [37b/10] öñümde [45b/11]

 üzerine [45a/10] uşda [40a/02]

b. İç Seste

İç seslerde u, ü sesleri ötre kullanılarak (ُ-) ve bazen de ötreli vav (وُ) ile gösterilmiştir.

 idemeyüp [47a/07] gördügi [44b/11]

 söyleyenler [35b/13] itdüklerinden [46b/09]

c. Son Seste

‘-u, -ü’ ünlüleri vav (و), ötre(ُ-) veya ötreli vav(وُ) ile gösterilmiştir.

 diyü [44b/13]

 bu [19b/01]

 kendü [01b/07]

 işbu [04b/08]

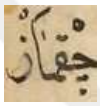
1.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Arap alfabesinde bulunmayan ünsüzler ç, p, g, ñ için farklı harfler kullanılmıştır.

1.1.2.1./**ç**/

Metinde /ç/ ünsüzü kelimenin başında, ortasında ve sonunda çim harfi (چ) bazen de cim harfi (ج) ile yazılmıştır.

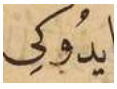
 üç [05a/07]

 çıḳmaz [39b/12]

 içün [22a/01]

1.1.2.2. **/g /**

Metinde /g/ ünsüzünün Arap alfabesinde karşılığı bulunmadığı için Kef harfi (ك) kullanılmıştır.

 idügi [02a/13]

 degil [21b/05]

 gelüp [09a/04]

 gerekdir [19b/10]

1.1.2.3. **/ñ/**

Metinde /ñ/ ünsüzü kelimenin başında bulunmaz, yalnızca ortasında ve sonunda bulunur ve kef (ك) ile yazılmıştır.

 seniñ [09b/06]

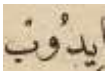
 añа [38b/10]

 ṣoñra [10a/04]

 anuñ [18b/06]

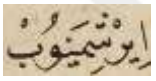
1.1.2.4. **/p/**

Metnimizde yer alan Farsça kelimelerdeki “p” sesi için (پ) harfi kullanılmıştır. Onun haricinde metnimizde Türkçe –up, -üp zarf-fiil ekinin yazımında b (ب) harfi kullanılmıştır.

 idüp [06a/12]

 bulup [50a/04]

 olunup [11b/13]

 irişmeyüp [40a/10]

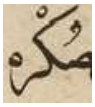
1.1.2.5. **/s/**

Metnimizde /s/ ünsüzü için iki farklı harf kullanılmaktadır: Kalın sıradan ünlülerin bulunduğu kelimelerde sad (ص), ince sıradan ünlülerin bulunduğu kelimelerde sin (س) harfi kullanılmıştır.

 söz [50a/08]

 ṣalma [31a/01]

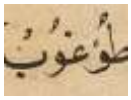
 sekiz [07b/07]

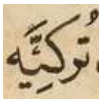
 ṣoñra [32a/06]

1.1.2.6./**t/**

Metnimizde /t/ ünsüzü için üç farklı ünsüz kullanılmıştır. Kalın sesli bulunan kelimelerin ön sesleri “ṭ” (ط), ‘t’ (ت) ile yazılmıştır.

 ṭalmışlar [05b/12]

 ṭoġup [11a/10]

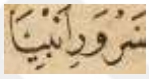
 Türkiyye [03b/03]

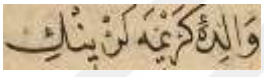
1.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

1.1.3.1. Hemzenin (ء) Yazılışı

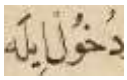
Farsça tamlamalarda izafet kesresi hemze ile (ء),'y' (ى), bazen de esre (ِ-) ile yazılmaktadır.

 dībāce-i risāle [04b/04]

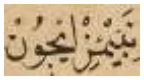
 server-i enbiyā [02a/03]

 vālide-i kerīmeleriniñ [47a/03]

2. Metnimizde içün, ile gibi edatlar bazen ayrı bazen bitişik yazılmıştır:

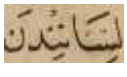
 duḫūl ile [16a/04]

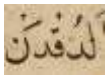
 żaʿīf ile [16a/12]

 nebīmiz içün [19a/06]

 Ḫudā-çün [20b/02]

2.1.3.1.Uzaklaşma hali eki –dan, den (دَنْ) şeklinde olan ablatif eki metnimizde her zaman sedalı 'd' biçiminde kullanılmıştır:

 lisānından [10a/01]

 alduḳdan [10a/04]

 nefsden [10b/06]

 necātden [15a/12]

1.2. Ses Bilgisi Özellikleri

1.2.1. Ses Düşmesi

Konuşma sırasında, zamandan ve emekten tasarruf için bazı kelimeler kısaltılır ve *en az çaba* (İng. least effort) *yasası*na yol açar: Sözcükte ses düşmesi, ses benzeşmesi, ses ve hece kaynaşması gerçekleşir.

1.2.1.1. Ünlü Düşmesi

Kelimenin hecelerinden birinin ortadan kalkması demektir.[16] Türkçe kelimelerden daha sık Türkçeye giren yabancı kelimelerde rastlanılır. Metnimizde bulunan bazı ünlü düşmeleri:

alnında [38a/10] < al(ı)nında

oġlı [29a/12] < oġ(u)lı

yalñuz [25a/04] < yal(ı)ñız

1.2.1.2. Ünsüz Düşmesi

Kaynaşma sırasında ekte veya kelimede bulunan ünsüzlerin birinin düşmesi demektir. Türkçede en çok düşme eğilimi gösteren ünsüzler damak ünsüzleri (k, g, ğ) ile akıcı (l, r, y) ünsüzlerdir.[17]

a. ‘b’ ve ‘l’ düşmesi

Eski Türkçedeki bol- fiilindeki b’si ve keltür- fiilindeki l düşmüştür.[18] Metnimizde bulunan örnekler: *getür-* [09b/08] < keltür-, bol- >*ol-* [22a/06].

[16] Mustafa Özkan, **Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 186.
[17] Özkan, **a.g.e.**, s. 181.
[18] Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 108.

1.2.1.3. Hece Kaynaşması (Tekleşme, Birleşme)

Türkçede kelime köklerinde yan yana iki ünlünün bulunması mümkün olmadığından, ünlüyle sona eren bir kelimenin ardından yine ünlüyle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman, ünlülerden biri düşmekte ve bir birleşme meydana gelmektedir.

böyle [32a/13] < bu+eyle

şol [16a/08] < şu+ol

1.2.1.4. Hece Yutulması (Düşmesi)

Metnimizde hece düşmesi veya yutulması ile ilgili birkaç örnek vardır:

ol-dur [30b/09] < (durur)

kimse [34a/05] < kim + er-se

nesne [41a/02] < ne er-ser ne

üzre [25a/12] < üz(e)re

1.2.1.5. Ünsüz Benzeşmesi

Kök-ek birleşmesi hadisesinde bazı eklerin tek şekilli oldukları görülmektedir. Her zaman sedalı bir ünsüz ile kullanılmıştır:

Görülen geçmiş zaman eki–dı, di: *eyle-miş-ler-di* [40b/10], olundı [42a/09].

Sıfat fiil eki -duḳ, dük: *ol-duġı* [29a/12], *ol-duḳ-lar-ı* [28b/07], *it-dük-ler-in* [43a/11].

Ettirgen fiilindeki yapım eki –dur, dür: *bil-dür-ür* [33b/04].

Bulunma hali eki –da, de: *cāhiliyet-de* [07a/11], *kitāb-ı-n-da* [40b/09].

Ayrılma hali eki –dan, den: *anlar-dan* [05a/07], *ḥadīṯ-den* [06b/11].

Bildirme eki –dur, dür (durur): bu-dur [38b/08], *ol-dur* [30b/09], *bu-dur* [10a/06].

1.2.2. Ses Türemesi

Aslında bu Türkçede nadir bir olaydır. Bununla birlikte eklemeyi kolaylaştırmak ve yabancı kelimeleri Türkçenin ses ve hece yapısına uydurmak gibi pratik bir maksatla türetilmiş sesler oldukça fazladır.[19] *En çok çaba* (most effort) *yasası*na göre ana dilde bulunmayan bir sesin bir ses grubunun, sözcüğün ana dilde harcandığından daha fazla enerji harcanarak, alındığı dildeki söylenişine uygun ya da yakın biçimde telâffuz edilmesidir.[20]

1.2.2.1. Ünlü Türemesi

Türkçenin yapısına göre yabancı kökenli kelimelerin telaffuzunu kolaylaştırmak amacıyla ünlü türemesi yapıldığı görülür: *ʿaḳl* [11b/07] > ʿak(ı)l, *aṣl* [01b/08] > aṣ(ı)l, *ḫayr* [23a/07] > ḫay(ı)r, *ʿilm* [05a/10] > ʿil(i)m, *ketm* [34b/12] > ket(i)m.

1.2.2.2. Ünsüz Türemesi

İki ünlünün yan yana gelmesini engellemek amacıyla *y* ve *n* yardımcı sesleri türetilmesi metnimizde yaygın şekilde görülmektedir: *ol-ma-y-an* [19b/06], *di-y-üp* [33a/05].

1.2.3. Ses Uyumu

1.2.3.1. Ünlü Uyumu

[19] Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1986, s. 35.
[20] Süer Eker, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker yayınları 7, Ankara, 2005, s. 34.

Türkçenin en eski ve en belirgin özelliklerinden biri ses uyumudur. Kelimenin sesleri, seslileri ve sesdeşleri arasındaki benzeşme, yani *ses benzeşmesi,* başlıca sesleşme ve boğumlanma takımlarından uzlaşma şeklinde olur.[21]

1.2.3.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu (Damak Uyumu)

Türkçede bir kelime çok heceli olunca ünlü harfler arasında kalınlık-incelik uyumu kuralını uygulanır; ilk hecedeki ünlü kalın (a, ı, o, u) ise sonraki hece ünlüleri kalın olmalıdır. Kelimenin ilk hecesi ince ünlü (e, i, ö, ü) ise diğer hece ünlüleri de ince ünlü olmalıdır. Metinde bulunan bazı örnekler:

daḫı	[18a/04]
bilür	[06b/06]
idüklerine	[06a/11]
olduḳları	[04b/10]
olmaġla	[05a/05]

1.2.3.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Uyumu)

Türkçede bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlüler (a, e, ı, i) varsa sonraki hecede de düz ünlüler yer alır. Ancak ilk hecede yuvarlak ünlüler (o, ö, u, ü) mevcutsa sonraki hecede dar yuvarlak (u, ü) veya düz geniş (a, e) ünlüler bulunur. İlk hecede yuvarlak ünlü geldiğinde, sonraki hecede düz geniş ünlü (a, e) gelirse, bir sonraki hecenin ünlüleri de düz (a, e, ı, i) olur. Bu kaidelerin oluşturduğu ünlüler arasındaki benzeşmeye "Dudak Uyumu" adı verilir. Ancak Eski Anadolu Türkçesinde Dudak Uyumu bir kaç istisnai örnek dışında bulunmaz.

[21] Tahsin Banguoğlu, **a.g.e.**, TDK Yayınevi, Ankara 2011, s. 78.

1.2.3.1.2.1. Eklerde Uyumsuzluk

Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık bakımından dudak benzeşmesine aykırı olan pek çok ek vardır. Bunlardan bir kısmı, eklerin ilk şekillerini devam ettirmelerinden ileri gelen yuvarlaklıklar, bir kısmı ise dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ek ünlüsünü yuvarlaklaştırmalarından meydana gelen uyumsuzluklardır. Bu bakımdan metnimizdeki ekleri, yuvarlak ünlü taşıyanlar ve düz ünlü taşıyanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz:

1.2.3.1.2.1.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyanlar

Eski Anadolu Türkçesi'nden kalan özelliklerinden biri olan yuvarlak ünlüler bu metinde de bazı kelimelerde korunmuştur:

Zarf fiil eki –up, -üp: *diyüp* [10a/03], *olup* [47b/03].

İsim fiil eki –duḳ, -dük: *eyledügidir* [45a/03], *itdügi* [47a/11], *olmaduġuna* [09b/05].

Fiilden fiil (faktitif) eki –ur, -ür: *getürmişdir* [40b/08].

Emir eki –sun, -sün, -sunlar, -sünler: *olsun* [45a/05].

Bildirme eki –dur, -dür ; *budur* [06b/01].

Ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış olan ekler işe şunlardır:

1. Şahıs iyelik eki –(u)m, -(ü)m, –(u)muz, -(ü)müz: *benüm* [11b/07], *resūlümüze* [19a/02], *ḥużūrumda* [50a/12].
2. Şahıs iyelik eki –(u)ñ, -(ü)ñ, –(u)ñuz, -(ü)ñüz: *dilerseñüz* [13a/09], *dilerseñüz* [13a/09].

İlgi hâli eki –uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ: *anuñ* [08a/11], *anuñ* [37b/10].

Görülen geçmiş zaman eki –duñ, -düñ; -duñuz, -düñüz: *eyledüñüz* [12a/09].

Çokluk 1. şahıs eki –uz, -üz: *oluruz* [12b/10], *itmişüz* [46b/12].

Çokluk 1. şahıs eki (emir ve şartta) –vuz, -vüz. 'biz' zamirinden gelişerek b>v değişikliğine uğramıştır: *olmayavuz* [52a/02], *idevüz* [52a/01].

Geniş zaman eki –ur, -ür: *olur* [07b/09], *götürilür* [11a/12], *görür* [22a/02]

Zarf fiil eki –u, -ü: *diyü* [39a/08].

Zarf fiil eki –duḳda, -dükde: *itdükde* [51a/01], *itdükden* [03b/05]

1.2.3.1.2.1.2. Düz Ünlü Taşıyanlar

Yükleme hâli eki -ı, -i: güni [16b/03].

Teklik 3. şahıs iyelik eki -ı, -i ; -sı, -si: *vālidesi* [07a/01], *ḳarīnesidir* [43b/05].

Uzaklaşma hâli eki -dan, -den: *anlardan* [38b/03], *elinden* [39b/02].

Soru eki –mı, -mi: *mıdır* [49b/12], *midir* [07b/01].

İsimden isim yapma eki -ncI: *üçincisi* [03a/07], *ikinci* [17b/11].

Fiilden isim yapma eki –IcI: *idici* [07b/11].

Görülen geçmiş zaman eki –dı, -di: *oldı* [48b/01], *buyurdı* [51a/08], *söyledi* [50b/07].

Öğrenilen geçmiş zaman eki –mIş: *olmışlar* [05b/11], *olınmışdır* [43b/09].

Gelecek zaman eki –ısar, -iser: *gönderiser* [42b/01], *eyleyiser* [42a/12].

Zarf fiil ekleri –ıcaḳ, -icek: *olıcaḳ* [49b/10].

Zarf fiil ekleri –ınca, -ince: *varınca* [21a/08], gelince [23a/06].

1.2.3.2. Ünsüz Uyumu

Ses uyumu ünlüler arasında olabildiği gibi ünsüzler arasında da olmaktadır.[22] İki ünlü arasında bulunan sadasız ünsüzler sadalılaşarak –t->-d-, -k->-g-, -ḳ->-ġ- değişimleri meydana gelir: *bilinmege* [05a/13], *olmaġa* [27a/03], *ideler* [08a/03].

Metnimizde hem sert hem yumuşak ünsüzle biten kelimeler yumuşak ünsüzle başlayan ekler alır:

Görülen geçmiş zaman eki -dı, -di: *oldılar* [32a/10], *eyledim* [44a/05]

İsim-fiil eki -duḳ, -dük: *itdükden* [04b/05], *idüklerini* [44a/05]

Fiilden fiil yapma eki -dır, -dir: *bildirür* [06b/06], *ḳandırır* [39b/08].

Bulunma hâli eki -da, -de: *alnında* [38a/10], *elinden* [39b/01].

Ayrılma hâli eki -dan, -den: *arasından* [24a/08], *ẕürriyetinden* [37a/08].

Bildirme eki -dır, -dir [durur]: *yoḳdır* [49a/07], *dimişdir* [38a/04].

1.2.4. Ses Değişmesi

1.2.4.1. Ünlü Değişmesi

[22] Kazım Köktekin, **Eski Anadolu Türkçesi**, Fenomen Yayınevi, Erzurum, 2008, s. 46.

Türkçede gerek kelime köklerinde gerekse eklerdeki ünlüler çeşitli sebeplerle değişmektedirler. Ancak bu değişikliklerin hangi sebeplere dayandığı tam olarak açıklığa kavuşturulmuş değildir.[23] Metnimizde i/e değişmesinin örnekleri mevcut olup o/u ve ö/ü değişmesi mevcut değildir:

a. i/e değişmesi

Bugün /e/ ünlüsüyle yazılan bazı kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de /i/ ünlüsüyle yazıldığını görüyoruz.

yire [33a/13] < yere

didi [35a/08] < dedi

idüp [48a/03] < edip

itdügi [43b/06] < ettiği

virdügi [45a/01] < verdiği

didiginde [13a/02] < dediğinde

idemeyüp [47a/07] < edemeyüp

Metnimizde 'i' şeklinde olan ancak günümüzde 'e' olarak telaffuz edilen örnekler:

yidi [25b/07] > yedi

dinilür [46b/04] > denilir

[23] Mustafa Özkan, **a.g.e.** s. 99.

irişmedi [06b/03] > erişmedi

Eski Türkçede ‘e’ sesi olan ancak ‘i’ şeklinde gelişme göstermiş kelimelere örnek:

nice [12b/10] (nice<neçe)

imdi [32b/07] (imdi<emti<amtı)

işidilür [33a/08] (işit-<eşit-) gibi.

Bazı kelimelerde ‘e’ ünlüsü Eski Türkçedeki şekliyle devam etmektedir; geçişli fiil *eydür* [22b/12] (Eski Türkçede ayıt-mak < ay-mak “demek, söylemek”) Batı Türkçesinde daha çok eyit-mek şeklinde ve eydür “der, söyler” çekimiyle kullanılmıştır; *geydirilür* [17a/09] < ked- “giy-” gibi.

1.2.4.2. Ünsüz Değişmesi (Sadalılaşma)

Bazı tonsuz ünsüzler, kelime bünyesinde iki ünlü arasında kalınca veya kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek gelince tonlu bir nitelik kazanırlar; bu olaya tonlulaşma denir.[24] Metnimizde kelimelerin başında ve ortasında gerçekleşen ünsüz değişmeleri şunlardır:

a. -t- > -d- değişmesi

İnce sıradan kelimelerin balındaki t’ler d’ye dönüşürken, kalın sıradan kelimelerdeki t’ler daha çok korunmuştur.[25]

taḳı > *daḫı* [05a/10], yiti > *yidi* [25b/07]

[24]Tören, Özkan, Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 346
[25] Mustafa Özkan, **a.g.e.**, s. 108.

b. -k-> -g- /-ḳ- > -ġ- değişmesi

Damak ünsüzlerin değişikliği (-k-> -g- /-ḳ- > -ġ-) hem Eski Türkçeden hem de Eski Anadolu Türkçesinden kalan ses değişikliği hadisesidir.

yoġıdı [07a/13]

olmaġla [05a/05]

günde [33a/13]

ayaġ [49a/13]

c. –ḳ- > -ḫ- değişmesi

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerden sızıcı bir nitelik kazanmasına sızıcılaşma denir. Metnimizde kelime ortasında sızıcılaşma olarak verebileceğimiz bir örnek mevcuttur: taḳı > *daḫı* [13b/09] > dahi.

d. –k- > -ğ-, -k- > -g- > -ğ-

Kelime içerisindeki tonlulaşma; katı ünsüzler iç seste iki ünlü arasında oluşan tonlu şekliyle oluşan tonlulaşma hadisesidir. Metnimizde birkaç örnek bulunmaktadır:

olduğında [15b/13]

e. g, ġ > ñ

Örnekleri çok az görünmektedir:

Yalġız > *yalñuz* [25a/04]

İKİNCİ BÖLÜM

Metin

2. Metin

2.1. Transkripsiyon Alfabesi

ء أ	a, e, ʾ	ش	ş
آ	ā, a	ص	ṣ
ب	b	ض	ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, ñ, g
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ژ	j	ه	h
ز	z	و	v, u, ü, ū, ö, o
س	s	ي	ı, i, ī, y

2.2. Çeviri Yazılı Metin

[01a]

[01a/01] Risāletü Erceḥü'l-ḳavleyn [01a/02] fī ḥaḳḳı'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn, elmüterceme [01a/03] liresm Sulṭāni'l-berreyni ve'l-beḥreyn ve ḫāḳāni'l-[01a/04]-maşriḳeyn ve'l-ḫāfiḳeyn Es-sulṭān bini's-Sulṭān [01a/05] Es-Sulṭān Aḥmed ḫan ibni's-Sulṭān Muḥammed ḫan [01a/06] adāme Allāhu ayyāme devletihi ve aḳāme aʿlāme [01a/07] nuṣretihi ile intihāʾi'z-zamān

[01b]

[01b/01] Ḥamd ve şenā ol mübdiʿ-i bī-miṣāl ve muḫteriʿ-i bilā zevāl [01b/02] ḥażretine ki maẓhar cümle-i kemālāt ve meclā-yı envār-ı hidāyāt [01b/03] ve delālāt olan ḥabībiniñ zīnet-i cebīni ve ḥilye-i [01b/04] cebhe-i müstebīni olan nūr-ı mübīn aṣlāb-ı ṭayyibeden [01b/05] erḥām-ı ṭāhirāta naḳl ve ḳarnan baʿde ḳarnen ol nūr-ı ezheriñ [01b/06] mustaḳırrīn fuḥūlden bir feḥl idüp ḥażret-i Ādem'den [01b/07] ʿaleyhi's-selām kendü vālidine gelince bir necl-i aṣīl [01b/08] aña aṣl ve her ḳarn ve her ʿaṣırda bir müʾmin-i muvaḥḥid [01b/09] aña cins ve tevḥīd ve īmān-ı faṣl eyledi ṣallallāhu ve

[02a]

[02a/01] ve sellem ʿaleyhi ve ʿalā ālihi ve aṣḥābıhı mā cerā ẕikrühü ʿale'l-elsün [02a/02] ve celā nūruhu'l-ebṣāre ve'l-aʿyun ammā baʿd[26] emed-i medīd ve ʿahd-ı [02a/03] baʿīd idi ki server-i enbiyā ve mesned-i eṣfiyā -yı kerīm [02a/04] ve resūl-ı raʾūf raḥīmümüz ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā[27] [02a/05] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ebeveyn-i kerīmeyniniñ yevm-i ḳıyāmetde [02a/06] fāʾiz-i necāt ve ol raḥmet-i ʿālemiyān ve bāʿiṯ-i ḫılḳat-ı ad [02a/07] meyānıñ berekāt-ı vücūdıyla anlarıñ ḥāʾiz-i meʿālī-yi derecāt [02a/08] olmaları ve bunıñ ḫilāfı olan ḳavlı ġayr-ı ḫālī az iʿtisāfı [02a/09] emrinde ʿulemāʾ-ı ümmetiñ iḫtilāfı ve her ṣınıfıñ daʿvālarına [02a/10] edillesiniñ mülāyemet ve iʾtilāf müşāhede olınup [02a/11] çün bir ḥasebi nisbeti übüvvet ve nübüvvet eḥad-ı ebeveyn [02a/12] ev kilāhümā-yı bir belānıñ işābeti ẕürriyetine bāʿiṯi endüh [02a/13] bī-ġāyet ve sebebi ḥüzn ve ġuṣṣa-yı bilā nihāyet idügi

[02b]

[26] 'Amma ba'd' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[27] 'Muhammed Mustafa' ismi altın sarısı mürekkeple yazılmıştır.

[02b/01] ẓāhirdir ḥabīb-i İlāh ḥażret-i Resūlullāh cenāb-ı [02b/02] risālet cilbābınıñ ḥāṣā ebeveyni nār-ı ceḥīmde muʿaẕẕeb [02b/03] ve envāʿ-ı ʿıḳāb ile muʿāḳab olmaḳ bī-şekk ol [02b/04] şefīʿ-i ʿuṣāt olan ḫāce-i ʿaraṣāt ḥażretine [02b/05] bāʿiṯ-i ḥüzn ve melāl ve dār-ı naʿīmde olan teneʿʿüm-i ṣafāsına [02b/06] müverriṯ-i kelāl olmaḳ muḳarrer olmaġın her zamān-ı müṯmir [02b/07] ṯemere-i saʿādāt ve müntic netīce-i fevz ü necāt olan [02b/08] ol iki aṣl-ı aṣīl ve maʿden-i faẕ̇l-ı cezīliñ ʿaẕāb-ı [02b/09] muḫalledden ḫalāṣını ve maẓhariyyet-i raḥmet-i raḥīmiyyeye [02b/10] iḫtiṣāṣını taḥḳīḳ ider naḳl-ı ṣaḥīḥ ve delīl-i vāżıḥ u [02b/11] ṣarīḥ müṣādefesine dil ve cān müşārefe [02b/12] üzere idi ittifāḳen bu eṯnāda efżālü'l-ʿulemāʾu'l-[02b/13]-müteʾaḫḫirīn ve ekmelü'l-fużelāʾü'l-mütebaḥḥirīn ṣāḥibü't-teṣānīf

[03a]

[03a/01] elcemme ve cāmiʿü'l-fevāʾidü'l-mühimme eṣ-şehīr fi'l-meşārıḳı [03a/02] ve'l-maġārib bişumūl nefʿi külli ṭālibīn ve rāġıb [03a/03] Celāle'l-mille ve'd-dīn Es-Suyūṭi teġemmedühü Allāhu bi-rıżvānihi [03a/04] ve eskenehü fī fesīhi cinānih cenāblarınıñ bu bābda [03a/05] müʾellif bir risālesi ki ʿunvānında ẕikr itdügi üzere [03a/06] Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ vālideyni [03a/07] mesʾelesinde teʾlīf eyledügi resāʾiliñ üçincisi [03a/08] ve cümlesiniñ evcez ve eḫṣeri olup ol [03a/09] ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālideyni yevm-i ḳıyāmetde [03a/10] ehl-i necātden idüklerine delālet iden aḫbār-ı vāride [03a/11] ve āṯār-ı mütetābiʿe-i mütevāride-i mutażammınadır naẓar-ı taraḳḳub eṯere [03a/12] gelmegin Ḥażret-i Kerīm Vehhāb ve Mülhimi'r-rüşd [03a/13] ve'ṣ-ṣavāb Cenāb-ı Kibriyā ḳıbābına şükr bī-

[03b]

[03b/01] ḥisāb olınup müşkilātīn tevdīḥ ve maʿāḳıd-ı [03b/02] maḳāṣıdīn taṣrīḥ vechi üzere ol ʿurūs-ı zībā [03b/03] ve ol şāhid-i bī-hemtāyı libās-ı lüġat-ı Türkiyye ile [03b/04] tezyīn ve vücūh-ı maḥāsinini maşşāṭa-yı aḳlām-ı rūmiyye ile [03b/05] tebyīn itdükden ṣoñra Pādişāh-ı dīn penāh [03b/06] ve Şāhenşāh-ı ḫilāfet destgāh ẓıllu'llāh ḫalīfetü'r-[03b/07]-Raḥmān mükemmelü'l-ʿadl-ı maʿdeni'l-iḥsān ve hüve [03b/08] Es-Sulṭān bin Es-Sulṭān bin Es-Sulṭān Es-Sulṭān Aḥmed ḫan[28] [03b/09] İbni Sulṭān Muḥammed ḫan ṯebbete Allāhu deʿāʾim-i devletihi'l-ḳāhire [03b/10] ve aḳāme ḳavāʾimi salṭanatihi'l-bāhire ḥażretlerine hediye-i behiyye-i [03b/11] ʿīdiyye ve bir tuḥfe-i rāżiyye-i marżiyye olmaḳ üzere [03b/12] menaṣṣa-ı cāh u celāl ve ḫalvet-ḫāne-i faẕ̇l u kemāllerine īṣāl [03b/13] ve ol Sulṭān-ı ʿaliyyü'ş-şān celīlü'l-burhān

[04a]

[28] 'Es-Sultan Ahmed han' ismi altın sarısı mürekkeple yazılmıştır.

[04a/01] ḥażretlerini ol aḫbār u āṯār ile ki fi'l-ḥaḳīḳa cevā hir-i [04a/02] maḫāzen-i esrār ve setā'ir-i meḥārimü'l-estārdır [04a/03] müferriḥü'l-ḳalb müreffehü'l-bāl itmek irāde olundı [04a/04] tā ki ol şāh-ı salṭanat-cāh ki aḫbār-ı celīletü'l-[04a/05]-āṯār-ı nebeviyye iḥāṭasına rāġıb ve āṯār-ı cezīletü'l-[04a/06]-esrār-ı Muṣṭafaviyye müḥāvazesinde aḳdemü min külli [04a/07] ṭālib olup tetebbüʿ-i āṯār u siyer ile meşġūf [04a/08] ve tefeḥḥüṣ-i sünen-i ḫayrü'l-beşer ile me'lūflerdir Resūlullāh ṣallallāhu [04a/09] ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ vālideyn-i kerīmeyni [04a/10] ḥaḳḳında lā'iḳ iʿtiḳād ve fi'l-ḥaḳīḳa ol ḥażretiñ [04a/11] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem celāleti menziletine ḥaḳīḳī olan [04a/12] rivāyet ṣıḥḥat-i isnād iḥāṭasıyla cenāb-ı ḫilāfet [04a/13] ayablarına [29] inşirāḥ-ı ṣadr ve incilā'-ı ḳalb neẓīrü'l-bedr

[04b]

[04b/01] ḥāṣıl ola ve Allāhu'l-muvaffıḳ ve'l-mürşid ḫafī olmaya ki [04b/02] ecillü'l-ḥuffāẓu'l-muḥaddiṯīn ve efḫemü'l-nuḳḳādu'l-müdeḳḳiḳīn [04b/03] mü'ellifü'r-risāle Eş-şeyḫ Celāleddīn revvaḥallāhu rūḥuhu [04b/04] ve afāże ʿale'ṭ-ṭālibīn futūḥahu dībāce-i risālede [04b/05] ḥamd u şenāyı taḳdīm ve taṣlīh ve teslīm itdükden ṣoñra [04b/06] bu vech üzere sevḳ-ı kelām ve tebyīn-i merām eyledi ki [04b/07] e'imme-i aʿlām ve ecille-i ʿulemā'-ı fiḫāmdan cemʿ-i keṯīr [04b/08] işbu meẕhebe ẕāhib olmışlardır ki Resūlullāh [04b/09] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretleriniñ vālideyni aṣḥāb-ı necāt [04b/10] ve dār-ı āḫiretde nā'ilān-i meʿālī-yi derecātdan olduḳları [04b/11] muḳarrer ve maḥkūmun ʿileyhidir ve bu meẕheb aṣḥāb kendü [04b/12]-lere muḫālefetiyle bu ḳavlıñ ḫilāfın söyleyenleriñ ḳavıllarına [04b/13] aʿlem-i nās olup ʿilm ve faẓīlet cihetinden derecede

[05a]

[05a/01] ol ṭā'ifeden dūn ve ḳāṣır degüller belki āṯār u [05a/02] aḥādīṯi iḥāṭa ve żabṭ ve muḫālifīniñ istidlāl [05a/03] eyledükleri edille-i temyīz ve naḳd itmek cihetinden [05a/04] ezyed-i nās olup envāʿ-ı ʿulūm-ı cāmiʿler ve ḥavṣala [05a/05] ve buṭūn-ı ḥıfẓ ve iḥāṭaları fünūn-ı

29

şattā ile memlū olmaġla [05a/06] muṭażallıʿlardır [30] ḫuṣūṣan şol [31]fünūn ki bu mesʾele [05a/07] anlardan istimdād ider ki fi'l-ḥaḳīḳa bu mesʾele üç [05a/08] ḳāʿide üzere mebniyyedir ki biri ḳāʿide-i kelāmiyye [05a/09] ve biri uṣūliyye ve biri fıḳhiyyedir ve bunda bir ḳāʿide [05a/10] rābiʿaya daḫı iḥtiyāc vardır ki ʿilm ḥadīṯ-ile ʿilm-i [05a/11] uṣūl fıḳh mā beyninde müşterekdir yaʿnī bu mesʾele [05a/12] ʿilm-i kelām ve ʿilm-i uṣūl ve ʿilm-i fıḳh ve ʿilm-i ḥadīṯ-ile [05a/13] uṣūl-ı fıḳh bilinmege muḥtāc olup bu ʿulūmda

[05b]

[05b/01] māhir olmayan bu mesʾeleniñ müşkilin ḥall itmege [05b/02] ḳādir olmaz bu meẕheb aṣḥabı olan ecille ẕikr olınan [05b/03] fünūnda kemāl-i mahāret-ile māhir olduḳlarından mā ʿadā [05b/04] ʿilm-i ḥadīṯde ḥıfẓ-ı vasīʿ ve naḳd-ı ṣaḥīḥden ve eʾimme-i [05b/05] ḥadīṯiñ naḳillerine ıṭṭılāʿ ve müteferriḳāt-ı kelāmlarını [05b/06] cemʿde iḥāṭa ve şumūlden muḥtāc ile olan [05b/07] maʿnālarla mutametticlerdir pes bu ṭāʾife-i celīle ḥaḳḳında [05b/08] şöyle ẓann olunmaz ki ʿulemādan bunlarıñ ḫilāfında olan [05b/09] farīḳ-i āḫeriñ istidlāl itdükleri aḥādīṯi vāḳıf olmamış [05b/10] olalar māʿazallāh belki bu ṭāʾife-i ecille [05b/11] anlarıñ edillesine vāḳıf olmışlar ve ol edille-[05b/12]-niñ ġavūr ve aʿmāḳına ṭalmışlar ve ol edilleden [05b/13] şol ecvibe-i merdiyye ile cevāb virmişlerdir ki

[06a]

[06a/01] ehl-i inṣāf olan anlarıñ ol cevāblarını ḳabūl idüp [06a/02] redd ve müddeʿālarıyıla kendüler mā beynini menʿ-ile [06a/03] sedd eylemez ve keẕālike kendüler ẕāhib olduḳları [06a/04] meẕheblerine metānet ve istiḥkāmda rāsibāt-ı [06a/05] cibāl ve rāsiḫāt-ı aʿlām miṯāl edille iḳāmet [06a/06] itmişlerdir ve fī nefsi'l-emri bu iki farīḳ daḫı aña bir [06a/07] ecillā ve aʿāẓım-ı aḫṣṣādır vallāhu teʿālā aʿlem baʿde ẕalike[32] [06a/08] İmām-ı Celīl Celāleddīn Suyūṭī raḥimehullāh teʿālā [06a/09] faryīḳeyni mezbūrından Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [06a/10] ḥażretiniñ vālideyni yevm-i ḳıyāmetde ehl-i necātdan [06a/11] idüklerine ẕāhib olan

[30] [05a/06] Tercüman, "müteżalliʿ" kelimesi üzerinde açıklama yazılmıştır.

[31] Burada 'şol' kelimesi iki kere tekrarlamıştır.

[32] 'baʿde zalike' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

farīḳıñ iḳāmet itdükleri [06a/12] edille beyānına şurūʿ idüp ider ki anlarıñ necātına [06a/13] ḳāʾil olan farīḳ muḫālifīn ile üç derece üzere

[06b]

[06b/01] ḫilāf eylediler derece-i ūlā[33] budur ki ḥażret-i nebīniñ [06b/02] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālideynine bir peyġamberiñ daʿveti [06b/03] irişmedi bu sebeb-ile ki anlar bir fetret zamānında [06b/04] oldılar ki şarḳ u ġarb-ı ʿāleme cehl ʿāmm u şāmil [06b/05] olup dīne daʿveti ʿalā vechihā teblīġ ider [06b/06] ve şerāyeʿden bir nesne bilür ve bildirür kimse yoġıdı [06b/07] bunıñ birle vālideyn-i ḥażreti nebī ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [06b/08] ḥadāşetisinde ve vefāt idüp ʿömürleri ol [06b/09] mertebeye irişmedi ki aḫbār-ı selefi ve ḥarekāt [06b/10] ve esfār ile āşār-ı ḳudemāyı tefaḥḥuṣ itmege mecāl ola [06b/11] ḥuffāẓ-ı ḥadīşden Ḥāfıẓ Ṣelāhaddīn Elʿelāʾī [06b/12] naḳl-ı ṣaḥīḥ ile naḳl eyledi ki ol ḥażretiñ ṣallallāhu [06b/13] ʿaleyhi ve sellem vālidi olan ʿAbdullāh bin ʿAbdu'l-Muṭṭalib

[07a]

[07a/01] on sekiz yıl miḳdārı muʿammer olup vālidesi Āmine [07a/02] binti Veheb'iñ sinni taḳrīben yigirmi yıla irişdi [07a/03] maʿ hāẕā ki maḥcūbe ve muḫaddara ve beyti içinde mestūre [07a/04] ve muḥaccebe olup ricāl ile ictimāʿ itmez ve ḥaḳīḳat-i [07a/05] aḥvālden ḫaber virür kimse ile mulāḳāt eylemez [07a/06] idi İmām Suyūṭī ider bu zamānda ki İslām ẓāhir [07a/07] ve fāş ve şarḳen ve ġarben ahālīsiniñ elīf [07a/08] ve yoldaşı iken ṭāʾife-i nisā zümre-i fuḳehā ile [07a/09] muḫālaṭaları olmaduġı içün aḥkām-ı şerīʿatiñ [07a/10] ekşerin bilmezler ve ideceklerin ve terk eyleyeceklerin [07a/11] farḳ itmezler zamān-ı cāhiliyetde olan nisā ṭāʾifesine [07a/12] ẓannıñ nicedir yaʿnī anlar ki zamānlarında kitāb u dīn u [07a/13] īmān bilür kimse hīç yoġıdı aḥkām-ı şerʿ ve

[07b]

[07b/01] dīnden bir nesne bilmeleri muḥtemel midir bu daḫı muḳarrerdir ki [07b/02] eʾimme-i fuḳehā ve ehl-i kelām ve uṣūl ve ecille-i eşāʿire'niñ [07b/03] ittifāḳı ile aṣḥāb-ı fetretiñ ḥükmi oldur ki anlar nācī [07b/04] olurlar ve cennete dāḫil olurlar İmām Şāfiʿī [07b/05] daḫı bunı taṣrīḥ idüp sāʾir aṣḥāb daḫı aña tebeʿiyyet [07b/06] itmişlerdir ve bu ḳavılları üzere Ḳurʾān-ı ʿaẓīmden [07b/07] sekiz āyetle istidlāl itdiler ki anlarıñ eşheri Allāh [07b/08] teʿālā ḥażretiniñ وما كُنَّا مُعَذِّبِينَ

[33] 'Derece-i ûlâ' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

حَتَّى نَبْعَثُ رَسُولاً[34] [07b/09] ḳavl-ı şerīfinde ki mażmūn-ı münīf Allāhu aʿlem dimek olur ki [07b/10] Biz ʿaẓamet ve celālümiz ile hiç bir zamānda bir ümmete ve bir ṭāʾifeye [07b/11] ʿaẕāb ve ʿuḳūbet idici olmadıḳ tā ki anlara bir [07b/12] resūl irsāl idüp ve anlar ol ṭāʾifeye teblīġ-i [07b/13] risālet ve anlara dīn-i ḥaḳḳa daʿvet itdükde

[08a]

[08a/01] muḫālefet ve terk-i mutābaʿet idüp mebʿūṣ [08a/02] olan resūlıñ risāleti inkār ve küfr-i ḳadīmeleri [08a/03] üzere ısrār ideler yaʿnī taʿẕīb itdügümüz [08a/04] ṭāʾifeniñ ḥāli bu ġāyete irişmeyince dünyāda ve āḫiretde [08a/05] anlara taʿẕīb eylemezüz pes bu āyet-i kerīme delālet-i [08a/06] vāżıḥa ile delālet eyledi ki çün ol ḥażretiñ [08a/07] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālideyni zamān-ı fetretde gelüp [08a/08] enbiyādan bir nebī anlara teblīġ-i risālet ve iblāġ-ı aḥkām-ı [08a/09] şerīʿat eylemedi anlar وما كُنَّا مُعَذِّبِينَ [35] ḥükminde [08a/10] dāḫil olup yevm-i cezāda muʿaẕẕeb olmayalar [08a/11] ve işbu āyet-i kerīme ve anuñ emṣāli baʿżı āyāt-ı [08a/12] beyyinātinden mā ʿadā altı ḥadīṯ-i şerīf-ile daḫı istidlāl [08a/13] itdiler ki ol aḥādīṯ-i şerīfeniñ birisi İmām Aḥmed bin Ḥanbel

[08b]

[08b/01] ve İsḥāḳ bin Rāhüviye ikisi daḫı Müsned nām kitāblarında [08b/02] ve Beyhevī kitābu'l-İʿtiḳād'da Esved bin Serīʿ'den [08b/03] ve Ebū Hureyre'den taṣḥīḥ ve iḫrāc eyledükleri ol [08b/04] ḥadīṯdir ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [08b/05] buyurmışlar ki, أَرْبَعَةٌ يَحْتَجُّونَ يَومَ القِيامَةِ رَجُلٌ أَصَمُّ لا يَسْمَعُ شَيْئاً وَرَجُلٌ أَحْمَقٌ وَرَجُلٌ هَرِمٌ [08b/06] وَرَجُلٌ مَاتَ في فَتْرَةٍ [08b/07][36], yaʿnī ḳıyāmet güninde dört [08b/08] kimse ʿaẕāba ʿadem-i istiḥḳāḳ daʿvāsın idüp [08b/09] ḥüccet ve delīl iḳāmet iderler anlarıñ birisi şol aṣamm-[08b/10]-dır ki semʿ-i külliyet ile muʿaṭṭal olup [08b/11] kelām ḳısmından bir nesne işitmez biri daḫı [08b/12] bir aḥmaḳ kimsedir ki ḫıffet-i ʿaḳlı olmaġın [08b/13] bir nesne taʿaḳḳul eylemez biri daḫı bir recül-i herimdir

[09a]

[09a/01] yaʿnī şol kebīrü'l-sinn fertūtedir ki idrāk u şuʿūrı [09a/02] ḳalmamışdır dördincisi şol kimsedir ki [09a/03] zamān-ı fetretde vefāt itmişdir yaʿnī enbiyādan iki [09a/04] nebī zamānlarınıñ mā beyninde gelüp nebī-yi sābıḳıñ [09a/05] ṭūl-i zamān olmaġ-ıla aḥkām-ı

[34] İSRÂ 17/15: "Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz."
Metinde geçen bütün ayeti kerimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[35] İSRÂ 17/15: "Hiç kimseye azâb edecek değiliz."
[36] Sahîhü İbn Hibbân'dan nakl edilen bir hadistir: "Dört kişi kıyâmet gününde itirazda bulunur: Hiç bir şey duymayan sağır, ahmak, ihtiyar, fetret devrinde ölen."

şerʿiyyetini kemā hiye naḳl [09a/06] ider kimse ḳalmayup aḥkām-ı milletine fütūr gelmegin [09a/07] anuñ dīn ile mütedeyyin olmamış ve nebī-yi lāḥiḳa [09a/08] daḫı irişmeyüp bu ḥāl üzere vefāt itmişdir [09a/09] rāvī-yi ḥadīṯ ider Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [09a/10] bu dört kimseden aṣamm ve aḥmaḳ ve herimiñ [09a/11] keyfiyyet-i iḫtiyācların beyānda ḳavl-ı şerīfleri bu mertebeye [09a/12] müntehī oldı ki, [09a/13]وأَمَّا الَّذي ماتَ في الفَتْرَةَ فَيَقُولُ ربِّ ما أَتَانِي لَكَ رَسُولٌ فَيَأْخُذُ مَوَاثِيقَهُمْ لِيُطِيعُونَهُ

[09b]

[09b/01] عَلَيْهَا بَرْداً وَسَلاماً وَمَنْ لَمْ يَدْخُلْها يُسْحَبُ إِلَيْهَا [09b/02] فَيُرْسِلُ إِلَيْهِم أَنِ ادْخُلُوا النَّارَ فَمَنْ دَخَلَهَا كَانَ,[37] [09b/03] yaʿnī ammā zamān-ı fetretde vefāt idüp nübüvvete irişmeyen [09b/04] kimse ḥayāti dünyāda dīn-i ḥaḳḳıyla mütedeyyin [09b/05] olmaduġuna ʿöẕr ve ḥüccet beyān idüp iderki yā Rabbī [09b/06] seniñ rüsülüñden baña bir resūl gelmedi [09b/07] ki ben anı taṣdīḳ itmeyüp getürdügi aḥkāma [09b/08] īmān getürmedügüm içün ʿaẕāba müsteḥaḳ olam yaʿnī enbiyā [09b/09] ve rüsülüñden birine irişmiş ve anuñ teblīġ itdügi aḥkāmı [09b/10] işitmiş olsam elbette ben ol resūle iṭāʿat [09b/11] ve seniñ ṭarafıñdan getürdügi aḥkāmı ḳabūl ve iḳāmet [09b/12] ider idim pes Allāh subḥānehu anlara imdi bu kerre ben size eger [09b/13] resūl irsāl idersem iṭāʿat idermisiz ve anuñ

[10a]

[10a/01] lisānından ṣādır olan emrimi ḳabūl idermisiz anlar [10a/02] daḫı belā yā Rabbī resūlıña inḳıyād ve emriñe iṭāʿat [10a/03] iderüz diyüp Ḥaḳḳ subḥānehu bunlardan elbette iṭāʿatlarına [10a/04] ʿahd u mīṯāḳ alduḳdan ṣoñra melāʾikeden [10a/05] bir Resūl gönderüp anlara teblīġ ider ki Rabbiñüzüñ [10a/06] emri budur ki ṭavʿan nāra cehenneme dāḫil olasız pes [10a/07] bilā tevaḳḳufın dāḫil olıñ emr-i İlāhī bu vech üzere [10a/08] ṣādır olıcaḳ imtiṯāl idüp ṭavʿan nāra [10a/09] dāḫil olanlara ol nār berd ü selām olur [10a/10] ammā şeḳāvet-i ezeliyye ḥasbi ile emre muḫālefet idüp [10a/11] ṭavʿan ol nāra dāḫil olmayanlar zebāniye eli ile yüz-[10a/12]-leri üzere sürilüp kerhen idḫāl olınurlar [10a/13] pes bu ḥadīṯ-i şerīf aña delālet eyledi ki çün evvel

[10b]

[10b/01] ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālideyni zamān-ı [10b/02] fetretde vefāt itmişlerdir bunlar daḫı ṭavʿan duḫūl-ı [10b/03] nār ile imtiḥān olınurlar ve ikrāmen liẕāliki'n-

[37] Yukarıda zikredilen hadisin devamıdır: "Fetret devrinde ölen kimse der ki: Ey Rabbim bize bir peygamber göndermedin, Allah kendisine etsinler diye (dört grup insandan) söz aldı, Allahu teâlâ onları cehenneme gönderdi, onlardan (Allah'ın sözünü itaʿat edip) cehenneme girerse o kimse için serinlik ve esenlik vardır. Onlardan (Allah'ın sözüne isyan ederek) cehenneme girmeyen kimse oraya sürülecektir."

nebiyyi'l-mükerrem [10b/04] ḥīn-i imtiḥānında imtiṣāl-i emre mühtedī olup, حُفَّتِ الجَنَّةِ [10b/05] بِالمَكَارِهِ,[38] mażmūnınca mekrūhāt-ı [10b/06] nefsden olan ṣūret-i nārdan vāṣıl berd ü [10b/07] selām ve nā'il-i inʿām-ı ḥażret-i Ẕü'l-Celāl ve'l-İkrām [10b/08] olurlar vallāh teʿālā aʿlem yine[39] ol aḥādīṯ-i sitte-[10b/09]-niñ biri daḫı Bezzār Müsned nām kitābında Ebū [10b/10] ʿĪsā-yı Tirmiẕī şarṭı üzere senedi Ḥasan ile Ebū [10b/11] Saʿīd Ḫüderī'den iḫrāc eyledügi işbu ḥadīṯdir ki [10b/12] Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki, يُؤْتَى [10b/13] بِالهَالِكِ في الفَتْرَةِ والمَعْتُوهِ والمَولُودِ فَيَقُولُ

[11a]

[11a/01] وَيَقُولُ المَعْتُوهُ أَيْ رَبِّ لَمْ تَجْعَلْ لِي عَقْلاً [11a/02] فَيَقُولُ الهَالِكُ في الفَتْرَةِ لَمْ يَأْتِنِي كِتَابٌ وَلَا رَسُولٌ [11a/03] فَيَدْخُلُها مَنْ كَانَ فِي [11a/05] أُدْرِكِ العَمَل فَيُرْفَعُ لَهُم نَارٌ فَيُقَالَ لَهُم رِدُّوها [11a/04] أَعْقِلُ خَيْرَاً وَلا شَرّاً وَيَقولُ المَولودُ لَمْ شَقِيّاً لو أدْرَكَ العَمَلَ فَيَقولُ اللهُ تَعَالى [11a/07] العَمَل وَيُمْسِكُ عَنْها مَنْ كانَ في عِلْمِ اللهِ [11a/06] عِلْمِ اللهِ سَعِيداً لَوْ أَدْرَكَ [11a/08] إِيَّايَ عَصَيْتُم فَكَيْفَ بِرُسُلي بِالغَيْبِ,[40] [11a/09] dimek olur ki zamān-ı fetretde helāk olan kimse [11a/10] ve nāḳıṣu'l-ʿaḳl maʿtūh ve ṭoġup vefāt iden [11a/11] ṭıfl-ı mevlūd yevmü'l-ḳıyāmetde maḥall-i ḥisāb [11a/12] ve mevḳiʿi suʾāl ve cevāba götürilür pes zamān-ı [11a/13] fetretde hālik olan ḥayātı dünyāda bir dīn ile mütedeyyin

[11b]

[11b/01] ve şerāyeʿden bir şerʿiyle müteşerriʿ olmaduġuna ʿöẕr [11b/02] beyān idüp ider ki bāña dünyāda kütüb-i semāviyeden [11b/03] bir kitāb ve rüsül-i İlāhiyyeden bir resūl gelmedi [11b/04] yaʿnī beni dīn-i ḥaḳḳa irşād ider bir kimseyi görmedim ki [11b/05] aña ittibāʿ idüp muhtedī ola idim pes [11b/06] bu sebebden żalāletde ḳaldım ve yine maʿtūh maḳām-i [11b/07] iʿtiẕārda ider ki yā Rabbī benüm içün bir ʿaḳl ḫalḳ eylemediñ [11b/08] ki ḫayr ve şerri anuñla taʿaḳḳul ide idim ol [11b/09] ecelden żalālete düşdüm ve keẕālike [11b/10] mevlūd daḫı ʿöẕr maḳāmında olup ider ki ben [11b/11] mükellef olup ʿamel mertebesine irişmedim [11b/12] pes emr-i Ḥaḳḳ-ıla bunlara nār-ı cehennemden bir ḳıṭʿa nār refʿ u [11b/13] ʿarż olunup işbu nāra dāḫil oluñ diyü emr olınur

[38] Sahih-i Müslim 2823 nolu hadis: "Cennet nefse hoş gelmeyen şeylerle kuşatılmıştır."
[39] 'Ve mâ kunnâ muazzıbîne'cümle parçası kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[40] Ebu Said El-Hudri'den nakledilmiştir: "Fetret döneminde ölen kimse, bunak, ve yeni doğmuş bebek getirilir, fetrette ölen kimse şöyle der: Bana bir kitap ve resul gelmedi. Bunak şöyle der: Ey Rabbim hayrı ve şerri ayırt edebileceğim akıl vermedin. Yeni doğan bebek şöyle der: Yaptıklarımı idrak etmedim. Onlara cehennem sunulur ve şöyle denir: Girin! Şayet yaşasaydı Allah'ın ilminde said olarak öleceği bilinen kimse (Allah'a itaat ederek) cehenneme girer. Ve şayet yaşasaydı Allah'ın ilminde şakî olarak öleceği bilinen kimse (Allah'a isyan ederek) cehenneme girmekten kendini alıkoyar. Allahu teâlâ der ki: Bana isyan ederken peygamberime nasıl (iman) edeceksiniz?"

[12a]

[12a/01] pes bunlarıñ içtiden[41] Allāh subḥānehu ve teʿālā ḥażretiniñ [12a/02] ʿilm-i ezelīsinde ḳudret-i ʿamel mertebesine vāṣıl olduġı [12a/03] taḳdīrce saʿīd olması ṣābit olan kimsene [12a/04] emre imtiṣāl idüp bilā tevaḳḳuf ol nāra dāḫil olur [12a/05] ammā ʿilm-i ezelīde ḳudret-i ʿamele irişdügi taḳdīrce [12a/06] şaḳī olması ṣābit olan kimsene duḫūldan [12a/07] ibā ve imsāk ider pes Ḥaḳḳ subḥānehu ve teʿālā bunlara [12a/08] ḫitāb-ı bā-ʿitāb idüp ider ki siz baña ʿayānen [12a/09] ʿişyān eyledüñüz rüsülüme ġayb ile ne işleyeceksiz [12a/10] ve yine aḥādīṣ-i sitteden biri daḫı ʿAbdu'r-Rezzāḳ [12a/11] ve Ebū Cüreyr ve İbni Ebī Ḥātim ve İbnü'l-Münẕir tefsīrlerinde [12a/12] şeyḫeyn yaʿnī Buḫārī ve Müslim şarṭları üzere sened-i [12a/13] ṣaḥīḥ ile Ebū Hureyre'den rivāyet itdükleri işbu ḥadīṣdir ki

[12b]

[12b/01] والأَصَمْ وَالأَبْكَمَ والشُّيُوخَ الَّذِي لَمْ يُدْرِكُوا [12b/02] إذا كانَ يومُ القِيَامَةِ جَمَعَ اللهُ أَهْلَ الفَتْرَةِ والمَعْتُوهَ [12b/03] الإسلام ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِمِ رَسُولاً أَنِ ادْخُلُوا النَّارَ [12b/04] فيقولون كيف ولم يأتنا رُسُلٌ,[42] yaʿnī [12b/05] yevm-i ḳıyāmet olduġı zamānda Allāh subḥānehu ve teʿālā [12b/06] aṣḥāb-ı fetreti ve maʿtūh ve aṣamm ve ebkem ve bī-zebān [12b/07] ṭā'ifesini ve şol pīrleri ki islāma irmişler [12b/08] baʿdehü Allāhu teʿālā anlara nāra dāḫil oluñ diyü bir resūl [12b/09] irsāl ider pes ol beş ṣınıf ṭā'ife iderler ki [12b/10] biz nāra duḫūle nice müsteḥaḳ oluruz ki bize peyġamberler [12b/11] gelmedi ve peyġamberleriñ iḫbārı bize vāṣıl [12b/12] olmadı rāvī-yi ḥadīṣ ḥażret-i Ebī Hureyre itdi [12b/13] <u>وَايْمُ اللهِ لَو دَخَلُوهَا لَكَانَتْ عَلَيْهِم بَرْدَاً وَسَلاماً</u>[43]

[13a]

[13a/01] yaʿnī Allāh ḥaḳḳıçün eger ol resūle iṭāʿat idüp [13a/02] nāra dāḫil oluñ didüginde duḫūl itseler [13a/03] ol nār anlaruñ üzerlerine berd ü selām olur idi [13a/04] baʿdehü āḫer ḥadīṣde itdi, ثُمَّ يُرْسِلُ إِلَيْهِم [13a/05] فَيُطِيعُهُ مَنْ كانَ يُرِيدُ أَنْ يُطيعَهُ,[44] yaʿnī baʿdehü [13a/06] Allāh subḥānehu ve teʿālā ol ṭavā'ife emr-i sābıḳ ile resūl [13a/07] irsāl ider pes Allāhu teʿālā iṭāʿatini irāde [13a/08] eyledügi kimseler ol resūle iṭāʿat ider bu maḥallde [13a/09] Ebū Hüreyre itdi ki dilerseñüz وَمَا كُنَّا

[41] Metinde içtiden olarak yazılmıştır, tahminim orta hecesi "n" düşmüştür; "içi-(n)-den" kelimesi olması gerekmektedir.
[42] Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü geldiği zaman Allah'u teâlâ fetret ehline, bunağı, sağırı, dilsizi, İslâmı idrak edemeyen yaşlıyı toplar, onlara bir elçi gönderir ve cehenneme girin der. Onlar da der ki: bize bir peygamber gelmeden bu nasıl olur?"
[43] Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir: "Allah'ın kulları (ona itaattan dolayı) cehenneme girerlerse onlar için orada esenlik ve ferahlık vardır."
[44] "Sonra onlara (elçi gönderilir) ve itaat etmek isteyen kimse (elçiye) itaat eder."

مُعَذِّبِينَ [13a/10] حَتَّى نَبْعَثُ رَسولاً[45] āyetini ḳırāʾat idiñ yaʿnī tā ki [13a/11] bu ḥadīṣiñ taṣdīḳini anda bulasız ve bilesiz ki [13a/12] Allāh subḥānehu ve teʿālā ʿadli mūcibince bir ḳavmi taʿẕīb itmez [13a/13] tā ki anlara resūl irsāl eyleye pes eger dünyāda bir

[13b]

[13b/01] resūle irişüp daʿvetini ḳabūl itmezler ise yāḫūd [13b/02] irişmeyüp yevm-i ḳıyāmetde imtiḥān içün irsāl olınan [13b/03] resūle iṭāʿat itmezler ise ʿaẕāba müsteḥaḳ olup [13b/04] taʿẕīb olınurlar vallāhu teʿālā aʿlem ve yine[46] ol [13b/05] aḥādīṯ-i şerīfeden üçinci ḥadīṯ yine ḥadīṯ-i sābıḳ [13b/06] mażmūnında bir ḥadīṯdir ki anı ḥākim Müstedrek [13b/07] nām kitābında ṣevbān ḥadīṯinden iḫrāc idüp [13b/08] Buḫārī ve Müslim şarṭı üzere ṣaḥīḥdir demiş ve İmām-ı [13b/09] Ẕehebī daḫı anı taṣḥīḥ ve taḳrīr eylemişdir ve yine[47] ol [13b/10] altı ḥadīṯden beşinci ḥadīṯ yine bu mefhūmda [13b/11] vārid şol ḥadīṯdir ki Bazzār ve Ebū Yaʿle [13b/12] Enes bin Mālik ḥadīṯinden iḫrāc eylemişlerdir altıncı[48] [13b/13] ḥadīṯ keẕālik bu maʿnāda şol bir ḥadīṯdir ki

[14a]

[14a/01] anı Ebū Naʿīm Muʿāẕ bin Cebel ḥadīṯinden iḫrāc eylemişdir [14a/02] imām-ı Suyūṭī aḥādīṯ-i sitteniñ cümlesi mażmūn-ı [14a/03] vāḥidde olduġı içün baʿżīn bi-lafẓihi ẕikr idüp [14a/04] ve baʿżı āḫiriñ muḫarricīn ẕikr idüp elfāẓ-ı [14a/05] aḥādīṯ ẕikr eylemedi ve bu sıyāḳda itdi ki ʿulemā [14a/06] dimişlerdir ki işbu āyāt u aḥādīṯ Ṣaḥīḥ-i Müslim'de [14a/07] ve ġayrında vāḳiʿ olup bunlara muḫālif olan her ḥadīṯi [14a/08] nesḫ ider yine kim eṭfāl-ı müşrikīn nārda [14a/09] idüklerinde vārid olan aḥādīṯ وَلَا تَزِرُ [14a/10] وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخرى[49] āyeti ile mensūḫedir [14a/11] ki mażmūn-ı şerīfi dimekdir ki bir nefs ḥāmiletü'l-[14a/12]-vizr bir ṣāḥibetü'l-vizriñ daḫı vizr ü işmini [14a/13] ḥāmile olmaz yaʿnī bir şaḫṣ şaḫṣ-ı āḫeriñ günāhı ile

[14b]

[14b/01] muʿaẕẕeb olmaz pes eṭfāl-ı müşterikīn ki mükellef [14b/02] olmamışlardır babalarınıñ şirki ile muʿaẕẕeb olmazlar [14b/03] dimekdir keẕālike ol aḥādīṯ işbu āyetden mā ʿadā [14b/04] anlarıñ muʿaẕẕeb olmalarına delālet eyleyen aḥādīṯ-i şerīfe [14b/05] ile mensūḫedir ve işbu ṭarīḳ üzere ʿulemādan [14b/06] cemāʿat-ı keşīre ẕāhib olmışlardır ki āḫiri kendü [14b/07] zamānında

[45] İSRÂ 17/15: "ve Biz, bir resûl göndermedikçe azap edici olmadık."
[46] 've yine' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[47] 've yine' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[48] 'altıncı' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[49] FÂTIR 35/18: "Hiçbir günahkar bir başka günahkarın günahını yüklenemez."

İmāmu’l-ḥuffāẓ olan ḳāżī’l-ḳużā Şehābe’d-dīn [14b/08] İbni Ḥacer’dir raḥimehullāh teʿālā ḥattā bunlar itdi ki [14b/09] Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ cemīʿ āline [14b/10] yaʿnī anlardan ḳabli’l-biʿşe vefāt idenler daḫı ẓann u [14b/11] iʿtiḳād budur ki yevm-i ḳıyāmetde aṣḥāb-ı fetret [14b/12] imtiḥān olunduḳda ol ḥażret-i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [14b/13] ḳarīrü’l-ʿayn olup mesrūr olmaḳ içün anlar ol imtiḥānda

[15a]

[15a/01] iṭāʿat-ile muvaffaḳ olup nāra dāḫil olmayalar [15a/02] ve keẕālike bu maʿnāya delālet iden ḥadīṯdendir, [15a/03] İbni Cüreyr kendü tefsīrinde, وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ [15a/04] فَتَرْضَى [50], āyet-i kerīmesinde ki mażmūn-ı şerīfi yā Muḥammed [15a/05] seniñ Rabbiñ yevm-i ḳıyāmetde saña ol ḳadar ʿaṭā [15a/06] idecekdir ki sen ol ʿaṭā-ı ʿaẓīm ile rāżī olursın [15a/07] dimek olur İbni ʿAbbās’dan rivāyet eyledügi ki ḥażret-i İbni ʿAbbās dimişdir [15a/08] ḥażret-i Muḥammed’iñ [15a/09] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem rıẓāsı ehl-i beytinden bir [15a/10] kimse nāra dāḫil olmamaḳdır ve yine ol [15a/11] ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ebeveyn-i kerīmeyn ehl-i [15a/12] necātden idügüne delālet iden aḥādīṯ-i şerīfedendir [15a/13] şol ḥadīṯ ki ḥākim ʿAbdullāh İbn-i Mesʿūd’dan rivāyetini

[15b]

[15b/01] taṣḥīḥ ile iḫrāc idüp ẕikr itmişdir ki Resūlullāh [15b/02] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretine ebeveyninden suʾāl olunduḳda [15b/03] buyurmışlar ki ما سَأَلْتُهُمَا فَيُطِيعَني فِيهِمَا وإنّي [15b/04] لَقَائِمٌ يَومَئِذٍ المَقَامِ المَحْمُودَ [51], yaʿnī Allāh ve resūlühü [15b/05] aʿlem dimek olurki ben Rabbüme ebeveynim ḥaḳḳında ʿarż-ı [15b/06] ḥāceti idüp anları suʾāl ve ricā eylemedim ki baña [15b/07] anlarıñ ḥaḳḳında iṭāʿat ve ḫalāṣ u necātları içün [15b/08] recā ve duʿāmı icābet eyleye ammā muḥaḳḳaḳdır ki yevm-i ḳıyāmetde [15b/09] ben elbette maḳām-ı maḥmūdda ḳāʾim oluram Celāl Suyūṭī [15b/10] ider ki ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem, وإنَّي [15b/11] لقائمٌ يومَئِذٍ المَقامَ المَحْمودَ,[52] ḳavl-ı şerīfi aña [15b/12] telvīḥ u işāret ider ki yevm-i ḳıyāmetde maḳām-ı [15b/13] maḥmūdda ḳāʾim olduġında ebeveyni içün şefāʿat

[16a]

[50] DUHÂ 93/5: “Rabbin Sana nimetlerinini ihsan etmeye devam edecek, sen de hoşnut olacaksın.”
[51] Abdullah İbn Mesud’dan rivayet edilmiştir:“Rabbimden annemi babamı istemedim ki onları bana versin, muhakkak ki ben o gün makam-ı mahmud’da olacağım.”
[52] Yukarıda zikredilen hadisin son pasajıdır: “Muhakkak ki ben o gün makam-ı mahmud’da olacağım.”

[16a/01] itmegi ricā ider ve ol şefāʿat rūz-i ḳıyāmetde [16a/02] aṣḥāb-ı fetrete olan sābıḳu'ẕ-ẕikr imtiḥānda bunlar [16a/03] iṭāʿata mübāderet idüp ol ṣūret nāra ki [16a/04] fi'l-ḥaḳīḳa ʿayn-ı berd ü selāmdır duḫūl ile muvaffaḳ [16a/05] olmalarını ricā ve şefāʿatdır ve bu daḫı muḳarrerdir ki [16a/06] bunlar aṣḥāb-ı fetretden olup daʿvet-i nebīye [16a/07] yetişmedikleri olmasa işbu şefāʿat mümkin [16a/08] olmaz idi bu sebeb ile ki şol ṭā'ife ki anlara [16a/09] daʿvet-i enbiyā irişüp ʿinād ile iṭāʿat eylemeyeler anlara [16a/10] şefāʿat olmaz ve bu ẕikr olunan işāret-ile Tammām [16a/11] Rāzī Vefā'id nām kitābında İbni ʿÖmer'den sened-i [16a/12] żaʿīf ile iḫrāc eyledügi işbu ḥadīṯde taṣrīḥ-i vāḳiʿ [16a/13] olmışdır ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem

[16b]

[16b/01] buyurmışdır ki, إذا كانَ يَومُ القِيَامَةِ شَفَعْتُ [16b/02] لِأبي وأُمّي وعَمّي أَبي طَالبٍ وأَخٍ لِي في الجَاهِلِيَّةِ[53] [16b/03] yaʿnī ḳıyāmet güni olduḳda ben vālideynim içün [16b/04] ʿemmim Ebū Ṭālib ve zamān-ı cāhiliyetde vefāt itmiş [16b/05] bir ḳarındaşım içün şefāʿat iderem ve bu ḥadīṯ [16b/06] Muḥibb Ṭaberī ki ḥuffāẓ-i ḥadīṯ u fuḳehādandır Ẕeḫā'irü'l-[16b/07]-ʿUḳbā fī Menāḳıb-ı Ẕevī'l-Ḳurbā nām kitābında [16b/08] getürmiş ve itmişdir ki eger bu ḥadīṯ ṣābit [16b/09] olursa وَعَمّي أَبي طَالِبْ diyü buyurdugı [16b/10] Ṣaḥīḥ-i Buḫārī'de vārid olduġı gibi Ebū Ṭālib [16b/11] içün ol ḥażretiñ şefāʿati andan ʿaẕābıñ taḫfīf [16b/12] olunması ile teʾvīl olınmuşdır ḥāṣıl-ı kelām vālideyni [16b/13] ve ḳarındaşı ḥaḳḳında ki anlar ehl-i fetretden olup

[17a]

[17a/01] anlara daʿvet-i enbiyā irişmemişdir ʿinde'l-imtiḥān [17a/02] iṭāʿat-ile muvaffaḳ olmaları içün şefāʿati ḥaḳīḳat [17a/03] üzere muḥaḳḳaḳ olup Ebū Ṭālib ḥaḳḳındaki [17a/04] ol daʿvet-i ḥażret-i nebiyye irişüp icābet itmemişdir [17a/05] şefāʿat-i taḫfīf-i ʿaẕābı içün şefāʿat-ile mü'evveldir [17a/06] nitekim rivāyāt-ı ṣaḥīḥa ile rivāyet olınmışdır ki [17a/07] cehennemde eḫaff-i ʿaẕāb Ebū Ṭālib'iñ ʿaẕābıdır [17a/08] ki nār-ı cehennem anı işābet itmez ammā ayaḳlarına nārdan [17a/09] iki naʿl geydirilür ki ol naʿleyniñ ḥarāretden [17a/10] başında beynisi[54] ġaleyān idüp ḳaynar ve bu taḫfīf [17a/11] ol ecildendir ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [17a/12] ḥażretini müşriklerden ḥimāyet ve mażarratlarını anlardan [17a/13] defʿ itmişdir ve bi'l-cümle Ebū Ṭālib ḥażret-i peyġamberiñ

[53] Hadis, "Kıyamet günü benim şefaʿatım babam, annem, amcam Ebu Talib ve cahiliyye dönemindeki kardeşim içindir."
[54] Beyin kelimesi beyni olmuş, orta hecede 'i' düşmüş, son seste 'i' türemiş.

[17b]

[17b/01] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem biʿṣesine irişüp müslim olduġı [17b/02] içün ʿemmim Ebū Ṭālib içün şefāʿat iderem didüklerinde [17b/03] teʾvīle iḥtiyāc olundı müʾellifü'r-risāle Celāl [17b/04] Suyūṭī itdi anlara daʿvet-i resūl irişmeyen ṭāʾife [17b/05] ḥaḳḳında aṣḥāb-ı ḥadīṯiñ ʿibārātı müḫtelife oldı [17b/06] ve ol ʿibārātıñ aḥseni anlar ehl-i necātdır diyenleriñ ḳavlıdır [17b/07] baʿżı ʿulemā ḫūd anlar müslimdir dimişlerdir ammā [17b/08] İmām Ġazālī itdi taḥḳīḳ oldur ki anlar müslim maʿnā-[17b/09]-sındadır diyenle derecāt-ı ṣelāṯeden derece-i ṯāniye[55] [17b/10] yaʿnī vālideyn-i ḥażret-i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem emrinde [17b/11] üç mertebe ḫilāfıñ ikinci mertebesi oldur ki taḥḳīḳen [17b/12] Allāhu teʿālā ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [17b/13] vālideynini ḥucce-i vedāʿda iḥyā idüp müʾmin olmışlardır

[18a]

[18a/01] bu bābda ʿĀʾişe Ṣıddīḳe'den vārid olan ḥadīṯ-i [18a/02] şerīf delīli ile ki ol ḥadīṯi Ḫaṭīb Baġdādī [18a/03] Sābıḳ ve Lāḥıḳ nām kitāblarında ve Dār Ḳuṭnī ve [18a/04] İbni ʿAsākir ikisi daḫı Ġarāʾib-i İmām Mālik'de [18a/05] ve İbni Şāhīn Nāsiḫ u Mansūḫ nām kitābında [18a/06] ve Muḥıbb Ṭaberānī Sīre nām kitābında iḫrāc [18a/07] eylemişlerdir ve Süheylī Er-Reveżü'l-Ünüf nām [18a/08] kitābında vech-i āḫer ve lafẓ-ı āḫer ile getürmişdir [18a/09] ve lākin isnādı żaʿīfdir ve maʿ hāẕā ẕikr [18a/10] olınan ʿulemāʾ-ı ḥadīṯ aña māʾil olmışlardır ve [18a/11] keẕālike İmām Ḳurṭubī ve İbnü'l-Münīr işbu [18a/12] żaʿīfü'l-isnād ḥadīṯ meyl itmişlerdir [18a/13] ve İbni Seyyidü'n-nās anı baʿżı ʿulemādan naḳl eylemişdir

[18b]

[18b/01] ve Ṣalāḥ Ṣafadī ol ḥadīṯiñ mażmūnını ki [18b/02] ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem iḥyāʾ-ı vālideyni [18b/03] ve īmānlarını nāṭıḳdır bir naẓmında derc itmiş ve [18b/04] keẕālik ḥāfıẓu'l-ḥadīṯi Şemsiddīn İbni Nāṣıruddīn Ed-Dimeşḳī ol [18b/05] mażmūnı baʿżı ebyātında getürmişdir ve bu cümle [18b/06] ʿulemāʾ-ı aʿlām bu ḥadīṯi anuñ muḫālifi olan aḥādīṯi [18b/07] nāsiḫ ḳılmışlardır bu sebebden ki bu ḥadīṯ sāʾir [18b/08] aḥādīṯden müteʾaḫḫirdir ve keẕālike żaʿf-ı senedinî [18b/09] mübālāt idüp ḳayırmadılar bu ecilden ki [18b/10] Feżāʾil ve Menāḳıbda ḥadīṯ-i żaʿīf-ile ʿamel olınur [18b/11] ve bu ḫūd menāḳıbdan bir menḳabe-i ʿaẓīmedir baʿżı ʿulemā [18b/12] işbu ḥadīṯ-i iḥyāʾı işbu ḳāʿide ile teʾyīd ve taḳviyet [18b/13] itmişlerdir ki ümmet bunıñ üzerine ittifāḳ itdiler ki

[55] 'Derecât-ı selâseden derece-i sâniye' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[19a]

[19a/01] hīç bir nebīye muʿcize yā bir ḫaṣīṣa yaʿnī bir [19a/02] ḫuṣlat-ı maḫṣūṣa iʿṭā olunmadı illā bizim resūlümüze [19a/03] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ol muʿcize ve ol ḫaṣīṣanıñ [19a/04] miṣli ʿaṭā olınmışdır ve muḳarrerdir ki Allāhu teʿālā [19a/05] ʿĪsā ʿaleyhi'ṣ-selām içün mevtāyı ḳubūrundan iḥyā [19a/06] idüp iḫrāc eyledi pes bizim nebīyimiz içün ṣallallāhu [19a/07] ʿaleyhi ve sellem daḫı anuñ miṣli muʿcizeden lā-buddır [19a/08] ve bu nevʿ muʿcize yaʿnī iḥyā-yı mevtā muʿcizesi [19a/09] bu ḳıṣṣadan ġayr-ı vārid olmamışdır pes bu muʿcize-[19a/10]-niñ ol ḥażretden ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ṣābit [19a/11] ve ẓāhir olması müstebʿed degildir egerçi [19a/12] ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem muʿcizātından [19a/13] ẕirāʿi şātıñ nuṭḳı ve sütün-ı ḥannāneniñ enīni

[19b]

[19b/01] bu ḳabīlde nedir yaʿnī iḥyā ḳısmında nedir belki aṣḥāb-ı [19b/02] siyer didükleri gibi sütütnıñ ḥanīnī ve [19b/03] aḥcār u aḫṣābıñ nuṭḳı iḥyā-yı mevtādan ziyādedir [19b/04] bu sebebden ki iḥyā ve inṭāḳ-ı meyyit ḥayāt u nuṭḳ [19b/05] şānından olanı iḥyā ve inṭāḳdır ammā ḥacer u [19b/06] şecer inṭāḳ nuṭḳ şānından olmayan cemād-ı [19b/07] iḥyā u inṭāḳ olup bu andan aʿreb ve aʿcebdir [19b/08] ammā ol ḥażretiñ ebeveyni iḥyā olunmaḳ muʿcizesi [19b/09] ʿĪsā ʿaleyhi'ṣ-selām muʿcizesine eşbeh olmaġın [19b/10] gerekdir ki bu ḳısım muʿcizātından ol ḥażretiñ daḫı ṣallallāhu [19b/11] ʿaleyhi ve sellem bi-ʿaynih bu nevʿī daḫı olmış ola tā ki [19b/12] mışrāʿ ānçe ḫobān heme dārend tu tenhā dārī'[56] ḳavlı [19b/13] üzere cemīʿ enbiyādan ṣādır olan ḫaṣāʾiṣ

[20a]

[20a/01] biʿaynihā ol ḥażretden daḫı ṣādır olmış ola [20a/02] pes ẓāhir oldı ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [20a/03] ḥażretiniñ ebeveyn-i kerīmeyni iḥyā ve īmān ile mükerrem [20a/04] olmaḳ müttefaḳün ʿaleyhā olan ḳāʿideye muvāfıḳdır [20a/05] bu daḫı muḳarrerdir ki aḥādīṯ-i żaʿīfeniñ ḳavāʿid-i muḳarrereye [20a/06] muvāfıḳ olması bu maḳūle aḥādīṯiñ ḳuvvet bulduġı [20a/07] ṭarīḳlerdendir pes ḥadīṯ-i iḥyāʾ-ı ebeveyn daḫı [20a/08] egerçi kim żaʿīfü'l-isnāddır ammā çün ḳāʿide-i [20a/09] muḳarrer-i mezbūre muvāfıḳdır ḳuvvet bulmışdır [20a/10] Ḥāfıẓ Şemsi'd-dīn bu mażmūnda naẓm idüp itdi [20a/11] naẓm[57] حسبي الله النبي مزيد فضلٍ على فضلٍ لإيمانٍ به فضلاً لطيفاً فسلم فالقديم بذا القدير [20a/13] وكان به رؤوفاً فأحيى أمه وكذا أباه [20a/12]

[56] Nure'd-din Abdu'r-Rahman Jâmî (1414-1492) İranlı sufi şair. Beytin anlamı budur: "Tüm iyi ve güzel özellikler (diğer peygamberlerde varsa), sadece sende (Muhammed s.a.v'da) var."
[57] 'Nazm'kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[20b]

[20b/01] وإن كان به ضعيفاً[58] dimikdir ki naẓm [20b/02] ḥabībine Ḫudā-çün itdi raʾfet aña faẕl üzere faẕl itdi ʿināyet [20b/03] pes anuñ vālideyni itdi iḥyā ki müʾmin olalar bulup saʿādet [20b/04] buña ḳāʾil olup sen ile teslīm ki ḳādirdir aña ol Rabb-i ʿİzzet [20b/05] żaʿīfā oldı bunıñ gerçi ḥadīṯi ve līkin ḳudret-i Ḥaḳḳ virdi ḳuvvet [20b/06] Derece-i ṣāliṯe[59] yaʿnī ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu [20b/07] ʿaleyhi ve sellem vālideyni ehl-i necātden idüklerine [20b/08] ẕāhib olanlarıñ muḫālefetleri bābında [20b/09] olan üç dereceden üçinci derece budur ki [20b/10] ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālideyni tevḥīd [20b/11] ve dīn-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām üzere idiler [20b/12] ṭāʾife-i ʿArabdan Zeyd bin ʿAmru bin Nüfeyl ve Ḳuss bin [20b/13] Sāʿide ve Varaḳa bin Nevfel ve ʿÖmer bin Ḥabīb Ec-Cuhanī

[21a]

[21a/01] ve ʿAmru bin ʿAbsa ve bunlardan mā ʿadā bir cemāʿat böyle [21a/02] olduḳları gibi ve bu meẕheb yaʿnī ol ḥażretiñ [21a/03] vālideyni müşrik olmayup tevḥīd-i Bārī ve dīn-i [21a/04] İbrāhīm üzere olmaları meẕhebi İmām Faḫre'd-dīn [21a/05] Rāzī iḫtiyār itdügi ṭarīḳe olup bu maʿnāyı [21a/06] daḫı ziyāde eyledi ki ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu [21a/07] ʿaleyhi ve sellem ābāʾ-ı kirām ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām [21a/08] varınca tevḥīd üzere olup anlardan bir ferd [21a/09] müşrik olmadı ve bu siyāḳda itdi ki ḥażret-i [21a/10] Muḥammed'iñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ābāʾ-ı kirāmı muvaḥḥid olup [21a/11] müşrik olmadıḳlarına delālet iden delāʾilden baʿżıdır [21a/12] Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ [21a/13] لَمْ أَزَلْ أَنْقُلُ مِنْ أَصْلابِ الطَّاهِرِينَ إِلى أَصْلابِ الطَّاهِراتِ[60]

[21b]

[21b/01] ḳavl-ı şerīfi yaʿnī ben ezelden ṭāhirler ṣulblarından [21b/02] ṭāhireler raḥimlerine naḳil itmeden zāʾil olmadım ve [21b/03] bu daḫı muḳarrerdir ki Allāhu subḥānehu ve teʿālā Ḳurʾān-ı kerīmında [21b/04] إِنَّما الْمُشْرِكونَ نَجَسٌ,[61] yaʿnī müşrik ṭāʾifesi [21b/05] degil illā necisdir diyü buyurmışdır ve çün ol [21b/06] ḥażret ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ecdādını ṭahāret [21b/07] ṣıfatı ile vaṣf itmişdir vācib oldur ki anlar [21b/08] müşrik olmayalar keẕālike yine İmām Faḫri

[58] Hadis'in müsnedi zaif olmasına ragmen Allah habibine inayetiyle merhametiyle fazilet verdi ki onun anne ve babasını da ihya etti ki mümin olup saadati bulsunlar bunu söyleyerek sen de teslimiyetle inan; Yüce Rabbin buna kadirdir.

[59] 'Derece-i sâlise' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[60] "Temizlerin sulbünden temizlerin rahmine taşındım."

[61] TEVBE 9/28: "Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir."

Rāzī [21b/09] itdi bu müddeʿā-yı delālet iden delāʾilden biri daḫı [21b/10] Allāhu teʿālā ḥażretiniñ وتَوَكَّلْ على العَزيز الرَّحيم [21b/11] ,الَّذي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ, وَتَقَلُّبَكَ قي السَّاجِدينَ[62] [21b/12] ḳavl-ı şerīfidir maʿnā-yı şerīf Allāhuu aʿlem dimekdir ki [21b/13] yā Muḥammed sen ol ʿAzīz Raḥīme tevekkül eyle ki ṭāʿat ve

[22a]

[22a/01] ʿibādet içün ḳāʾim olduġıñ ḥīnde seni ve [22a/02] sācidler içinde taḳallub eyledügüñi görür yaʿnī seniñ [22a/03] nūruñ ḥażret-i Ādem'den berü ve ecdādıñdan bir sācidden [22a/04] bir sācide naḳl eyledügüne ʿilmī taʿalluḳ ider dimek [22a/05] olur dimişlerdir pes bu āyet-i kerīme delālet [22a/06] ider ki ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [22a/07] ābāʾ-ı ve ecdād-ı rākiʿ ve sācid ve müʾmin ve muvaḥḥidler [22a/08] olup ve nūr-ı vücūd-ı şerīfleri anlarıñ birinden birine [22a/09] naḳl eyleyüp aralarında kāfir ve müşrik olmaya [22a/10] bu maḥallde İmām Faḫr itdi bu taḳdīrce ḳaṭʿen ḥükm-i [22a/11] vācib olur ki ol ḥażretiñ ceddi kerīmleri ḥażret-i [22a/12] İbrāhīm'iñ vālidi olmaġla meşhūr olup Ḳurʾān-ı ʿaẓīmda [22a/13] وإذْ قالَ اِبْرَاهِيمُ لأَبِيه آزَرَ[63] ḳavl-ı şerīfinde übüvvet

[22b]

[22b/01] ʿunvānı ile meẕkūr olan Āzer fi'l-ḥaḳīḳā vālidi [22b/02] olmayup baʿżı müfessirīn didükleri gibi ʿemmī ola [22b/03] ġāyetü mā fi'l-elbāb taʿahhüd aḥvālinde ve terbiyetinde vālidi [22b/04] gibi olmaġın li-ebīh Āzer dinîlüp ʿemmine ebb iṭlāḳ [22b/05] olunmuş ola ve bi'l-cümle bu taḳdīrce ḥażret-i İbrāhīm'iñ [22b/06] vālidi daḫı ki ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [22b/07] ecdādındandır ʿabede-i evṣāndan olmayup ve Āzer [22b/08] vālidi olmayup ʿemmī olduġuna ḳaṭʿ-ı vācib [22b/09] oldı işbu āyet-i kerīme ile istidlālda İmām [22b/10] Faḫri Rāzī'ye ṣāḥibü'l-ḥāvī'l-kebīr El-İmām El-Māvirdī [22b/11] muvāfaḳat eyledi müʾellifü'r-risāle Celāl Suyūṭī [22b/12] eydür taḥḳīḳen ben bu maḳāle-i teʾyīd ve taḳviyet ider edilleden [22b/13] beyni mücmelin ve mufaṣṣalın delīller buldım pes imdi mücmel

[23a]

[23a/01] olan delīlim iki muḳaddimeden[64] mürekkeb bir delīldir [23a/02] ol muḳaddimeleriñ birisi oldur ki aḥādīṣ-i ṣaḥīḥa [23a/03] buña delālet eylemişdir ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi

[62] ŞUARÂ 26/217-219: "Sen O, mutlak galip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan. O ki, (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor.Ve secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor.)."
[63] EN'ÂM 6/74: "Ve İbrâhîm, babası Azer'e şöyle demişti."
[64] 'İki mukaddimeden' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[23a/04] ve sellem ḥażretiniñ uṣūlından her aṣlī yaʿnī ābāʾ-ı [23a/05] ve ecdādından her birisi ḥażret-i Ādem'den babaları [23a/06] ʿAbdullāh bin ʿAbdu'l-Muṭṭalib'e gelince zamānları [23a/07] ehālīsiniñ ḫayrı olup ekrem ve eşref idiler [23a/08] muḳaddimetīniñ birisi daḫı oldur ki aḥādīṣ ve āṯār [23a/09] buña delālet eylemişdir ki Nūḥ nebī ʿaleyhi's-selām [23a/10] zamānından ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [23a/11] biʿṣetine gelince vech-i arż bir ṭā'ifeden ḫālī olmadı ki [23a/12] anlar fıṭrat-ı islāmiyye üzere olup tevḥīd [23a/13] ve ṣalāt ve ʿibādet iderler idi şöyle ki

[23b]

[23b/01] vech-i arż anlarıñ vücūdı bereketi ile maḥfūẓ olup [23b/02] anlar olmasa arż ve men ʿaleyhā ʿāmmanıñ küfr ü şirk [23b/03] sebebi ile helāk olur idi muḳaddime-i ūlānıñ[65] [23b/04] edillesinden bir delīl İmām-ı Buḫārī'niñ rivāyet eyledügi [23b/05] işbu ḥadīṯdir ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [23b/06] buyurmışlardır ki فَقَرْناً [23b/07] بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ قَرْناً حَتَّى بُعِثْتُ مِنَ القَرْنِ الَّذي كُنْتُ فيه, yaʿnī [23b/08] ben ki ḫayrü'l-beşer ve İmāmu'l-maḥşerem benī Ādem ḳarnlarınıñ [23b/09] ḳarnen baʿde ḳarnın ḫayrı olan ḳarından mabʿūṯ oldum [23b/10] tā ki ḥālā içinde olduġum ḳarndan mabʿūṯ olup [23b/11] risālet-ile gönderildim keẕālike Beyhaḳī'niñ iḫrāc [23b/12] eyledügi ḥadīṯ daḫı işbu muḳaddime-i ūlā edillesindendir [23b/13] ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki

[24a]

[24a/01] فَأُخْرِجْتُ مِن بَيْنِ أَبَوَيَّ فَلَمْ يُصِبْنِي شَيْءٍ مِنْ [24a/02] ما افْتَرَقَ النَّاسُ فِرْقَتَين إلاَّ جَعَلَنِي في خَيْرِهِمَا [24a/03] عَهْد [24a/04] الجَاهِلِيَّةِ وَأُخْرِجْتُ مِنْ نِكاحٍ وَلَمْ أُخْرَجُ مِنْ [24a/05] سِفاحٍ مِنْ لَدُنْ آدَمَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إلى أبي وأمّي فَأنا خَيْرُكُم نَفْساً وَخَيْرُكُم أباً, yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem [24a/06] hīç bir zamānda iki fırḳaya bölünmek olmadı illā Allāhu [24a/07] teʿālā beni ol iki fırḳanıñ ḫayrı olan fırḳada [24a/08] ḳıldı pes ben vālideynim arasından iḫrāc olunup [24a/09] zamān-ı cāhiliyyet ʿādetlerinden bir nesne beni işābet [24a/10] eylemedi yaʿnī müşrikleriñ şirkinden ve ol [24a/11] cāhilleriñ rusūm ve ʿādāt-ı bāṭılasından baña [24a/12] bir nesne ulaşmadı daḫı ben ḥażret-i Ādem zamānından [24a/13] vālideynime müntehī olunca nikābdan ḥāṣıl olup

[24b]

[65] 'Mukaddime-i ûlânın' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[24b/01] ḥāşā zinādan vücūda gelmedim, yaʿnī Ādem'den [24b/02] baña gelince ābā ve ecdādım ekşer-i nās gibi zinādan [24b/03] olmayup nikāḥ ile olmışlardır imdi ben nefs ü [24b/04] ẕāt cihetinden ve vālid ü ebb ṭarafından siziñ [24b/05] ḫayruñuzam ve keẕālike bu muḳaddimeniñ edillesindendir [24b/06] Ebū Naʿīm ve ġayrınıñ ol ḥadīşi ki Resūlullāh ṣallallāhu [24b/07] ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar, لَمْ يَزَلِ الله يَنْقُلُنِي مِنَ [24b/08] الأَصْلابِ الطَّيِّبَةِ إِلى الأَرْحَامِ الطَّاهِرَة مُهَذَّباً لا يَتَشَعَّبُ شُعْبَتانِ إِلاَّ كُنْتُ فِي خَيْرِهِمَا [24b/09]مُصَفًّى, [24b/10] yaʿnī Allāh subḥānehu ve teʿālā beni pāk ṣulblerden pākīze [24b/11] raḥimlere naḳl itmeden zāʾil olmadı ḥālbuki [24b/12] ben muṣaffā ve müheẕẕeb idim yaʿnī sözlemiş ve tenḳiye [24b/13] ve işlāh olınup pākīze ḳılınmış idim ve hīç

[25a]

[25a/01] bir zamānda ḫalḳ iki şuʿbe yaʿnī bölinüp iki fırḳa [25a/02] olmaz idi illā ben ol iki şuʿbeden ḫayrında [25a/03] oldum müʾellifü'r-risāle ider bu ẕikr olınan [25a/04] ḥadīşler yalñuz olmayup aḥādīş-i keşīre [25a/05] içinde vāḳiʿ olmışdır ve muḳaddime-i şāniyeniñ[66] edillesinden [25a/06] baʿżı ʿAbdu'r-Rezzāḳ Muṣannaf nām kitābında ve [25a/07] İbni Münẕir tefsīrinde Buḫārī ve Müslim şarṭı üzre [25a/08] ʿAlī ibn Ebī Ṭālib'den raẓiyallāhu ʿanh sened-i ṣaḥīḥ ile [25a/09] iḫrāc eyledükleri işbu ḥadīşdir ki, لَمْ يزل [25a/10] وَجْهَ الدَّهْرِ فِي الأَرْضِ سَبْعَةٌ مُسْلِمونَ فَصَاعِداً, [25a/11] فلولا ذلك هلكت الأرض ومن عليها, yaʿnī [25a/12] ṣaḥīfe-i dehr üzre arżda idi ve eḫyānen daḫı ziyāde [25a/13] müslim kāmil olmadan zāʾil olmadı şöyle anlarıñ

[25b]

[25b/01] vücūdı olmasa arż u sükkān-ı arż cemīʿan [25b/02] helāk olurlar idi keẕālike Aḥmed bin Ḥanbel Kitābu'z-[25b/03]-Zühd'de ve Ḫilāl Kerāmātü'l-Evliyā nām kitābında [25b/04] şeyḫeyn şarṭı üzre sened-i ṣaḥīḥ ile İbni ʿAbbās'dan [25b/05] iḫrāc eylemişlerdir ki, مَا خَلَتْ الأَرْضُ مِنْ بَعدِ نُوحٍ [25b/06] مِنْ سَبْعَةٍ يَدْفَعُ الله بهم عَنْ أَهْلِ الأَرْضِ, yaʿnī [25b/07] Nūḥ ʿaleyhi's-selāmdan ṣoñra vech-i arż şol yidi [25b/08] nefer müʾmin muvaḥḥidden ḫālī olmadı ki Allāhu teʿālā [25b/09] anlarıñ vücūdi sebebi ile ehl-i arżdan ʿişyān ve [25b/10] işrākları muḳteżāsı olan ihlāk u istīṣālı [25b/11] defʿ ider pes[67] vaḳtı ki sen bu iki muḳaddime-i ki birisi [25b/12] ol ḫażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem uṣūlından [25b/13] her aşlı zamānları ḫalḳınıñ ḫayrı ve ekrem ve eşrefi

[66] 'Ve mukaddime-i saniyenin' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[67] 'Pes' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[26a]

[26a/01] idügi aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa delāleti ile ṣābit olduġıdır [26a/02] ve ikincisi Nūḥ ʿaleyhi's-selāmdan ṣoñra fıṭrat-ı [26a/03] islāmiyye üzre tevḥīd ü ʿibādet ider bir ṭāʾifeden [26a/04] vech-i arż ḫālī olmaduġı keẕālike aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa [26a/05] ile ṣābit olduġıdır biri birine ḳarīn idesin [26a/06] ḳaṭʿen bilā şekkin ol iki muḳaddime tertībinden işbu [26a/07] netīce-i ḥāṣıl olur ki ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu [26a/08] ʿaleyhi ve sellem ābā ve ecdādında bir müşrik yoḳdır [26a/09] bu sebebden ki muḳaddime-i ūlā da meẕkūr olan [26a/10] aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa ile ṣābit oldı ki anlar kendü ḳarnlarında [26a/11] ḫayrü'n-nās idiler imdi eger muḳaddime-i ṣāniyede [26a/12] ḥażret-i Nūḥ'dan ṣoñra vech-i arż fıṭratı üzre [26a/13] tevḥīd u ʿibādet ider (ider)[68] kimselerden ḫāli

[26b]

[26b/01] olmaduġını nāṭıḳ olan aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa feḥvāsınca [26b/02] bu kimseler anlar olursa ki müddeʿī daḫı ol [26b/03] bunlar müʾmin ve muvaḥḥid olduḳları ẓāhir olur [26b/04] ammā eger fıṭrat-ı islāmiyye üzre olanlar ecdād-ı [26b/05] ḥażret-i nebīden ġayrı olup bunlar müşrikler olursa [26b/06] iki emr-i maḥẕūrıñ biri lāzim olur yā budur ki [26b/07] ābā ve ecdādı ḥażret-i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem müşrikler [26b/08] iken ol müʾmin fıṭrīlerden ḫayrı ola bu ise [26b/09] yaʿnī müşrik müʾminden ḫayr olmaḳ naṣṣ-ı Ḳurʾān ve icmāʿ-ile [26b/10] bāṭıldır nitekim أَفَمَنْ كانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كان فَاسِقاً لا يَسْتَوونَ [26b/11] فَاسِقاً لا يَسْتَوونَ[69] ḳavl-ı şerīf buña ṣarāḥaten [26b/12] delālet ider yā budur ki ġayri olan müʾminīn [26b/13] fıṭrīyīn bunlardan müşrik olduḳları içün ḫayr

[27a]

[27a/01] olalar bu daḫı aḥādīṯ-i ṣaḥīḥaya muḫālif olduġı [27a/02] içün bāṭıldır bu sebebden ki aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa [27a/03] bunlar kendü zamānları ḫalḳınıñ ḫayrı olmaġa delālet [27a/04] ider pes ḳaṭʿen vācib oldı ki ecdād-ı ḥażret-i [27a/05] resūlden bir ferd müşrik olmaya tā ki aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa-ı [27a/06] meẕkūre mūcibince anlar kendü ḳarnlarından [27a/07] ehl-i arżıñ bilā irtiyāb ḫayrı olalar [27a/08] ḳavl-ı sābıḳ yaʿnī Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [27a/09] ḥażretiniñ ābā ve ecdād-ı müʾmin muvaḥḥid olduḳları [27a/10] maḳāle-i teʾyīd iden edilleden delīl-i mufaṣṣal [27a/11] budur ki Bezzār Müsned nām kitābında ve İbni [27a/12] Cüreyr ve İbni

[68] 'İder' kelimesi iki defa yazılmıştır.

[69] SECDE 32/18: "Hiç mü'min, fasık gibi olur mu? Bunlar (elbette) eşit olmazlar."

Ebī Ḥātim ve İbnü’l-Münẕir üçi daḫı [27a/13] tefsīrlerinde ve keẕālik ḥākim Müstedrek nām kitābında

[27b]

[27b/01] Allāh teʿālā ḥażretiniñ كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً [27b/02] فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ [70] ḳavlında [27b/03] İbn ʿAbbās taṣḥīḥ-i rivāyet ile iḫrāc eylediler ki [27b/04] ḥażret-i Ādem-ile ḥażret-i Nūḥ ʿaleyhimā’s-selām [27b/05] mā-beyninde on ḳarn oldı ki ol ḳarınlarıñ ehl-i [27b/06] Ḥaḳḳ’dan bir ṭarīḳ-i müstaḳīm üzre oldılar ve [27b/07] bunca müddet ḥaḳḳ üzre müttefiḳ ve ṯābit olduḳlarından [27b/08] ṣoñra iḫtilāf eylediler yaʿnī bunlarıñ baʿżı ṭarīḳ-i [27b/09] müstaḳīmden ʿudūl ve aṣnām ittiḫāẕ idüp ṯābit [27b/10] ʿale’l-ḥaḳḳ olanlara muḫālefet eylediler pes iḳtiżāʾ-ı [27b/11] ḥikmet ve raḥmet ile Allāhu subḥānehu anlara enbiyā gönder-[27b/12]-di keẕālike İbni Ebī Ḥātim āyet-i mesfūrede Ḳutāde’[27b/13]-den iḫrāc eyledi dimiş ki bize ẕikr oldundı ki

[28a]

[28a/01] Ādem ile Nūḥ mā-beyninde on ḳarn oldı ki cümleten [28a/02] ehālīsi hüdā ve Ḥaḳḳ’dan bir ṭarīḳe-i marżiyye üzre [28a/03] idiler pes bundan ṣoñra çün iḫtilāf itdiler [28a/04] Allāhu subḥānehu ḥażret-i Nūḥ’ı anlara risālet-ile gönderdi [28a/05] ve ḥażret-i Nūḥ ehl-i arża Allāhu teʿālā ḥażretiniñ [28a/06] irsāl eyledügi rüsüliñ evveli idi ve yine [28a/07] Ḳurʾān-ı kerīmde ḥażret-i Nūḥ ʿaleyhi’s-selāmdan [28a/08] bu vech üzre ḥikāyet olundı ki رَبِّ اغْفِرْ لِي [28a/09] وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِناً,[71] yaʿnī yā Rabbī baña ve [28a/10] vālideynüme ve menzilime müʾmin olduġı ḥālda dāḫil [28a/11] olana maġfiret ile dimişdir pes ṯābit oldı ki [28a/12] ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażret-i [28a/13] Ādem’den ḥażret-i Nūḥ’a ʿaleyhimā’s-selām gelince ecdād-ı

[28b]

[28b/01] müʾmin-i muvaḥḥid idiler bu vech üzre ḥażret-i [28b/02] Ādem’den ḥażret-i Nūḥ’a gelince ḳurūn-ı ʿaşre aṣḥāb-ı [28b/03] külliyet ile ṭarīḳ-i müstaḳīm üzre ṯābit müʾminler [28b/04] idügi ḥadīṯ-i meẕkūr ile ṯābit ve ḥażret-i [28b/05] Nūḥ’ıñ vālideyni daḫı ki ḳurūn-ı mezbūre aṣḥābından [28b/06] idügleri muḳarrer olunduġından ḳaṭʿ-ı naẓar [28b/07] zümre-i müʾminīnden olduḳları naṣṣ-ı Ḳurʾān ile ki ẕikr [28b/08] olınan āyet-i kerīmedir ṯābitdir zīrā anlar [28b/09]

[70] BAKARA 2/213: “İnsanlar tek bir ümmetti. Allāh, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi”

[71] NÛH 71/28: “Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla.”

müʾmin olmasalar ḥażret-i Nūḥ anlar içün maġfiret ile [28b/10] duʿā itmez idi müʾellifü'r-risāle itdi ḥażret-i [28b/11] Nūḥ'ıñ oġlı olan Sām'ıñ daḫı īmānı naṣṣ-ı Ḳurʾān [28b/12] ile ve icmāʿ-ile ṣābitdir bu sebeb ile ki sefīnede [28b/13] atası Nūḥ-ıla necāt bulmışdır bu muḳarrerdir ki

[29a]

[29a/01] ol ṭūfānda müʾminden ġayrı kimse necāt [29a/02] bulmamışdır ḫuṣūṣan Ḳurʾān-ı ʿaẓīmde وجَعَلْنَا [29a/03] ذُرِّيَتَهُ هُمُ البَاقِينَ[72] buyurulmışdır yaʿnī Nūḥ'ıñ [29a/04] ümmetinden kāfir olanlar cümleten ġarīḳ ve müʾmin olup [29a/05] sefīnede necāt bulanlar daḫı ʿaḳīm olup [29a/06] biz Nūḥ'ıñ ẕürriyetini bāḳī eyledik ancaḳ pes ḥażret-i [29a/07] Nūḥ'ıñ müʾmin olan ẕürriyetinden ġayrı bāḳī ḳalmayacaḳ [29a/08] evlād-ı Nūḥ'dan ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [29a/09] ceddi olan Sām müʾmin muvaḥḥid olduġı müteʿeyyin [29a/10] olur ṣāḥibü'r-risāle eydür belki Sām bin Nūḥ'ıñ [29a/11] nebī olduġı bir eşerde vārid olmışdır ve Sām'ıñ [29a/12] oġlı Erfeḫşd'iñ müʾmin olduġı İbnü ʿAbdü'l-Ḥākim [29a/13] Tārīḫ-i Mışır'da İbni ʿAbbās'dan iḫrāc eyledügi

[29b]

[29b/01] eşerde muṣarraḥ ve manṣūṣ ʿaleyhidir ve keẕālik tārīḫ-i [29b/02] mezbūrde ẕikr olunmışdır ki Erfeḫşed bin Sām [29b/03] ceddi ḥażret-i Nūḥ'a irişüp ol ḥażret duʿā [29b/04] itmişdir ki Ḥaḳḳ teʿālā mülk ve nübüvveti anuñ evlādında [29b/05] vaż' eyleye ve keẕālik Erfeḫşed'iñ evlādından Şāliḫ'den [29b/06] Tārḫ'a gelince İbni Saʿd ṭabaḳātında Ṭarīḳ-i Gelbī'den [29b/07] iḫrāc eyledügi eşerde islāmları üzre naṣṣ u taṣrīḥ [29b/08] olınmışdır ammā Āzer ki ḥażret-i İbrāhīm'iñ ʿaleyhi's-selām [29b/09] vālidi olmaḳ meşhūr olup küfri ṣābitdir anuñ [29b/10] ḫuṣūṣında ḳavl-ı erceḥ İmām Faḫrī Rāzī'niñ ol ḳavlı-[29b/11]-dır ki ol ḥażret-i İbrāhīm'iñ ʿemmī olup [29b/12] vālidi degildir ve taḥḳīḳen selefden bir cemāʿat bu meẕhebe [29b/13] sulūkda İmām Faḫri sabaḳ itmişlerdir İbni ʿAbbās'dan

[30a]

[30a/01] ve mücāhid ve İbni Cüreyr ve Süddīd'den esānīd-i müteʿaddide [30a/02] ile bize rivāyet olundı ki Āzer ḥażret-i İbrāhīm'iñ [30a/03] vālidi olmayup ḥażret-i İbrāhīm degil illā İbni Tāreḫ-[30a/04]-dir müʾellifü'r-risāle ider ben İbnü'l-Münẕir tefsīrinde [30a/05] bir eşere vāḳıf oldum ki anda Āzer ḥażret-i İbrāhīm'iñ [30a/06] ʿemmī idügi muṣarraḥdır pes bizim taḳrīr itdügümüz

[72] SÂFFÂT 37/77: "Onun neslini yeryüzünde kalanlar kıldık."

āṣār [30a/07] ile ṣābit oldı ki Ādem'den İbrāhīm ʿaleyhimā's-selāma gelince [30a/08] ecdād-ı şerīfeniñ īmānları üzre naṣṣ u taṣrīḥ o-[30a/09]-lınmışdır ve bunıñ üzerine ittifāḳ daḫı olınmışdır [30a/10] meger Āzer ḫuṣūṣında ki ebb yā ʿemm olmasında iḫtilāf [30a/11] olınmışdır imdi eger fī nefsi'l-emr ebb olursa [30a/12] ecdād-ı şerīfeden ol istiṯnā olınur ve eger [30a/13] ʿemm olursa ecdād-ı ʿiẓāmdan ḫāric olup

[30b]

[30b/01] silsile-i şerīfe müşrikden sālime olur ammā [30b/02] ḥażret-i İbrāhīm ve İsmāʿīl'den ṣoñra olan ecdād [30b/03] emrinde aḥādīṯ-i ṣaḥīḥa ve taṣrīḥāt-ı ʿulemāʾ-ı müttefiḳa-[30b/04]-dır ki ṭāʾife-i ʿArab ḥażret-i İbrāhīm zamānından [30b/05] berü millet-i İbrāhīmiyye üzre olup birisi kāfir [30b/06] olmamışdır ve aṣnāma ʿibādet itmemişdir ʿAmru [30b/07] bin Luḥay zamānına gelince ki dīn-i İbrāhīm [30b/08] taġyīr ve aṣnāma ʿibādet ve sevāʾibi tesbīb [30b/09] idenleriñ evveli oldur ve tesyīb-i sevāʾib oldur ki [30b/10] aṣḥāb-ı cāhiliyyet bir erkek deve ki köçekiniñ köçekine [30b/11] irişe ve yāḫūd şol dişi deve ki [30b/12] on ḳarın doġurup cümle dişi ola anları tesyīb [30b/13] iderler idi yaʿnī müseyyeb idüp ve istiʿmāl

[31a]

[31a/01] itmeyüp ṣaḥrāya ṣalma iderler ve arḳaların ḥarām [31a/02] iderler idi ve bu tesbīb dīn-i ḥażret-i [31a/03] İbrāhīm'den olmayup vāżiʿ-i muġayyirüddīn sābiḳu'ẕ-[31a/04]-ẕikr ʿAmru bin Luḥay idi İmām Buḫārī ve Müslim [31a/05] Ebū Hureyre'den iḫrāc eylediler ki Resūlullāh ṣallallāhu [31a/06] ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki رَأَيْتُ عَمْرو بن عَامِر [31a/07] الخُزَاعِيَّ يَجُرُّ قَصَبَهُ فِي النَّار كانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السَّوائِبَ, [31a/08] yaʿnī buyurur ki ben ʿAmru bin ʿĀmiri Ḫüzāʿiyyi gördüm [31a/09] ḥālbuki nār-ı cehennemde bağırsaḳların sürür idi [31a/10] keẕālik İbni Cerīr tefsīrinde Ebū Hureyre'den iḫrāc [31a/11] eyledi ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [31a/12] buyurdılar ki رَأَيْتُ عَمْرو بنْ لُحَى بنْ قَمْعَةَ بنْ خِنْدَفَ يَجُرُّ قَصَبَهُ في النَّار اِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ غَيَّرَ [31a/13]

[31b]

[31b/01] دِّينَ ابْراهِيمَ, keẕālik Aḥmed bin Ḥanbel Müsned nām kitābında [31b/02] İbni Mesʿūd'dan ve ol ḥażret-i nebīden ṣallallāhu [31b/03] ʿaleyhi ve sellem rivāyet itdi buyurmışlar ki إِنَّ أَوَّلَ عَمْرُو بنُ عَامِرٍ وَإِنِّي رَأَيْتُهُ يَجُرُّ أَمْعَاءَهُ في النَّار [31b/05] مَنْ سَيَّبَ السَّوائِبَ وَعَبَدَ الأَصْنَامَ أَبُو خُزَاعَةَ [31b/04] [31b/06] ḫafī degildirki bu aḥādīṯ-i şerīfe müteḳāribü'l-[31b/07]-lafẓı müttefiḥidü'l-maʿnā olup tefsīrlerini tekrīre [31b/08] ḥācet yoḳdır Şehristānī Milel ve Niḥalnām kitābında [31b/09] eyitdi ki dīn-i İbrāhīm ḳāʾim ve ṣedr-i ʿarbede tevḥīd-i [31b/10] şāyiʿ idi ve anı evvel taġyīr iden ve

ʿibādet-i [31b/11] aṣnāmı iḥdāṯ ve ittiḫāẕ eyleyen ʿAmru bin Luḥay idi [31b/12] keẕālik Ḥāfıẓ ʿİmādeddīn Bin Keṯīr itdi ʿArab [31b/13] ṭāʾifesi dīn-i İbrāhīm üzre idiler ol zamāna

[32a]

[32a/01] dek ki ʿAmru bin ʿĀmir Ḫuzāʿı Mekke'ye vālī olup [32a/02] vilāyet-i beyt-i şerīfi ecdād-ı ḥażret-i nebīden [32a/03] intizāʿ idüp zor ile aldı pes ʿAmru mezbūr [32a/04] ʿibādet-i aṣnāmı iḥdāṯ idüp ʿArab [32a/05] içün envāʿ-ı żalālı vażʿ eyledi tā ki ḥāl-i iḥrāmda [32a/06] telbiye itmede lebbeyke lā şerīke lek ḳavlından ṣoñra [32a/07] illā şerīken hüve lek temlikühü ve mā melek [32a/08] demek ki ziyāde eyledi pes bu ḳavl-ı bāṭılı evvel [32a/09] söyleyen ol olup ṭāʾife-i ʿArab daḫı şirkde [32a/10] aña tābiʿ oldılar pes bunlar bu şirk ile ḳavm-ı Nūḥ'a [32a/11] müşābih oldılar bu maʿnāda ki anlarıñ daḫı eslāfı [32a/12] müʾminler iken bunlar küfri iḥdāṯ itdiler [32a/13] lākin böyle olmış iken yine bunlarıñ arasında

[32b]

[32b/01] ehl-i īmāndan baḳāyā var idi ki anlar dīn-i [32b/02] İbrāhīm üzre idiler müʾellifü'r-risāle İmām [32b/03] Suyūṭī eydür İbni Ḥabīb kendü kitāb-ı tārīḫinde İbni [32b/04] ʿAbbās'dan rivāyet eylemişdir ki Resūlullāh [32b/05] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ ecdādından [32b/06] ʿAdnān ve Muʿadd ve Rabīʿe ve Mudarr ve Ḫuzeyme [32b/07] ve Esed millet-i İbrāhīm üzre idiler imdi siz [32b/08] anları ḫayrı-ıla yād eyleñ ve ḫayrdan ġayrı ile ẕikr [32b/09] eylemeñ ve yine İbn Saʿd Ṭabaḳātnām kitābında [32b/10] ʿAbdullāh bin Ḫālid aḥādīṯ-i mürselesinde iḫrāc [32b/11] eyledi ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyur-[32b/12]-dı ki لا تَسُبُّوا مُضَرَّ فَإِنَّهُ كانَ قَدْ أَسْلَمَ, yaʿnī [32b/13] siz benim ceddim olan Muẕarrı işrāk ile töhmet

[33a]

[33a/01] idüp sebb eylemeñ zīrā muḥaḳḳaḳdır ki ol [33a/02] müslim idi ve yine Süheylī Ravżu'l-Ünüf[33a/03]nām kitābında ḥażret-i nebīden ṣallallāhu ʿaleyhi [33a/04] ve sellem ẕikr ider ki لا تسبوا إلياس فإنه كان من مؤمناً, [33a/05] [73] yaʿnī ceddim İlyās'ı müşrik diyüp sebb [33a/06] eylemeñ zīrā ol müʾmin idi ẕikr olundı ki [33a/07] İlyās'ıñ ṣulbunda ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu [33a/08] ʿaleyhi ve sellem ḥacc-ıla telbiyesi işidilür idi [33a/09] yaʿnī ḥacc zamānında ol ḥażretiñ لبيك اللهم لبيك [33a/10][74] ṣedāsı İlyās'ıñ bilinden ẓāhir olup [33a/11] işidilür idi keẕālik ẕikr olınan Ravżu'l-

[73] Hadis, "İlyâs'a sövmeyin, o mümindi".
[74] Lebbeyk Allahümme lebbeyk: Hizmetine geldim, Ey Allah'ım! Hizmetine geldim.

[33a/12]-Ünüf'de meẕkūrdır ki cumʿa günlerinde ḫalḳı [33a/13] bir yire cemʿ eyleyen İlyās idi pes ol günde

[33b]

[33b/01] Ḳureyş anuñ ḥużūrında müctemiʿ olup ol anlara [33b/02] ḫuṭbe oḳur ve ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu ʿaleyhi [33b/03] ve sellem mebʿūṯ olacaġını teẕkīr idüp kendü evlād-[33b/04]-ından idügüni anlara bildürür ve ittibāʿı ve aña [33b/05] īmān ile emr ider idi ve baʿżı ebyāt [33b/06] söyler idi ki bu ḳavlı anlardandır Naẓm[75] [33b/07] yā leytenī şāhiden necvā'e daʿvātuhu iẕā Ḳureyş'ün tubaġġī elḥaḳḳu ḫıẕlānā [33b/08] yaʿnī şiʿr[76] göstermedi kāş daʿvet-i sırrını o sevrveriñ [33b/09] şol dem ki terk-i nuṣret-i Ḥaḳḳ isteye Ḳureyş Süheyli [33b/10] itdi işbu ḫaberi Māverdī Kitābu'l-Aʿlām'ında [33b/11] Kaʿb'dan rivāyet ile ẕikr eyledi müʾellifü'r-risāle [33b/12] Eyder bin Direm ki bu ḫaberi Ebū Naʿīm daḫı Delāʾilü'n-[33b/13]-Nübüvve'de ẕikr eyledi pes bu taḳrīr ile ṣābit oldı

[34a]

[34a/01] ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ [34a/02] ḥażret-i İbrāhīm'den Kaʿb bin Lüveyye ve oġlı Murra'ya [34a/03] gelince ecdādı müʾmin olup īmānları muḳarrer [34a/04] ve menṣūṣun ʿaleyh olup anlarıñ yaʿnī müʾmin [34a/05] olduḳlarında iki kimse iḫtilāf itmemişdir [34a/06] ammā Murra ile ʿAbdu'l-Muṭṭalib mā beyninde ol ḥażretiñ [34a/07] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem dört ceddī ḳaldı ki [34a/08] anlar Kilāb ve Ḳuṣṣā ve ʿAbdı Manāf Hāşim'dir [34a/09] ve ben anlarıñ ne müʾmin ve ne ḫilāfı olduḳlarına [34a/10] bir naḳle ẓafer bulmadım vallāhu aʿlem ammā ḥażret-i [34a/11] İbrāhīm ʿaleyhi's-selāmıñ işbu nisbet-i şerīfe [34a/12] silsilesinde muntaẓım olan aʿḳāb ve ev-[34a/13]-lādından aḫlāfına müteʿalliḳ olup ehl-i necāt

[34b]

[34b/01] olduḳlarına delālet iden edilleden üç delīl [34b/02] bāḳī ḳaldı ki anlarıñ evvelkisi Allāhu teʿālā [34b/03] ḥażretiniñ وإذ قالَ ابراهيم لأبيه وقومه إِنَّنِي برآءٌ مما تعبدون إِلَّا الذي فَطَرَني [34b/04] وجعلها كلمةً باقيةً في عقبهِ [34b/05] فإنَّه سيهدين[77] ḳavlıdır [34b/06] yaʿnī yā Muḥammed sen ẕikr eyle ol zamān ki bu ḳıṣṣayı [34b/07] muştemeldir ki ḫalīlim İbrāhīm babasına ve ḳavmına [34b/08] anı

[75] 'Nazm' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[76] 'Şiir' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[77] Zuhrûf 43/26-27-28: "Hani İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: "Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım." "Ben ancak O, beni yaratana taparım. Şüphesiz O beni doğru yola iletecektir." İbrahim bunu, belki dönerler diye, ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz yaptı."

şirke daʿvet itdüklerinde eyitdi ki bilā şekkin [34b/09] taḥḳīḳen siz maʿbūd ittiḫāẕ idüp ʿibādetlerine [34b/10] ʿukūf eyledügüñüz aṣnāmdan ben berī ve müctenibim [34b/11] meger ol maʿbūd bir Ḥaḳḳ ve bāriʾ-i muṭlaḳdan ki [34b/12] ol Kemāl-i Ḳudreti ile beni ḫalḳ idüp ketm-i [34b/13] ʿademden mıʿrıż-ı vücūda getürdi, ve çün

[35a]

[35a/01] ol Kerīm-i Muṭlaḳ beni ḫilʿat-i vücūd ile teşrīf [35a/02] eyledi bitaḥḳīḳ buña vuṣūḳ ve iʿtimādım vardır ki [35a/03] min baʿd beni ḳurb-ı ḥażretine īṣāl ider ṭarīḳ-i [35a/04] müstaḳīme hidāyet idecekdir ve aṣḥāb küfr [35a/05] terk itdügi gibi beni ṣelāletde terk itmeyecekdir [35a/06] وَجَعَلَها كَلِمَةً باقِيَةً في عَقِبِهِ[78] ḳavl-ı [35a/07] şerīfinde ʿAbd bin Ḥumayd İbn ʿAbbās'dan iḫrāc [35a/08] idüp didi ki kelime-i lā ilāhe illā Allāhu [35a/09] ḥażret-i İbrāhīm'iñ ʿaḳbinde yaʿnī kendünden [35a/10] ṣoñra gelen evlādında bāḳiyedir yaʿnī cümleten [35a/11] evlādı bu kelime ile tekellüm idüp mü'minler ve [35a/12] muvaḥḥidlerdir dimek olur pes mażmūn-ı [35a/13] şerīfi bu olur ki İbrāhīm ʿaleyhi's-selām ḥanīf

[35b]

[35b/01] müslim olup lā ilāhe illā Allāhu kelime-i ṭayyibesin [35b/02] sirren ve cehren ẕikr eyledügi gibi ol kelime-i şerīfe-i [35b/03] vaṣiyyet ve Cenāb-ı Rabb ʿİzzetinden istiẓhār-i ʿināyet [35b/04] ve istidʿā'-ı rüşd ve hidāyet ile ʿaḳıbı olan [35b/05] ẕürriyetinde vedīʿat-ı bāḳiye eyledi keẕālik ʿAbd [35b/06] bin Ḥumayd Mücāhid'den bunıñ miṣlin iḫrāc idüp [35b/07] ol ḳavl-ı şerīfinde Ḳutāde'den daḫı bu rivāyeti [35b/08] iḫrāc eyledi ki İbrāhīm'den ṣoñra ẕürriyetinde [35b/09] tevḥīd ve lā ilāhe illā Allāhu şehādetini lā yezāl [35b/10] tekellem ider kimseler olur ve İbni Munẕır ol [35b/11] ḳavl-ı şerīfde İbni Cüreyḥ'den iḫrāc idüp didi [35b/12] ki ẕürriyet-i İbrāhīm'den lā ilāhe illā Allāhu kelimesini [35b/13] söyleyenler mevcūd olmadan zāʾil olmadılar ve yine

[36a]

[36a/01] ʿAbdu'r-Rezzāḳ ve İbnü'l-Münẕir ol ḳavl-ı şerīfde [36a/02] didiler ki kelime-i bāḳiye iḫlāṣ-ı tevḥīd olup [36a/03] ḥażret-i İbrāhīm'iñ ẕürriyetinde Allāhu teʿālāyı tevḥīd [36a/04] ve aña ʿibādet ider kimseler mevcūd olmadan zāʾil [36a/05] olmaz pes bu āyet-i kerīme bu ḳadar rivāyet-ile [36a/06] delālet eyledi ki ẕürriyet-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām [36a/07] ki ḥażret-i Muḥammed'iñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [36a/08] ābā ve ecdādıdır cümleten ehl-i tevḥīd olup

[78] 43/Zuhrûf-28: "İbrahim bunu, ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz yaptı."

[36a/09] müşrik olmayalar edille-i şelāleden delīl-i şānī[79] Allāhu [36a/10] teʿālā ḥażretiniñ ربي اجعلني مقيم الصلاة[36a/11] ومن ذريتي[80] ḳavl-ı şerīfdir ki ḥażret-i İbrāhīm'iñ [36a/12] duʿā idüp yā Rabbī beni muḳīmü'ṣ-ṣalāte eyle daḫı benim [36a/13] ẕürriyetimden iḳāmet-i ṣalāt ider kimseler ẓuhūra

[36b]

[36b/01] getür didügüni ḥikāyetdir İbnü'l-Münẕiri İbnü Cüreyr'den [36b/02] bu ḳavl-ı kerīmde iḫrāc idüp eyitdi ki [36b/03] pes ẕürriyet-i İbrāhīm'den bir ḳavm fıṭrat üzre [36b/04] olup Allāhu teʿālāya ʿibādet itmeden [36b/05] zā'il olmadılar pes bu āyet-i kerīme daḫı ol [36b/06] ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażret-i İbrāhīm'den [36b/07] berü olan ecdādı iḳāmet-i ṣalāt ider muvaḥḥidler [36b/08] idügüne delālet ider delīldir delīl-i şāliş[81] [36b/09] Allāhu teʿālā ḥażretiniñ وإذ قال ابراهيمُ ربِّ اجعل [36b/10] هذا البلد آمناً واجنبني وبنيَّ ان نعبد الأ-صنامَ-[36b/11][82] ḳavl-ı şerīfdir ki ḥażret-i İbrāhīm duʿā idüp [36b/12] Yā Rabbi beled-i Mekke'-yi her sū'ü her āfetden daḫı ehline [36b/13] küfr ve şirk ṭārī olmaḳdan āmin idüp

[37a]

[37a/01] beni ve evlādımı aṣnāma ʿibādet itmeden baʿīd [37a/02] eyledügüni beyāndır İbni Cüreyr Mücāhid'den [37a/03] rivāyet idüp itdiki ḥażret-i İbrāhīm bu vech [37a/04] üzre duʿā idicek Allāhu teʿālā duʿāsın [37a/05] icābet idüp bundan ṣoñra olandan bir ferd [37a/06] aṣnāma ʿibādet eylemedi ve ol beled-i mübārek [37a/07] āmin idüp ehlini envāʿ-ı şemerāt ile merzūḳ eyledi [37a/08] ve kendüsini imām idüp ẕürriyetinden iḳāmet-i [37a/09] ṣalāt ider mü'minler eyledi İbn Ebī Ḥātim Sufyān [37a/10] bin ʿUnayna'dan iḫrāc idüp rivāyet eyledi ki [37a/11] aña su'āl olundı ki evlād-ı İsmāʿīl'den [37a/12] bir kimse aṣnāma ʿibādet eyledi mi Sufyān cevāb vir-[37a/13]-di ki lā sen Allāhu teʿālānıñ وَاجْنُبْنِي وبَنِيَّ اَنْ

[79] 'Delîl-i Sânî' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[80] İBRAHİM 14/40: "Rabbim, beni namazı sürekli kılanlardan eyle, zürriyetimi de (soyumdan gelecekleri de). Ey (bizim) Rabbimiz, duamı kabul buyur."

[81] 'Delîl-i sâlis' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[82] İBRÂHÎM 14/35: "Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"

[37b]

[37b/01] نَعْبُدَ الأصْنَامَ[83] ḳavlını işitmediñ mi pes aña dinledi [37b/02] sebeb ne oldı ki evlād-ı İsḥāḳ ve sāʾir evlād-ı [37b/03] İbrāhīm bunda dāḫil olmadılar cevāb virdi ki [37b/04] zīrā ḥażret-i İbrāhīm ḫāṣṣeten işbu beled ehlī içün [37b/05] duʿā idüp anları anda iskān itdükde وَاجْعَلْ[37b/06] هذا البَلَدَ آمِناً[84] didi ve cemīʿ büldān içün [37b/07] ve ehālīsi içün duʿā eylemedi belki واجْنُبْني [37b/08] وبنيَّ أنْ نَعْبُدَ الأصْنَامَ[85] diyüp أنْ نَعْبُدَ [37b/09] الأصْنَامَ fīhi dimek murād idindi pes bī-şekk [37b/10] duʿā ile ol beledī ve anuñ ehlini ki evlād-ı [37b/11] İsmāʿīl'dir ʿaleyhi ve ʿalā enbiyā eṣ-ṣalāvāt ve's-selām [37b/12] taḫṣīṣ eyledi imdi bu taḳrīr olınan edille [37b/13] ve nuḳldan İmām Faḫri Rāzī'niñ ābā ve ecdād-ı şerīfe-i

[38a]

[38a/01] Muḥammediye ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażret-i Ādem'e [38a/02] müntehī olunca cümlesi müʾminler idüginiñ mışdāḳı [38a/03] ẓāhir oldı ve Ḥāfıẓ Şemseddīn bin Nāṣıruddīn'iñ [38a/04] işbu ḳavlı ne ḫobdır ki dimişdir, naẓm[86]

[38a/05] Tenaḳḳale Aḥmedü Nūren ʿaẓīmen

[38a/06] Teleʾleʾe fī cibāhi's-sācidīne

[38a/07] Teḳallibe fīhum ḳarnen fe ḳarnen

[38a/08] İle en cāʾe ḫayre'l-mürselīne

[38a/09] yaʿnī naẓm[u] naḳl eyledi Aḥmed olup envār-ı hüveydā

[38a/10] sācidleriñ alnında żiyā eyledi peydā

[38a/11] aṣlābı içinde nice ḳarn itdi taḳallub

[38a/12] teʾḫīr-i rüsül geldi idüp ʿālemi iḥyā ṣāḥibü'r-[38a/13]-risāle Celāl Ṣuyūṭī eyitdi ẕikr olınan

[38b]

---

[83] İBRÂHÎM 14/35: "beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."

[84] İBRÂHÎM 14/35: "Hani İbrahim demişti ki: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl."

[85] İBRÂHÎM 14/35: "İbrahim (a.s) şöyle demişti: "Rabbim, bu beldeyi emin kıl. Beni ve oğullarımı, putlara tapmaktan içtinap ettir (uzaklaştır)."."

[86] 'Nazm' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[38b/01] ecdād-ı kirāmdan ṣoñra ʿAbdu'l-Muṭṭalib'den ġayrı [38b/02] ḳalmadı yaʿnī ḥażret-i Ādem'den ḥażret-i Nūḥ'a [38b/03] ve anlardan ḥażret-i İbrāhīm'e ve anlardan ʿAbdu'l-Muṭṭalib'e [38b/04] gelince olan ecdād-ı kirām ehl-i tevḥīd ve [38b/05] aṣḥāb-ı necāt idükleri ẓāhir oldı ve ḥāli [38b/06] maʿlūm olmadıḳ ancaḳ ʿAbdu'l-Muṭṭalib ḳaldı ki anuñ [38b/07] emrinde iḫtilāf olınmışdır ammā anuñ emrinde olan [38b/08] aḳvālıñ aḥseni budur ki aña daʿvet-i nebī irişmeyüp [38b/09] zamān-ı fetretde vefāt itmişdir yaʿnī ol daḫı [38b/10] ehl-i necātdandır bu sebeb ile ki aña daʿvet irişmeyüp [38b/11] vefāt itmişdir ammā yevm-i ḳıyāmetde ʿinde'l-imtiḥān [38b/12] muṭīʿ olanlardan olması mütevaḳḳiʿdir Şehristānī [38b/13] eyitdi Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ nūrısı

[39a]

[39a/01] ʿAbdu'l-Muṭṭalib'iñ keffinde olan ḫuṭūṭında baʿżı ẓuhūr [39a/02] ile ẓāhir oldı pes ol nūr bereketi ile oġlı [39a/03] ʿAbdullāh ẕabḥında neẕr ile mülhim oldı ve keẕālik [39a/04] ol nūr bereketi ile muvaffaḳ olup hedm-i bünyān-ı [39a/05] Kaʿbe içün gelen ṣāḥibü'l-fīl Ebrehe'ye إِنَّ لِهذا البَيْتِ رَبّاً يَحْفَظُهُ [39a/06][87] yaʿnī taḥḳīḳen işbu beyt-i [39a/07] şerīfiñ birret-i ʿaẓīmi vardır ki seniñ ḳaṣd [39a/08] itdüginiñ mażarratdan anı ḥıfẓ ider diyü bī-bak [39a/09] söyledi ve ol nūr-ı mübeyyiniñ cümle-i berekātından [39a/10] biri daḫı budur ki aṣḥāb-ı fīl sūʾ-i ḳaṣd ile geldüklerinde [39a/11] Cebel-i Ebū Ḳubayse çıḳup ve işbu naẓmı söylemek [39a/12] ile mülhim olup eyitdi lā hemme enne el-merʾe yemneʿe raḥlahu [39a/13] fe emteʿ helālek lā yaġliben ṣalībühüm ve meḥālühüm ʿaduvven meḥālek

[39b]

[39b/01] fenṣur ʿalā āl-ı'ṣ-ṣelīb ve ʿābidīh elyevme ālike, yaʿnī [39b/02] Ḫudayā menzilin aġyār elinden ider menʿ ile her kişi ḥimāyet [39b/03] pes imdi sen daḫı sükkān-ı beytik difāʿ ve menʿ ile eyle ṣiyānet [39b/04] ṣalīb ve keydi ẓulman ehl-i küfriñ seniñ mekrūge ḳılmasın cerāʾet [39b/05] pes aṣḥāb-ı ṣalīb üzre İlāhī seniñ āliñe ḳıl naṣr u iʿānet [39b/06] yine Şehristānī eyitdi keẕālik ʿAbdu'l-Muṭṭalib ol nūr bereketi [39b/07] ile muhtedī olmaġın evlādına ẓulm ve baġī terki ile [39b/08] emr idüp mekārim-i aḫlāḳa ḳandırır ve ḫaṣāʾiṣ-i [39b/09] umūrdan nehy ider idi ve yine ol nūr-ı şerīfi [39b/10] hidāyet ve bereketi ile veṣiyet ü mevʿiẓasında bir gün [39b/11] eyitdi ki ehl-i ẓulm olan kimse dünyāda ʿuḳūbet [39b/12] olınup andan intiḳām olmanınca[88] bu ʿālemden çıḳmaz [39b/13] pes ittifāḳen bir ẓālim ve ẓulm-ı fāḥiş bir kimse dünyāda

[87] Tercüme: "Bu evi koruyup kollayan bir Rabbi vardır".

[88] 'Olmayınca' kelimesi 'olınmayınca' olarak yazılmıştır.

[40a]

[40a/01] ẓulmı ile muʿāḳab olmadın helāk oldı fi'l-ḥāl Ḳureyş [40a/02] ʿAbdu'l-Muṭṭalib'e iʿtirād idüp eyitdile uşda [40a/03] fulān şaḫṣ bir ẓālim muşaḫḫaṣ idi ammā dünyāda anı [40a/04] bir ʿuḳūbet işābet eylemeden helāk oldı pes [40a/05] ʿAbdu'l-Muṭṭalib bir zamān tefekkür idüp itdi vallāhi [40a/06] işbu dār-ı dünyānıñ varasında bir dār daḫı vardır [40a/07] ki anda muḥsin iḥsānı ile cezā olınup müsīʾ [40a/08] isāʾeti ile ʿıḳāb olınur uşda ʿAbdu'l-Muṭṭalib'iñ [40a/09] bereketi nūr-ı nebevī ile bu mertebe ihtidāsı olmışdır [40a/10] maʿ hāẕā ki aña daʿvet-i enbiyā irişmeyüp ḳıbal-ı [40a/11] Ḥaḳḳ'dan rüsül ve enbiyā getürdügi emriñ ḥaḳīḳatini [40a/12] aña taʿrīf ve taʿlīm ider kimseler bulmamış idi [40a/13] pes eger enbiyā ve mürselīn baʿṣ u ḥaşr ḫaberin getürdükleri

[40b]

[40b/01] ḫaberin iḫbār ider kimseye mulāḳa ıla idi [40b/02] āḫiretden ġaflet üzre olmaz idi nitekim bilā ʿuḳūbetin [40b/03] ʿāciletin helāk olan ẓālim ḳıṣṣası vāḳiʿ olduḳda [40b/04] fikr u istidlāl ile bu dārdan ġayrı bir dār-ı cezā var [40b/05] idügine mühtedī oldı ʿAbdu'l-Muṭṭalib ḫuṣūṣında [40b/06] bir ḳavl-ı sāḳıṭ daḫı vardır ve ol ḳavl budur ki [40b/07] Allāh teʿālā anı iḥyā idüp ḥażret-i nebiyye [40b/08] īmān getürmişdir ve bu ḳavlı İbni seyyidi'n-nās [40b/09] Sīre nām kitābında ve anuñ ġayrı daḫı ḥikāyet [40b/10] eylemişlerdi Celāl Suyūṭi eydir bu ḳavl merdūd [40b/11] olup eʾimme-i sünnetiñ birisinden rivāyet olınduġını [40b/12] bilmezem belki bu ḳavl baʿżı şīʿeden ḥikāyet [40b/13] olınur ve fī nefsi'l-emr bu bir ḳavlı bilā delīl

[41a]

[41a/01] olup ḥaḳḳında ḥadīṯ ḳısmından eger żaʿīf [41a/02] ve ger ġayrı bir nesne vārid olmamışdır ve bu ḳavl [41a/03] İmām Faḫri Rāzī ḳavlına muḫālifdir bu ecilden ki [41a/04] bu ḳavlıñ ḳāʾili iddiʿā ider ki ʿAbdu'l-Muṭṭalib iḥyā olınup [41a/05] īmān aña müyesser olmış ve ḥażret-i nebīniñ [41a/06] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem milletine dāḫil olmışdır [41a/07] ammā İmām Faḫreddīn eydir ki ʿAbdu'l-Muṭṭalib millet-i [41a/08] İbrāhīm üzre olup bu millete duḫūl aña [41a/09] ḥāṣıl olmamışdır tetimme,[89] Resūlullāh ṣallallāhu [41a/10] ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ vālidesi müşrike olmayup [41a/11] mühtediye olduġunı taḳviyet ider işbu ḫaber ki [41a/12] Ebū Naʿīm Delāʾilü'n-Nübüvve nām kitābında Ṭarīḳ-i [41a/13] Zührī'den sened-i żaʿīf ile Ümm-i Semāʿa binti

[89] 'Tetimme' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[41b]

[41b/01] Ebī Duhum'dan ve ol vālidesinden rivāyet itdügüni [41b/02] bu vech ile iḫrāc eyledi ki Ümm-i Semāʿa vālidesi [41b/03] eyitmiş ben Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ [41b/04] vālidesi Āmine'niñ maraż-ı mevtinde yanına varup [41b/05] ḥāżire oldum ḥālbuki ḥażret-i Muḥammed ṣallallāhu [41b/06] ʿaleyhi ve sellem beş yaşına yitmemiş bir ġulām idi [41b/07] pes Āmine ol ḥażretiñ yüzine baḳup eyitdi

[41b/08] Bāreke fīk Allāh min ġulām	Yā ibne'l-leẕī min ḥürmeti'l-ḥımām
[41b/09] Necā biʿavnı'l-Meliki'l-minʿām	Fūdi ġadāte'ż-żarb bi's-sihām
[41b/10] Bi-mā'etin min ibilin suvvām	İn ṣaḥḥe mā ebṣertü fi'l-minām
[41b/11] Fe ente mebʿūṯün ile enām	Min ʿindi ẕi'l-celāli ve'l-ikrām
[41b/12] Tübʿeṯü fi'l-ḥilli ve fi'l-iḥrām	Tübʿeṯü bi'l-taḥḳīḳ ve'l-islām
[41b/13] Dīn-i ebīke'l-berr İbrāhām	Fa'Allāh enhāke ʿanı'l-aṣnām

---

[42a]

[42a/01] En tevālīhā meʿ el'aḳvāmı dimek olur ki, naẓm[90]

[42a/02] Bāreke Allāhu ẕahī ḫuceste ġulām

[42a/03] Ki feżā-yı vücūda itdi ḫirām

[42a/04] Ey ol aṣlı aṣīl ferzendi

[42a/05] Ki aña ʿavn-ı mālik-i minʿām

[42a/06] Ẕabḥdan ḥıfẓı ile virdi necāt

[42a/07] ʿAmel itmedi anda mevt ü ḥımām

[42a/08] Yüz deve oldı başına ḳurbān

[42a/09] Ol zamān kim olundı żarb-ı sihām

[42a/10] Ger ṣaḥīḥ ise ol ʿalāmetler

[90] 'Nazm' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[42a/11] Ki baña ẓāhir oldı ʿindi manām

[42a/12] Eyleyiser seni resūl u nebī

[42a/13] Ḥażret-i Ẕü'l-Celāl ve'l-İkrām

[42b]

[42b/01] Gönderiser seni risālet ile

[42b/02] Saña ümmet olup cemīʿ enām

[42b/03] Şāmil olur risāletiñ ḳamuya

[42b/04] Ḳavl olursa ki ehl-i ḥıll u ḥarām

[42b/05] Baʿṣ ider dīn-i Ḥaḳḳ-ıla seni ḥaḳḳ

[42b/06] Sen olursın muḥaḳḳıḳu'l-islām

[42b/07] Gönderür Ḥaḳḳ şu dīn ile odur

[42b/08] Millet ü dīn pāk-ı İbrāhām

[42b/09] Buña şāhid budur ki ḥażret-i Ḥaḳḳ

[42b/10] Seni nehy itdi eyleyüp ikrām

[42b/11] Ḳavmıñı ıla sen itmediñ işrāk

[42b/12] Eylemediñ ʿibādet-i aṣnām

[42b/13] Rāviye olan Ümm-i Semāʿe vālidesi eyitdi baʿdehü Āmine

[43a]

[43a/01] eyitdi külli ḥayyın meyyitün ve külli cedīdin bālin ve küllü [43a/02] kebīrin yefnā anā meyyitetün ve ẕikrī bāḳin ve [43a/03] ḳad terektü ḫayran ve veledtü ṭuhran yaʿnī her zinde [43a/04] ʿāḳibetümüzde ve her tāze ve nev āḫirü'l-emr köhne [43a/05] ve pejmürde ve her kebīr u ʿaẓīm elbette fānīdir [43a/06] imdi benim mevtim muḳarrer olup meyyiteyim ammā [43a/07] elsine-i nāsda ẕikr bi'l-ḫayrim bāḳīdir ki kendimden [43a/08] ṣoñra işbu veledim gibi ḫayr terk itdim ve ḳable'l-mevt [43a/09] böyle bir ṭayyib ü ṭāhir ṭoġurdım rāviye-i mezbūre eyitdi [43a/10]

baʿdehü Āmine vefāt eyledi ve biz ṭā’ife-i cinniñ Āmine [43a/11] üzre aġlayup Nūḥ’a itdüklerin işidüp [43a/12] işbu ebyātı ezber itdik ki dirler idi naẓm[91]

[43a/13] Nebkī’l-fetāte’l-berrete’l-ümmiyye ẕāti’l-cemāli’l-ʿiffete’r-rezīne

[43b]

[43b/01] zevcete ʿAbdullāh’ı ve’l-ḳarīne ümm-e nebiyyillāh ẕi’s-sekīne [43b/02] ve ṣāḥibü’l-minber ve’l-medīne ṣāret ledā ḥufretihā rehīne [43b/03] dimekdir ki biz ki cinn ṭā’ifesi yüz şābbe-i bārre-i Āmīne’ye [43b/04] ki cemāl ve ʿiffet ve rezānet ve sekīne ṣāḥibesi [43b/05] ve ʿAbdullāh bin ʿAbdu’l-Muṭṭalib’iñ zevce ve ḳarīnesidir [43b/06] vefāt itdügi çün bükā idüp aġlarız ki [43b/07] ṣāḥibü’s-sekīneti ve’l-veḳār olup belde-i Medīne’de [43b/08] minber ṣāḥibi olan nebiyy-i mükerremiñ vālidesi [43b/09] olup ḥālā ḳabrine vaż‘ olınmışdır müʾellifü’r-[43b/10]-risāle Āmine’den naḳl olınan işbu kelām [43b/11] ki ḳavm-ı müşrikīn ile muvālāt ü muḥabbeti aṣnāmdan nehy-i [43b/12] ṣarīḥ eyle nehyini daḫı dīn-i İbrāhīm’e iʿtirāfını [43b/13] ve ḥażret-i Ẕü’l-Celāl ve’l-İkrām ḳıbalından veled-i mükreminiñ

[44a]

[44a/01] kāffe-i enāma dīn-i islām ile mebʿūṯ olmasına [44a/02] maʿrifetini müştemildi sen görürsin ve bu elfāẓ [44a/03] ve kelimāt ḫūd şirk-i münāfıḳīdir ve yine ṣāḥibü’r-[44a/04]-risāle eyitdi taḥḳīḳen ben ümmehāt-i enbiyā-yı tetebbüʿ [44a/05] eyledim ve anlarıñ ekşerini īmān üzre idüklerini [44a/06] muṣarraḥ ve manṣūṣ buldım ve īmānları taṣrīḥ [44a/07] olunmayanlardan sükūt olınup anda bir naḳl-ı muḳarrer [44a/08] bulmadım ve lākin ẓāhir olan inşallāh teʿālā [44a/09] anlarıñ daḫı īmāndır vallāhu aʿlem gūyā ki buña [44a/10] sırr u sebeb aḥādīṯ-i şerīfede vāḳiʿ olduġı [44a/11] gibi anlarıñ müşāhede itdükleri nūrdır Aḥmed [44a/12] bin Ḥanbel ve Bezzār ve Ṭaberānī ve Ḥākim ve Beyhaḳī [44a/13] ʿIrbāż bin Sāriye’den iḫrāc ile rivāyet eylediler ki

[44b]

[44b/01] resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdı ki إِنِّي عِنْدَ اللهِ لَخَاتَمِ النَّبِيِّين وإِنَّ آدَمَ [44b/02] وَبَشَارَةَ عِيسى ورُؤْيَا أُمِّي الَّتي رَأَتْ [44b/04] في طِينَتِهِ وسَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ دَعْوَةَ أَبِي اِبْراهيم [44b/03] لَمُنْجَدِلٌ, [44b/05] yaʿnī Allāhu teʿālā ve resūluhu aʿlem taḥḳīḳen ben ʿind Allāhu [44b/06] yaʿnī ʿilmü Allāh’da ḫātemü’n-nebiyyīn idim ḥālbuki [44b/07] Ādem henüz ḫamīr-i māye-i ḫilḳati olan

[91] ‘Nazm’ kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

ṭīneti içinde [44b/08] düşmüş yatur idi ve ben size bu didügüm [44b/09] maʿnā-yı taḥḳīḳ iden emāretden babam İbrāhīm'iñ [44b/10] duʿāsını ve ḥażret-i ʿĪsā'nıñ beşāretini ve vālidem [44b/11] gördügi rüʾyāyı beyān ile ḫaber virecegim [44b/12] muḳarrerdir ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [44b/13] babam İbrāhīm'iñ daʿvetini diyü buyurduġı Allāhu subḥānehu

[45a]

[45a/01] ve teʿālā ḫaber virdügi gibi ḥażret-i İbrāhīm رَبَّنَا [45a/02] وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ[92] [45a/03] diyü duʿā eyledügidir yaʿnī tażarruʿ idüp ey [45a/04] bizim ve cümle-i mevcūdātıñ Rabbī baña ve ẕürriyetime [45a/05] olan eṣnāf inʿāmuñdan biri daḫı bu olsun [45a/06] ki benim ẕürriyetimden anlarıñ içinde aʿnī ẕürriyetimden [45a/07] vādi-yi ġayrı ẕī zerʿda iskān eyledügüm İsmāʿīl [45a/08] evlādı arasında kemāl-i iḥsānıñdan yine anlardan [45a/09] bir resūl peydā idüp vücūda getür ki [45a/10] anlarıñ üzerine seniñ āyāt-ı beyyinātıñ oḳuyup [45a/11] ol āyāt żımnında olan aḥkām-ı dīn anlar mā-beyninde [45a/12] icrā ider ola ve çün evlād-ı İsmāʿīl'den [45a/13] bu ṣıfat ile mütteṣif anlardan ġayrı bir resūl

[45b]

[45b/01] gelmemişdir ḥażret-i İbrāhīm'iñ netīce-i duʿāsı ol [45b/02] ḥażret idügi ẓāhirdir ve yine ḥażret-i nebīniñ [45b/03] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ve beşārete ʿĪsā buyurduġı [45b/04] Ḥaḳ subḥānehu ḥażretiniñ furḳān-ı kerīminde ḥażret-i ʿĪsā [45b/05] ʿaleyhi's-selāmdan ḥikāyet eyledügidir ki [45b/06] ḳavmına إِنِّي رَسول الله إليكم مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرَاً بِرَسُولٍ [45b/07] يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اِسْمُهُ أَحْمَدُ [45b/08] [93] dimişdir yaʿnī ey benim ḳavmum taḥḳīḳen ben size ḳıbal-ı [45b/09] Ḥaḳḳ'dan irsāl olunmış Allāhu teʿālānıñ resūliyim [45b/10] ḥālbuki ben ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmdan [45b/11] bāḳī ḳalan kitāb-ı Tevrāt'dan öñümde olan [45b/12] nesneyi ki meṭāvīsinde olan aḥkām-ı İlāhiyyedir [45b/13] muṣaddıḳam daḫı ḥālbuki ben ism-i şerīfi Aḥmed olup

[46a]

[46a/01] benden ṣoñra mabʿūṯ olur bir resūl-i kerīm ile [46a/02] size tebşīr ider mübeşşirem keẕālik çün ḥażret-i [46a/03] ʿĪsā'dan ṣoñra ol isim ile musammā bir resūl [46a/04] gelmemişdir

[92] BAKARA 2/129: "Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın."

[93] SAFF 61/6: "Ve Meryemoğlu İsa (A.S) şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Muhakkak ki ben, elimdeki Tevrat'ta olan herşeyi tasdik eden ve benden sonra gelecek, ismi Ahmed olan Resûl ile müjdeleyen, size (gönderilmiş) Allah'ın Resûl'üyüm".".

ḥażret-i ʿĪsā’nıñ beşāreti ol [46a/05] ḥażret ile olduġında şekk yoḳdır ve yine [46a/06] ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem وَرُؤْيَا [46a/07] أُمِّي الَّتِي رَأَتْ diyü buyurduġı ol ḥażretiñ [46a/08] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālidesi Āmine ol [46a/09] ḥāżreti ḥāmil olduḳda ve ḥīn-i vilādetinde [46a/10] müşāhede eyledügi ol nūridir ki anuñla bilād-i [46a/11] Şām’da olan ḳaṣırlar ol nūrıñ żav’i ile [46a/12] aña gönderdi bu daḫı ol ḥażretiñ [46a/13] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ammā ẕāt-ı nübüvvetinden idügi

[46b]

[46b/01] ẓāhirdir sā’ir enbiyānıñ daḫı vālideleri [46b/02] bunıñ miṣli envār müşāhede iderler idi ol [46b/03] sebebden anlarıñ küfr ü işrākdan berī olmaları [46b/04] muḳarrerdir dinilür vallāhu aʿlem Celāl Suyūṭī [46b/05] işbu risālesinde eyitdi şekk yoḳdır ki [46b/06] Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ [46b/07] vālidesi ol ḥażrete ḥāmil olduḳda ve ḥīn-i [46b/08] vilādetinde müşāhede eyledügi envār ve āyāt u [46b/09] āṯār sā’ir ümmehāt-i enbiyā müşāhede itdüklerinden [46b/10] ziyāde ve ekṯerdir nitekim biz müteʿalliḳ [46b/11] kitābımızda bu bābda olan aḫbārı sūḳ itmişüz-[46b/12]-dir ḫafī ve pūşīde degildir ki ʿIrbāż bin [46b/13] Sāriye’den iḫrāc olunup rivāyet olunan ḥadīṯ-i

[47a]

[47a/01] şerīfden ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [47a/02] taḥḳīḳ-i nübüvvet ve ḫātemiyyet-i risāleti münfehim [47a/03] olduġından mā ʿadā vālide-i kerīmeleriniñ [47a/04] müşāhede-i envāra liyāḳatu ve istiʿdādı ḳarīnesi [47a/05] ile ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [47a/06] āyāt-ı ẓāhire ve muʿcizāt-ı bāhiresini kemāl-i ẓuhūrı [47a/07] ile ʿamā-yı ḳalbleri sebebi ile müşāhede idemeyüp [47a/08] ẓulumat-ı işrākda ḳalanlar gibi müşrike olmayup [47a/09] ehl-i necātdan idügi mefhūm olur vallāhu teʿālā [47a/10] aʿlem müʾellifü’r-risāle evvel-i risālede ẕikr [47a/11] itdügi gibi bu maḥallde eyitdi bu mesʾele ḫuṣūṣında [47a/12] yaʿnī Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretiniñ [47a/13] ecdādı ḫuṣūṣan vālideyni ehl-i necāt ve

[47b]

[47b/01] ve aṣḥāb-ı saʿādetden olduḳları mebḥaṯ beyānında [47b/02] teʾlīf eyledügüm müʾellifātdan bu risāle ki aḫṣar-ı [47b/03] müʾellifātımdır benim üçinci müʾellifim olup [47b/04] yine ol ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem iḥyāʾ-ı [47b/05] vālideyni ḥadīṯinde ve ṣınāʿat-ı ʿilm-i ḥadīṯ cihetinden [47b/06] anda olan kelām tafṣīlinde benim bir müʾellef-i

[47b/07] rābiʿam vardır maʿẕālike ḥālā yine ol mebḥaşda [47b/08] inşā ṭarīḳesi üzre bir maḳāmayı menşūre olmaḳ [47b/09] vechi ile bir müʾellef-i ḫāmise şurūʿ itmemişdir [47b/10] ḫafī degildir ki mertebe-i ictihāda müşārifi bir [47b/11] ʿālim ʿārif olup cemīʿ ʿulūmda ferīd [47b/12] ve ʿaṣrında nādirü'l-emşāl bir fāżıl-ı veḥīd olan [47b/13] Celāleddīn Suyūṭī teġemmedehü Allāhu birıżvānıhı ve ʿāmelehü

[48a]

[48a/01] bi-feżlihi ve ġufrānih bu mesʾele taḥḳīḳinde bir ve iki [48a/02] teʾlīf ile iktifā itmeyüp dört ve beş risāle [48a/03] teʾlīf idüp bu bābda bu mertebe ihtimām itdüginden [48a/04] bu mesʾeleniñ celāleti ḳadri ve ḳulūb-ı müʾminīn [48a/05] muḫliṣīnde ziyādet-i vaḳʿı ẓāhir olur ve lillāhi'l-ḥamd [48a/06] ki bu faḳīr ḥaḳīr daḫı Pādişāh-i dīn u millet ve [48a/07] Sulṭān-ı dünyā ve āḫiret ʿillet elviyetü naṣrıhı ve iʿtelet [48a/08] ḥażretleriniñ bu bābda daḫı iḥāṭa-yı ʿilm ve maʿrifetleri [48a/09] ile izdiyād-ı inşirāḥ-ı ṣadr ve bu mesʾelede daḫı [48a/10] pāye-i ʿilm ü dirāyetlerine irtifāʿ-ı ḳadr ḥāṣıl [48a/11] olmaḳ ümīdi ile fāżıl-ı müşārün ileyhiñ [48a/12] reşeḥāt-i aḳlāmı ifādet-i arḳamından irtişāf [48a/13] belki baḥr-ı ʿulūm-ı ġazāret rüsūmından iʿtirāf

[48b]

[48b/01] müyesser olup maḥżar-ı ʿālī Sulṭānīde pāye-i tercümānī [48b/02] ile teşerrüf vāḳiʿ oldı ḫātime[94] ṣāḥibü'r-risāle [48b/03] Celāl Suyūṭı eydir şeyḫimiz El-imām Taḳiyyüddīn'üñ [48b/04] vālidi olan Eş-şeyḫü Kemāleddīn Eş-Şummunī ḥaṭṭı-yla [48b/05] mektūb bir mecūʿadan işbu maʿnāyı naḳl eyledim ki [48b/06] ḳāżī Ebū Bekir İbni'l-ʿArabī istiftā olınup suʾāl [48b/07] olundı ki ḥażret-i nebīniñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [48b/08] vālidi nārdadır diyen kimseniñ ḥāli nedir [48b/09] cevāb verdi ki bu kelām ile tekellüm iden melʿūndır [48b/10] zīrā Ḥaḳḳ subḥānehu Ḳurʾān-ı ʿaẓīmde buyurdı ki [48b/11] إِنَّ الَّذينَ يُؤْذُونَ الله وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ الله فِي الدُّنْيا والآخِرَةِ [48b/12] وَأَعَدَّ لَهُم عَذَاباً مُهِيناً [95] yaʿnī taḥḳīḳen Allāhu teʿālā ḥażretini [48b/13] ve resūlini eẕiyyet iden ẓālimler Allāhu subḥānehu anlara

[49a]

[94] 'Hâtime' kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.
[95] AHZÂB 33/57: "Muhakkak ki Allah ve Resûl'üne eziyet edenlere, onlara Allah, dünya ve ahirette lânet etti. Ve onlar için muhin (alçaltıcı) bir azap hazırladı. Âyet kırmızı mürekkeple yazılmıştır."

[49a/01] dünyāda ve āḫiretde laʿnet eyledi pes ol muʾẕīler [49a/02] melʿūnlar olup Allāhu teʿālānıñ raḥmetinden mebʿūd-[49a/03]-lardır bundan mā ʿadā Allāhu teʿālā anlar içün dār-ı [49a/04] āḫiretde sebebi hevān ve ḫuvārı[96] olan ʿaẕāb-ı iʿdād ve [49a/05] iḥżār eyledi ve bī-şekk ve şübhet muḳarrerdir ki [49a/06] ol ḥażret-i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem vālidinî nārdadır [49a/07] dimekden aʿẓam ve eşedd eẕiyyet yoḳdır Muḥibb Ṭabarī [49a/08] Ẕeḫāʾirü'l-ʿUḳbā nām kitābında Ebū Hüreyre'dan rivāyet-ile [49a/09] getürdi ki Sübeyʿa binti Ebī Leheb ḥażret-i [49a/10] nebiyye ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem gelüp itdi yā Resūlullāh [49a/11] ḫalḳ baña sen ḥaṭab-ı nār ḳızısın dirler pes [49a/12] ol ḥażret ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ġażabnāk olup [49a/13] ayaġ üzre geldi eyitdi مَا بَالُ أقوامٍ يُؤْذُونَنِي

[49b]

[49b/01] فِي قَرَابَتِي مَنْ أَذَى قَرَابَتِي فَقَدْ أَذَانِي, وَمَنْ أَذَانِي [49b/02] فقد أذى الله yaʿnī ṣol ṭavāʾifiñ ḥāli ve şānı [49b/03] nedir ki baña aḳrabām ḥaḳḳında eẕiyyet iderler şunlar ki [49b/04] benim ḳarāʾibime eẕā itdiler bitaḥḳīḳ baña eẕa itdiler [49b/05] ve anlar ki baña eẕā itdiler bī-şekk Allāhu teʿālāya [49b/06] eẕā itdiler pes ol ḥażret ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [49b/07] Sübeyʿa'ya Ḳurʾān-ı ʿaẓīmde وامْرَأَتَهُ حَمَّالَةَ الحَطَبْ[97] [49b/08] ʿunvānu ile meẕkūre olan vālidesi cihetinden [49b/09] eẕiyyet olunduġına ḳarābet-i baʿīde sebebi ile [49b/10] rāżī olmayup ġażabnāk olıcaḳ vālideyni [49b/11] ḥaḳḳında bu güne kelām-ı eẕiyyet peyām ile tekellüm olunsa [49b/12] müteʾeẕī olmamaḳ var mıdır Ebū Naʿīm Ḥilye nām kitābında [49b/13] ʿAbdullāh bin Yūnus ṭarīḳinden bu vech ile rivāyet eyledi ki

[50a]

[50a/01] meşāyiḫimizden baʿżı işitdi eydir idi ki ʿÖmer bin [50a/02] ʿAbdü'l-ʿazīz ḥużūrından kitābet itmek içün [50a/03] bir kātib getürildi ki kendüsi müslim lākin [50a/04] atası kāfir idi pes ʿÖmer ol kātibi bulup [50a/05] getüren kimseye eyitdi eger baña ebnāʾ-ı muhācirīnden [50a/06] bir kātib getürseñ aḥsen idi pes ol [50a/07] şaḫṣ eleminden Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem [50a/08] ḥażretiniñ babası daḫı şöyle idi diyü bir söz [50a/09] söyledi ki ṣāhibü'r-risāle eydir ḳabīḥ olduġı [50a/10] içün ben anı isḳāṭ idüp ẕikr eylemedim pes [50a/11] ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz ol şaḫṣa ḫışm idüp [50a/12] ġażab ile eyitdi sen ebeden benim ḥużūrumda elüñe [50a/13] ḳalem alup kitābet eyleme ve yine[98] şeyḫü'l-islām

---

96

97 MESED 111/4-5: "Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)."

98 'Ve yine' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[50b]

[50b/01] Hirevī Ẕemmü'l-Kelām nām kitābında ʿAlī bin Cemīle [50b/02] ṭarīḳinden iḫrāc idüp rivāyet eyledi ki [50b/03] ʿÖmer bin ʿAbdülazīz Süleymān bin Saʿda eyitdi [50b/04] baña yitişdi ki fulān memleketde olan ʿāmilimiziñ [50b/05] babası kāfir imiş Süleymān ḥāşā Resūlullāh [50b/06] ḥażretiniñ babası diyüp kelāmınıñ mā baʿdende ḳabīḥ [50b/07] ve müstehcen bir söz söyledi ki teʾeddüben ben anı [50b/08] isḳāṭ eyledim pes ʿÖmer bin ʿAbdülazīz ġażab-ı [50b/09] şedīd ile Süleymān'ı maʿzūl idüp ismini defter-[50b/10]-den iḫrāc eyledi ve yine[99] Ḳāżī Tāceddīn Es-Sübkī [50b/11] Terşīḥ nām kitābında ẕikr eyledi ki İmām Şafiʿī [50b/12] raẓiyallāhu ʿanhu eyitdi fi'l-cümle şeref-i nesebi var [50b/13] bir ḫatunıñ sirḳa itdügi ṣābit ve ẓāhir olıcaḳ

[51a]

[51a/01] resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem elin ḳaṭʿ itdükde [51a/02] baʿżı kimseler anuñ ḫuṣūṣında baʿż-ı kelām [51a/03] ile tekellüm itdiler yaʿnī bunıñ gibi şerīfi'n-neseb [51a/04] ḫānuta[100] böyle ʿuḳūbet olur mı dimek maʿnāsında [51a/05] baʿżı kelimāt itdiler pes anlarıñ kelāmı ol [51a/06] ḥażrete vāṣıl olıcaḳ bir şerīfe-i mükerreme ḫatun [51a/07] içün eger fulāna sāriḳa itse elini ḳaṭʿ ider idim [51a/08] diyü buyurdı İbni's-Subkī eyitdi İmām Şāfiʿī-[51a/09]-'niñ bu ḳavlına naẓar eyle ki fulāna diyü taʿbīr idüp [51a/10] ol şerīfeniñ ki ḥażret-i Fāṭime-i Zehrā'dır [51a/11] ism-i şerīfini teʾeddüben sāriḳa maḥallinde ẕikr eylemedi egerçi [51a/12] kim ol ḥażret-i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem kendüleri ẕikr [51a/13] idüp لو سَرَقَتْ فاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا,[101] diyü

[51b]

[51b/01] buyurmışdır zīrā ol ḥażretden cāʾiz ve ḥasen [51b/02] olan bizden ve müsteḥsin olmaz ṣāḥibü'r-risāle [51b/03] eyitdi ṣāḥibü's-sünen Ebū Dāvūd Sacistānī [51b/04] işbu edeb mecrāsına cārī olup kitābında [51b/05] bir ḥadīṯ rivāyet eyledi ki āḫirinde ʿAbdu'l-Muṭṭalib'e [51b/06] müteʿalliḳ bir nesne vardır diyüp Ebū Dāvūd anı [51b/07] taṣrīḥ itmeyüp ancaḳ rāvī bu maḥallde bir teşdīd ẕikr [51b/08] eyledi diyü taʿbīr eyledi ve ol ḥadīṯ Aḥmed bin [51b/09] Ḥanbel

[99] 'Ve yine' ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

[100] Hâtuna demek olması gerekir fakat Hânuta " "olarak yazılmıştır.

[101] Buhāri'den nakl edilen bir hadistir: "Allāh'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık etseydi onun da elini keserdim."

müsnedinde ve Nesāʾī’niñ Sünen nām kitābında [51b/10] mütemmem ve mükemmeldir müʾellifü’r-risāle eyitdi işbu rivāyet [51b/11] olınan ḫaberler ve anlarıñ emşālı ol eʾimmeden [51b/12] bize taʿlīmdir ki bunıñ gibileri tekellümde teʾeddüb idüp [51b/13] taṣrīḥ-i ḳabīḥ olan kelimātı ẕikrden imsāk-ı lisān

[52a]

[52a/01] idevüz tā ki ḥażretiñ ṣallallāhu ʿaleyh ve sellem [52a/02] eẕiyyetine müteʿalliḳ varṭaya vāḳiʿ olmayavuz bu [52a/03] ecldendir ki bu kitābda ve bu mesʾelede teʾlīf [52a/04] itdügüm müʾellefātimde ifḥāş idenleriñ ḳavlın ẕikrden [52a/05] sākit olup sāʾir-i aḳvāl üzre iḳtiṣār eyledim [52a/06] vallāhu’l-müsteʿān bu maḥall ābāʾ-ı kerīme-i şerīfe-i [52a/07] ḥażret-i nebeviyye beyānında olan [52a/08] derecāt-ı münīfeniñ āḫiridir [52a/09] ve Lillāhi’l-ḥamd ve’l-minne ve ṣalavātıhı [52a/10] ʿalā ḫayrı ḫalḳıhı Muḥammed ve [52a/11] ālihi ve ṣaḥbihi ve sellem [52a/12] teslīman [52a/13] keşīran dāʾiman ebeden.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SÖZLÜK VE DİZİN

A

aʿāẓım (A.): (Aʿẓam. c.) Büyükler, yüceler. Çok mühim meseleler anlamına gelir.
a.-ı aḫıṣṣā 06a/07
aʿāẓım-ı aḫıṣṣā: Büyük ve önemli uzmanlar.

ābā (A.): (Eb. c.) Babalar, pederler, atalar, cetler.
ā. 24b/02, 26a/08, 26b/07, 27a/09, 36a/08, 37b/13
ā.-ı kirām 21a/07, 21a/10
ā.-ı kerīme 52a/06
ā. +ı 22a/07, 23a/04,
ābāʾ-ı kirām: Şerefli babalar
ābāʾ-ı kerīme: Ulu atalar

ʿabede (A.): (ʿAbd. c.) Tapanlar.
ʿa.-i evṯān 22b/07
ʿabede-i evṯān: Putların tapıcısı.

ʿābid (A.): İbadet eden, kulluk eden.
ʿā.+īh 39b/01

aʿceb (A.): Daha tuhaf ve garip olan.
aʿ+dir 19b/07

ʿācilet (A.): Derhal, çok acele.
ʿācilet+in 40b/03

ad (T.): Nam, söhret, itibâr, şan.
a.02a/06

ʿadā (A.): Arapçada istisnâ edatı; –den gayrı anlamına gelir.
ʿa. 05b/03, 08a/12, 14b/03, 21a/01, 47a/03, 49a/03

ʿādāt (A.): Âdetler, alışılmış davranışlar.
ʿā.-ı bātıla 24a/11
ʿādāt-ı bāṭıla: Yanlış âdetler.

ʿadem (A.): Yokluk, var olmama, bulunmama.
ʿa.+den 34b/13
ʿa.-i istiḥḳāḳ 08b/08
ʿadem-i istiḥḳāḳ: hakkın kazanılmaması.

ʿādet (A.): Usûl, gelenek.
ʿā.+lerinden 24a/09

ʿadl (A.): Adâlet, doğruluk, hakkâniyet.
ʿa.+ı 13a/12

ʿadüvv (A.): Duşman, hasım.
ʿa.+en 39a/13

afāż (A.): Taşmak.
a.+e 04b/04

āfet (A.): Büyük felâket, belâ.
ā.+den 36b/12

aḥādīṯ (A.): (Hadîs. c.) Peygamber Muhammed'in kutsal sözleri.
a. 14a/05, 14a/06, 14a/09, 14b/03, 23a/08
a.+den 18b/08
a.+i 05b/09, 18b/06
a.+iñ 20a/06
a.-i iḥāṭa 05a/02

a.-i şerīfe 08a/13, 13b/05, 14b/04, 15a/12, 31b/06, 44a/10
a.-i sitte 10b/08, 12a/10, 14a/02
a.-i żaʿīfe 20a/05
a.-i ṣaḥīḥa 23a/02, 26a/01, 26a/04,26a/10, 26b/01, 27a/01, 27a/02, 27a/05, 30b/03
a.-i keşīre 25a/04,
a.-i mürsele 32b/10

aḥādīş-i iḥāṭa: Bir şeyin hakkında odaklanan hadis.

aḥādīş-i şerīfe: Hz. Muhammed'in söylediği kutsal sözler.

aḥādīş-i sitte: Altı hadis kitabı (Kütübü Sitte) anlamına gelen, Ehl-i Sünnet tarafından en sağlam Hadis kaynakları olarak kabul edilmektedir; Buhârî'nin, Müslim'in, Ebî Dâvûd'un, Tirmizî'nin, Nasâî'nin, İbn-i Mâce'nin hadis kaynakları.

aḥādīş-i żaʿīfe: Senedde kopukluk olan, ravilerden bir veya bir kaçının zayıf görülmesi, illet ve diğer sebeplerden dolayı sağlam olmayan hadisler.

aḥādīş-i ṣaḥīḥa: Senedde kopukluk olmayan, bütün ravilerin sika olması olan, illet ve şaz bulunmayan hadisler.

aḥādīş-i keşīre: Çok hadis.

aḥādīş-i mürsele: Gönerilmiş hadisler.

aḥcār (A.): (hacer. c.) Taşlar.
a. 19b/03

aḥkām (A.): (Hukm. c.): Karar, emir, kadılık etmek, yargı.
a.+a 09b/07
a.+ı 09b/11, 09b/09
a.-ı şerīʿat 07a/09, 08a/08
a.-ı şerʿ 07a/13
a.-ı şerīʿiyyet 09a/05
a.-ı millet 09a/06
a.-ı dīn 45a/11
a.-ı İlāhiyye 45b/12
aḥkām-ı şerīʿat: Şerîattan kaynaklanan hükümler.
aḥkām-ı şerʿ: İslam şerîatı.
aḥkām-ı şerīʿiyye: Şerîatla ilgili işlerle uğraşan resmî teşkîlât.
aḥkām-ı millet: Halkın hâkimiyeti.
aḥkām-ı dīn: İslam dînine göre verilen kararlar, yargılar.
aḥkām-ı İlāhiyye: İlâhî hükümler, kutsal yargılar.

aġla- (T.): 1. Keder, üzüntü. 2. Göz yaşı dökmek.
a.+rız 43b/06
a.+up 43a/11

aḥmaḳ (A.): Pek akılsız, Sersem.
a. 08b/12, 09a/10

aḥsen (A.): Daha iyi, daha üstün, tercih edilir.
a. 50a/06
a.+i 17b/06, 38b/08

aḥvāl (A.): (Hâl. c.) Hâller, durumlar.
a.+den 07a/05
a.+inde 22b/03

aḥyā (A.): Yeniden hayata döndürmek, canlandırma, dirilmek.
a. 20a/12

aġyār (A.): (Gayr. c.) 1. Düşmanlar, rakipler 2. Yabancılar, gayrılar.
a. 39b/02

ahālī (A.): (Ehl. c.) Halk, bir memlektin yerlileri, umum.
a.+siniñ 07a/07

aḫbār (A.): (Haber. c.) Haberler.
a. 04a/01
a.+ı 46b/11
a.-ı vāride 03a/10
a.-ı celīle 04a/04
a.-ı selef 06b/09
aḫbār-ı vāride: Gelen yada ulaşan haberleri.
aḫbār-ı celīle: Kutsal yada ulu haberleri.
aḫbār-ı selef: Ataların haberleri.

ʿahd (A.): 1. Söz verme, yemin, vadetme. 2. Asır, devir, zaman. 3. Bir hükümdarın salatanat devri.
a. 10a/04
a.-ı baʿīd 02a/02
ʿahd-ı baʿīd: Eski devri.

āḫer (A.): 1. Başka, farklı, diğer, gayrı.
a. 18a/08
a.+iñ 14a/13, 05b/09

aḫıṣṣā (A.): (muhtass. c.) Bir kimse veya bir şey için ayrılmış olan, birine veya bir şeye mahsus.
a.+dır 06a/07

āḫir (A.): Son, nihâyet.
ā.+i 14b/06
ā.+dir 52a/08
ā.+iñ 14a/04
ā.+inde 51b/05
ā.-ü'l emr 43a/04
a.-i ḥadīṯ 13a/04
āḫirü'l-emr: Olayın sonu.
āḫir-i ḥadīṯ: Hadisin sonu.

āḫiret (A.): Ölüm sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya.
a. 48a/07
a.+de 04b/10, 08a/04, 49a/01, 49a/04
a.+den 40b/02

aḫlāf (A.): (Halef. c.) Birinin yerine geçenler gelecekler, halefler.
a.+ına 34a/13

aḫlāḳ (A.): (Hulk. c.) Ahlak, insandaki iyi veya kötü huylar, tabiat, davranış tarzı.
a.+a 39b/08

aḫṣar (A.): Daha veciz, daha kısa, daha özlü.
a.-ı müʾellifāt 47b/02
aḫṣar-ı müʾellifāt: Te'lif edilmiş olanların özeti.

aḫşāb (A.): Tahtalar, ağaçlar.
a.+ıñ 19b/03

ʿaḳab (A.): Bir şeyin ardından gelen, arkası sıra gelen.
ʿa.+inde 35a/09

ʿa.+ı 35b/04
ʿā.+ 43a/04

aʿḳāb (A.): (Akb. c.) (bkz: akıb).
aʿ. 34a/12

aḳāme (A.): Meydana koydu, ortaya koydu.
a. 01a/06, 03b/10

aḳdem (A.): Daha eski.
a.+ü 04a/06

ʿaḳl (A.): 1. Anlama, düşünme, kavrama. 2. Fikir, düşünce.
ʿa. 11b/07
ʿa.+ı 08b/12

ʿaḳīm (A.): Çocuğu olmayan (kimse), kısır.
ʿa. 29a/05

aḳlām (A.): (Kalem. c.)
a.+ı 48a/12
a.-ı rūmiyye 03b/04
aḳlām-ı rūmiyye: Yabancı dil.

aḳrabā (A.): Evlilik yoluyle aralarında bir ilişki, aralarında kan bağı bulunan kimseler.
a.+m 49b/03

aḳvāl (A.): (Kavl. c.) Söz, kelâm.
a. 52a/05
a.+ıñ 038b/08

āl (A.): 1. Sülâle 2. Aile
ā.+ihi 02a/01, 52a/11
ā.+ıka 39b/01
ā.+ine14b/09
ā.+iñe39b/05
ā.-ı'ṣ-ṣelīb 39b/01
ā.-ı'ṣ-ṣelīb: Hristiyan dîni sahipleri.

ʿalā, ʿale (A.): Arapçada harf-i cerdir; Bir şeyin üstünde, üzere.
ʿa. 02a/01, 06b/05, 20a/11, 37b/11, 52a/10, 39b/01
ʿa.-'l-elsün 02a/01,
ʿa.-'l-ḥaḳḳ 27b/10
ʿa.-'ṭ-ṭālibīn 04b/04
ʿa.+yh 34a/04, 52a/01
ʿa.+yhā 20a/04, 23b/02
ʿa.+yhi 02a/01, 02a/05, 03a/06, 03a/09, 04a/09, 04a/11, 04b/09, 06a/09, 06b/02, 06b/07, 06b/13, 08a/07, 08b/04, 09a/09, 10b/01, 10b/12, 14b/09, 14b/12, 15a/09, 15a/11, 15b/02, 15b/10, 16a/13, 17a/11, 17b/01, 17b/10, 17b/12, 18b/02, 19a/03, 19a/07, 19a/10, 19a/12, 19b/11, 20a/02, 20b/07, 20b/10, 21a/07, 21a/10, 21a/12, 21b/06, 22a/06, 22b/06, 23a/03, 23a/10, 23b/05, 23b/13, 24b/07, 25b/12, 26a/08, 26b/07, 27a/08, 28a/12, 29a/08, 31a/06, 31a/11, 31b/03, 32b/05, 32b/11, 33a/03, 33a/08, 33b/02, 34a/01, 34a/07, 36a/07, 36b/06, 37b/11, 38a/01, 38b/13, 41a/06, 41a/10, 41b/03, 41b/06, 44b/01, 44b/12, 45b/03, 46a/06, 46a/08, 46a/13, 46b/06, 47a/01, 47a/05, 47a/12, 47b/04, 48b/07, 49a/06, 49a/10, 49a/12, 49b/06, 50a/07, 51a/01, 51a/12
ʿa.+yhidir 04b/11, 29b/01
ʿa.+yhi's - selām 01b/07, 19a/05, 19b/09, 20b/11, 21a/07, 23a/09, 35a/13, 36a/06
ʿa.+yhi's-selām+dan 25b/07, 26a/02, 28a/07, 29b/08, 45b/05, 45b/10

ʿa.+yhi’s-selām+ıñ 34a/11
ʿa.+yhimā’s-selām 27b/04, 28a/13, 30a/07
ʿaleyh, ʿaleyhi, ʿaleyhā: Bir şeyin veya kişinin üstünde, üzere.
ʿaleyhi’s-selām: Selam üzerinde olsun.
ʿale’l-elsün: Zikredilen şey.
ʿale’l-ḥaḳḳ: Hakk üzerine giden şey.
ʿale’ṭ-ṭālibīn: Bir şeyin istekleri üzerine

aʿlem (A.): Daha iyi bilen kimse.
aʿ. 06a/07, 07b/09, 10b/08, 13b/04, 15b/05, 21b/12, 34a/10, 44a/09, 44b/05, 46b/04, 47a/10
aʿ-i nās 04b/13
aʿlem-i nās: İnsanlar arasında en iyi bilen.

aʿlām (A.): (alem. c.) 1. Bayraklar 2. Ünlü olanlar, şeyler.
aʿ. 04b/07, 06a/05, 18b/06
aʿ.+e 01a/06

ʿalāmet (A.): İşâret, belirti, emâret.
ʿa.+ler 42a/10

al- (T.): 1. Sağlamak, elde etmek, temin etmek, istihsal etmek 2. Kabul etmek 3. Kapmak, öğrenmek.
a.+dı 32a/03
a.+duḳdan 10a/04
a.+up 50a/13

ʿālem (A.): Kâinat, evren, dünya.
24a/05
ʿā.+den 39b/12
ʿā.+i 38a/12
ʿā.+iyān 02a/06

ʿālī (A.): Yüksek yer, mertebe.
ʿā. 48b/01

ʿālim (A.): Bilgin, bilgili, ilm ile uğraşan.
ʿā. 47b/11
ʿā.+e 06b/04

ʿaliyy (A.): Büyük, meşhur, ünlü, yüksek.
ʿa.-şān 03b/13
ʿaliyyü’ş-şān: Yüksek mertebeli olan (kimse).

Allāh (A.): İnsanı, dünyayı, kâinatı, görülen veya görülemeyen bütün varlıkların yaratıcısıdır. Bütün varlıkları yaratan Halıkımızın has ismi. Tanrı, Hudâ.
A.+u 01a/06, 03a/03, 03b/09, 07b/07, 07b/09, 09b/12, 12a/01, 12b/05, 12b/08, 13a/01, 13a/06, 13a/07, 13a/12, 15b/04, 17b/12, 19a/04, 20a/11, 21b/03, 21b/10, 21b/12, 24a/06, 24b/10, 25b/08, 27b/01, 27b/11, 28a/04, 28a/05, 34b/02, 35a/08, 35b/01, 35b/09, 35b/12, 36a/03, 36a/09, 36b/04, 36b/09, 37a/04, 37a/13, 40b/07, 41b/08, 42a/02, 44b/05, 44b/13, 45b/09, 47b/13, 48b/12, 48b/13, 49a/02, 49a/03, 49b/05
A.+da 44b/06
A.+u’l -muvaffıḳ 04b/01
Allāhu’l-muvaffıḳ: Kuluna yardım edip başarılı olmasını sağlayan Allah’tır.

alın (T.): 1. Yüzün, kaşlar ve saçlar arasındaki bölümü. 2. Bir şeyin önü, ön yüzü.
a.+nında 38a/10

altı (T.): 1. Beşten sonraki gelen sayının adı.
a. 08a/12, 13b/10
a.+ncı 13b/12

ʿamā (A.): 1. Körlük, gözü görmeyebilir. 2. Cahillik, bilgisizlik.
ʿa.-yı ḳalb 47a/07
ʿamā-yı ḳalb: Manevi kör olan, gerçeği görmeyen (kimse), câhil.

aʿmāḳ (A.): (umk. c.) Derinlik.
aʿ+ına 05b/12

ʿamel (A.): Yapılan iş, fiil, edim.
ʿa. 11b/11, 12a/02, 18b/10, 42a/07
ʿa.+e 12a/05
ʿa.+ehü 47b/13

ʿāmil (A.): İşçi, amele.
ʿā.+imiziñ 50b/04

āmin (A.): Ya Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!
ā. 36b/13, 37a/07

ʿāmm (A.): Herkese âit, umuma âit.
ʿā. 06b/04
ʿā.+nıñ 23b/02

ammā (A.): 1. Beklenmeyen bir sonucu anlatan iki cümleyi onun sebebi durumunda olan cümleye bağlayan bir söz, lakin, velakin. 2. Zıtlık anlamayıla sınırlama ifadesi taşıyan bağlama edatıdır.
a.02a/02,09b/03,10a/10, 12a/05, 15b/08, 17a/08, 17b/07, 19b/05, 19b/08, 20a/08, 26b/04, 29b/08, 30b/01, 34a/06, 34a/10, 38b/07, 38b/11, 40a/03, 41a/07, 43a/06, 46a/13

anā (A.): Arapçada tekil birinci şahıs zamîri (Ene), Ben.
a. 43a/02

añа (T.): (ol [o] zamîrinin yönelme hâli) Ona anlamına gelir.
a. 01b/08, 01b/09, 06a/06, 07b/05, 10a/13, 11b/05, 15b/11, 18a/10, 20b/02, 20b/04, 32a/10, 33b/04, 36a/04, 37a/11, 37b/01, 38b/08, 38b/10, 40a/10, 40a/12, 41a/05, 41a/08, 42a/05, 46a/12

ancaḳ (T.): 1. Yalnız, fakat, sadece, ama, lakin.
a. 29a/06, 38b/06, 51b/07

ānçe (F.): Ne, nedir, neler.
ā. 19b/12

anda (T.): (ol [<o] zamirinin bulunma hali) onda.
a. 13a/11, 30a/05, 37b/05, 40a/07, 42a/07, 44a/07, 47b/06

andan (T.): (ol [<o] zamirinin ayrı)
16b/11, 19b/07, 39b/12

ʿanh (A.): Ar. ‘an- “o” zamiriyle Arapça “ondan bundan” demek olan kelime

Türkçede “sonuçta, netîce itibâriyle” anlamında kullanılmaktadır.
ʿa. 25a/08
ʿa.+u 50b/12

anı (T.): (ol [o] zamirinin yükleme hâli) Onu.
a. 09b/07, 13b/06, 13b/09, 14a/01, 17a/08, 18a/13, 31b/10, 34b/08, 39a/08, 40a/03, 40b/07, 50a/10, 50b/07, 51b/06

ʿan (A.): Arapçada edat harf-i cer. Türkçe-den ekinin karşılığı.
ʿa.+’l-aṣnām 41b/13
ʿanı’l-aṣnām: Putlar hakkında.

aʿnī (A.): ‘Yani ben demek istiyorum ki’ (manasında).
a. 45a/06

anlar (T.): (ol [o] zamirinin çoğul hâli) Onlar.
a. 06b/03, 07a/12, 07b/03, 07b/12, 08a/09, 10a/01, 14b/13, 16b/13, 17b/06, 17b/07, 17b/08, 21b/07, 23a/12, 23b/02, 26a/10, 26b/02, 27a/06, 28b/08, 28b/09, 32b/01, 34a/08, 45a/11, 49a/03, 49b/05
a.+a 07b/11, 07b/13, 08a/05, 08a/08, 09b/12, 10a/05, 12b/08, 13a/13, 16a/08, 16a/09, 17a/01, 17b/04, 27b/11, 28a/04, 33b/01, 33b/04, 48b/13
a.+dan 05a/07, 14b/10, 17a/12, 21a/08, 38b/03, 45a/08, 45a/13
a.+dandır 33b/06
a.+ı 15b/06, 30b/12, 32b/08, 37b/05
a.+ıñ 02a/07, 05b/11, 06a/01, 06a/12, 07b/07, 08b/09, 14b/04, 15b/07, 22a/08, 23b/01, 25a/13, 25b/09, 32a/11, 34a/04, 34a/09, 34b/02, 44a/05, 44a/09, 44a/11, 45a/06, 45a/10, 46b/03, 51a/05, 51b/11
a.+uñ 13a/03

anuñ (T.): Onun.
a. 08a/11, 09a/07, 09b/09, 09b/13, 18b/06, 19a/07, 20b/03, 29b/04, 29b/09, 33b/01, 37b/10, 38b/06, 38b/07, 40b/09, 51a/02
a.+ile 11b/08, 46a/10

ʿArab (A.): Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan Sâmî bir kavmin adı.
ʿa. 30b/04, 31b/12, 32a/04, 32a/09
ʿa.+dan 20b/12

ara (T.): İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe.
a.+larında 22a/09
a.+sında 32a/13, 45a/08
a.+sından 24a/08

ʿaraṣāt (A.): (Ars. c.) Arâzîden oluşan büyük bir kısmı üzerinde bina olmayan yer.
ʿa. 02b/04

ʿarbede (A.): Ahlâkı kötü olup insanlara eziyet eden (kimse).
ʿa. 31b/09

aʿreb (A.): Dili anlamlı ve düzgün bir şekilde ifade etmek.
aʿ. 19b/07

ʿārif (A.): Bigili, haberdar, bilen (kimse).
ʿā. 47b/11

arḳa (T.): Bir şeyin yüzünün tam ters yanı, görünmeyen taraf.
a.+ ların 31a/01
a.+mından 48a/12

arż (A.): Yer, yeryüzü, dünya, toprak.
a. 23a/11, 23b/01, 23b/02, 25b/01, 25b/07, 26a/04, 26a/12
a.+a 28a/05
a.+da 25a/12
a.+dan 25b/09
a.+ıñ 27a/07

ʿarż (A.): 1. Genişlik. 2. Sunma, bir büyüğe takdim etme. 3. Saygı ile anlatma, ifâde etme. 4. Gösterme.
ʿa. 11b/13
ʿa.- ḥāceti 15b/05
ʿarż-ı ḥāceti: istek teklifi.

ʿaṭā (A.): Alıp verme, veriş, bahş.
15a/05, 19a/04
ʿa.- ı ʿaẕīm 15a/06
ʿaṭā-ı ʿaẕīm: Bol veriş.

aṣamm (A.): Sağır, işitmez.
a. 09a/10, 12b/06
a.+dır 08b/09

ʿasākir (A.): (Asker. c.) Er, leşker, nefer, devlet ve memeketin muhafazasına resmi silahlı adamlar topluluğu.
ʿa. 18a/04

āṯār (A.): (Eser. c.) 1. Yapı, birinin meydana getirdiği şeyler. 2. Bir şeyin varlığına delâlet eden, alâmetler. 3. Yazılmış eserler, kitaplar.
ā. 04a/01, 04a/07, 05a/01, 23a/08, 30a/06, 46b/09
ā.-ı mütetābiʿe 03a/11
ā.-ı nebeviyye 04a/05
ā.-ı ḳudemā 06b/10
āṯār-ı mütetābiʿe: ardarda gelen eserler.
āṯār-ı nebeviyye: Bir hususa dâir Peygamberimizden (A.S.M.) rivâyet bulunması. Sünen-i Resul.
āṯār-ı ḳudemā: Atalardan, geçmiş gelen eski eserler.

aṣḥāb (A.): (sâhib. c.) 1. Bir şeyi koruyan ve ona mâlik olan. 2. Bir iş yapmış olan. 3. Bir vasfı olan.
a. 04b/11, 07b/05, 35a/04
a.+ıhı 02a/01
a.+ından 28b/05
a.-ı necāt 04b/09, 38b/05,
meẕheb a.-ı olan 05b/02
a.-ı fetret 07b/03, 12b/06, 14b/11, 16a/02, 16a/06
a.-ı ḥadīṯ 17b/05
a.-ı siyer 19b/01
a.-ı külliyet 28b/02
a.-ı cāhiliyyet 30b/10
a.-ı fīl 39a/10
a.-ı ṣalīb 39b/05
a.-ı saʿādet 47b/01
aṣḥāb-ı necāt: Âhirette helâktan kurtarılmuş olan kimseler.

aṣḥāb-ı fetret: Âhirette âkıbetini bilinmeyen, Allah tarafından sorgulanan kimseler.
aṣḥāb-ı ḥadīṣ: Hadisleri rivayet eden (kimseler).
aṣḥāb-ı siyer: Hz. Muhammed'in hayatı hakkında yazan, anlatan (kimseler).
aṣḥāb-ı külliyet: Hepsi birden sahibi olan kimseler.
aṣḥāb-ı cāhiliyyet: Câhiller, İslâmiyet'ten önceki Araplara verilen isim.
aṣḥāb-ı fīl: Ashab-ı Fil Arapça bir terkiptir ve "Fil sahipleri" anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de Fil Suresinde, Ebrehe El-Eşrem ve ordusuna verilen ad.
aṣḥāb-ı ṣalīb: Hıristiyanlar.
aṣḥāb-ı saʿādet: Tanzîmat'tan önce Osmanlı pâdişahları için kullanılmış resmî unvanlar.

ʿaṣır (A.): Zaman, devir, çağ.
ʿa.+da 01b/08
ʿa.+ında 47b/12

aṣīl (A.): 1. Asâlet sâhibi, soylu (kimse). 2. Şerefli, yüce, saygı değer.
a. 02b/08, 42a/04
a.+i 01b/07

aṣl (A.): Kaynak, kök, menşe.
a. 01b/08
a.+ı 25b/13, 42a/04
a.+ī 23a/04
a.-ı aṣīl 02b/08
aṣl-ı aṣīl: Şerefli ve saygılı soy sahibidir.

aṣlāb (A.): 1. Beller, sulbler 2. Soylar, nesiller.
a.+ı 38a/11
a.-ı ṭayyibeden 01b/04
aṣlāb-ı ṭayyibe: İyi soyları.

aṣnām (A.): (sanem. c.) Putlar.
a. 27b/09, 42b/12
a.+a 30b/06, 30b/08, 37a/01, 37a/06, 37a/12
a.+dan 34b/10, 43b/11
a.+ı 31b/11, 32a/04

aşāʿire (A.): Şairler, şiir yazanlar, sözlerini vezin ve kafiye ile tertib edenler.
a.+niñ 07b/02

ʿaşre (A.): On, dokuzdan sonra gelen sayının adı, Bu sayıyı gösteren 10 rakamın adı.
ʿa. 28b/02

ata (A.): Kişinin geçmişte yaşamış olan büyükleri
a.+sı 28b/13, 50a/04

ʿavn (A.): Yardım etme, yardım.
ʿa.-ı mālik-i minʿām 42a/05
ʿavn-ı mālik-i minʿām: Nîmetlerin sâhibi, Allah'ın yardımıyle.

ayaġ (T.): (ġ>k) bk. ayak.
a. 49a/13

ayaḳ (T.): Bacak, basamak, vücudun belden aşağı bölümü.
a.+larına 17a/08

ʿayān (A.): Aşikar, ayan, açık, belli.
ʿa.+an 12a/08

āyāt (A.) (ayet. c.) bk. āyet.
14a/06, 45a/11, 46b/08
ā.-ı beyyinât 45a/10
ā.-ı ẓāhire 47a/06
āyāt-ı beyyinât: Açık anlamlı alâmetler.
āyāt-ı ẓāhire: Belli işâretler.

āyet (A.): 1. Kur'ân-ı Kerim'deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri. 2. Kimsenin inkâr edemeyeceği alâmet, işâret.
ā.+den 14b/03
ā.+i 14a/10
ā.+ini 13a/10
ā.+le 07b/07
ā.-i kerīme 08a/05, 08a/11, 15a/04, 22a/05, 22b/09, 28b/08, 36a/05, 36b/05
ā.-i mesfūre 27b/12
āyet-i kerīme: Şerefli ayet.
āyet-i mesfūre: Yazılmış, adı geçmiş ayet.

ʿayn (A.): Kaynak, pınar.
ʿa.-ı berd 16a/04
ʿayn-ı berd: Soğuk pınar.

az (T.): Miktârı düşük olan, çok olmayan.
a. 02a/08

ʿaẕāb (A.): Kâfirlere ve günahkârlara ölümden sonra verilecek cezâ.
ʿa. 07b/11, 17a/07
ʿa.+a 08b/08, 09b/08, 13b/03
ʿa.+ı 17a/05
ʿa.+ıdır 17a/07
ʿa.+ıñ 16b/11
ʿa.-ı muḫalled 02b/08
ʿa.-ı iʿdād 49a/04
ʿaẕāb-ı muḫalled: Âhirette sonsuzluğa kadar sürecek cezâdır.
ʿaẕāb-ı iʿdād: Cezâ için yapılan hazırlık.

aʿẓam (A.): Daha büyük, daha ulu.
aʿ. 49a/07

ʿaẓamet (A.): (Azim'in isim şekli) 1. Büyüklük, ululuk, yücelik, celâl. 2. İhtişam.
ʿa. 07b/10

ʿaẓīm (A.): (azamet'in sıfat şekli) Büyük, ulu, haşmetli.
ʿa. 15a/06, 43a/05
ʿa.+da 22a/12
ʿa.+dan 07b/06
ʿa.+de 29a/02, 48b/10, 49b/07
ʿa.+edir18b/11
ʿa.+en 38a/05
ʿa.+i 39a/07

ʿAzīz (A.): Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.
ʿa. 21b/13

B

bā (F.): Farsça öneki sözcüğe +lı/+li anlamını katar.
b.-ʿitāb 12a/08
bā-ʿitāb: İtâplı, paylamalı.

baba (F.): Peder, çocuğu olan erkek.
b.+ları 23a/05
b.+larınıñ14b/02
b.+m 44b/09, 44b/13
b.+sı 50a/08, 50b/05, 50b/06
b.+sına 34b/07

bāb (A.): Kapı.
b.+da 03a/04, 18a/01, 46b/11, 48a/03, 48a/08
b.+ında 20b/08

baʿd (A.): Sonra, daha ileri bir zamanda.
b. 02a/02, 35a/03, 50b/06
b.+e 01b/05, 06a/07, 23b/09
b.+ehü 12b/08, 13a/04, 13a/05, 42b/13, 43a/10

baġırsaḳ (T.): Mideden anüse kadar sindirim kanalıdır.
b.+ların 31a/09

baġī (A.): 1. Zalim 2. Yoldan sapmış.
b. 39b/07

baḥr (A.): Deniz.
b.-ı ʿulūm 48a/13
baḥr-ı ʿulūm: Bilgi denizi, büyük ve kapsamlı ilim.

bāhire (A.): Parlak, pek iyi, belli.
b.+sini 47a/06

baʿīd (A.): Uzak, iki şeyin arasında uzun mesafeden oluşturmak.
b. 02a/03, 37a/01
b.+e 49b/09

bāʿiṯ (A.): (Baʿs. dan ism-i faili) 1. Gönderen 2. Yeniden yaratan, ölüleri tekrar dirilten (Allah C.C) .
b.+i 02a/12, 02b/05
b.-i ḫılḳat 02a/06
bāʿiṯ-i ḫılḳat: Yaratıkları ölümden tekrar dirilten Allah.

baḳāyā (A.): (Bakiyye. c.): Geri kalan, artan kısım, kalıntı.
b. 32b/01

bāḳī (A.): 1. Ebedî, ölümsüz, kalımlı. 2. Varlığını koruyan, devamlı, sürekli.
b. 29a/06, 29a/07, 34b/02, 45b/11
b.+dir 43a/07
b.+in 43a/02

bāḳiye (A.): Devam etmek, sürekli olmak.
b. 35b/05, 36a/02
b.+dir 35a/10

baḳ - (T.): 1. Gözleri bir şeyi üzerine çevirmek. 2. Aramak.
b.+up 41b/07

bāl (A.): Teles, yıpranmış, hırpalanmış bir biçimde telleri, lifleri meydana çıkmış.
b.+in 43a/01

baña (T.): Ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.
b. 09b/06, 11b/02, 12a/08, 15b/06, 24a/11, 24b/02, 28a/09, 42a/11, 45a/04, 49a/11, 49b/03, 49b/04, 49b/05, 50a/05, 50b/04

bārek (A.): Allah mübarek etsin, hayırlı uğurlu olsun.
b.+e 41b/08, 42a/02

Bārī (A.): Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkaran, yaratan" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
b. 21a/03

bāriʾ (A.): bk. Bārī.
b. -i muṭlaḳ 34b/11

bārr (A.): İyilik ihsan edici, sadık olan, muhsin.
b.e-i Āmīne43b/03
bārre-i Āmīne: Çok hayr işlemiş Âmine bintü Veheb.

baʿṣ (A.):1. Gönderme 2. Diriliş, ihyâ.
b. 40a/13, 42b/05

bāṭıl (A.): Doğru ve hak olmayan, yalan.
b. asından 24a/11
b.+dır 26b/10, 27a/02
b.+ı 32a/08

baş (T.): İnsan ve hayvanlardaki vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.
b.+ına 42a/08
b.+ında 17a/10

baʿż (A.): 1. Bir şeyin kısmı, parçası
2. Bazı.
b.+ı 08a/11, 14a/04, 17b/07, 18a/13, 18b/05, 18b/11, 22b/02, 25a/06, 27b/08, 33b/05, 39a/01, 40b/12, 50a/01, 51a/02, 51a/05
b.+dır 21a/11
b.+īn 14a/03
b.-ı kelām 51a/02
baʿż-ı kelām: Söyleyişin bir kısmı.

behiyye (A.): Kibarlık, hüsn, güzellik, zariflik.
hediye-i b.-i ʿīdīyye 03b/10
hediye-i behiyye-i ʿīdīyye: Hüsün, zarif ve güzel hediye bayramda (Sultana) takdim etmek.

belā (A.): İmtihan, sıkıntı, keder.
b. 10a/02
b.+nıñ 02a/12

belde (A.): Şehir, kasaba.
b.-i Medīne 43b/07
belde-i Medīne: Medine şehri.

beled (A.): (belde. c.): Memleket, beldeler, ülke.
b. 37b/04
b.+ī 37b/10
b.-i Mekke 36b/12
b.-i mübārek 37a/06
beled-i Mekke: Mekke şehri.
beled-i mübārek: Mekke-i Mükerreme şehri, Mekke şehri.

belki (A.): (Arapça bel+Farsça ki) İhtimal, olabilir.
05a/01, 05b/10, 19b/01, 29a/10, 37b/07, 40b/12, 48a/13

ben (T.): Teklik birinci kişiyi gösteren söz.
09b/07, 09b/10, 09b/12, 11b/10, 15b/05, 15b/09, 16b/03, 21b/01, 22b/12, 23b/08, 24a/08, 24a/12, 24b/03, 24b/12, 25a/02, 30a/04, 31a/08, 34a/09, 34b/10, 41b/03, 44a/04,

44b/05, 44b/08, 45b/08, 45b/10, 45b/13, 50a/10, 50b/07
b.+den 46a/01
b.+i 11b/04, 24a/07, 24a/09, 24b/10, 34b/12, 35a/01, 35a/03, 35a/05, 36a/12, 37a/01
b.+im 32b/13, 36a/12, 43a/06, 45a/06, 45b/08, 47b/03, 47b/06, 49b/04, 50a/12
b.+üm 11b/07

benī (A.): Torunlar, evlatlar, nesil.
b. 23b/08

berd (A.): Soğuk.
b. 10a/09, 10b/06, 13a/03, 16a/04

berekāt (A.): (bereket. c.) bk. bereket.
b.+ından 39a/09
b.-ı vücūd 02a/07
berekāt-ı vücūd: Varlıkların berketleri.

bereket (A.): Allah'tan gelen hayrın görünmesi ve devam etmesi, nîmet, Allah'ın ihsânı. Uğurlu olma, mübâreklik.
b.+i 23b/01, 39a/02, 39a/04, 39b/06, 39b/10, 40a/09

berī (A.): 1. Masum, hatasız olan kimse. 2. (bir şeyden) Kurtulmuş olan ve sâlim bulunan (kimse).
34b/10, 46b/03.

berü (T.): 1. Bir işin başlangıç yerini ve zamânını gösterir, Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı
b. 22a/03, 30b/05, 36b/07

beş (T.): Dörtten sonra gelen sayının adı.
b. 12b/09, 41b/06, 48a/02
b.+inci 13b/10

beşāret (A.): İyi haber, müjde.
b.+e 45b/03
b.+i 46a/04
b.+ini 44b/10

beyān (A.): Duyuru, bildirme.
b. 09b/05, 11b/02, 44b/11
b.+da 09a/11
b.+dır 37a/02
b.+ına 06a/12
b.+ında 47b/01, 52a/07

beyn (A.): İki şeyin arası, aralık, ikisinin ortası.
b.+i 22b/13
b.+inde 05a/11, 09a/04, 34a/06
b.+ini 06a/02
b.+isi 17a/10

beyt (A.): Ev, mesken.
b.+i 07a/03
b.+ik 39b/03
b.+inden 15a/09
b.-i şerīf 32a/02, 39a/06
beyt-i şerīfi: Kuran'da zikredildiği gibi Mekke-i Mükerreme'dir.

beyyināt (A.): (beyyine. c.) Açıklanmış, vâzih olan şeyler.
b.+ıñ 45a/10
b.+inden 08a/12

bi (A.): Arapçada harf-i cerdir. Kelimeye önek olarak ekleyip anlamına (-i), (-e), (-ila) hâle getirir. (Ar. bi+ harf-i târif el-) Arapçada isimleri mârife yapan (belirli duruma getiren) bir önek olarak, kelime başına geldiğinde [bi+el- -ال+ب]bi'l-..بال birleşik şekli alır. Asıl kelime hurûf-ı şemsiyyeden biri başlar ise bi'r-..بالر, bi's..بالس- bi'ş-..بالش, bi't-..بالتvb. şekiller alır)

b.lafẓihi 14a/03
b.'l-cümle 17a/13, 22b/05,
b.'l-taḥḳīḳ 41b/12,
b.'l-ḫayrim 43a/07
b.'s-sihām 41b/09
b.ʿavn 41b/09
b.ʿaynih 19b/11
b.ʿaynihā 20a/01
b.feżlihi 48a/01
b.rıżvānıhı 03a/03, 47b/13
b.hi 20a/12, 20a/13, 20b/01
b.şumūl 03a/02
b.taḥḳīḳ 49b/04
b.-taḥḳīḳ 35a/02
b.-mā'etin 41b/10
b.ẕā ḳadīr 20a/13

bī (F.): Farsça ve Arapça kelimelerin başına gelen ve dilimizdeki "-siz" eklerinin anlamını karşılayan önek.

bī-miṣāl 01b/01
bī-ġāyet 02a/13
bī-şekk 02b/03, 37b/09, 49a/05, 49b/05.
bī-ḥisāb 03a/13
bī-hemtā 03b/03
bī-zebān 12b/06
bī-bak 39a/08
bī-miṣāl: Benzersiz.
bī-ġāyet: Sonsuz.
bī-şekk: Şüphesiz.
bī-ḥisāb: Hisapsiz
bī-hemtā: Eşsiz.
bī-zebān: Dilsiz.
bī-bak: Korkusuz.

bilā (A.): Olmayarak, sahib olmıyan "-sız, -siz" mânâları yerine kullanılan edattır. Kelimenin başına getirilerek menfi mânâ hasıl olur.

01b/01, 02a/13, 10a/07, 12a/04, 26a/06, 27a/07, 34b/08, 40b/02, 40b/13

bilād (A.): (Beled. c.) memleketler, ülkeler.

b.-i Şām 46a/10
bilād-i Şām: Şam memleketleri/ülkeleri; şimdiki coğrafi hâritaya göre Filistin, Ürdün, Lübnan, Sûriye ülkelerinden oluşmuştur.

bil (T.): 1. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. 2. Sanmak, varsaymak, farz etmek.

b.+dirür 06b/06
b.+dürür 33b/04
b.+esiz 13a/11
b.+inden 33a/10
b.+inmege 05a/13
b.+meleri 07b/01
b.+mezem 40b/12
b.+mezler 07a/10
b.+ür 06b/06, 07a/13

bin (A.): 1. Erkek çocuk, oğul.

b. 03b/08, 06b/13, 08a/13, 08b/01, 08b/02, 13b/12, 14a/01, 20b/12, 20b/13, 21a/01, 23a/06, 25b/02, 29a/10, 29b/02, 30b/07, 31a/04, 31a/08, 31b/01, 31b/11, 31b/12,

32a/01, 32b/10, 33b/12, 34a/02, 35a/07, 35b/06, 37a/10, 38a/03, 43b/05, 44a/12, 44a/13, 46b/12, 49b/13, 50a/01, 50a/11, 50b/01, 50b/03, 50b/08, 51b/08
b.+i's- Sultān 01a/04
bini's-Sulṭān: Sultanın oğlu.

bint (A.): Kız, dişi çocuk.
b.+i 07a/02, 41a/13, 49a/09

bir (T.): 1. Sayıların ilki. 2. İlk
01b/06, 01b/07, 01b/08, 02a/11, 02a/12, 03a/05, 03b/11, 05a/09, 06a/06, 06b/02, 06b/03, 06b/06, 07b/01, 07b/10, 07b/11, 08a/08, 08b/11, 08b/12, 08b/13, 09b/06, 10a/05, 11a/13, 11b/01, 11b/03, 11b/04, 11b/07, 11b/12, 12b/08, 13a/12, 13a/13, 13b/06, 13b/13, 14a/11, 14a/12, 14a/13, 15a/09, 16b/05, 18b/03, 18b/11, 19a/01, 21a/01, 21a/08, 22a/03, 22a/04, 23a/01, 23a/11, 23b/04, 24a/06, 24a/09, 24a/12, 25a/01, 26a/03, 26a/08, 27a/05, 27b/06, 28a/02, 29a/11, 29b/12, 30a/05, 30b/10, 33a/13, 34a/10, 34b/11, 36b/03, 37a/05, 37a/12, 39b/10, 39b/13, 40a/03, 40a/04, 40a/05, 40a/06, 40b/04, 40b/06, 40b/13, 41a/02, 41b/06, 43a/09, 44a/07, 45a/09, 45a/13, 46a/01, 46a/03, 47b/06, 47b/08, 47b/09, 47b/10, 47b/12, 48a/01, 48b/05, 50a/03, 50a/06, 50a/08, 50b/07, 50b/13, 51a/06, 51b/05, 51b/06, 51b/07
b.+i 05a/08, 05a/09, 08b/11, 08b/13, 10b/09, 12a/10, 21b/09, 26a/05, 26b/06, 39a/10, 45a/05
b.+inden 22a/08
b.+ine 09b/09, 22a/08, 26a/05
b.+isi 08a/13, 08b/09, 23a/02, 23a/05, 23a/08, 25b/11, 30b/05
b.+isine 40b/11
b.+le 06b/07

birret (A.): Amel-i sâlih, iyi amel.
b.-i ʿaẓīm 39a/07
birret-i ʿaẓīm: Büyük amel-i sâlih.

biʿşe (A.): 1. Gönderme, gönderilme.
b.+sine 17b/01
b.+tine 23a/11

biz (T.): Birinci şahis çokluk zamir şekli.
b. 07b/10, 12b/10, 29a/06, 43a/10, 43b/03, 46b/10
b.+den 51b/02
b.+e 12b/10, 12b/11, 27b/13, 30a/02, 51b/12
b.+im 19a/02, 19a/06, 30a/06, 45a/04

böl - (T.): Bir bütünü iki veya daha çok paylaşmak, taksim etmek.
b+inüp 25a/01
b.+ünmek 24a/06

böyle (T.): Bunun gibi, buna benzer.
b. 21a/01, 32a/13, 43a/09, 51a/04

bu (T.): Bir şeyin bulunduğu yerden en yakın olanı kimseyi veya şeyi gösteren işâret zamiri.
b. 02b/12, 03a/04, 04b/06, 04b/11, 04b/12, 05a/06, 05a/07, 05a/11, 05a/13, 05b/01, 05b/02, 05b/07, 05b/10, 06a/06, 06b/03, 07a/06, 07b/01, 07b/06, 08a/04, 08a/05, 09a/08, 09a/10, 09a/11, 09b/12, 10a/07, 10a/13, 11b/06, 13a/08, 13a/11, 13b/10, 13b/13, 14a/05, 15a/02, 16a/05, 16a/08, 16a/10, 16b/05, 16b/08, 17a/10, 18a/01, 18b/05, 18b/06, 18b/07, 18b/09, 18b/11, 19a/08, 19a/09, 19b/01, 19b/04, 19b/07, 19b/10, 19b/11, 20a/05, 20a/06, 20a/10, 21a/02, 21a/05, 21a/09, 21b/03, 21b/09, 22a/05, 22a/10, 22b/05, 22b/12, 24b/05, 25a/03, 25b/11, 26a/09, 26b/02, 26b/08, 27a/01, 27a/02, 28a/08, 28b/01, 28b/12, 28b/13, 29b/12, 31a/02, 31b/06, 32a/08, 32a/10, 32a/11, 33b/06, 33b/12, 33b/13, 34b/06, 35a/11, 35a/13, 35b/07, 36a/05, 36b/02, 36b/05, 37a/03, 37b/12, 38b/10, 39b/12, 40a/09, 40b/04, 40b/08, 40b/10, 40b/12, 40b/13, 41a/02, 41a/03, 41a/04, 41a/08, 41b/02, 44a/02, 44b/08, 45a/05, 45a/13, 46a/12, 46b/11, 47a/11, 47b/02, 48a/01, 48a/03, 48a/04, 48a/06, 48a/08, 48a/09, 48b/09, 49b/11, 49b/13, 51a/09, 51b/07, 52a/02, 52a/03, 52a/06
b.+dur 06b/01, 10a/06, 14b/11, 20b/09, 26b/06, 26b/12, 27a/11, 38b/08, 39a/10, 40b/06, 42b/09
b.+ña 20b/04, 23a/03, 23a/09, 26b/11, 35a/02, 42b/09, 44a/09
b.+nca 27b/07
b.+nda 05a/09, 37b/03
b.+ndan 28a/03, 37a/05, 49a/03
b.+nı 07b/05
b.+nıñ 02a/08, 06b/07, 18b/13, 20b/05, 35b/06, 46b/02, 51a/03, 51b/12, 30a/09
b.+nlar 10b/02, 14b/08, 16a/02, 16a/06, 26b/03, 26b/05, 27a/03, 32a/10, 32a/12
b.+nlara 11b/12, 12a/07, 14a/07
b.+nlardan 10a/03, 21a/01, 26b/13
b.+nlarıñ 05b/08, 12a/01, 27b/08, 32a/13

bul - (T.): 1. Bir şeyi veya kimse ile arayarak karşılaşmak. 2. Kaybedilen bir şeyi tekrar sahibi olmak.
b.+anlar 29a/05
bul.+dım 44a/06, 22b/13
b+.duġı 20a/06
b.+madım 34a/10, 44a/08
b.+mamış 40a/12
b.+mamışdır 29a/02
b.+mışdır 20a/09, 28b/13
b.+asız 13a/11
b.+up 20b/03, 50a/04

buṭūn (A.): (Batn. c.) İç, karın, insanın içi.

b.-ı ḥıfẓ 05a/05
buṭūn-ı ḥıfẓ: İçinden söylemek, ezberlemek.

buyur- (T.): 1. Söylemek, demek, düşüncesini bildirmek.
b.+dı 44b/01, 48b/10, 51a/08, 32b/11, 32b/12
b.+dılar 31a/12
b.+duġı 16b/09, 44b/13, 45b/03, 46a/07
b.+mışdır 16b/01, 21b/05, 51b/01
b.+mışlar 08b/05, 10b/12, 23b/13, 24b/07, 31a/06, 31b/03
b.+mışlardır 23b/06
b.+mışlarki 15b/03
b.+ulmışdır 29a/03
b.+ur 31a/08

bükā (A.): Ağlayış, ağlama.
b. 43b/06

büldān (A.): (beled, belde. c.) Şehirler, ülkeler, beldeler.
c. 37b/06

bünyān (A.): (bünye. c.) Binâlar, yapılar.
b.-ı Kaʿbe39a/04
Bunyān-ı Kaʿbe: Kabe'nin yapısı.

C

cā'e (A.): Geldi, bir yerden başka yerde bulundu.
c. 38a/08

cāh (F.): Makam, itibar, mansıb.
c. 03b/12

cāhiliyyet (A.): 1. Câhillik, bilgisizlik. 2. İslâmiyet'ten önceki dönem.
c. 24a/09, 30b/10
c.+de 07a/11, 16b/04

cāhil (A.): Gâfil, Allah'ı unutmuş olan (kimse).
c.+leriñ 24a/11

cā'iz (A.): Bir şey yasak olmamak, dînen veya otorite tarafından bir şeyi yapılmasından izin verilmiş.
c. 51b/01

cāmiʿ (A.): 1. Toplayıcı, içine alan. 2. İslâm mâbedi. İbâdet yeri olan binâ.
c.+ler 05a/04
c.+ü'l-fevā'idü'l-mühimme 03a/01
cāmiʿü'l-fevā'idü'l-mühimme: Tüm önemli işe yaramalarını bir araya getirmesi, bir kitapta toplamasıdır.

cān (F.): Hayat cevheri, yaşayış, kuvvet.
c. 02b/11

cārī (A.): 1. Geçmekte olan, geçmişten şimdiye kadar var olan. 2. İnsanlar arasında mütedâvil olan.
c. 51b/04

cebel (A.): Dağ, yüksek tepe.
c.+i 39a/11

cebhe (A.): Bir şeyin ön tarafı.
c.-i müstebīn 01b/04
cebhe-i müstebīn: vâzıh ön tarafı, âşikâr.

cebīn (A.): Alın.

c.+i 01b/03

cedd (A.): Dede, ata.
c.+i 29a/09, 29b/03, 22a/11
c.+ī 34a/07
c.+im 32b/13, 33a/05

cedīd (A.): Yeni, kullanılmamış.
c.+in 43a/01

ceḥīm (A.): Cehennem.
c.+de 02b/02

cehennem (A.): Âhirette günahkârkarın sonsuz azabı görecekleri, cezâkarını çekecekleri yer.
c. 17a/08
c.+de 17a/07, 31a/09
c.+den 11b/12
c.+e 10a/06

cehl (A.): Câhillik, bilmemezlik, ilmi görmemezlik, cehâlet.
c. 06b/04

cehren (A.): Açıktan. Alenen.
c. 35b/02

celā (A.): Zâhir, açık, parlak.
c. 02a/02

celāl (A.): Yücelik, ihtişâm, ululuk, azamet, büyüklük.
c. 03b/12,
c.-e'l-mille 03a/03
c.+i 04a/11, 48a/04
c.+ümiz 07b/10
celāle'l-mille: Milletin azâmeti, büyüklüğü.

celīl (A.): 1. Yüce, ulu, büyük. 2. Celâlet sâhibi, azîm mertebesi yüksek.
c. 06a/08
c.+e 05b/07
c.+etü'l – āṣār 04a/04
c.+ü'l - burhān 03b/13
celīletü'l-āṣār: Eserlerin meretebesi yüksek olanları.
celīlü'l-burhān: Kadri yüksek olan bir hükmün delil olarak kendisine dayandırıldığı, önceden doğru diye kabul edilmiş olan hüküm.

cemʿ (A.): Çoğul, çokluk, bir araya gelme, getirilme.
c. 33a/13
c.+de 05b/06
c.-i keṣīr 04b/07
cemʿ-i keṣīr: Birçok bir araya gelmiş.

cemāʿat (A.): Bir yere toplanmış insan kalabalığı.
c. 21a/01, 29b/12
cemāʿat-ı keṣīre 14b/06
cemāʿat-ı keṣīre: Birçok insan topluluğu.

cemād (A.): Cansız varlık.
c.-ı iḥyā 19b/06
cemād-ı iḥyā: Cansız varlığı yeniden dirilişi.

cemāl (A.): Güzellik.
c. 43b/04

cemīʿ (A.): Bütün, tüm, hep, hepsi, cümle.
c. 14b/09, 19b/13, 37b/06, 42b/02, 47b/11
c.+an 25b/01

cenāb (A.): Büyüklük, saygı sözü olarak hürmet maksadı ile söylenir.
c. 03a/13
c.+larınıñ 03a/04
cenāb-ı risālet 02b/01
cenāb-ı ḫilāfet 04a/12
Cenāb-ı Rabb 35b/03
cenāb-ı risālet: Hz. Muhammed (s.a.v).
cenāb-ı ḫilāfet: Büyük ve saygılı hilâfet.
cenāb-ı Rabb: Allah, Tanrı.

cennet (A.): Âhirette müslümanların nîmet ve mutluluk içerisinde sonsuz olarak yaşayacakları yer.
c.+e 07b/04

cerā (A.): Olmuş, oldu.
c. 02a/01

cerā'et (A.): Yiğitlik, cüret, çekinmeden ortaya atılma, cesâretlik.
c. 39b/04

cevāb (A.): Sorulan şeye verilen karşılık (sözle veya yazıyla).
c. 05b/13, 37a/12, 37b/03, 48b/09
c.+a 11a/12
c.+larını 06a/01

cevāhir (A.): 1. Nefîs ve değerli taşlar, cevherler. 2. Değeri çok olan şey.
c.+i 04a/01

cezā (A.): İyi veya kötü amellerin karşılığı.
c. 40a/07, 40b/04
c.+da 08a/10

cezīl (A): Bol, çok.
c.+iñ 02b/08
c.+etü'l -esrār 04a/05
cezīletü'l –esrār: Birçok gizli tarafları ve sırları bulunan (kimse).

cibāh (A.): (cebhe. c.) bk. cebhe.
c.-i's-sācidīne 38a/06
cibāhi's-sācidīne: Secde yapanların alınlarında.

cibāl (A.): (cebel. c.) bk. cebel.
c. 06a/05

cihet (A.): Taraf.
c.+inden 04b/13, 05a/03, 24b/04, 47b/05, 49b/08

cilbāb (A.): Örtü, elbise.
c.+ınıñ 02b/02

cinān (A.): Cennetler.
c.+ih 03a/04

cinn (A.): Cin.
c. 43b/03
c.+iñ 43a/10

cins (A.): Tür, çeşit.
c. 01b/09

cumʿa (A.): 1. Perşembe ile Cumartesi arasındaki gün. 2. Haftanın bir günü öğle vakti câmide cemâatle kılınan namaz ve bereketli bir gün.
c. 33a/12

cümle (A.): 1. Bütün, hep, tam. 2. Tam mânâyı ifade eden, kaideye uygun söz.
c. 18b/05, 30b/12
c.+si 14a/02, 38a/02

c.+siniñ 03a/08
c.+ten 28a/01, 29a/04, 35a/10, 36a/08
c.-i kemālāt 01b/02
c.-i berekāt 39a/09
c.-i mevcūdāt 45a/04
cümle-i kemālāt: Tüm fazîletler.
cümle-i berekāt: Tüm bereketler.
cümle-i mevcūdāt: Bütün kâinat.

Ç

çıḳ- (T.): İçeriden dışarıya varmak, gitmek.
ç.+maz 39b/12
ç.+up 39a/11

çün (T.): 1. İçün'ün kısaltması, çünki. 2. (F.): Bir şeyin sebebi bildiren bağlama edatıdır.
ç. 02a/11, 08a/06, 10a/13, 20a/08, 21b/05, 28a/03, 34b/13, 43b/06, 45a/12, 46a/02

D

da, de (T.): Cümlede eş görevli öğeleri birbirine bağlar, hem … hem.
d. 26a/09, 50b/06

daḫı (T.): "Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de" anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.
d. 05a/10, 06a/06, 07b/01, 07b/05, 08a/12, 08b/01, 08b/11, 08b/13, 09a/08, 10a/02, 10b/02, 10b/09, 11b/10, 12a/10, 13b/09, 14a/12, 14b/10, 16a/05, 18a/04, 19a/07, 19b/10, 19b/11, 20a/01, 20a/05, 20a/07, 21a/06, 21b/03, 21b/09, 22b/06, 23a/08, 23b/12, 24a/12, 25a/12, 26b/02, 27a/01, 27a/12, 28b/05, 28b/11, 29a/05, 30a/09, 32a/09, 32a/11, 33b/12, 35b/07, 36a/12, 36b/05, 36b/12, 38b/09, 39a/10, 39b/03, 40a/06, 40b/06, 40b/09, 43b/12, 44a/09, 45a/05, 45b/13, 46a/12, 46b/01, 48a/06, 48a/08, 48a/09, 50a/08

dāḫil (A.): İçinde, içinde bulunan (kimse veya şey).
07b/04, 08a/10, 10a/06, 10a/07, 10a/09, 10a/11, 11b/13, 12b/08, 13a/02, 15a/01, 15a/10, 28a/10, 37b/03, 41a/06, 12a/04

dā'im (A.): Her vakit, her zaman, daimî suretde.

d.+an 52a/13

dār (A.): Ev, mesken, yer.
d. 18a/03, 40a/06
d.+dan
d.-ı naʿīm 02b/05,
d.-ı āḫiret 04b/10, 49a/03
d.-ı dünyā 40a/06,
d.-ı cezā 40b/04
dār-ı naʿīm: Cennet.
dār-ı āḫiret: Âhiret yeri.
dār-ı dünyā: Şu andaki yaşadığımız yer.
dār-ı cezā: Âhiret yeri.

dārend (F.):1. Sahipler, sahip olanlar. 2. Ulaştıran, vâsıl eden, kavuşturan, getiren.
d. 19b/12

dārī (F.): Sende.
d. 19b/12

daʿvā (A.): 1. Çözülmesi gereken mesele. 2. Cenab-ı Hak'tan hayır ve rahmet dilemek.
d.+larına 02a/09
d.+sın 08b/08
d.+tuhu 33b/07

daʿvet (A.): Çağırma, gelmesini isteme.
d. 07b/13, 34b/08, 38b/10
d.+ini 13b/01, 44b/13
d.-i nebī 16a/06, 17a/04, 38b/08
d.-i enbiyā 16a/09, 17a/01 40a/10
d.-i resūl 17b/04
d.-i sırrı 33b/08
d.-i nebī
d.+i 06b/02, 06b/05
daʿvet-i nebī, daʿvet-i resūl: Peygamber milleti İslâma çağırması.
daʿvet-i enbiyā: Tevhîd, Allah'ın dışında hiç kimseye ibadet etmemek.
daʿvet-i sırrı: Gizili bir şekilde İslâma çağırmak.

deʿāʾim (A.): (dıʿame. c.) Destekler, payandalar, direkler.
d.-i devletih 03b/09
deʿāʾim-i devletih: Memleketin direkleri.

de, di- (T.): Bir şeyi veya kendinî hakkında söylemek, anlatmak, sözleri kullanarak onu belirtmek.
d. 27b/12, 37a/13
d.+di 35a/08, 35b/11, 37b/06
d.+diginde 13a/02
d.+diler 36a/02
d.+dügüm 44b/08
d.+dügüni 36b/01
d.+dükleri 19b/02, 22b/02
d.+düklerinde 17b/02
d.+mek 07b/09, 11a/09, 15a/07, 15b/05, 22a/04, 35a/12, 37b/09, 42a/01, 51a/04
d.+mek 32a/08
d.+mekden 49a/07
d.+mekdir 14a/11, 20b/01, 21b/12, 43b/03, 14b/03
d.+miş 13b/08
d.+miş 27b/13
d.+mişdir 15a/07, 28a/11, 45b/08, 38a/04
d.+mişlerdir 14a/06, 17b/07, 22a/05
d.+rler 43a/12, 49a/11
d.+nilüp 22b/04
d.+nilür 46b/04
d.+nledi 37b/01

d.+yen 48b/08
d.+yenle17b/09
d.+yenleriñ 17b/06
d.+yüp 10a/03, 33a/05, 37b/08, 50b/06, 51b/06

def‘ (A.): Himâye etmek, savunmak.
d. 17a/13, 25b/11

defter (A.): Dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi
d.+den 50b/09, 50/10

degil (T.): Değil.
d. 21b/05, 30a/03
d.+dir 19a/11, 29b/12, 46b/12, 47b/10
d.+dirki 31b/06
d.+ler 05a/01

dehr (A.): 1. Bin yıllık zaman. 2. Çok uzun zaman, ebedî.
d. 25a/12

dek (T.): Bir işin sona erdiği yeri veya zamânı gösterir. –e kadar.
d. 32a/01

delā’il (A.): (Delâle. c.) bk. delalet.
d.+den 21a/11, 21b/09
d.+ü’n-nübüvve 33b/12, 41a/12
delā’ilü’n-nübüvve: Nübüvve işaretleri.

delālāt (A.): (Delâlet. c.) bk. Delâlet.
d. 01b/03

delālet (A.): 1. Yol gösterme, rehberlik. 2. Delil, işâret.
d. 03a/10, 08a/06, 10a/13, 14b/04, 15a/02, 15a/12, 21a/11, 21b/09, 22a/05, 23a/03, 23a/09, 26b/12, 27a/03, 34b/01, 36a/06, 36b/08
d.+i 26a/01
d.-i vāżıha 08a/05
delālet-i vāżıha: açık bir şekilde yolu göstermek.

delīl (A.): 1. Yol gösteren, rehber. 2. Kanıt, burhân, beyyine.
d. 08b/09, 23b/04, 34b/01, 40b/13
d.+dir 36b/08, 23a/01
d.+i 26a/01, 18a/02
d.+im 23a/01
d.+ler 22b/13
d.-i vāżıḥ 02b/10
d.-i mufaṣṣal 27a/10
d.-i ṣānī 36a/09
d.-i ṣāliṣ 36b/08
delīl-i vāżıḥ: Belli beyyine.
delīl-i mufaṣṣal: Detaylı bürhân.
delīl-i ṣānī: İkinci kanıt.
delīl-i ṣāliṣ: Üçüncü kanıt.

dem (F.): An, vakit, saat.
d. 33b/09

derc (A.): 1. Toplama, bir araya getirme. 2. Kitaba kaydetme.
d. 18b/03

derecāt (A.): (derece. c.) bk. derece.
d. 02a/07
d.-ı ṣelāṣe 17b/09
d.-ı münīfe 52a/08
d.+dan 04b/10

derecāt-ı ṣelāṣe: üç mertebe.
derecāt-ı münīfe: Yüksek rütbeleri.

derece (A.):1. Yukarıya çıkacak basamak 2. Miktar, rütbe, mertebe.
d. 06a/13, 20b/09
d.-i ʾūlā 06b/01,
d.-i ṣāniye 17b/09,
d.-i ṣāliṣe 20b/06
d.+de 04b/13
d.+den 20b/09
derece-i ʾūlā: Birinci seviye.
derece-i ṣāniye: İkinci seviye.
derece-i ṣāliṣe: Üçüncü seviye.

destgāh (F.): 1. Tezgâh. 2. Kudret, iktidar.
d. 03b/06.

deve (T.): Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek.
d. 30b/10, 30b/11, 42a/08

devlet (A.): Belli bir toprakta bir hükûmet idâresi altında teşkîlâtlanmış bulunan bağımsız siyâsî topluluk, milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli. Bağımsız ülke, memleket.
d.+ihi01a/06
d.-ihi'l-ḳāhire 03b/09
devletihi'l-ḳāhire: Kahreden, Diğer ülkeleri yok eden ülkedir/ memlekettir.

dībāce (F.): Kelime önceleri yazma eserlerin genellikle tezhip ve yaldızlarla süslü ilk sayfaları için kullanılmıştır. Ön söz, başlangıç, mukaddime
d.-i risāle 04b/04
dībāce-i risāle: Risâlenin mukaddimesi.

difāʿ (A.): Bir şeyi savunmak, korumak.
d. 39b/03

dil (T.): 1. Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan sistem, lisan.
d. 02b/11

dile- (T.): Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak.
d.+erseñüz 13a/09

dīn (A.): Tanrıya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyânet. Îmân, inanç.
d. 03b/05, 07a/12, 09a/07, 11a/13, 42b/07, 42b/08, 45a/11, 48a/06
d.+dan 07b/01
d.+e 06b/05
d.-i ḥaḳḳ 07b/13, 09b/04, 11b/04, 42b/05
d.-i İbrāhīm 20b/11, 21a/03, 30b/07, 31a/02, 31b/09, 31b/13, 32b/01, 41b/13, 43b/12,
d.-i islām 44a/01
dīn-i ḥaḳḳ: Doğru inanç.
dīn-i İbrāhīm: İslâma gelmeden öncesi Allah'la şirk etmemesi.
dīn-i islām: İslâm dinî.

dirāyet (A.): Çabuk öğrenme yeteniği, kavrayış, anlayış.
d.+lerine 48a/10

dişi (T.): Erkeğin karşıt cinsinden olan. Kadın.
d. 30b/11, 30b/12

diyü (T.): Diye.
d. 11b/13, 12b/08, 16b/09, 21b/05, 39a/08, 44b/13, 45a/03, 46a/07, 50a/08, 51a/08, 51a/09, 51a/13, 51b/08

doġur- (T.): Ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak.
d.+up 30b/12

dört (T.): Bu sayıyı gösteren 4 rakamın adı, üçten sonra ve beşten önceki rakamdır.
d. 08b/07, 09a/10, 34a/07, 48a/02
d.+ üncisi 09a/02

duʿā (A.): Cenab-ı Hak'tan hayır ve rahmet dilemek. Allah'ın rızâsını, hidayet ve istikamete muvaffakiyyeti dilemek, yalvarmak. Allah'a yalvarmak.
d. 28b/10, 29b/03, 36a/12, 36b/11, 37a/04, 37b/05, 37b/07, 37b/10, 45a/03
d.+mı 15b/08
d.+sı 45b/01
d.+sın 37a/04
d.+sını 44b/10

duḫūl (A.): Bir yere girmek, giriş, dâhil olma.
d. 13a/02, 16a/04, 41a/08
d.+dan 12a/06
d.+e 12b/10
d.-ı nār
duḫūl-ı nār: Cehenneme girmek.

dūn (A): Alçak, soysuz, denî.
d. 05a/01

dünyā (A.): Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü.
d. 48a/07
d.+da 08a/04, 09b/04, 11a/13, 11b/02, 13a/13, 39b/11, 39b/13, 40a/03, 49a/01
d.+nıñ 40a/06

düş- (T.): 1. Yukarıdan aşağıya inmek. 2. Yere serilmek, devrilmek.
d.+düm 11b/09
d.+müş 44b/08

E

Ebb, eb (A.): (Ebâ, Ebu, Ebi) Baba, peder.
e. 22b/04, 24b/04, 30a/10, 30a/11
e.+āhu 20a/12
e.+ī 12a/11,12b/12 , 25a/08, 27a/12, 27b/12, 37a/09, 41b/01, 49a/09
e.+ū 08b/03, 10b/09, 10b/10, 12a/11, 12a/13, 13a/09, 13b/11, 14a/01, 16b/04, 16b/10, 17a/03, 17a/07, 17a/13, 17b/02, 24b/06, 31a/05, 31a/10, 33b/12, 39a/11, 41a/12, 48b/06, 49a/08, 49b/12, 51b/03, 51b/06
e.+īke'l-berr 41b/13

ebīke'l-berr: Allahu teâlânın emirlerine uyuyan baban, İbrâhîm (a.s.).

ebed (A.): Sonsuz, ebedîlik, zevalsizlik, sonu olmamak.
e.+en 50a/12, 52a/13

ebeveyn (A.): Anne ile baba.
e. 02a/11, 20a/07
e.+i 15b/13, 19b/08, 20a/03
e.+im 15b/05
e.+inden 15b/02
e.-i kerīmeyn 02a/05, 15a/11
ebeveyn-i kerīmeyn: Şerefli ve izzetli anne ile baba.

ebkem (A.): Konuşmayan, sessiz duran.
e. 12b/06

ebnā' (A.): Oğullar, çocuklar, evlâtlar.
e.-ı muhācirīn 50a/05
ebnā'-ı muhācirīn: Göçmen çocuklar.

ebṣer (A.): 1. Görme, görme hassası. 2. Anlayış, idrak.
e.+tü 41b/10

ebyāt (A.): (Beyt. c.) Beyitler. İki mısradan müteşekkil kısımlar.
e. 33b/05
e.+ı 43a/12
e.+ında 18b/05

ecdād (A.): (Cedd. c.) Dedeler, babalar, büyük babalar, atalar.
e. 30b/02
e.+ı 26b/07, 34a/03, 36b/07, 47a/13, 22a/07
e.+ıdır 36a/08
e.+ım 24b/02
e.+ında 26a/08
e.+ından 23a/05, 32b/05
e.+ıñdan 22a/03
e.+ındandır 22b/07
e.+ını 21b/06
e.-ı ḥażret 26b/04, 27a/04, 32a/02
e.-ı mü'min 27a/09, 28a/13
e.-ı şerīfe 30a/08, 30a/12, 37b/13
e.-ı ʿiẓām 30a/13
e.-i kirām 38b/01, 38b/04
ecdād-ı ḥażret: Hz. Muhammed'in (a.s) dedeleri.
ecdād-ı mü'min: Allah'ın varlığına inanan Hz. Muhammed'in babaları.
ecdād-ı şerīfe: Hz. Muhammed'in kutsal şerefli atalar (Hz. Adem'den Hz. İbrâhîm'e).
ecdād-ı ʿiẓām: Hz. Muhammed'in (s.a.v) seçkin ve büyük dedeler.
ecdād-ı kirām: Hz. Muhammed'in (s.a.v) şerefli ve ulu soyu.

ecel (A.): 1. Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamânı. 2. Takdir edilmiş olan ölüm zamânı gelip çatmak.
e.+den 11b/09.

ecil (A.): Arapçada "sebep" anlamına gelen kelime, cihet. İçin, "bir şeyden dolayı".
e.+den 18b/09, 41a/03
e.+dendir 17a/11, 52a/03

ecillā (A.): (celîl. c.) bk. ecille
e. 06a/07

ecille (A.): (celîl. c.) Fazilet, ilim ve rütbe itibariyle daha yüksek olanlar, büyükler.

e. 05b/02, 05b/10
ecille-i ʿulemāʾ 04b/07
ecille-i aşāʿire 07b/02
e.+ü'l-ḥuffāẓ 04b/02
ecille-i ʿulemāʾ: Yüksek rütebeli âlimler.
ecille-i eşāʿire: Ehl-i Sünnet'in büyük Ebû Hasan El-Eş'arî'nin temsilcisidir.
ecille ü'l-ḥuffāẓ: Yüksek mertebeli olan hâfizler.

ecvibe (A.): (Cevab. c.) Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca bir ifâde yoluyle verilen karşılık, yanıt.
e.-i merdiyye 05b/13
ecvibe-i merdiyye: Kabul olacağı cevapları.

edeb (A.): Güzel hallere ve huylara sâhib olma ve utanılacak hareketlerden sakınma, her hususta haddinî bilip, sınırı gözetme hâli.
e. 51b/04

edille (A.): (Delîl. c.) 1. İşaret, alâmet; kendisine, doğru bir bakış açısıyla bakıldığında istenilen hedefe ulaştıran şey. 2. Kanıt, yol gösterici, beyyine, bürhan.. 3. Rehber.
e. 06a/05, 06a/12, 37b/12
e.+den 05b/12, 22b/12, 27a/10, 34b/01
e.-i temyīz 05a/03,
e.-i şelāle 36a/09
e+niñ 05b/11, 05b/12
e.+sinden 23b/04, 25a/05
e.+sindendir 23b/12, 24b/05
e.+sine 05b/11
e.+siniñ 02a/10
edille-i temyīz: Belirli kanıtlar, bürhanlar.
edille-i şelāle: Üç kanıtlar.

efḫem (A.): En azâmetli, ihtişamlı, muhteşem, gösterişli ve kıymetli olan kimse/şey.
e.+ü'l-nuḳḳād 04b/02
efḫemü'l-nuḳḳād: En azâmetli olan eleştiriciler.

efżāl (A.): (Fazl. c.) Cömertlik, iyilik, lutuf, kerem.
e.+ü'l-ʿulemāʾ 02b/12
efżālü'l-ʿulemāʾ: âlimlerin yaptığı iyilikleri.

eḥad (A.): Bir, tek.
e.-i ebeveyn 02a/11
eḥad-ı ebeveyn: Ebeveynin biri.

eger (F.): Eğer.
e. 09b/12, 13a/01, 13a/13, 16b/08, 26a/11, 26b/04, 30a/11, 30a/12, 40a/13, 41a/01, 50a/05, 51a/07
e.+çi 19a/11, 20a/08, 51a/11

eḥyānen (A.): (Ehyân: zamanlar, vakitler'in tenvinli şekli) ara sıra, bazen anlamına gelir.
e. 25a/12

ehālī (A.): (Ehl. c.) bk. ehl.
e.+si 28a/02, 37b/07
e.+siniñ 23a/07

eḫaff (A.): Çok hafif, pek hafif.
e.-i ʿaẕāb 17a/07
eḫaff-i ʿaẕāb: Çok hafif azap.

ehl (A.): 1. Dost, sahip, mensup. 2. Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemâat.
e.+ī 37b/04
e.+ine 36b/12
e.+ini 37a/07, 37b/10
e.-i necāt 03a/10, 06a/10, 15a/11, 17b/06, 20b/07, 34a/13, 38b/10, 47a/09, 47a/13
e.-i inṣāf 06a/01
e.-i kelām 07b/02
e.-i beyt 15a/09
e.-i fetret 16b/13
e.-i arż 25b/09, 27a/07, 28a/05
e.-i ḥaḳḳ 27b/05
e.-i īmān 32b/01
e.-i tevḥīd 36a/08, 38b/04
e.-i küfr 39b/04
e.-i ẓulm 39b/11
e.-i ḥıll u ḥarām 42b/04
ehl-i necāt: Âhirette kurtuluşa eren grup.
ehl-i inṣāf: Hakka ve adâlete uygun davranışta bulunan kimseler.
ehl-i kelām: Kalemini iyi kullanan(lar), yazar(lar), münşî(ler).
ehl-i beyt: Ehl-i beyt, Hz. Rasulullah (s.a.v) efendimizin ailesi ve evlatlarıdır. Müminlerin anneleri, Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.anhüm), Ehl-i Beyt'in şerefli fertleridir.
ehl-i fetret: Âhirette sonucu belli omlayan Allah tarafından imtihan edilecek kimseler.
ehl-i arż: Yer ehli (insanlar).
ehl-i ḥaḳḳ: Doğru yolda olan insanlar.
ehl-i īmān: İmanlı insanları ehli.
ehl-i tevḥīd: Müslümanlar.
ehl-i küfr: Allaha inanmayan kimseler.
ehl-i ẓulm: Zulmeden kimseler.
ehl-i ḥıll u ḥarām: Müftüler.

eḫṣeri (A.): Muhtasar, ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz, mücmel.
e.03a/08

eʾimme (A.): (imam. c.) İmamlar.
eʾ.-i aʿlām 04b/07,
eʾ.-i ḥadīṯ 05b/04,
eʾ.-i fuḳahā 07b/02,
eʾ.-i sünne 40b/11
e.+den 51b/11
eʾimme-i aʿlām: Bilgi sahibi imamları.
eʾimme-i ḥadīṯ: Hadis alimleri.
eʾimme-i fuḳahā: Fıkıh âlimleri.
eʾimme-i sünne: Sünni tarikatı alimleri.

ekmel (A.): Çok (daha, en, pek) kâmil, mükemmel, kusursuz, noksansız.
e.+ü'l-fużelāʾ02b/13
ekmelü'l-fużelāʾ: Mükemmel, faziletli kimseler.

ekrem (A.): Çok (daha, en, pek) kerim, cömert, lutuf ve kerem sâhibi.
e. 23a/07, 25b/13

ekṣer (A.): Çoğunluk.
e.-i nās 24b/02
e.+dir 46b/10
e.+in 07a/10
e.+ini 44a/05
ekṣer-i nās: İnsanları birçoğu.

el (A.): Arapçada kelimeden önce önek olarak kullanılır.
el-merʾe 39a/12
el-imām 48b/03
el-ḥaḳḳ 33b/07
el-cemme 03a/01
el-müterceme 01a/02
el-yevme 39b/01
el-ʾaḳvām 42a/01
es-ṣulṭān 01a/04, 01a/05, 03b/08
eṣ-ṣalāvāt 37b/11
eş-şehīr 03a/01
eş-şeyḫ 04b/03

el (T.): Kolun, bilek mafsalından îtibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.
e.+i 10a/11
e.+in 51a/01
e.+inden 39b/02
e.+iñe 50a/12
e.+ini 51a/07

elbette (A.): Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.
09b/10, 10a/03, 15b/09, 43a/05

elem (A.): Eziyet, sıkıntı, acı.
elemin+den 50a/07

elfāẓ (A.): (Lafz. c.) Lafızlar, sözler.
e. 44a/02
e.-ı aḥādīṣ 14a/04
elfāẓ-ı aḥādīṣ: Hadislerin sözü.

elīf (A.): Munis, sahip, dost.
e. 07a/07

elsine (A.): Diller, lisanlar.
e.-i nās 43a/07
elsine-i nās: İnsanların dili.

elviye (A.): (livaʾ. c.) Tugaylar.
e.+tü 48a/07

emāret (A.): Emir olma, emirlik.
e.+den 44b/09

emed (A.): Uzaklık.
e.-i medīd 02a/02
emed-i medīd: Çok uzun.

ʿemm (A.): Amca.
ʿe. 30a/10, 30a/13
ʿe.+ī 22b/02, 22b/08, 29b/11, 30a/06
ʿe.+im 16b/04, 17b/02
ʿe.+ine 22b/04

emr (A.): (Yapılması istenen şeyi) Kesin olarak bildirmek, buyurmak.
e. 11b/13, 33b/05, 39b/08
e.+e 10b/04, 12a/04
emr-i İlāhī 10a/07
emr-i Ḥaḳḳ 11b/12
emr-i maḥẓūr 26b/06
e.+i 10a/01, 10a/06, 10a/10, 13a/06
e.+iñ 40a/11

e.+inde 02a/09, 17b/10, 30b/03, 38b/07
e.+iñe 10a/02
emr-i İlāhī: Cenab-ı Hakkın emri.
emr-i Ḥaḳḳ: Allahın emri.
emr-i maḥẕūr: Engel olacak emir.

emṣāl (A.): Eş, eşler, benzer, benzer olanlar.
e.+ı 08a/11, 51b/11

emteʿ (A.): İstifade etmek,uzun müddet bir şeyden yararlanmak, asılanmak, tat almak, haz almak, zevk almak, faydalanmak.
e. 39a/13

enām (A.): Yeryüzündeki halk, bütün mahlûkât.
e. 41b/11, 42b/02
e.+a 44a/01

enbiyā (A.): (nebî. c.) Nebîler, peygamberler.
e. 02a/03, 09b/08, 16a/09, 17a/01, 27b/11, 37b/11, 40a/10, 40a/11, 40a/13, 46b/09
e.+yı 44a/04
e.+dan 08a/08, 09a/03, 19b/13
e.+nıñ 46b/01

endūh (F.): Gam, keder, tasa.
e. 02a/12

enhāk (A.): Nehi etmek, engel olmak.
e.+e 41b/13

enīn (A.): İnleme, inilti.
e.+i 19a/13

enne (A.): Arapçada "ki" anlamını taşıyan bir edattır.
e. 39a/12

ente (A.): Sen.
e. 41b/11

envāʿ (A.): Neviler, çeşitler, türler.
e.-ı ʿıḳāb 02b/03
e.-ı ʿulūm 05a/04
e.-ı żalāl 32a/05
e.-ı ṣemerāt 37a/07
envāʿ-ı ʿıḳāb: Ceza türleri.
envāʿ-ı ʿulūm: İlim türleri.
envāʿ-ı żalāl: Doğru yoldan ayrılma yolları.
envāʿ-ı ṣemerāt: Meyve türleri.

envār (A.): (nûr. c.) Nurlar.
e.-ı hidāyāt 01b/02,
e.-ı hüveydā 38a/09
e. 46b/02, 46b/08
e.+a 47a/04
envār-ı hidāyāt: Hidayet nuru.
envār-ı hüveydā: Apaçık nur.

ercaḥ (A.): Çok (daha, en, pek) üstün, en tercih edilen, en tercîhe lâyık olan.
e. 29b/10
e.+ü'l-ḳavleyn 01a/01
ercaḥü'l-ḳavleyn: Tercih edilen en iyi söz.

erḥām (A.): Rahimler, döl yatakları.
e.-ı ṭāhirāt 01b/05
erḥām-ı ṭāhirāt: Temiz rahimler.

erkek (T.): Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dişinin karşıt cinsi, er.
e. 30b/10

esānīd (A.): Hadisleri rivâyet edenleri sırasıyle beyan etmeler, isnatlar.
e.-i müteʿaddide 30a/01
esānīd-i müteʿaddide: Art arda gelen hasislerin isnadı.

eşer (A.): Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt.
e.+de 29a/11, 29b/01, 29b/07
e.+e 03a/11, 30a/05

eṭfāl (A.): Çocuklar.
e.-ı müşrikīn 14a/08, 14b/01
eṭfāl-ı müşrikīn: Allaha şirk koşanların çocukları.

esfār (A.): Seferler, yolculuklar.
e. 06b/10

eṣfiyā (A.): Saf ve temiz, hâlis, her türlü kötülükten arınmış kimseler, ermişler.
e.+yı 02a/03

eskene (A.): Yerleştiren, ulaştıran.
e.+hü 03a/04

eslāf (A.): Bizden öncekiler, bizden evvel geçmiş kimseler, eskiler.
e.+ı 32a/11

eşnā (A.): Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.
e.+da 02b/12

eṣnāf (A.): Yaptıkları işlere göre sınıflara ayrılmış olan, kazançları sermâyeden ziyâde çalışmaya ve beden gücüne dayanan zanaatkârlara ve küçük ticâret sâhiplerine verilen ortak isim.
45a/05

esrār (A.): (Sırr. c.) Sırlar.
e. 04a/02
e.-ı müṣṭafaviyye 04a/06
esrār-ı müṣṭafaviyye: Peygamber efendimize ait olan sırlar.

eşbah (A.): Benzerler, benzeyen şeyler.
e. 19b/09

eşedd (A.): Çok (daha, en, pek) şiddetli.
e. 49a/07

eşher (A.): Çok (daha, en, pek) meşhur, pek ünlü, çok şöhretli.
e.+i 07b/07

eşref (A.): Bir kimsenin uysallık ve iyiliğinin üstünde olduğu zaman.
e. 23a/07
e.+i 25b/13

ev (A.): Şek, tahayyür, ibham, istisnâ, şart, teb'iz için kullanılan harf-i atıf. "yahut, veya, meğer ki, bel, belki ister" gibi.
e. 02a/12

evcez (A.): En uygun.
e. 03a/08

evlād (A.): Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları.
e.+ı 35a/11, 45a/08
e.-ı Nūḥ 29a/08
e.-ı İsmāʿīl 37a/11, 37b/10, 45a/12
e.-ı İsḥāḳ 37b/02
e.+ımı 37a/01
e.+ına 39b/07

e.+ında 29b/04, 35a/10
e.+ından 29b/05, 33b/03, 34a/12, 34a/13
evlād-ı Nūḥ: Nuh peygamberin evlatları.
evlād-ı İsmāʿīl: İsmail peygamberin evlatları.
evlād-ı İsḥāḳ: İshak peygamberin evlatları.

evṣān (A.): (Vesen. c.) Putlar.
e.+dan 22b/07

evvel (A.): Karşılaştırma yoluyle bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce.
e. 10a/13, 31b/10, 32a/08
e.-i risāle 47a/10
e.+i 28a/06, 30b/09
e.+kisi 34b/02
evvel-i risāle: İlk risale.

ey (T.): Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.
e. 42a/04, 45a/03, 45b/08
e.+dir 40b/10, 41a/07, 48b/03, 50a/01, 50a/09
e.+dür 22b/12, 29a/10, 32b/03

eyit- (T.): Söylemek, demek.
e.+di 31b/09, 34b/08, 36b/02, 38a/13, 38b/13, 39a/12, 39b/06, 39b/11, 41b/07, 42b/13, 43a/01, 43a/09, 44a/04, 46b/05, 47a/11, 49a/13, 50a/05, 50a/12, 50b/03, 50b/12, 51a/08, 51b/03, 51b/10
e.+dile 40a/02
e.+miş 41b/03

eyle- (T.): "Etmek, yapmak" anlamında yardımcı fiil [Eski yazı dilinde yaygın iken zamanla yerini *etmek* yardımcı fiiline bırakmıştır. Bugünkü Türkçede ancak eskimiş bir söyleyiş olarak kullanılmaktadır].
e. 21b/13, 34b/06, 36a/12, 39b/03, 43b/12, 51a/09
e.+di 01b/09, 04b/06, 06b/12, 08a/06, 10a/13, 19a/06, 21a/06, 22b/11, 27b/13, 31a/11, 32a/05, 32a/08, 32b/11, 33b/11, 33b/13, 35a/02, 35b/05, 35b/08, 36a/06, 37a/07, 37a/09, 37a/10, 37a/12, 37b/12, 38a/09, 38a/10, 41b/02, 43a/10, 49a/01, 49a/05, 49b/13, 50b/02, 50b/10, 50b/11, 51b/05, 51b/08
e.+dik 29a/06
e.+diler 06b/01, 27b/03, 27b/08, 27b/10, 31a/05, 44a/13,
e.+dim 44a/05, 48b/05, 50b/08, 52a/05
e.+dügi 03a/07, 10b/11, 13a/08, 15a/07, 16a/12, 23b/04, 23b/12, 28a/06, 29a/13, 29b/07, 35b/02, 46a/10, 46b/08
e.+dügidir 45a/03, 45b/05
e.+dügüm 45a/07, 47b/02
e.+dügüne 22a/04
e.+dügüni 37a/02
e.+dügüñi 22a/02
e.+dügüñüz 34b/11
e.+dükleri 05a/03, 08b/03, 25a/09
e.+düñüz 12a/09
e.+me 50a/13
e.+meden 40a/04

e.+medi 08a/09, 14a/05, 24a/10, 37a/06, 37b/07, 51a/11
e.+medim 15b/06, 50a/10
e.+mediñ 11b/07, 42b/12
e.+meñ 32b/09, 33a/01, 33a/06
e.+meyeler 16a/09
e.+mez 06a/03, 07a/05, 08b/13
e.+mezüz 08a/05
e.+mişdir 13b/09, 14a/01, 18a/13, 23a/03, 23a/09, 32b/04
e.+mişlerdi 40b/10
e.+mişlerdir 13b/12, 18a/07, 25b/05
e.+ñ 32b/08
e.+ye 13a/13, 15b/08, 29b/05
e.+yeceklerin 07a/10
e.+yen 14b/04, 31b/11, 33a/13
e.+yiser 42a/12
e.+yüp 22a/09, 42b/10

eyyām (A.): (Yevm. c.) Günler.
e.+e 01a/06

eẕā (A.): Eziyet, sıkıntı verme, incitme, üzüntü, cefâ, cevr.
e. 49b/04, 49b/05, 49b/06

ezber (F.): Bir sözü, bir metni kitaba bakmadan aynen tekrar edebilecek şekilde zihinde tutma, hıfzetme.
e. 43a/12

ezel (A.): Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman.
e.+den 21b/01
e.+īde 12a/05
e.+īsinde 12a/02
e.+iyye 10a/10

ezher (A.): Çok beyaz ve parlak.
e.+iñ 01b/05

eẕiyyet (A.): Zahmet, cefâ, aşırı sıkıntı ve güçlük, ezâ.
e. 48b/13, 49a/07, 49b/03, 49b/09
e.+ine 52a/02
e.-i pāyām 49b/11
eẕiyyet-i peyām: Haberin acısı.

ezyed (A.): Çok (daha, en, pek) ziyâde, çok fazla.
e.-i nās 05a/04
ezyed-i nās: İnsanların çoğu.

F

fāḥiş (A.): Aşırı, ölçü dışı, çok fazla, insafsız derecede fazla.
f. 39b/13

fā'iz (A.): Başarılı olan, merâmına eren, üstün gelen.
f.-i necāt 02a/06
fā'iz-i necāt: Kurtuluşa eren.

faḳīr (A.): Yoksul (kimse), muhtaç, fukarâ.
f. 48a/06

fānī (A.): Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan.
f.+dir 43a/05

farīḳ (A.): Ayıran, tefrik eden.
f. 06a/06, 06a/13
f.-i āḫer 05b/09
f.+ıñ 06a/11

f.+eyni 06a/09
farīḳ-i āḫer: Son ayırım.

farḳ (A.): İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.
f. 07a/11

fāsiḳ (A.): Fısk u fucur sâhibi, şerîat hükümlerine uymayan günahkâr kimse.
f.+en 26b/11

faṣl (A.): Bölüm, kısım; devre.
f. 01b/09

fāş (A.): "Meydana çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş" anlamına gelen kelime dilimizde ***etmek, olmak*** yardımcı fiilleriyle kullanılır.
f. 07a/07

fāżıl (A.): Ahlâkı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün (kimse), fazîlet sâhibi, erdemli, fazîletli.
f.-ı veḥīd 47b/12,
f.-ı müşār 48a/11
fāżıl-ı veḥīd: Faziletli olan tek kişi.
fāżıl-ı müşār: Esas alınan, ahlaklı, ilim sahibi olan kimse.

fażīlet (A.): Dürüstlük, iffet, nâmus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadâkat, adâlet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin hepsine birden verilen isim, erdem.
f. 04b/13

fażl (A.): Âlîcenaplık ve cömertlik, iyilik, lutuf, kerem.
f. 03b/12, 20b/02
f.+en 20a/13
f.+in 20a/11
f.-ı cezīl 02b/08
fażl-ı cezīl: Çok iyi, çok cömert olmak.

fe, fa (A.): Arapça "ve" karşılığında kullanılır.
f. 20a/12, 38a/07, 39a/13, 41b/11
f.'Allāh 41b/13
f.'l-ḳadīm 20a/13
f.'l-ḳadīm
f.enṣur 39b/01
f.+sellim 20a/13

feḥvā (A.): Anlam, mânâ.
f.+sınca 26b/01

feḥl (A.): En önden gelme.
f. 01b/06

ferd (A.): İnsanlardan her biri, belirli olmayan şahıs, kişi, kimse, birey.
f. 21a/08, 27a/05, 37a/05

ferīd (A.): Eşsiz, tek, eşi olmayan (kimse veya şey).
f. 47b/11

fertūte (F.): Pek ihtiyar kadın, bunak (kimse), pīr-i fānī.
f.+dir 09a/01

ferzend (F.): Oğul, erkek çocuk.
f. 42a/04

fesīḥ (A.): Geniş, açık.
f.+i 03a/04

fetret (A.): İki peygamberin gelişi arasında geçen süre.
f. 06b/03, 14b/11
f.+de 08a/07, 09a/03, 09b/03, 10b/02, 11a/09, 11a/13, 38b/09
f.+den 16a/06, 16b/13
f.+e 16a/02
f.+i 12b/06
f.+iñ 07b/03

fevz (A.): Kazanmak.
f. 02b/07

feżā (A.): Görülen ve görülmeyen bütün gök cisimlerini içine alan uçsuz bucaksız boşluk, uzay.
f.-yı vücūd 42a/03
feżā-yı vücūd: Uzayın varlığı.

feżā'il (A.): Faziletler.
f.+ü 18b/10

fıḳh (A.): İslâmiyet'in içtimâî, medenî, hukūkî, siyâsî bütün amelî hükümlerini şer'î delilleriyle birlikte açıklayan ilim.
f. 05a/11, 05a/12, 05a/13
f.+iyyedir 05a/09

fırḳa (A.): İnsan topluluğu, bölük, cemâat, tâife.
f. 25a/01
f.+da 24a/07
f.+nıñ 24a/07
f.+ya 24a/06

fıṭrat (A.): Yaratılış, hilkat, halk, tekvin.
f. 36b/03
f.+ı 26a/12
f.-ı islāmiye 23a/12, 26a/02, 26b/04
fıṭrat-ı islāmiye: İslamın yaratılışı.

fıṭrī (A.): Yaratılıştan olan, doğuştan ve tabiî olarak var olan, tabiî, cibillî.
f.+lerden 26b/08
f.+yīn 26b/13

fī (A.): İçinde anlamında ve –da, -de bulunma eki yerine de kullanılır.
f. 01a/02, 16b/07, 30a/11, 38a/06, 40b/13, 03a/04, 06a/06
f.+hi 37b/09
f.+hum 38a/07
f.+k 41b/08
fi'l-meşārıḳ 3a/01
fi'l-ḥaḳīḳa 04a/01, 04a/10, 05a/07, 16a/04, 22b/01
fi'l-elbāb 22b/03
fi'l-ḥāl 40a/01
fi'l-mināmı 41b/10
fi'l-ḥill 41b/12
fi'l-cümle 50b/12

fiḫām (A.): Şânı ve îtibârı yüksek olan büyük ve ulu kimseler.
f.+dan 04b/07

fikr (A.): Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün.
f. 40b/04

fīl (A.): Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, kolayca evcilleşen, yaşamakta olan kara hayvanlarının en irisi, hortumlu, kalın derili, memeli hayvan.
f. 39a/10

fuḥūl (A.): (İlim, şiir ve edebiyatta, fazîlet ve olgunlukta) En önde gelenler, başkalarına üstün olanlar.
f.+den 01b/06

fuḳahā (A.): Fıkıh âlimleri, fıkıh ilminde söz sâhibi olan kimseler, fakihler.
f. 07b/02, 07a/08
f.+dandır 16b/06

fulān (A.): Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler.
f. 40a/03, 50b/04
f.+a 51a/07, 51a/09

furḳān (A.): Hakkı bâtıldan ayırt etmesi sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'e verilen isim.
f.-ı kerīm 45b/04
furḳān-ı kerīm: Kuran-ı Kerim.

futūḥ (T.): Fetihler, zaferler, fütûhat.
f.+ahu 04b/04

fünūn (A.): Fenler, ilim kolları, bilim dalları.
f. 05a/06
f.+da 05b/03
f.-i şattā 05a/05
fünūn-i şattā: Nehir bilimi.

fütūr (A.): Bezginlik, usanç, bıkkınlık, bezginliğin verdiği gevşeklik ve gayretsizlik.
f. 09a/06

G

ġadāte (A): Sabahın erken zamanı. Sabah vakti.
ġ.'ż-żab 41b/09
ġadāte'ż-żarb: Zarp zamanı.

ġaflet (A.): Hak'tan habersizlik, kalbin Hak'tan gāfil olması, O'nun zikrinden mahrum kalması.
ġ. 40b/02

ġaleyān (A.): Coşma, coşkunluk, taşkınlık.
ġ. 17a/10

ġarb (A.): Dört ana yönden güneşin battığı yön, batı, mağrip.
ġ. 06b/04
ġ.+en 07a/07

ġarīḳ (A.): (Suya) Batmış, (suda) boğulmuş.
ġ. 29a/04

ġavūr (A.): (Müslüman halk dilinde) Müslüman olmayan kimse, özellikle hıristiyan.
ġ. 05b/12

ġayb (A.): Göz önünde olmayan, gözle görülemeyen, gizli olan şey, hal ve keyfiyet.
ġ. 12a/09

ġāyet (A.): Çok, pek, pek çok, son derece.
ġ.+e 08a/04
ġ.+ü 22b/03

ġayr (A.): Başkası, diğeri. Artık.
ġ. 02a/08, 19a/09, 41a/02
ġ.+ı 26b/12, 40b/09, 26b/05, 29a/01, 29a/07, 32b/08, 38b/01, 40b/04, 45a/07, 45a/13
ġ.+ında 14a/07
ġ.+ınıñ 24b/06

ġażab (A.): Aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık, hışım.
ġ. 50a/12
ġ.-ı şedīd 50b/08
ġ.+nāk 49a/12, 49b/10
ġażab-ı şedīd: Aşırı derecede öfkelenmek.

ġazāret (A.): Çokluk, bolluk, vefret.
48a/13

gel- (T.): (Bir şey veya kimse) Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerdan daha yakın bir yere varmak.
g. 38a/12, 49a/13
g.+düklerinde 39a/10
g.+en 35a/10, 39a/05
g.+ince 01b/07, 23a/06, 23a/11, 24b/02, 28a/13, 28b/02, 29b/06, 30a/07, 30b/07, 34a/03, 38b/04
g.+medi 09b/06, 11b/03, 12b/11
g.+medim 24b/01
g.+megin 03a/12, 09a/06
g.+memişdir 45b/01, 46a/04
g.+üp 08a/07, 09a/04, 49a/10

ger (F.): Eger edatının nazımda kullanılan şekli.
g. 41a/02, 42a/10

gerçi (F.): Aslına bakılırsa, aslında, filvâki.
g. 20b/05

gerek (T.): Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey), lâzım.
g.+dir 19b/10

getür- (T.): (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.
g. 36b/01, 45a/09
g.+di 49a/09, 34b/13
g.+dügi 09b/07, 09b/11, 40a/11
g.+dükleri 40a/13
g.+en 50a/05
g.+ildi 50a/03
g.+medügüm 09b/08
g.+miş 16b/08
g.+mişdir 18a/08, 18b/05, 40b/08
g.+señ 50a/06

gibi (T.): Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen.
g. 16b/10, 19b/02, 21a/02, 22b/02, 22b/04, 24b/02, 35a/05, 35b/02, 43a/08, 44a/11, 45a/01, 47a/08, 47a/11, 51a/03
g.+leri 51b/12

giydir- (T.): (Bir giyeceği) Başka birinin vücûduna veya organına kendi eliyle geçirmek.
g.+ilür 17a/09

gönder- (T.): Gitmesini sağlamak veya

gitmesine yol açmak, yollamak, irsal etmek.
g.+di 27b/11, 28a/04, 46a/12
g.+ildim 23b/11
g.+iser 42b/01
g.+üp 10a/05
g.+ür 42b/07

gör- (T.): (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.
g.+dügi 44b/11
g.+düm 31a/08
g.+medimki 11b/04
g.+ür 22a/02
g.+ürsin 44a/02

göster- (T.): Görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak.
g.+medi 33b/08

götür- (T.): (Bulunulan yerden daha uzak bir yere) Taşımak, ulaştırmak, iletmek.
g.+ilür 11a/12

ġufrān (A.): (Müslüman halk dilinde) Müslüman olmayan kimse, özellikle hıristiyan.
ġ.+ih 48a/01

ġulām (A.): 1. Delikanlı, genç oğlan. 2. Köle, kul, esir.
ġ. 41b/06, 41b/08, 42a/02

gün (T.): 1. Dünyânın kendi yörüngesi etrâfında bir defa dönmesinden ibâret 24 saatlik zaman parçası.
g. 39b/10
g.+de 33a/13
g.+e 49b/11
g.+i 16b/03
g.+inde 08b/07
g.+lerinde 33a/12

günāh (F.): Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet.
g.+ı 14a/13

ġuṣṣa (A.): 1. Gam. 2. Keder. 3. Boğaza takılan yemek.
ġ.-yı bilā nihāyet 02a/13
ġuṣṣa-yı bilā nihāyet: sonsuz keder.

gūyā (F.): Sanki.
g. 44a/09

H

ḫaber (A.): Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.
ḫ. 07a/05, 41a/11, 44b/11, 45a/01
ḫ.+i 33b/10, 33b/12
ḫ.+in 40a/13, 40b/01
ḫ.+ler 51b/11

ḥabīb (A.): (Habîbullah "Allah'ın sevgilisi" sözünün kısaltılmışı olarak) Hz. Muhammed.
ḥ. 20b/13, 32b/03
ḥ.+iniñ 01b/03
ḥ.-i İlāh 02b/01
ḥ.+ine 20b/02
ḥabīb-i ilāh: peygamber efendimiz (s.a.v.)

ḥacc (A.): İslâm dîninde şer'an zengin sayılan her müslümanın ömründe bir

defa kurban bayramı günlerinde belli usûllere göre Kabe'yi ziyâret etmesi şeklindeki farz ibâdet.
ḥ. 33a/09, 33a/08

ḫāce (F.): Efendi, sâhip, reis.
ḫ.-i ʿaraṣāt 02b/04
ḫāce-i ʿaraṣāt: Kıyamet günün efendisi peygamberimiz (s.a.v.).

ḥacer (A.): Taş.
ḥ. 19b/05

ḥācet (A.): İhtiyaç, gereklilik.
ḥ. 31b/08
ḥ+.i 15b/06

ḥadāṣet (A.): Tâzelik, yenilik.
ḥ.+isinde 06b/08

ḥadīṣ (A.): Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.
ḥ. 09a/09, 12b/12, 13b/05, 13b/10, 13b/13, 15a/13, 16b/05, 16b/06, 16b/08, 18a/10, 18a/12, 18b/07, 23b/12, 41a/01, 47b/05, 51b/05, 51b/08
ḥ.+de 05b/04, 13a/04, 16a/12
ḥ.+den 06b/11, 13b/10
ḥ.+dendir 15a/02
ḥ.+dir 08b/04, 12a/13, 13b/06, 13b/11, 13b/13, 23b/05, 25a/09
ḥ.+dirki 10b/11
ḥ.+i 14a/07, 18a/02, 18b/06, 20b/05, 24b/06
ḥ+ile 05a/10, 05a/12
ḥ.+iñ 05b/05, 13a/11, 17b/05, 18b/01
ḥ.+inde 47b/05
ḥ.+inden 13b/07, 13b/12, 14a/01
ḥ.+ler 25a/04
ḥ.-i iḥyāʾ 20a/07
ḥadīṣ-i iḥyāʾ 18b/12
ḥadīṣ-i meẕkūr 28b/04
ḥadīṣ-i sābıḳ 13b/05
ḥadīṣ-i şerīf 08a/12, 10a/13, 18a/01, 46b/13
ḥadīṣ-i żaʿīf 18b/10
ḥadīṣ-i iḥyāʾ: İbadetle ilgili hadis.
ḥadīṣ-i şerīf : Şerif hadisler.
ḥadīṣ-i sābıḳ : Geçmiş hadisler.
ḥadīṣ-i żaʿīf: Zayıf hadisler.
ḥadīṣ-i meẕkūr : Zikredilmiş hadisler.

ḫafī (A.): Gizli, saklı.
ḫ. 04b/01, 31b/06, 46b/12, 47b/10

ḥāfıẓ (A.): Kur'ân-ı Kerîm'i bütünüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse.
ḥ. 06b/11, 20a/10, 31b/12, 38a/03
ḥ.'l-ḥadīṣ 18b/04
ḥāfıẓu'l-ḥadīṣ: Hadisleri ezberleyen kişi.

ḥā'iz (A.): Sâhip, mâlik, taşıyan.
ḥ.-i meʿālī 02a/07
ḥā'iz-i meʿālī: Yüksek dereceleri taşıyan kimseler.

ḫāḳān (F.): Türklerde ve Moğollarda hükümdarlara verilen unvan.
ḫ.+i'l-maşriḳeyn 01a/03
ḫāḳāni'l-maşriḳeyn: Doğunun hakimi.

ḥaḳīḳat (A.): Doğru yol.
ḥ.-i aḥvāl 07a/04
ḥ. 17a/02

ḥ.+ini 40a/11
ḥaḳīḳat-i aḥvāl: Bir durumun hakikatı.

ḥaḳīḳī (A.): İnkâr edilemeyecek şekilde var olan, var olmuş bulunan, gerçek.
ḥ. 04a/11

ḥākim (A.): Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen.
ḥ. 13b/06, 15a/13, 27a/13, 44a/12

ḥaḳīr (A.): Değersiz, îtibarsız, küçük.
ḥ. 48a/06

ḥaḳḳ (A.): Doğru, gerçek.
ḥ. 09b/04, 10a/03, 12a/07, 20b/05, 27b/07, 29b/04, 33b/09, 34b/11, 42b/05, 42b/07, 42b/09, 45b/04, 48b/10
ḥ.'l-Ebeveyn 01a/02
ḥ.+a 11b/04, 07b/13
ḥ.+dan 27b/06, 28a/02, 40a/11, 45b/09
ḥ.+ıçün 13a/01
ḥ+ıla 11b/12, 42b/05
ḥ+ında 04a/10, 05b/07, 15b/05, 15b/07, 16b/13, 17a/03, 17b/05, 41a/01, 49b/03, 49b/11
ḥaḳḳı'l-Ebeveyn: Anne ve babanın hakkı.

ḥāl (A.): Durum, vaziyet, görünüş.
ḥ. 05b/01, 09a/08
ḥ.+da 28a/10
ḥ.+i 08a/04, 26a/13, 38b/05, 48b/08, 49b/02
ḥ.-i iḥrām 32a/05
ḥāl-i iḥrām: Hacca veya umreye giden bir müslümanın Beytu'llah'a saygı göstermek maksadıyle, mübah olan şeylerden bâzılarını hac veya umre müddetince kendisine haram etme durumu.

ḥālā (A.): Bu zamâna kadar, daha, henüz, şimdi bile, hâlen.
ḥ. 23b/10, 43b/09, 47b/07

ḫalāṣ (A.): Kurtuluş.
ḫ. 15b/07
ḫ.+ını 02b/09

ḥālbuki (T.): (Hâl+bu+ki) Hakikat ve doğrusu şudur ki, öyle iken.
ḥ. 24b/11, 31a/09, 41b/05, 44b/06, 45b/10, 45b/13

ḫālī (A.): Boş, ıssız.
ḫ. 02a/08, 23a/11, 25b/08, 26a/04

ḫalīfet (A.): Halîfe olan kimsenin işi ve makāmı.
ḫ.'r-Raḥmān 03b/06
ḫalīfetü'r-Raḥmān: Allahın yer-yüzündeki halifesi.

hālik (A.): Helâk olan, helâk olacak durumda bulunan, fânî.
h. 11a/13

ḫalīl (A.): Yoldaş
ḫ.+im 34b/07

ḫalḳ (A.): Bir milleti meydana getiren insan topluluğu.
ḫ. 11b/07, 25a/01, 34b/12, 49a/11
ḫ.+ı 33a/12
ḫ.-ı ʿālem 24a/05
ḫ.+ıhı 52a/10
ḫ.+ınıñ 25b/13, 27a/03

ḫalḳ-ı ʿālem: Dünya halkı.

ḫalvat-ḫāne (F.): Başka hiç kimsenin giremediği baş başa kalınan yer.
ḫ.-i faẕl 03b/12
ḫalvatḫane-i faẕl: İyilik, lütuf ibadetgahı.

ḥamd (A.): Allaha şükretmek.
ḥ. 01b/01, 04b/05

ḥāmil (A.): Taşıyan.
ḥ. 46a/09, 46b/07
ḥ.+e 14a/13
ḥ.tü'l vizr 14a/11
ḥāmiletü'l vizr: Hatayı kaldıran.

ḫamīr (A.): Hamur, maya.
ḫ.-i māye 44b/07
ḫamīr-i māye: Mayanın hamuru.

ḫāmis (A.): Beşinci.
ḫ.+e 47b/09

ḫan (F.): Şehirlerde, kasabalarda veya yolların geçit yerlerinde yolcuların konaklaması, kendilerinin ve hayvanlarının gecelemesi için yapılmış binâ.
ḫ. 01a/05, 03b/08, 03b/09

ḥanīf (A.): Allah'ın birliğine inanan, İslâm'a tâbi olarak şirk ve dalâletten kurtulan kimse.
ḥ. 35a/13

ḥanīn (A.): Bir şeye karşı duyulan şiddetli arzudan dolayı ağlama, inleme, feryat etme.
ḥ.+ī 19b/02

ḥannāne (F): Resûlullah efendimiz dayanarak hutbe okuduğu, Mescid-i Nebevî'de dikili bulunan hurma kütüğü.
ḥ.+niñ 19a/13

ḥarām (A.): Dînin kesin bir delille yasakladığı, işlenmesi azâbı, inkâr edilmesi küfrü gerektiren.
ḥ. 31a/01, 42b/04

ḥarāret (A.): Sıcaklık.
ḥ.+den 17a/09

ḥarekāt (A.): hareketler.
ḥ. 06b/09

ḫāric (A.): Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı.
ḫ. 30a/13

ḥāşā (A.): Eyerle atın sırtı arasına konan örtü, belleme, gāşiye.
ḥ. 02b/02, 24b/01, 50b/05

ḥaṭab (A.): Odun.
ḥ.-ı nār 49a/11
ḥaṭab-ı nār: Ateş odunu

ḫaṣā'iṣ (A.): Bir şeye mahsus olan ve başkasında bulunmayan nitelikler, hasîsalar.
ḫ. 19b/13
ḫ.-i umūr 39b/08
ḫaṣā'iṣ-i umūr: İşlerin hususiyeti.

ḥasb (A.): Gereğince, sebebiyle, göre, cihetiyle.
ḥ.+ī 10a/10

ḥ.+ye 20a/11

ḥaseb (A.): Arapça "saymak, addetmek" anlamındaki kelime, dilimizde başına "ile" mânâsına gelen "bi" harf-i cerri alarak bi-hasebi… şeklinde klişeleşmiş söyleyişler yapar.
ḥ.+i 02a/11

ḥasen (A.): Güzel, hüsünlü.
ḥ. 51b/01

ḥāṣıl (A.): Husûle gelen, olan, meydana çıkan.
ḥ. 04b/01, 24a/13, 41a/09, 48a/10, 26a/07
ḥ.-ı kelām 16b/12
ḥāṣıl-ı kelām: Sözün kısacası.

ḫaṣlet (A.): Yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat.
ḫ.-ı maḫṣūṣa 19a/02
ḫuṣlat-ı maḫṣūṣa: Özel tabiat.

ḥaşr (A.): Sınırlı ve dar bir yer içine alma.
ḥ. 40a/13

ḫaṣṣ (A.): Özel.
ḫ.+īṣa 19a/01
ḫ.+nıñ 19a/03
ḫ.+eten 37b/04

ḥaṭṭ (A.): Çizgi.
ḥ.+ıla 48b/04

ḫātem (A.): Son, sonuncu.
ḫ.+e 48b/02
ḫ.+iyyet-i risālet 47a/02
ḫ.+ü'n-nebiyyīn 44b/06
ḫātemiyyet-i risālet: Son risaleyi yetiştiren peygamber efendimiz (s.a.v.).
ḫātemü'n-nebiyyīn: Peygambelern sonuncusu olan efendimiz (s.a.v.).

ḥattā (A.): Dahi, bile, -e kadar.
ḥ. 14b/08

ḫatun (F.): Kadın.
ḫ. 51a/06
ḫ.+a 51a/04
ḫ.+nıñ 50b/13

ḥavṣala (A.): Kuş kursağı, taşlık.
ḥ. 05a/04

ḥayāt (A.): Yaşam.
ḥ. 19b/04
ḥ.+ı 11a/13
ḥ.+i 09b/04

ḫayr (A.): Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş.
ḫ. 11b/08, 26b/09, 26b/13, 43a/08
ḫ.+an 43a/03
ḫ.+dan 32b/08
ḫ.+e'l-mürselīn38a/08
ḫ.+ı 23a/07, 23b/09, 24a/07, 25b/13, 26b/08, 27a/03, 27a/07, 52a/10
ḫ.+ı ıla 32b/08
ḫ.+ında 25a/02
ḫ.+uñuzam24b/05
ḫayrü'l-beşer 04a/08, 23b/08
ḫayrü'n-nās 26a/11
ḫayre'l-mürselīn: Gönderilenlerin en hayırlısı peygamber efendimiz (s.a.v.).
ḫayrü'l-beşer: İnsanoğlunun en hayırlısı peygamber efendimiz (s.a.v.).

ḫayrü'n-nās: İnsanların en hayırlısı peygamber efendimiz (s.a.v.).

ḥayy (A.): Canlı, diri.
ḥ.+ın 43a/01

hāẕā (A.): Bu.
h. 07a/03, 18a/09, 40a/10

ḥāżir (A.): Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.
ḥ.+e41b/05

ḥażret (A.): Efendi, Saygıdeğer.
ḥ. 21b/06, 29b/03, 45b/02, 46a/05, 49a/12, 49b/06
ḥ.+den 19a/10, 20a/01, 51b/01
ḥ.+e 46b/07, 51a/06
ḥ.+i 46a/09
ḥ.+iñ 03a/09, 04a/10, 06b/12, 08a/06, 10b/01, 15a/11, 15b/10, 16b/11, 17b/12, 18b/02, 19a/12, 19b/08, 19b/10, 20b/10, 21a/02, 22a/06, 22a/11, 22b/06, 25b/12, 28a/12, 29a/08, 33a/09, 34a/06, 36b/06, 41b/07, 44b/12, 46a/06, 46a/07, 46a/12, 47a/01, 47a/05, 47b/04, 52a/01
ḥ.+ine 01b/02, 02b/04, 15b/02, 35a/03
ḥ.+ini 17a/12, 48b/12
ḥ.+iniñ 03a/06, 04a/09, 06a/10, 07b/08, 12a/01, 14b/09, 20a/03, 21a/12, 21b/10, 23a/04, 27a/09, 27b/01, 28a/05, 32b/05, 34a/01, 34b/03, 36a/10, 36b/09, 38b/13, 41a/10, 41b/03, 45b/04, 46b/06, 47a/12, 50a/08, 50b/06
ḥ.+lerine 03b/10
ḥ.+lerini 04a/01
ḥ.+leriniñ 04b/09, 48a/08
ḥ.-i Ādem 01b/06, 21a/07, 22a/03, 23a/05, 24a/12, 27b/04, 28b/01, 38a/01, 38b/02
ḥ.-i Ebī Hureyre 12b/12,
ḥ.-i Fāṭime 51a/10
ḥ.-i Ḥaḳḳ 42b/09,
ḥ.-i İbni ʿAbbās 15a/07,
ḥ.-i İbrāhīm 22a/11, 22b/05, 29b/08, 29b/11, 30a/02, 30a/03, 30a/05, 30b/02, 30b/04, 31a/02, 34a/02, 34a/10, 35a/09, 36a/03, 36b/06, 36b/11, 37a/03, 37b/04, 45a/01, 45b/01
ḥ.-i ʿĪsā 44b/10, 45b/04, 46a/02, 46a/04
Ḥ.-i Kerīm 03a/12
ḥ.-i Muḥammed 02a/04, 15a/08, 21a/09, 36a/07, 41b/05
ḥ.-i Mūsā 45b/10,
ḥ.-i nebī 06b/01, 06b/07, 17a/04, 20b/06, 21a/06, 23a/10, 26a/07, 26b/05, 31b/02, 32a/02, 33a/03, 33a/07, 33b/02, 40b/07, 45b/02, 48b/07, 49a/09, 52a/07
ḥ.-i peyġamber 17a/13
ḥ.-i resūl 27a/04
ḥ.-i resūlullāh 02b/01
ḥ.-i ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem 14b/12, 17b/10, 26b/07, 28a/12, 49a/06, 51a/12
ḥ.-i Ẕü'l-Celāl ve'l-İkrām 10b/07, 41a/05, 42a/13, 43b/13
ḥażret-i Nūḥ 26a/12, 28a/04, 28a/05, 28a/07, 28a/13, 28b/02, 28b/04, 28b/09, 28b/10, 29a/06, 29b/03, 36a/11, 38b/03
ḥażret-i Ādem: Adem peygamber hazretleri.

ḥażret-i Muḥammed: Peygamber efendimiz (s.a.v.) hazretleri.
ḥażret-i Resūlullāh: Peygamber efendimiz (s.a.v.) hazretleri.
Ḥażret-i Kerīm: Her şeyin iyisi, faydalısı. Kerem ile muttasıf olan, ihsan ve inayet sâhibi Allahtır.
ḥażret-i nebī: Peygamber efendimiz (s.a.v.) hazretleri.
ḥażret-i Ẕü'l-Celāl ve'l-İkrām: Allahu teâlâ (c.c.) hazretleri.
ḥażret-i Ebī Hureyre: Ebu Hureyre hazretleri.
ḥażret-i İbni ʿAbbās : İbni Abbas hazretleri.
ḥażret-i peyġamber: Peygamber efendimiz (s.a.v.) hazretleri.
ḥażret-i İbrāhīm: İbrahim peygamber hazretleri.
ḥażret-i Nūḥ : Nuh peygamber hazretleri.
ḥażret-i resūl: Peygamber efendimiz (s.a.v.) hazretleri.
ḥażret-i Ḥaḳḳ: Cenab-ı Hak hazretleri
ḥażret-i ʿĪsā : İsa peygamber hazretleri.
ḥażret-i Mūsā : Musa peygamber hazretleri.
ḥażret-i Fāṭime : Fatima (r.a.) hazretleri

hediye (A.): Armağan.
h.-i behiyye 03b/10
hediye-i behiyye: Bağışlanmış bir hediyye.

hedm (A.): Yıkılma, dağılma.
h.-i bunyān 39a/04
hedm-i bunyān: İçten yıkılma.

helāk (A.): Ölme, mahvolma, yok olma.
h. 11a/09, 23b/03, 25b/02, 40a/01, 40a/04, 40b/03

helāl (A.): Dînin yasaklamadığı (şey, hareket ve davranış).
h.+ek 39a/13

heme (F.): Bütün, hep, cümle.
h. 19b/12

hemm (A.): Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzün.
h.+e h. 39a/12

henüz (F.): Daha şimdi, yeni.
h. 44b/07

her (F.): Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, –nin hepsi, bütün, cümle.
h. 01b/08, 02a/09, 02b/06, 14a/07, 23a/04, 23a/05, 25b/13, 36b/12, 39b/02, 43a/03, 43a/04, 43a/05

herim (A.): Çok ihtiyarlamış, çökmüş (kimse).
h.+dir 08b/13
h.+iñ 09a/10

hevān (A.): Hakaret, zillet, alçaklık, zelillik, aşağılık, horluk.
h. 49a/04

hīç (F.): Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla

h. 24b/13, 07a/13, 07b/10, 19a/01, 24a/06

hidāyet (A.): Doğru yolu gösterme, hakka sevketme.
h. 01b/02, 35a/04, 35b/04, 39b/10

ḫiffet (A.): Korkuya kapılma.
ḫ.-i ʿaḳl 08b/12
ḫiffet-i ʿaḳl: Akıl korkusu

ḥıfẓ (A.): Korumak.
05a/05, 39a/08
ḥ.+ı 42a/06
ḥ.-ı vasīʿ 05b/04
ḥıfẓ-ı vasīʿ: Genel koruma.

ḥikāyet (A.): Öykü.
ḥ. 28a/08, 40b/09, 40b/12, 45b/05
ḥ.+dir 36b/01

ḥikmet (A.): Cenâbıhakk'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi lâyık olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılamayan gizli amacı.
ḥ. 27b/11

ḫilāf (A.): Ayrılık, farklılık.
ḫ. 06b/01
ḫ.+ı 02a/08, 34a/09
ḫ.+ın 04b/12
ḫ.+ıñ 17b/11
ḫ.+ında 05b/08

ḫilāfet (A.): Hz. Muhammed'den sonra onun vekîli, din ve dünya işlerinde bütün müslümanların önderi, aynı zamanda devletin başı olan zâtın görevi ve makāmı.
ḫ. 04a/12
ḫ.-i destgāh 03b/06
ḫilāfet-i destgāh: Kudretin hilafeti.

ḫilāl (A.): Aralık, ara.
ḫ. 25b/03

ḫilʿat (A.): Pâdişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.
ḫ.-i vücūd 35a/01
ḫilʿat-i vücūd: Vücuda giydirilen kaftan.

ḫilḳat (A.): Yaratma, yaratılma, yaratılış.
ḫ.+i 44b/07
ḫ.-i ād 02a/06
ḫilḳat-i ād: İsim ya da şöhret yaratmak.

ḥıll (A.): Helal.
ḥ. 42b/04

ḥilye (A.): İnsanın vücut yapısı ve dış görünüşüyle ilgili güzel nitelikler.
ḥilye-i cebhe 01b/03, 49b/12
ḥilye-i cebhe: Yüz güzelliği

ḥımām (A.): Ecel.
ḥ. 42a/07

ḥimāyet (A.): Korumak.
ḥ. 17a/12, 39b/02

ḥīn (A.): Anında.
ḥ. 10b/04
ḥ.+de 22a/01
ḥīn-i vilādeti 46a/09, 46b/07
ḥīn-i vilādeti: Vilâdetin anı.

ḫirām (F.): Salına salına, naz ve edâ ile yürüme.
ḫ. 42a/03

ḥisāb (A.): Hesap.
ḥ. 03b/01, 11a/11

ḫışm (F.): Öfke, kızgınlık, gazap.
ḫ. 50a/11

ḫitāb (A.): Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.
ḫ. 12a/08

hiye (A.): Arapçada kadınlar için "o" işaret zamiri olarak kullanılır.
h. 09a/05

ḫizlān (A.): Yardımsız kalıp zayıf ve zelil olma, düşkünlük, zillet, sefâlet.
ḫ.+ ā 33b/07

ḫob (F.): İyi.
ḫ.+dır 38a/04

ḫobān (F.): Mübarek, kutsal, kutsanmış.
ḫ. 19b/12

ḥucce (A.): Bahane.
ḥucce-i vedāʿ 17b/13
ḥucce-i vedāʿ: Ayrılık bahanesi.

ḥüccet (A.): Bahane.
ḥ. 08b/09, 09b/05

ḫuceste (F.): Hoca.
ḫ. 42a/02

ḫūd (F.): Bir şeylerden biri. 2. Öz yada kendi demektir.
ḫ. 17b/07, 44a/03, 18b/11

hüdā (A.): Hidâyet.
h. 28a/02

Ḫudā (F.): Cenab-ı Hakk. Rabb. Tanrı.
ḫ.+çün 20b/02
ḫ.+yā 39b/02

ḥuffāẓ (A.): Kuran ve hadisi şerifi ezberleyen kişiler.
ḥ.-ı ḥadīṯ 06b/11, 16b/06
ḥuffāẓ-ı ḥadīṯ: Peygamber efendimizin hadisi azberleyen koruyan kişiler.

ḥufre (A.): Çukur, oyuk.
ḥ.+tihā 43b/02

ḥükm (A.): Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı.
ḥ.+i 07b/03
ḥ.+inde 08a/09
ḥ.-i vācib 22a/10
ḥükm-i vācib: Gerekli kılınmış bir hüküm.

ḥürmet (A.): Saygı.
ḥ.+i'l-ḥımām 41b/08
ḥürmeti'l-ḥımām: Ecele karşı saygı.

ḫuṭbe (A.): Cuma namazından önce ve bayram namazlarından sonra hatîbin minberde yaptığı, Arapça ve Türkçe olmak üzere iki kısımdan meydana gelen dînî konuşma.
ḫ. 33b/02

ḫuṣūṣ (A.): Konu, iş, keyfiyet, madde.
ḫ.+an 05a/06, 29a/02, 47a/13

ḫ.+ında 29b/10, 30a/10, 40b/05, 47a/11, 51a/02

ḫuṭūṭ (A.): Hatlar, çizgiler.
ḫ.+ında 39a/01

ḫuvār (A.): İnek ve boğa sesi.
ḫ.+ı 49a/04

hüve (A.): O.
h. 03b/07, 32a/07

hüveydā (F.): Belli, apaçık, âşikâr, zâhir.
h. 38a/09

ḥüzn (A.): Üzüntü, gam.
ḥ. 02a/13, 02b/05

ḥużūr (A.): Önemli bir makāmın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı.
ḥ.+ında 33b/01
ḥ.+ından 50a/02
ḥ.+umda 50a/12

I

ʿıḳāb (A.): Azap, eziyet.
ʿı. 02b/03, 40a/08

ıla (T.): İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar (ile).
ı. 05b/07, 06a/02, 09b/04, 40b/01, 42b/11

ısṛār (A.): İstediğinin olması için bir şeyin veya kimsenin durmadan üstüne düşme, arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durma, üsteleme.
ı. 08a/03

ıṭṭılāʿ (A.): Bilme, öğrenme, haberdar olma; bilgi.
ı. 05b/05

İ

iʿānet (A.): Yardım.
iʿ. 39b/05

ībā (A.): Çekinme, kaçınma, râzı olmama, içtinap ve imtinâ etme.
i. 12a/07

ʿibādet (A.): İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.
ʿi. 22a/01, 23a/13, 26a/03, 26a/13, 30b/06, 30b/08, 36a/04, 36b/04, 37a/01, 37a/06, 37a/12
ʿi.-i aṣnām 31b/10, 32a/04, 42b/12
ʿi.+lerine 34b/09
ʿibādet-i aṣnām: Taştan yapılmış heykelleri ibadet etmek.

ʿibārāt (A.): (İbâre. c.) İbâreler.
ʿi.+ı 17b/05
ʿi.+ıñ 17b/06

İbil (A.): Deve sürüsü, dişi deve.
i.+in 41b/10

iblāġ (A.): İletmek, bildirmek.
i.-ı aḥkām 08a/08
iblāġ-ı aḥkām: Haberleri bildirmek.

İbn (A.): Oğul.
i. 18b/04, 25a/08, 27b/03, 32b/09, 35a/07, 37a/09
i.+e'l-leẕī 41b/08
i.+i 03b/09, 12a/11, 14b/08, 15a/03, 15a/07, 16a/11, 18a/04, 18a/05, 18a/13, 18b/04, 25a/07, 25b/04, 27a/11, 27a/12, 27b/12, 29a/13, 29b/06, 29b/13, 30a/01, 30a/03, 31a/10, 31b/02, 32b/03, 35b/10, 35b/11, 37a/02, 40b/08
i.+i Ebī Ḥātim 12a/11
i.+i'l-ʿArabī 48b/06
i.+i's-Subkī 51a/08
i.+i's-Sulṭān 01a/05
i.+iñ 38a/03
i.+ü ʿAbdü'l-Ḥākim
i.+ü ʿAbdü'l-Ḥākim 29a/12
i.+ü'l-Münīr 18a/11
i.+ü'l-Münẕir 27a/12, 30a/04, 36a/01, 36b/01
i.-i Mesʿūd 15a/13
İbne'l-leẕī: Birisinin oğlu.
İbni Ebī Ḥātim: Ebu Muhammed Abdurrahmân İbnu'l-Hâfız el-Kebîr Ebî Hatîm Muhammed İbni'l-İdrîs İbn'l-Münzir et-Temîmî el-Hanzali er-Râzî'dir. 240-327 yılları arasında yaşamıştır.
İbn-i Mesʿūd: Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Mes'ûd b. Gafil b. Habîb el-Hüzelî (ö.32/652-53). İlk müslümanlardan ve aşere-i mübeşşereden biri, Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu.
İbni Nāṣıruddīn: Muhammed bin Ebî Bekr bin Abdullah, Şemsiddin Ebû Abdullah ibn Nâsir ed-Dimeşkî Eş-Şâfiî, Fıkıh âlimi ve tarihçi (777- 842 /1438 – 1375).
İbni'l-ʿArabī: Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî (ö. 638/1240).
Tasavvuf ve İslâm düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sûfî müellif.
İbni's-Subkī: Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî es-Sübkî (ö. 771/1370). Şâfiî fakihi ve biyografi yazarı.
ibni's-Sulṭān: Sultanın oğlu.
İbnü'l-Münīr: Ahmed bin Muhammed bin Mansûr bin el-Kâsim bin Muhtâr el-Kâdî. Tefsîr, fıkıh âlimidir (620-683).
İbnü'l-Münẕir: Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbûrî (ö. 318/930 [?]).
Görüşleri etrafında Münziriyye adıyla bir mezhep oluşan müctehid âlim.

icābet (A.): Kabul etme, muvâfakat etme, uyma.
i. 15b/08, 17a/04, 37a/05

icmāʿ (A.): Dağınık şeyleri toplamak.
i.+ile 26b/09, 28b/12

icrā (A.): Araştırmak, incelemek.
i. 45a/12

ictihād (A.): Çalışmak, emek vermek.
i.+a 47b/10

ictimāʿ (A.): Toplanmak, toplantı.
i. 07a/04

iç (T.): Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil.

i.+inde 07a/03, 22a/02, 23b/10, 25a/05, 38a/11, 44b/07, 45a/06
i.+inden 12a/01

için (T.): Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı.
i. 07a/09, 09b/08, 11b/07, 13b/02, 14a/03, 14b/13, 15b/07, 15b/13, 16b/03, 16b/05, 16b/11, 17a/02, 17a/05, 17b/02, 19a/05, 19a/06, 22a/01, 26b/13, 27a/02, 28b/09, 32a/05, 37b/04, 37b/06, 37b/07, 39a/05, 49a/03, 50a/02, 50a/10, 51a/07

iʿdād (A.): Hazırlama, hazırlayıp geliştirme.
i. 49a/04

iddiʿā (A.): İleri sürülen ve savunulan düşünce.
i. 41a/04

idẖāl (A.): İçeri koyma, içeri sokma, dâhil etme.
i. 10a/12

ʿīdiyye (A.): Bayramlık, bayram kutlaması.
i. 03b/11

idrāk (A.): Anlamak, kavramak, fehm.
i. 09a/01

ifādet (A.): Zihinde tasarlanan bir şeyi söz veya yazı ile anlatma, söyleme, bildirme.
i.-i arḳam 48a/12

ifādet-i arḳam: Sayılardan söz etmek.

ʿiffet (A.): Temiz ve takvalı olmak.
ʿi. 43b/04

ifḥāş (A.): Allaha aykırı kötü bir davranışta bulunmak.
i. 52a/04

iḥāṭa (A.): Bir şeyin etrâfını çevirme, çevreleme, kuşatma, sarma.
i. 05a/02, 05b/06
i.+ları 05a/05
i.+sına 04a/05
i.+sıyla 04a/12,
i.+yı 48a/08

iḥdāṯ (A.): Yeni bir şey ortaya koyma, ortaya çıkarma.
i. 31b/11, 32a/04, 32a/12

iḥrām (A.): Hacca veya umreye giden bir müslümanın Beytullah'a saygı göstermek maksadıyla, mübah olan şeylerden bâzılarını hac veya umre müddetince kendisine haram etmesi.
i.+da 32a/05

iḥsān (A.): İyilik, bağışlama, bağışta bulunma.
i.+ı 40a/07
i.+ıñdan 45a/08

iḥtiyāc (A.): Bir şeye gerek duymak.
i. 05a/10, 17b/03
i.+ların 09a/11

iḥyā (A.): Diriltme, canlandırma.

i. 17b/13, 19a/05, 19b/01, 19b/05, 19b/07, 19b/08, 20a/03, 20b/03, 38a/12, 40b/07, 41a/04
i.+ı 18b/12, 20a/07
i.-ı vālideyn 18b/02, 47b/04
i.-yı mevtā 19a/08, 19b/03
i.-yı ve inṭāḳ-ı meyyit 19b/04
iḥyā-yı mevtā: Ölünün dirilmesi
iḥyā-yı ve inṭāḳ-ı meyyit: Ölünün dirilip konuşması.
iḥyāʾ-yı vālideyn: Anne ve babanın dşirilmesi.

iḥżār (A.): 1. Getirme, dâvet etme. 2. Hazır etme, hazır bulundurma, hazırlama.
i. 49a/05

iḫbār (A): Haber verme, bildirme.
i. 40b/01
i.+ı 12b/11

ihlāk (A.): Helâk etme, yok etme, öldürme.
i. 25b/10

iḫlāṣ (A.): Riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık, katışıksız tam doğruluk.
i.-ı tevḥīd 36a/02
iḫlāṣ-ı tevḥīd: Riyâsız şekilde Allah'ın birliğine inanma.

iḫrāc (A.): Dışarıya çıkarma, dışarıya atma.
i. 08b/03, 10b/11, 13b/07, 13b/12, 14a/01, 15b/01, 16a/12, 18a/06, 19a/06, 23b/11, 24a/08, 25a/09, 25b/05, 27b/03, 27b/13, 29a/13, 29b/07, 31a/05, 31a/10, 32b/10, 35a/07, 35b/06, 35b/08, 35b/11, 36b/02, 37a/10, 41b/02, 44a/13, 46b/13, 50b/02, 50b/10

ihtidā (A.): Doğru yola girme, hidâyete erme.
i.+sı 40a/09

iḫtilāf (A.): Anlaşmazlık, uyuşmazlık.
i. 27b/08, 28a/03, 30a/10, 34a/05, 38b/07
i.+ı 02a/09

ihtimām (A.): 1. Bir şeyin iyi olması için özenerek gayret gösterme, üzerinde dikkatle çalışma, özen, özenme 2. İyi ve dikkatli bakma, bakımına îtinâ gösterme.
i. 48a/03

iḫtiṣāṣ (A.): Bir ilim, fen, sanat hakkında veya belli bir hususta derinleşme, o konuda geniş bilgi ve tecrübe sâhibi olma, bu yolla kazanılmış bilgi, uzmanlık.
i.+ını 02b/10

iḫtiyār (A.): Seçmek, intihap etme, tercih etme.
i. 21a/05

iḳāmet (A.): Bir yerde yerleşip oturma, mukim olma.
i. 06a/05, 06a/11, 08b/09, 09b/11
i.-i ṣalāt 36a/13, 36b/07, 37a/08
iḳāmet-i ṣalāt: Namaz kılmak.

-iken (T.): Fiilden isim yapma eki [*-gan / -gen / -kan / -ken* olmak üzere dört şekli vardır].
i. 07a/08, 26b/08, 32a/12, 32a/13

iki (T.): Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.
i. 02b/08, 06a/06, 09a/03, 17a/09, 23a/01, 24a/06, 24a/07, 25a/01, 25a/02, 25b/11, 26a/06, 26b/06, 34a/05, 48a/01
i.+nci 17b/11
i.+ncisi 26a/02
i.+si 08b/01, 18a/04

ikrām (A.): Ağırlama, kıymet vererek hürmet etme, misâfirperverlik gösterme.
i. 42b/10
i.+en 10b/03

iktifā (A.): Olduğu kadarını yeterli bulma, kâfî görme.
i. 48a/02

iḳtiṣār (A.): Kısaltmak.
i. 52a/05

iḳtiżā' (A.): Gerekme, gerektirme.
i.-ı ḥikmet 27b/10
iḳtiżā'-ı ḥikmet: İlmin gereksinimi.

ilāh (A.): Allah, Tanrı.
i. 02b/01
i.+e 35a/08, 35b/01, 35b/09, 35b/12
i.+ī 10a/07, 39b/05
i.+iyyeden 11b/03
i.+iyyedir 45b/12

ile (T.): İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.
i. 01a/07, 02a/07, 02b/03, 03b/03, 03b/04, 04a/01, 04a/07, 04a/08, 05a/05, 05b/06, 05b/13, 06a/13, 06b/10, 06b/12, 07a/04, 07a/05, 07a/08, 07b/03, 07b/10, 08a/06, 08b/10, 09a/07, 10a/10, 10a/11, 10b/03, 10b/10, 11a/13, 12a/09, 12a/13, 13a/06, 14a/10, 14a/13, 14b/02, 15a/06, 15b/01, 16a/04, 16a/08, 16a/09, 16a/12, 16b/12, 17a/06, 18a/02, 18a/08, 18b/12, 20a/03, 20b/04, 21b/07, 22b/01, 22b/09, 23b/01, 23b/03, 24b/03, 25a/08, 25b/04, 25b/09, 26a/01, 26a/05, 26a/10, 27b/03, 27b/11, 28a/01, 28a/11, 28b/03, 28b/04, 28b/07, 28b/09, 28b/12, 30a/02, 30a/07, 32a/03, 32a/10, 32b/08, 32b/13, 33b/05, 33b/11, 33b/13, 34a/06, 34b/12, 35a/01, 35a/11, 35b/04, 37a/07, 37b/10, 38a/08, 38b/10, 39a/02, 39a/03, 39a/04, 39a/10, 39a/12, 39b/02, 39b/03, 39b/07, 39b/10, 40a/01, 40a/07, 40a/08, 40a/09, 40b/04, 41a/13, 41b/02, 41b/11, 42a/06, 42b/01, 42b/07, 43b/11, 44a/01, 44a/13, 44b/11, 45a/13, 46a/01, 46a/03, 46a/05, 46a/11, 47a/05, 47a/07, 47b/09, 48a/02, 48a/09, 48a/11, 48b/02, 48b/09, 49b/08, 49b/09,

49b/11, 49b/13, 50a/12, 50b/09, 51a/03

ileyh (A.): Üzerine, ona.
i.+iñ 48a/11

illā (A.): Ancak, sâdece Allah var.
i. 19a/02, 21b/05, 24a/06, 25a/02, 30a/03, 32a/07, 35a/08, 35b/01, 35b/09, 35b/12

ʿillet (A.): 1. Hastalık, sakatlık. 2. Bir şeyin var olmasını sağlayan sebep.
ʿi. 48a/07

ʿilm (A.): Evrenin ve olayların bir bölümünü deneye ve gerçeklere dayanarak inceleyen ve bunlara âit yasaları çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, bilim.
ʿi. 04b/13, 05a/10, 48a/08, 48a/10
ʿi.+ī 22a/04
ʿi.+ü 44b/06
ʿilm-i uṣūl 05a/10, 05a/12
ʿilm-i fıḳh 05a/12
ʿilm-i kelām 05a/12
ʿilm-i ezelī 12a/02, 12a/05
ʿilm-i ḥadīṯ 05b/04, 47b/05
ʿilm-i uṣūl : Metedoloji
ʿilm-i fıḳh: İslâmiyet'in içtimâî, medenî, hukūkî, siyâsî bütün amelî hükümlerini şer'î delilleriyle birlikte açıklayan ilim
ʿilm-i kelām: Dil bilimi
ʿilm-i ezelī : Allahu teala ile ilgili ezeli ilim.
ʿilm-i ḥadīṯ: Hadis bilimi

imām (A.): 1. Hz. Muhammed'den sonra din ve dünya işlerinde ona vekil olan halîfelerin unvânı. 2. İslâm dîninde görüş ve fikirleriyle bir mezhebe öncülük etmiş olan kimse.
i. 07a/06, 07b/04, 08a/13, 17b/08, 18a/04, 18a/11, 21a/04, 21b/08, 22a/10, 22b/09, 29b/10, 29b/13, 31a/04, 32b/02, 37a/08, 37b/13, 41a/03, 41a/07, 50b/11, 51a/08
İ.-ı Celīl 06a/08
İ.-ı Ẕehebī 13b/08
İ.-ı Suyūṭī 14a/02
İ.-ı Buḫārī 23b/04
İ.+u'l-ḥuffāẓ 14b/07
İ.+u'l-maḥşer 23b/08
İmām-ı Celīl: Azîm ve mertebesi yüksek olan ictihad sahibi olan.
İmām-ı Ẕehebī: Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikī ed-Dımaşkī (ö. 748/1348)
İmām-ı Suyūṭī: Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505).
İmām-ı Buḫārī: Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî (ö. 730/1330).
İmāmu'l-ḥuffāẓ: Ḳāżī'l-ḳużā Şehābeddīn İbni Ḥacer.
İmāmu'l-maḥşer: Peygamber efendimiz (S.A.V.).

īmān (A.): Allah'a inanma, dînî inanç.
ī. 07a/13, 09b/08, 20a/03, 33b/05, 40b/08, 41a/05, 44a/05
ī.+dan 32b/01
ī.+dır 44a/09

ī.+ı 28b/11
ī.+ları 30a/08, 34a/03, 44a/06
ī.+larını 18b/03
ī.-ı faṣl 01b/09
īmān-ı faṣl 01b/09

imdi (T.): Şimdi, şu an.
i. 09b/12, 22b/13, 24b/03, 26a/11, 30a/11, 32b/07, 37b/12, 39b/03, 43a/06

imsāk (A.): Nefsine hâkim olup bir şeyden el çekme, perhiz.
i. 12a/07
i.-ı lisān 51b/13
imsāk-ı lisān: Dile hakim olma.

imtiḥān (A.): Tecrübe etme, tecrübeden geçirme, sınama, deneme.
i. 10b/03, 13b/02, 14b/12
i.+da 14b/13, 16a/02
i.+ında 10b/04

imtiṣāl (A.): Örnek olarak alıp ayak uydurma, uyma, uyulma.
i. 10a/08, 10b/04, 12a/04

in (A.): Arapçada harf-i cerr 'Eğer' anlamına gelir.
i. 20b/01, 41b/10.

ʿināḍ (A.): Dediğinden vazgeçmeme, ayak direme, direnme.
ʿi. 16a/09

inʿām (A.): Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.
i. 10b/07
i.+uñdan 45a/05

ʿināyet (A.): Lutuf, ihsan, iyilik.
ʿi. 20b/02, 35b/03

incilā' (A.): Parlama, aydın ve ışıklı olma.
i.-ı ḳalb 04a/13
incilā'-ı ḳalb: Kalbin aydınlığı.

ʿind (A.): İnatçılık.
ʿi. 44b/05
ʿi.+e'l-imtiḥān 38b/11, 17a/01
ʿi.+i 41b/11, 42a/11
ʿinde'l-imtiḥān: İmtihan anı.

inkār (A.): Kabul ve tasdik etmeme, tanımama.
i. 08a/02

inḳıyād (A.): Boyun eğme, baş eğme, itâat etme.
i. 10a/02

inṣāf (A.): Hakka ve adâlete uygun davranış, nefse değil vicdâna uyarak adâletle hareket etme, merhametli davranma
i. 06a/01

inṭāḳ (A.): Dile getirme, söyletme.
i. 19b/06, 19b/07
i.-ı meyyit 19b/04
i.+dır 19b/05
inṭāḳ-ı meyyit: Ölüyü dile getirmek.

inşā (A.): Yapma, kurma.
i. 47b/08

inşallāh (A.): "Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse" anlamında dilek sözü.
i. 44a/08

inşirāḥ (A.): İç açılması, gönülde duyulan ferahlık.
i.-ı ṣadr 04a/13, 48a/09
inşirāḥ-ı ṣadr: Gönül ferahlığı.

intihāʾ (A.): Son bulunma, sona erme.
i.-i'z-zamān 01a/07
intihāʾi'z-zamān: Zamanın sonuna ermesi.

intiḳām (A.): Öç alma, yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı verip acısını çıkarma.
i. 39b/12

intizāʿ (A.): Çekip koparma, yerinden ayırma.
i. 32a/03

irāde (A.): Bir şeyi yapıp yapmama husûsunda karar verebilme ve bunu uygulama gücü.
i. 04a/03, 13a/07

ir- (T.): Belli bir yere, bir noktaya varmak, vâsıl olmak, erişmek.
i.+eşüp 13b/01
i.+işdi 07a/02
i.+işdügi 12a/05
i.+işe 30b/11
i.+işmedi 06b/03
i.+işmediki 06b/09
i.+işmedim 11b/11
i.+işmemişdir 17a/01
i.+işmeyen 17b/04, 09b/03
i.+işmeyince 08a/04
i.+işmeyüp 09a/08, 13b/02, 38b/08, 38b/10, 40a/10
i.+işmiş 09b/09
i.+işüp 16a/09, 17a/04, 17b/01, 29b/03
i.+mişler 12b/07

irsāl (A.): Göndermek, iletmek.
i. 07b/12, 09b/13, 12b/09, 13a/07, 13a/13, 13b/02, 28a/06, 45b/09

irşād (A.): Yol göstermek.
i. 11b/04

irtifāʿ (A.): Daha yüksek bir mertebeye çıkma, terakkî.
i.-ı ḳadr 48a/10
irtifāʿ-ı ḳadr: Değerin yükselmesi.

irtişāf (A.): vücudun herhangi bir yerinde toplanan suyun, dışarı atılması.
i. 48a/12

irtiyāb (A.): Şüphelenme, tereddüt etme.
i. 27a/07

iʿṭā (A.): Verme, verilme.
iʿ. 19a/02

ʿĪsā (A.): Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.
ʿī. 19a/05, 19b/09, 45b/03, 45b/04
ʿī+yı 10b/10
ʿī.+dan 46a/03
ʿī.+nıñ 44b/10, 46a/04

iṭāʿat (A.): Emre uyma, söz dinleme.
i. 09b/10, 09b/13, 10a/02, 13a/01, 13a/08, 13b/03, 15b/07, 16a/09
i.+a 16a/03
i.+ini 13a/07
i.+ile 15a/01, 17a/02

i.+larına 10a/03

işābet (A.): Rast gelme, yerini bulma.
i. 17a/08, 24a/09, 40a/04
i.+i 02a/12

isā'et (A.): Kötü iş işleme, kötülük etme.
i.+i 40a/08

īṣāl (A.): Ulaştırma, ulaştırılma, eriştirme, eriştirilme.
ī. 03b/12, 35a/03

iskān (A.): Sürekli oturmak üzere bir yere yerleştirme, yerleştirilme.
i. 37b/05, 45a/07

isḳāṭ (A.): 1. Düşürmek, düşürülme. 2. Yok etme, silme, varlığını ortadan kaldırma.
i. 50a/10, 50b/08

iṣlāh (A.): İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.
i. 24b/13

iṭlāḳ (A.): Salıverme, bırakma, koyu-verme.
i. 22b/04

islām (A.): Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık.
i. 07a/06, 44a/01
i.+a 12b/07
i.+iyye 23a/12, 26a/03, 26b/04
i.+ları 29b/07

isim (A.): Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad.
i. 46a/03
i.+ini 50b/09
i.-i şerīfi 45b/13, 51a/11,
ism-i şerīf: Mübarek, önemli bir kişi

işim (A.): Günah, suç.
i.+ini 14a/12

isnād (A.): Bir düşünceyi, bir konuyu bir kimse veya sebebe yükleme, ona bağlama.
i. 04a/12
i.+ı 18a/09

iste- (T.): (Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek.
i.+ye 33b/09

istid'ā' (A.): Doğru düşünecek, doğruyu bilecek, ayırt edecek seviyede olma, olgunluk, kemal.
i.-ı rüşd 35b/04
istid'ā'-ı rüşd: Olgun olma durumu.

isti'dād (A.): Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kābiliyet.
i.+ı 47a/04

istidlāl (A.): Bir delîle dayanarak bir husus hakkında hükme varma, bir sonuç çıkarma, dolayısıyle anlama.
i. 05a/02, 05b/09, 07b/07, 08a/12, 40b/04
i.+da 22b/09

istiftā (A.): Fetvâ almak için müftüye baş vurma, fetvâ isteme.
i. 48b/06

istiḥḳāḳ (A.): Hakkı olma, hak etme, liyâkat kazanma, lâyık olma.
i. 08b/08

istiḥkām (A.): Düşmana karşı savunmak için yapılan yer, savunma amacıyle arâzi üzerinde yapılan her türlü inşaat ve siper.
i.+da 06a/04

istiʿmāl (A.): Kullanma.
i. 30b/13

istimdād (A.): Yardım isteme, imdâda çağırma.
i. 05a/07

istīṣāl (A.): Kökünü kazıma, söküp atma, sökülüp atılma, temelinden temizleme, temizlenme.
i.+ı 25b/10

istiṣnā (A.): Ayrı tutma, ayrı tutulma, benzerlerinden ayırma, ayrılma.
i. 30a/12

istiẓhār (A.): Hazırlama, hazırlanma, hazır etme, hazır edilme.
i.-i ʿināyet 35b/03
istiẓhār-i ʿināyet: Yardıma hazırlanma.

ʿiṣyān (A.): Karşı gelme, itâatsizlik etme, baş kaldırma.
ʿi. 12a/09, 25b/09

işāret (A.): Bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.
i. 15b/12
i.+ile 16a/10

işbu (T.): (< *uş bu*) Bu işâret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.
i. 04b/08, 08a/11, 10b/11, 11b/13, 12a/13, 14a/06, 14b/03, 14b/05, 16a/07, 16a/12, 18a/11, 18b/12, 22b/09, 23b/05, 23b/12, 25a/09, 26a/06, 33b/10, 34a/11, 37b/04, 38a/04, 39a/06, 39a/11, 40a/06, 41a/11, 43a/08, 43a/12, 43b/10, 46b/05, 48b/05, 51b/04, 51b/10

işit- (T.): Kulak yoluyle duymak.
i.+ilür 33a/08, 33a/11
i.+üp 43a/11
i.+di 50a/01
i.+mediñ 37b/01
i.+mez 08b/11
i.+miş 09b/10

işle- (T.): (Bir şeyi daha elverişli duruma getirmek için) Üzerine emek sarfetmek.
i.+yeceksiz 12a/09

işrāk (A.): Allah'a ortak koşma.
i. 32b/13, 42b/11
i.+da 47a/08
i.+dan 46b/03
i.+ları 25b/10

iʿtele (A.): Bahane uyduran.
iʿ.+t 48a/07

iʿtiḳād (A.): İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç, inan.
iʿ. 04a/10, 14b/11

iʾtilāf (A.): Uyuşma, anlaşmaya varma.
iʾ.-i müşāhede 02a/10
iʾtilāf-i müşāhede: Görüş uyuşması.

iʿtimād (A.): Güvenme, emniyet etme, güven, emniyet.
iʿ.+ım 35a/02

iʿtirāf (A.): Bir kimsenin başkalarına söylemek istemediği bir gerçeği veya suçu artık saklamaktan vazgeçip açıklaması, bu yolda gerçeği gizlemeden yapılan açıklama.
iʿ. 48a/13
iʿ.+ını 43b/12

iʿtisāf (A.): Doğru yoldan sapma, yolsuzluk, haksızlık.
iʿ.+ı 02a/08

iʿtirāż (A.): Bir fikri, bir karârı kabul etmeyerek karşı çıkma ve bu tarzda söylenen söz.
iʿ. 40a/02

iʿtiẕār (A.): Özür dileme, mâzeretini bildirme.
i.+da 11b/07

it- (T.): (Eski Türk. *it-mek*) Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil [*Etmek* yardımcı fiili, sözlük sınırını aşan ayrı bir araştırma konusu teşkil edecek kadar geniş bir kullanılışa sâhiptir.
i.+di 12b/12, 13a/04, 13a/09, 14a/05, 14b/08, 17b/04, 17b/08, 20a/10, 20b/02, 20b/03, 21a/09, 21b/09, 22a/10, 28b/10, 31b/03, 31b/12, 33b/10, 38a/11, 40a/05, 42a/03, 42b/10, 49a/10
i.+dik 43a/12
i.+diki 37a/03
i.+diler 07b/07, 08a/13, 18b/13, 28a/03, 32a/12, 49b/04, 49b/05, 49b/06, 51a/03, 51a/05
i.+dim 43a/08
i.+dügi 03a/05, 09b/09, 21a/05, 35a/05, 43b/06, 47a/11, 50b/13
i.+dügiñ 39a/08
i.+düginden 48a/03
i.+dügüm 52a/04
i.+dügümüz 08a/03, 30a/06
i.+dügüni 41b/01
i.+dükde 07b/13, 37b/05, 51a/01
i.+dükden 03b/05, 04b/05
i.+dükleri 05b/09, 06a/11, 12a/13, 44a/11
i.+düklerinde 34b/08
i.+düklerinden 46b/09
i.+e 11b/08
i.+ecekdir 15a/06, 35a/04
i.+eceklerin 07a/10
i.+eler 08a/03
i.+emeyüp 47a/07
i.+en 03a/10, 11a/10, 15a/02, 15a/12, 21a/11, 21b/09, 27a/10, 31b/10, 34b/01, 44b/09, 48b/09, 48b/13
i.+enler 14b/10
i.+enleriñ 30b/09, 52a/04
i.+er 02b/10, 05a/07, 06a/12, 06b/05, 07a/06, 09a/06, 09a/09, 09b/12, 10a/05, 11b/04, 11b/07, 11b/10, 12a/07, 12a/08, 12b/09, 13a/07,

13a/08, 14a/08, 15b/10, 15b/12, 16a/01, 22a/04, 22a/06, 22b/12, 25a/03, 25b/11, 26a/03, 26a/13, 26b/12, 27a/04, 30a/04, 33a/04, 33b/05, 35a/03, 35b/10, 36a/04, 36a/13, 36b/07, 36b/08, 37a/09, 39a/08, 39b/02, 39b/09, 40a/12, 40b/01, 41a/04, 41a/11, 42b/05, 45a/12, 46a/02, 51a/07
i.+erem 16b/05, 17b/02
i.+eriz 10a/03
i.+erki 09b/05, 11b/02
i.+erler 08b/09, 23a/13, 30b/13, 31a/01, 31a/02, 46b/02, 49b/03
i.+erlerki 12b/09
i.+ermisiz 09b/13, 10a/01
i.+ersem 09b/13
i.+esin 26a/05
i.+evüz 52a/01
i.+i 02a/03, 02b/12, 07a/06, 13a/03, 16a/08, 23a/13, 23b/03, 25a/02, 25a/12, 25b/02, 28a/06, 28b/10, 30b/13, 31a/02, 31a/04, 31a/09, 31b/10, 31b/11, 32b/01, 33a/02, 33a/06, 33a/08, 33a/11, 33a/13, 33b/05, 33b/06, 39b/09, 40a/03, 40a/12, 40b/01, 40b/02, 41b/06, 43a/12, 44b/08, 46b/02, 50a/01, 50a/04, 50a/06, 50a/08
i.+icek 37a/04
i.+ici 07b/11
i.+iler 20b/11, 23a/07, 26a/11, 28a/03, 28b/01, 31b/13, 32b/02, 32b/07
i.+im 09b/12, 11b/05, 11b/08, 24b/12, 24b/13, 44b/06, 51a/07
i.+iñ 13a/10
i.+indi 37b/09
i.+mede 32a/06
i.+meden 21b/02, 24b/11, 36b/04, 37a/01
i.+medi 42a/07
i.+mediñ 42b/11
i.+mege 05b/01, 06b/10
i.+megi 16a/01
i.+mek 04a/03, 05a/03, 50a/02
i.+memişdir 17a/04, 30b/06, 34a/05, 47b/09
i.+meyecekdir 35a/05
i.+meyüp 09b/07, 31a/01, 48a/02, 51b/07
i.+mez 07a/04, 13a/12, 17a/08, 28b/10
i.+mezler 07a/11, 13b/01, 13b/03
i.+miş 16b/04, 18b/03
i.+mişdir 09a/03, 09a/08, 15b/01, 16b/08, 17a/13, 21b/07, 29b/04, 38b/09, 38b/11
i.+mişlerdir 6a/06, 07b/06, 10b/02, 18a/12, 18b/13, 29b/13
i.+mişüzdir 46b/11,46b/12
i.+se 51a/07
i.+seler 13a/02
i.+ügi 02a/13, 26a/01, 28b/04, 30a/06, 45b/02, 46a/13, 47a/09
i.+ügine 40b/05
i.+üginiñ 38a/02
i.+ügleri 28b/06
i.+ügüne 15a/12, 36b/08
i.+ügüni 33b/04
i.+ükleri 38b/05
i.+üklerin 43a/11
i.+üklerinde 14a/09
i.+üklerine 03a/10, 06a/11, 20b/07
i.+üklerini 44a/05

i.+üp 01b/06, 06a/01, 06a/12, 06b/08, 07b/05, 07b/12, 08a/01, 08b/08, 09b/03, 09b/05, 10a/08, 10a/10, 11b/02, 11b/05, 12a/04, 12a/08, 13a/01, 13b/07, 14a/03, 14a/04, 15b/01, 15b/06, 16a/03, 17a/10, 17b/13, 18b/09, 19a/06, 20a/10, 27b/09, 30b/13, 32a/03, 32a/04, 33a/01, 33b/03, 34b/09, 34b/12, 35a/08, 35a/11, 35b/06, 35b/11, 36a/12, 36b/02, 36b/11, 36b/13, 37a/03, 37a/05, 37a/07, 37a/08, 37a/10, 37b/05, 38a/12, 39b/08, 40a/02, 40a/05, 40b/07, 43b/06, 45a/03, 45a/09, 48a/03, 50a/10, 50a/11, 50b/02, 50b/09, 51a/09, 51a/13, 51b/12

ittibāʿ (A.): Ardı sıra gitme, uyma, tâbi olma.
i. 11b/05
i.+ı 33b/04

ittifāḳ (A.): Fikir birliğine varma, uyuşma, anlaşmaya varma.
i. 18b/13, 30a/09
i.+en 02b/12, 39b/13
i.+ı 07b/03

ittiḫāẕ (A.): Kabul etme, öyle sayma … edinme.
i. 27b/09, 31b/11, 34b/09

iẕā (A.): 1. Eger ki 2. Arapçada –sa, -se şart eklerine karşılıklı olarak kullanılan bir edattır.
i. 33b/07

ʿiẓām (A.): Büyükler, ulular, seçkin kimseler.
ʿi.+dan 30a/13

izdiyād (A.): Artma, çoğalma, tezâyüt etme.
i.-ı inşirāḥ 48a/09
izdiyād-ı inşirāḥ: Ferahlığın artması.

ʿizzet (A.): Kıymet, îtibar, büyüklük, yücelik.
ʿi. 20b/04
ʿi.+inden 35b/03

K

ḳarābet (A.): Soyca yakınlık, akrabalık.
ḳ.-i baʿīde 49b/09
ḳarābet-i baʿīde: Uzak Akrabalık.

Kaʿbe (A.): Bütün müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.
k. 39a/05

ḳabīḥ (A.): Çirkin.
ḳ. 50a/09, 50b/06, 51b/13

ḳabīl (A.): bu türlü, bu çeşit, bu cins, bunun gibi.
ḳ.+de 19b/01

ḳabl (A.): Önce.
ḳ.+e'l-mevt 43a/08
ḳ.+i'l-biʿşe 14b/10
ḳabli'l-biʿşe: Dirilmekten önce.
ḳable'l-mevt: Ölümden önce.

ḳabr (A.): Mezar.
ḳ.+ ine 43b/09

ḳabūl (A.): Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvâfakat etme.
ḳ. 06a/01, 10a/01, 13b/01
ḳ.+u 09b/11

ḳad (F.): Hırs, tamahkârlık.
ḳ. 43a/03

ḳadar (A.): Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır.
ḳ. 15a/05, 36a/05

ḳadīm (A.): Eski, geçmişi uzun zamâna dayanan.
ḳ.+eleri 08a/02

ḳadīr (A.): "Her şeye gücü yeten, kuvvet ve kudretine hiçbir sınır olmayan" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
ḳ. 20a/13

Ḳādir (A.): "Tam ve mutlak kudret sâhibi olan, istediğini dilediği gibi yapmaya gücü yeten" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
ḳ. 05b/02
ḳ.+dir 20b/04

ḳadr (A.): Değer, kıymet.
ḳ. 48a/10
ḳ.+i 48a/04

kāffe (A.): Hep, bütün, cümle.
k.-i enām 44a/01
kāffe-i enām: Halkın bütünü.

kāfir (A.): Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan yâhut bunlardan birini inkâr eden kimse.
k. 22a/09, 29a/04, 30b/05, 50a/04, 50b/05

ḳā'ide (A.): Bir ilim kolunda istenen sonuca varabilmek, doğru sonuç alabilmek için uyulması gereken ve önceden bulunup belirlenmiş olan esaslardan her biri, kural.
ḳ. 05a/08, 05a/09, 18b/12
ḳ.-i muḳarrer 20a/08
ḳ.+ye 20a/04
ḳā'ide-i muḳarrer: Tekrar edilmiş kurallar.

ḳā'il (A.): Söyleyen, diyen, bir sözü nakleden.
ḳ. 06a/13, 20b/04
ḳ.+i 41a/04

ḳā'im (A.): Namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılmakla geçiren kimse.
ḳ. 15b/09, 15b/13, 22a/01, 31b/09

ḳal- (T.): 1. (Bir süre bir yerde) Yaşamak, oturmak, ikāmet etmek 2. (Olduğu yerde ve olduğu halde) Durmak.
ḳ.+an 45b/11
ḳ.+anlar 47a/08
ḳ.+dı 34a/07, 34b/02, 38b/06
ḳ.+dım 11b/06
ḳ.+madı 38b/02
ḳ.+mamışdır 09a/02
ḳ.+mayacaḳ 29a/07
ḳ.+mayup 09a/06

ḳalb (A.): İki akciğer arasında ve biraz solda bulunan, emme basma bir tulumba durumunda, vücuttaki kanı akciğerlere ve akciğerlerden döndükten sonra tekrar vücûda sevkederek kan dolaşımını sağlayan organ, yürek.
ḳ. 04a/13
ḳ.+leri 47a/07

ḳalem (A.): Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet.
ḳ. 50a/13

kāmil (A.): Noksansız, tam, bütün.
k. 25a/13

ḳamu (T.): Bir memleketteki halkın bütünü, amme.
ḳ.+ya 42b/03

ḳan- (T.): İnanmak, kanaat getirmek, aklı yatıp kāni olmak.
ḳ.+dır 39b/08

kāne (A.): Eskiden, geçtiği gibi.
k. 20a/12, 20b/01

ḳarābet (A.): Soyca yakınlık, akrabalık.
ḳ.-i baʿīde 49b/09
ḳarābet-i baʿīde: Uzak Akrabalık.

ḳarāʾib (T.): Hısım, kavım.
ḳ.+ime: 49b/04

ḳarın (T.): İnsan ve hayvan vücûdunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mîde, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.
ḳ. 30b/12
ḳ.+dan 23b/09

ḳarīn (A.): Yakın, karib.
ḳ. 26a/05
ḳ.+esi 47a/04
ḳ.+esidir 43b/05

ḳarındaş (T.): Kardeş.
ḳ.+ı 16b/13
ḳ.+daşım 16b/05
ḳ.+larıñ 27b/05

ḳarīr (A.): Sevinmiş, memnun, mesrur.
ḳ.ü'l-ʿayn 14b/13
ḳarīrü'l-ʿayn: Sevinmişliğini belli eden göz.

ḳarn (A.): Yüz yıllık zaman, asır.
ḳ. 01b/08, 27b/05, 28a/01, 38a/11
ḳ.+dan 23b/10
ḳ.+en 23b/09, 38a/07, 01b/05
ḳ.+ın 01b/05, 23b/09
ḳ.+larında 26a/10
ḳ.+larından 27a/06
ḳ.+larınıñ 23b/08

ḳaṭʿ (A.): 1. Kesme, kesilme, biçme, biçilme 2. Devam etmeyecek şekilde bitirme, son verme.
ḳ. 51a/01, 51a/07
ḳ.-ı vācib 22b/08
ḳ.-ı naẓar 28b/06
ḳ.+en 22a/10, 26a/06, 27a/04
ḳaṭʿ-ı vācib: Son verilmesi ya da kesilmesi zorunlu olan.
ḳaṭʿ-ı naẓar: Hesâba katmama.

kāş (F.): Çok istek, arzu, özleme.
k. 33b/08

ḳaṣd (A.): Niyet, istek, amaç, gāye.
ḳ. 39a/07, 39a/10

ḳāṣır (A.): Köşk, küçük saray, kâşâne.
ḳ. 05a/01
ḳ.+lar 46a/11

kātib (A.): Bir resmî dâirede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazan, yazıcı.
k. 50a/03, 50a/06
k.+i 50a/04

ḳavāʿid (A.): Kurallar, kāideler.
ḳ.-i muḳarrere 20a/05
ḳavāʿid-i muḳarrere: Tekrarlanmış kurallar.

ḳavāʾim (A.): Resmî yazılar, tezkereler, buyruklar.
ḳ.+i 03b/10

ḳavıl (A.): bk. kavl.
ḳ.+ları 07b/06
ḳ.+larına 04b/12

ḳavl (A.): Söz, kelâm.
ḳ. 40b/12, 40b/06, 40b/10, 41a/02, 42b/04
ḳ.-ı şerīf 07b/09, 09a/11, 15b/11, 21b/01, 35a/06, 21b/12, 22a/13, 35b/07, 35b/11, 36a/01, 36a/11, 36b/11
ḳ.-ı sābıḳ 27a/08
ḳ.-ı erceḥ 29b/10
ḳ.-ı bāṭıl 32a/08
ḳ.-ı kerīm 36b/02
ḳ.-ı sāḳıṭ 40b/06, 26b/11
ḳ.+ı 02a/08, 19b/12, 33b/06, 38a/04, 40b/08
ḳ.+ıdır 17b/06, 34b/05, 29b/11
ḳ.+ıñ 04b/12, 41a/04
ḳ.+ına 41a/03, 51a/09
ḳ.+ında 27b/02
ḳ.+ından 32a/06
ḳ.+ını 37b/01
ḳ.+ın 52a/04
ḳavl-ı şerīf: Peygamber efendmizin güzel sözleri.
ḳavl-ı sābıḳ: Eskiden söylenmiş sözler.
ḳavl-ı erceḥ: En çok tercih edilen söz.
ḳavl-ı bāṭıl: Doğru ve sahih olmayan sözler.
ḳavl-ı kerīm: Cenab-ı hakkın kutsal sözleri.
ḳavl-ı sāḳıṭ: Düşük sözler.

ḳavm (A.): Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.
k. 36b/03
ḳ.-ı Nūḥ 32a/10
ḳ.-ı müşrikīn 43b/11
k.+ı 42b/11
ḳ.+ına 34b/07, 45b/06
ḳ.+i 13a/12
ḳ.+um 45b/08
ḳavm-ı Nūḥ: Nuh peygamberin milleti.
ḳavm-ı müşrikīn: Allaha ortak koşan, inanmayanların kavmi.

ḳayır- (T.): İlgilenip korumak, gözetmek, himâye etmek.
ḳ.+madılar 18b/09

ḳayna- (T.): Köpürmek, dalgalanmak, çalkalanmak.
ḳ.+r 17a/10

ḳāżī (A.): İslâm hukūkuyle yönetilen devletlerde halk arasında çıkan anlaşmazlıkları, her türlü dâvâyı halletmek üzere devlet tarafından tâyin edilen memur.
ḳ. 48b/06, 50b/10
ḳ.’l-ḳużā 14b/07
ḳāżī’l-ḳużā: Kadıların kadısı.

kebīr (A.): Büyük.
k. 43a/05
k.+in 43a/02
k.ü’l-sinn 09a/01
kebīrü’l-sinn: Yaşlı, ihtiyar.

keff (A.): Elin iç kısmı, el ayası, avuç.
k.+inde 39a/01

kelāl (A.): Yorgunluk, bıkkınlık, usanç.
k. 02b/06

kelām (A.): Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde.
k. 04b/06, 05a/12, 07b/02, 08b/11, 16b/12, 43b/10, 47b/06, 48b/09, 51a/02
k.+ı 51a/05
k.+ınıñ 50b/06
k.+iyye 05a/08
k.+larını 05b/05
k.-ı eẕiyyet 49b/11
kelām-ı eẕiyyet: Acı veren sözler.

kelimāt (A.): (Kelime. c.) bk. kelime
k. 44a/03, 51a/05
k.+ı 51b/13

kelime (A.): Bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı söz, sözcük.
k.35a/11
k.+sini 35b/12
k.-i bāḳiye 36a/02
k.-i lā ilāhe illā Allāh 35a/08
k.-i ṭayyibe 35b/01
k.-i şerīfe 35b/02
kelime-i lā ilāhe illā Allāh: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur sözü.
kelime-i ṭayyibe: Güzel söz.
kelime-i şerīfe: Kutsal sözler.
kelime-i bāḳiye: Geri kalan sözler.

kemā (A.): Geçmişte olduğu gibi.
k. 09a/05

kemāl (A.): Bir şeyin tam ve noksansız dereceye erişmiş olması durumu, mükemmellik, tamlık.
k.+āt 01b/02
k.+lerine 03b/12
kemāl-ı mahāret 05b/03
kemāl-i Ḳudreti 34b/12
kemāl-i iḥsān 45a/08,
kemāl-i ẓuhūr 47a/06
kemāl-ı mahāret: Mükemmel bir yetenek
kemāl-i Ḳudret: Tam kudrete, güce sahip olan Allah.
kemāl-i iḥsān: Mükemmel güzellik.
kemāl-i ẓuhūr: Göstergenin mükemmelliği.

kendü (T.): Kişinin öz varlığı, zâtı [Eski metinlerde *kendü* şeklindedir], bugün

daha çok iyelik ekleriyle birlikte kullanılır.
k. 01b/07, 14b/06, 15a/03, 26a/10, 27a/03, 27a/06, 32b/03, 33b/03
k.+ler 06a/02, 06a/03
k.+lere 04b/12
k.+leri 04b/11, 51a/12
k.+imden 43a/07
k.+nden 35a/09
k.+si 50a/03
k.+sini 37a/08

kerh (A.): İğrenme, tiksinme, ikrah.
k.+en 10a/12

kerīm (A.): 1. "Vâdinî yerine getiren, çok verici, lutuf ve ihsânı bol, kendisine sığınanı geri çevirmeyen" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır. 2. Kerem sâhibi (kimse), cömert, âlîcenap.
02a/03, 03a/12, 46a/01
k.-i muṭlaḳ 35a/01
k.-i şerīfe 52a/06
k.+de 28a/07, 36b/02
k.+e 08a/05, 08a/11, 22a/05, 22b/09, 36a/05, 36b/05
k.+edir 28b/08
k.+leriniñ 47a/03
k.+esinde 15a/04
k.+eyn 15a/11
k.+eyni 04a/09, 20a/03
k.+eyniniñ 02a/05
k.+ında 21b/03
k.+inde 45b/04
k.+leri 22a/11
Kerīm-i Muṭlaḳ: Kerem sahibi olan Allah (C.C.).
kerīme-i şerīfe: İyi bir kız.

kerre (A.): Defa, kez, sefer.
k. 09b/12

keşīr (A.): Çok, bol.
k. 04b/07, 31b/12
k.+an 52a/13
k.+e 14b/06, 25a/04

ketm (A.): Saklama, gizli tutma, göstermeme.
k.-i ʿadem 34b/12
ketm-i ʿadem: Yokluğunu göstermeme.

keyd (A.): Hîle, oyun, desîse.
k.+i 39b/04

keyf (A.): Sağlık, sıhhat, âfiyet.
k.+iyyet 09a/11

keẕā (A.): Böyle, böylece. Bu dahi öyle.
k. 20a/12
k.+lik 13b/13, 18a/11, 18b/04, 27a/13, 29b/01, 29b/05, 31a/10, 31b/01, 31b/12, 33a/11, 35b/05, 39a/03, 39b/06, 46a/02
k.+like 06a/03, 11b/09, 14b/03, 15a/02, 18b/08, 21b/08, 23b/11, 24b/05, 25b/02, 26a/04, 27b/12

ki (F.): İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir.
k. 01b/02, 02a/03, 03a/05, 04a/01, 04a/04, 04b/01, 04b/06, 04b/08, 05a/06, 05a/07, 05a/08, 05a/10, 05b/08, 05b/13, 06a/12, 06b/01, 06b/03, 06b/04, 06b/12, 07a/03,

07a/12, 07b/01, 07b/03, 07b/07,
07b/09, 07b/11, 08a/06, 08a/13,
08b/04, 08b/10, 08b/12, 09a/01,
09a/02, 09a/12, 09b/07, 10a/05,
10a/06, 10a/13, 10b/12, 11a/09,
11b/07, 11b/08, 11b/10, 12a/08,
12a/13, 12b/07, 12b/10, 13a/09,
13a/10, 13a/11, 13a/13, 13b/06,
13b/11, 13b/13, 14a/05, 14a/06,
14a/11, 14b/01, 14b/06, 14b/08,
14b/11, 15a/04, 15a/06, 15a/07,
15a/13, 15b/01, 15b/06, 15b/08,
15b/10, 15b/12, 16a/03, 16a/05,
16a/08, 16a/13, 16b/06, 16b/08,
16b/13, 17a/03, 17a/06, 17a/08,
17a/09, 17a/11, 17b/08, 17b/11,
18a/02, 18b/01, 18b/07, 18b/09,
18b/13, 19a/04, 19b/04, 19b/10,
19b/11, 20a/02, 20a/05, 20b/01,
20b/03, 20b/04, 20b/09, 21a/06,
21a/09, 21b/03, 21b/07, 21b/12,
21b/13, 22a/06, 22a/11, 22b/06,
23a/02, 23a/03, 23a/08, 23a/09,
23a/11, 23a/13, 23b/05, 23b/06,
23b/08, 23b/10, 23b/13, 24b/06,
25a/09, 25b/05, 25b/08, 25b/11,
26a/07, 26a/09, 26a/10, 26b/02,
26b/06, 26b/12, 27a/02, 27a/04,
27a/05, 27a/11, 27b/03, 27b/05,
27b/13, 28a/01, 28a/08, 28a/11,
28b/05, 28b/07, 28b/12, 28b/13,
29b/02, 29b/04, 29b/08, 29b/11,
30a/02, 30a/05, 30a/07, 30a/10,
30b/04, 30b/07, 30b/09, 30b/10,
30b/11, 31a/05, 31a/06, 31a/08,
31a/11, 31a/12, 31b/03, 31b/09,
32a/01, 32a/05, 32a/08, 32a/11,
32b/01, 32b/04, 32b/11, 32b/12,
33a/01, 33a/04, 33a/06, 33a/12,
33b/06, 33b/09, 33b/12, 34a/01,
34a/07, 34b/02, 34b/06, 34b/07,
34b/08, 34b/11, 35a/02, 35a/08,
35a/13, 35b/08, 35b/12, 36a/02,
36a/06, 36a/07, 36a/11, 36b/02,
36b/11, 37a/10, 37a/11, 37a/13,
37b/02, 37b/03, 37b/10, 38a/04,
38b/06, 38b/08, 38b/10, 39a/07,
39a/10, 39b/11, 40a/07, 40a/10,
40b/06, 41a/03, 41a/04, 41a/07,
41a/11, 41b/02, 42a/03, 42a/05,
42a/11, 42b/04, 42b/09, 43a/07,
43a/12, 43b/03, 43b/04, 43b/06,
43b/11, 44a/09, 44a/13, 44b/01,
45a/06, 45a/09, 45b/05, 45b/12,
46a/10, 46b/05, 46b/12, 47b/02,
47b/10, 48a/06, 48b/05, 48b/07,
48b/09, 48b/10, 49a/05, 49a/09,
49b/03, 49b/05, 49b/13, 50a/01,

50a/03, 50a/09, 50b/02, 50b/04, 50b/07, 50b/11, 51a/09, 51a/10, 51b/05, 51b/12, 52a/01, 52a/03, 08b/05, 16b/01, 42a/01

ḳıbāb (A.): Kubbeler.
ḳ.+ına 03a/13

ḳıbal (A.): Hal, huy, davranış, tabiat.
ḳ.-ı ḥaḳḳ 40a/10, 45b/08
ḳ.+ından 43b/13
ḳıbal-ı ḥaḳḳ: Haklı bir davranış.

kibriyā (A.): Büyüklük, ululuk, azamet.
k. 03a/13

ḳıl- (T.): Etmek, eylemek, yapmak.
ḳ.39b/05
ḳ.+dı 24a/08
ḳ.+ınmış 24b/13
ḳ.+masın 39b/04
ḳ.+mışlardır 18b/07

kilā (A.): İkisi.
k.+hümā 02a/12

kim (A.): Hangi kimse.
k. 14a/08, 20a/08, 42a/09, 51a/12

kimse (A.): Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs.
k. 06b/06, 07a/05, 07a/13, 08b/08, 09a/06, 09b/04, 11a/09, 15a/10, 29a/01, 34a/05, 37a/12, 39b/11, 39b/13
k.+den 09a/10, 26a/13
k.+dir 08b/12, 09a/02
k.+ler 13a/08, 26b/02, 35b/10, 36a/04, 36a/13, 40a/12, 51a/02
k.+ne 12a/03, 12a/06
k.+niñ 48b/08
k.+ye 40b/01, 50a/05
k.+yi 11b/04

ḳırā'at (A.): Kırâat ilmi kurallarına uygun şekilde tecvit üzere okumak.
ḳ. 13a/10

kirām (A.): Soyu temiz, soylu kimseler, şerefli ve ulu kimseler.
k. 21a/07, 38b/04
k.+dan 38b/01
k.+ı 21a/10

ḳıṭ'a (A.): Yer yüzündeki altı büyük kara parçasından her biri.
ḳ. 11b/12

kişi (T.): İnsan, kimse, şahıs.
k. 39b/02

ḳısım (A.): Bir bütünün bir bölümü.
ḳ. 19b/10
ḳ.+ında 19b/01
ḳ.+ından 08b/11, 41a/01

ḳıṣṣa (A.): Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet.
ḳ.+dan 19a/09
ḳ.+sı 40b/03
ḳ.+yı 34b/06

kitāb (A.): Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün.
k. 07a/12, 11b/03
k.+da 52a/03

k.+et 50a/02, 50a/13
k.-ı tārīḫ 32b/03
k.-ı Tevrāt 45b/11
k.+ımızda 46b/11
k.+ında 10b/09, 13b/07, 16a/11, 16b/07, 18a/05, 18a/06, 18a/08, 25a/06, 25b/03, 27a/11, 27a/13, 31b/01, 31b/08, 32b/09, 33a/03, 40b/09, 41a/12, 49a/08, 49b/12, 50b/01, 50b/11, 51b/04, 51b/09
k.+larında 08b/01, 18a/03
kitāb-ı tārīḫ: Tarih kitabı
kitāb-ı Tevrāt: Kutsal kitap olan Tevrat.

ḳıyāmet (A.): Semâvî dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamânı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölülerin dirilmesi, âhiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.
ḳ. 08b/07, 12b/05, 16b/03
ḳ.+de 02a/05, 03a/09, 06a/10, 13b/02, 14b/11, 15a/05, 15b/08, 15b/12, 16a/01, 38b/11

köçek (T.): Deve.
k.+ine 30b/10
k.+iniñ 30b/10

ḳız (T.): Dişi cinsten olan evlât.
ḳ.+ısın 49a/11

köhne (F.): 1. Eski, eskimiş. 2. Zamanı geçmiş.
k. 43a/04

ḳubūr (A.): Mezarlar.
k.+undan 19a/05

ḳudemā (A.): Eskiden yaşamış olanlar, eski insanların ileri gelenleri, eskiler.
ḳ.-yı tefaḥḥuṣ 06b/10
ḳudemā-yı tefaḥḥuṣ: Eski insanları etraflıca araştırma.

ḳudret (A.): Kuvvet, güç, tâkat, iktidar.
ḳ.-i ʿamel 12a/02, 12a/05,
ḳ.-i Ḥaḳḳ 20b/05
ḳ.+i 34b/12
ḳudret-i ʿamel: İşin gücü.
ḳudret-i Ḥaḳḳ: Yüce Allah'ın gücü.

ḳulūb (A.): Kalpler.
ḳ.-ı müʾminīn 48a/04
ḳulūb-ı müʾminīn: Müminlerin yüreği, kalbi.

Ḳurʾān (A.): Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslâm dîninin temel kitabı, kelâm-ı kadim, Kur'ân-ı Kerim.
ḳ. 26b/09, 28b/07, 28b/11
Ḳ.-ı ʿaẓīm 07b/06, 22a/12, 48b/10, 49b/07
Ḳ.-ı kerīm 21b/03, 28a/07, 29a/02
Ḳurʾān-ı ʿaẓīm: Ulu Kuran.
Ḳurʾān-ı kerīm: Kutsal Kuran.

ḳurb (A.): Yakın.
ḳ.-ı ḥażreti 35a/03
ḳurb-ı ḥażreti: Peygamber efendimize yakın olmak.

ḳurbān (A.): Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan.
ḳ. 42a/08

Ḳureyş (A.): Adnânîler'in Mudar kolundan olup genellikle kabul edildiğine göre adını Kureyş lakabıyla bilinen Fihr b. Mâlik'ten alır. Hz. Peygamber'in mensup olduğu Arap kabilesi.
ḳ. 33b/01, 33b/09, 40a/01
ḳ+ün 33b/07

ḳurūn (A.): Asılar, yüzyıllar.
ḳ.-ı ʿaşre 28b/02,
ḳ.-ı mezbūre 28b/05
ḳurūn-ı ʿaşre: On asır.
ḳurūn-ı mezbūre: Zikredilen asır.

kütüb (A.): (Kitap. c.) kitaplar.
k.-i semāviye 11b/02
kütüb-i semāviye: Semavi kitaplar (kutsal kitaplar).

ḳuvvet (A.): Maddî güç, canlı bir organizmanın faâliyetini sağlayan güç.
ḳ. 20a/06, 20a/09, 20b/05

küfr (A.): Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmeme, dînin esaslarına inanmama.
k. 23b/02, 35a/04, 36b/13, 46b/03
k.+i 29b/09, 32a/12
k.+iñ 39b/04
k.-i ḳadīme 08a/02
küfr-i ḳadīme: Eski inançsızlık.

küll (A.): Bir şeyin tamâmı, bütünü, hepsi, bütün, tamam.
k.+i 03a/02, 04a/06, 43a/01
k.+ü 43a/01

külliyet (A.): Bir şeyin tamâmı, bütünü, hepsi, bütün, tamam.
k. 08b/10, 28b/03

L

lā (A.): Arapçadan "hayır" anlamıyla olumsuz olarak kullanılan bir edattır.
l. 26b/11, 32a/06, 35a/08, 35b/01, 35b/09, 35b/12, 37a/13, 39a/12, 39a/13

lā-bud (A.): Kesinlikle, mutlaka.
l.+dır 19a/07

lafẓ (A.): Gerek anlamlı olsun (kelime), gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın (edat) ağızdan çıkan veya yazılan söz.
l.+ı 31b/07
l.-ı āḫer 18a/08
lafẓ-ı āḫer: Son söz.

lāḥiḳ (A.): Yetişen, ulaşan.
l.+a 09a/07
l.+nām 18a/03

lāʾiḳ (A.): Uygun, yaraşır, münâsip.
l. 04a/10

lākin (A.): Ama, ancak, fakat.
l. 18a/09, 32a/13, 44a/08, 50a/03

laʿnet (A.): Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma.
l. 49a/01

lāzım (A.): Gerekli.
l. 26b/06

lebbeyke (A.): Buyrunuz, ne emrettiniz efendim [Aslında hac sırasında Cenâbıhakk'a hitâben söylenen, "Senin emrini yerine getirmeye hazırım, maksadım dâima sensin, muhabbetim, ihlâsım, kulluğum sanadır" anlamındaki bir cümlenin ilk kelimesidir].
l. 32a/06

ledā (A.): Yanında, tarafında.
l. 43b/02

leheb (A.): Tutuşmuş ateş.
l. 49a/09

lek (A.): Senin için.
l. 32a/06, 32a/07

laṭīf (A.): Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak.
l.+ ā 20a/13

leyte (A.): Keşke, ne olurdu.
l.+nī 33b/07

li (A.): Arapçada "için" kelimesi karşılığında kullanılan bir edattır.
l.-ebīh 22b/04
l.-īmān 20a/13
l.+llāhi'l-ḥamd 48a/05, 52a/09
l.+resm 01a/03
l.+z̲āliki'n-nebī 10b/03
li-ebīh: Babası için.
li-īmān: İnanç için.
liresm: Resim için
liz̲āliki'n-nebī: O peygamber için.
lillāhi'l-ḥamd: Allah'a hamdolsun.

libās (A.): Elbise, giyecek şey.
l. 03b/03

līkin (A.): Arapça lâkin kelimesinin eski metinlerde rastlanan Farsçalaşmış şekli.
l. 20b/05

lisān (A.): 1. Dil 2. Konuşma biçimi, söyleyiş tarsi.
l. 51b/13
l.+ından 10a/01

liyāḳat (A.): Lâyık olma, uygunluk.
l.+u 47a/04

lüġat (A.): Dil, lisan.
l.-ı Türkiye 03b/03
lüġāt-ı Türkiye: Türk dilleri.

M

mā (A.): Arapçada olumsuz edatı olarak kullanılır.
m. 02a/01, 05a/11, 05b/03, 06a/02, 08a/12, 09a/04, 14b/03, 21a/01, 22b/03, 27b/05, 28a/01, 32a/07, 34a/06, 41b/10, 45a/11, 47a/03, 49a/03, 50b/06

maʿa (A.): "İle, birlikte, berâber" gibi mânâlarla daha çok Arapça kelimelerin başına gelerek zarf fonksiyonunda kelimeler yapar. Harf-i târifli kelimelerle birleştiği zaman kelimenin ilk harfine göre bâzan harf-i târifin l'si ile birlikte

"maa'l-", bâzan da kelimenin ilk harfiyle birlikte "maa's-, maa't-…" şeklinde okunan heceler teşkil eder.
m. 07a/03, 18a/09, 40a/10

maʿāḳıd (A.): Sözleşme ve ittifak yeri.
m.-ı maḳāṣıdīn 03b/01
maʿāḳıd-ı maḳāṣıdīn: Sözleşme yapan kişiler.

māʿāza'allāh (A.): Allah'a sığınmak.
m. 05b/10

mabʿūd (A.): Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye lâyık olan, kendisine ibâdet olunan varlık, ilâh, Allah.
m.+lardır 49a/02

maʿbūd (A.): Bâtıl dinlerde kendisine tapınılan ve dişi olduğu kabul edilen tanrı, tanrıça.
m. 34b/09, 34b/11

maʿden (A.): Cevher.
m.-i faẓl 02b/08
m.-i'l-iḥsān 03b/07
maʿden-i faẓl: Cömertlik cevheri.
maʿdeni'l-iḥsān: İylik cevheri.

maḥāl (A.): Mahaller, yerler, mekânlar, mevkiler.
m.+ek 39a/13
m.+ühüm 39a/13

maḥall (A.): Yer, mekân, mevki, cay.
m. 52a/06
m.+de 13a/08, 22a/10, 47a/11, 51b/07
m.+inde 51a/11
m.-i ḥisāb 11a/11
maḥall-i ḥisāb: Sayım mekanı.

maḥāsin (A.): Göze hitap eden güzellikler, güzel eserler.
m.+ini 03b/04

maḥcūb (A.): Utanmış, sıkılmış, hicap etmiş (kimse).
m.+e 07a/03

maġfiret (A.): Allah'ın lutuf ve merhamet ederek kullarının günahlarını affetmesi, bağışlaması, yarlıgama.
m. 28a/11, 28b/09

maḫfūẓ (A.): Saklanmış, gizlenmiş.
m. 23b/01

maḥkūm (A.): 1. Bir şeyi yapmaya mecbur olan, mecbur. 2. Bir mahkemede yargılanıp hakkında hüküm verilmiş olan, hükümlü.
m.+un 04b/11

maḥmūd (A.): Övülmüş methedilmiş, methe ve övgüye değer.
m.+da 15b/09, 15b/13

maḥżar (A.): Yüksek makam ve mevkide bulunan bir zâtın yanı, katı, önü, huzur yeri, pişgâh.
m.-ı ʿālī 48b/01
maḥżar-ı ʿālī: Yüksek mevki.

maḥẕūr (A.): Sakınılacak, çekinilecek şey, sakınca, engel, mâni.
m.+ıñ 26b/06

mahāret (A.): Sakınılacak, çekinilecek şey, sakınca, engel, mâni.
m.+ile 05b/03

maḫāzin (A.): Mahzenler.
m.-i esrār 04a/02
maḫāzin-i esrār: Sırlar mahzeni.

māhir (A.): Usta, becerikli, eli işe yatkın, mahâretli, mârifetli (kimse).
m. 05b/01, 05b/03

maḫṣūṣ (A.): Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsîleşmiş, has, özgü.
m.+a 19a/02

mā'il (A.): Bir yana, bir tarafa doğru eğilmiş, meyletmiş.
m. 18a/10

maḳāle (A.): Bir fikri, bir görüşü savunmak, desteklemek veya bilgi vermek amacıyle yazılıp gazete, dergi vb. yayın organlarında yayımlanan yazı.
m.-i te'yīd 22b/12, 27a/10
maḳāle-i te'yīd: Desteklenen fikir.

maḳām (A.): Sâlikin Allah yolunda ulaştığı kalıcı mertebe, mânevî rütbe.
m.+ayı 47b/08
m.+ında 11b/10
m.-ı maḥmūd 15b/09, 15b/12
m.-ı i'tiẕār 11b/06
maḳām-ı maḥmūd: Cennette peygamber efendimizin en üstün makamı.
maḳām-ı i'tiẕār: Bağışlama makamı.

maḳāṣıd (A.): Maksatlar, niyetler.
m.+īn 03b/02

maḳūle (A.): Cins, tür, takım, çeşit, nevi.
m. 20a/06

mālik (A.): Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip.
m. 13b/12
m.+de 18a/04
m.-i min'ām 42a/05
mālik-i min'ām: Cömertlik sahibi.

ma'lūm (A.): Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).
m. 38b/06

ma'nā (A.): Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum.
m.+da 13b/13, 32a/11
m.+lar 05b/07
m.+sında 51a/04
m.+sındadır 17b/08
m.+ya 15a/02
m.+yı 21a/05
m.+yı 48b/05
m.-yı şerīf 21b/12
m.-yı taḥḳīḳ 44b/09
ma'nā-yı şerīf: Anlamı kutsal olan bir şey.
ma'nā-yı taḥḳīḳ: Hakikatını araştırıp anlamak.

mansūḫ (A.): Geçersiz kılınmış, hükümsüz bırakılmış, hükmü ortadan kaldırılmış, iptal edilmiş, neshedilmiş.
m.+ nām 18a/05

manṣūṣ (A.): Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmış olan, âyet-i kerîme ile sâbit olan, hakkında nas bulunan.

m. 29b/01, 44a/06

maraż (A.): Hastalık, illet.
m.-ı mevt 41b/04
maraż-ı mevt: Ölüm illeti.

mardiyye (A.): "Nefs-i marzıyye" sözünün kısaltılmışı olarak nefsin yedi mertebesinden altıncısı. Bu mertebede kul Allah'ın kendisinden tam râzı olacağı hâle gelmiştir.
m. 05b/13

maʿrıż (A.): Bir şeyin göründüğü, ortaya çıktığı yer.
m.-ı vücūd 34b/13
mıʿrıż-ı vücūd: Vücudun ortaya çıkarılması.

maʿrifet (A.): İş yapma husûsundaki ustalık, beceriklilik, hüner, mahâret.
m.+ini 44a/02
m.+leri 48a/08

marżiyye (A.): "Nefs-i marzıyy" sözünün kısaltılmışı olarak nefsin yedi mertebesinden altıncısı. Bu mertebede kul Allah'ın kendisinden tam râzı olacağı hâle gelmiştir.
m. 03b/11, 28a/02

maşrik̟ (A.): Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark.
m.+eyn 01a/04

maşşāṭa (A.): Süsleyen, saç tarayan.
m.-yı aḳlām 03b/04
maşşāṭa-yı aḳlām: Kalemle süslemeyi yapan kişi.

maʿtūh (A.): Bunamış (kimse), bunak.
m. 11a/10, 11b/06, 12b/06

māye (F.): Öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye, mâye.
m.-i ḫilḳat 44b/07
māye-i ḫilḳat: Yaratılışın aslı.

mażarrat (A.): Zarar, ziyan.
m.+dan 39a/08
m.+larını 17a/12

maẓhar (A.): Bir şeyin görünür duruma geldiği, göründüğü, açığa çıktığı, zâhir olduğu yer veya kimse, tecellî yeri.
m. 01b/02
m.+iyyet
m.-i raḥmet 02b/09
maẓhariyyet-i raḥmet: Cenab-ı Hakkın rahmetin zuhuru.

mażmūn (A.): Kastedilen asıl mânâ, anlam, kavram, meal, mefhum.
m.+da 20a/10
m.+ı 18b/05
m.+ınca 10b/05
m.+ında 13b/06
m.+ını 18b/01
m.-ı münīf 07b/09,
m.-ı şerīf 14a/11, 15a/04, 35a/12
m.-ı vāḥid 14a/02
mażmūn-ı münīf: Ulu kavram.
mażmūn-ı şerīf: Kutsal meal.
mażmūn-ı vāḥid: Tek mefhum.

maʿzūl (A.): İşten çıkarılmış, işine son verilmiş, azledilmiş.
m. 50b/09

meʿ (A.): Birlikte,beraber.
m. 42a/01

meʿālī (A.): Yücelikler, şerefler, ululuklar, yüce ve üstün dereceler.
m.-yi derecāt 02a/07, 04b/10
meʿālī-yi derecāt: Üstün dereceler.

mebḥaş (A.): Üzerinde araştırma ve tartışma yapmaya değer konu, yazı, makāle veya herhangi bir konuyla ilgili bölüm, fasıl, bahis.
m. 47b/01
m.+da 47b/07

mebnī (A.): Yapılmış, kurulmuş, binâ edilmiş.
m.+yyedir 05a/08

mebʿūş (A.): Gönderilmiş, gönderilen, yollanan.
m. 08a/01, 23b/09, 23b/10, 33b/03, 44a/01, 46a/01
m.+ün 41b/11

mecāl (A.): Güç, kuvvet, derman, tâkat.
m. 06b/10

meclā (A.): Bir şeyin açığa çıkarıldığı veya açıkça göründüğü yer, zuhur ve tecellî yeri, tecellîgâh.
m.-yı envār 01b/02
meclā-yı envār: Nurların zuhuru.

mecrā (A.): Su yatağı, su yolu.
m.+sına 51b/04

mecūʿ (A.): Açlığa düşen yer.
m.+adan 48b/05

medīd (A.): Uzayıp giden, çok süren, uzun.
m. 02a/02

Medīne (A.): Şehir, kasaba, belde.
m.+de 43b/07

mefhūm (A.): Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifâde ettiği mânâ, anlam, kavram.
m. 47a/09
m.+da 13b/10

meḥārim (A.): Nikah yapılması caiz olmayan hısımlar, akrabalar.
m.+ü'l-estār 04a/02
meḥārimü'l-estār: Örtülmüş meharimler.

meger (F.): "Oysa ki, halbuki" anlamıyle önceden farkına varılmayıp sonradan anlaşılan bir durumu bildirir, meğerse.
m. 30a/10, 34b/11

Mekke (A.): Arabistan'da Hz. Muhammed'in doğduğu ve içinde müslümanların kıblesi olan Kâbe'nin bulunduğu şehrin adı.
m.+ye 32a/01
m.+yi 36b/12

mekr (A.): Hîle, düzen, aldatma.
m.+üge 39b/04

mekārim (A.): Cömertlik, kerem, şeref, asâlet vb. güzel huylar, övülmüş, beğenilmiş davranışlar.
m.-i aḫlāḳ 39b/08

mekārim-i aḫlāḳ: Övülmüş, beğenilmiş güzel huylar, güzel ahlâk.

mekrūh (A.): Tiksinti veren, iğrendiren, iğrenç, kerih.
m.-ı nefs 10b/05
mekrūhāt-ı nefs: Nefsi iğrendirme.

mektūb (A.): Başka yerde bulunan bir kimseye haber ulaştırmak, hal hatır sormak, istek bildirmek vb. bir maksatla elden yâhut posta aracılığı ile gönderilen yazılı kâğıt, nâme.
m. 48b/05

melā'ike (A.): Melekler, melâik.
m.+den 10a/04

melāl (A.): Hüzün, keder.
m. 02b/05

melek (A.): Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sâdece Allah'a itâat etmek ve dâima hayra vâsıta olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûrânî varlıklardan her biri.
m. 32a/07

me'lūf (A.): Ülfet etmiş, alışmış, alışık.
m.+lerdir 04a/08

mel'ūn (A.): Allah'ın lânetine uğramış, rahmetinden mahrum kalmış, lânetlenmiş, lânetli.
m.+dır 48b/09
m.+lar 49a/02

memleket (A.): Bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke.
m.+de 50b/04

memlū (A.): Dolmuş, dolu.
m. 05a/05

men (A.): Tekil birinci şahsı gösterir.
m. 23b/02

men' (A.): Yasaklama, engelleme, önleme.
m. 39b/02, 39b/03
m.+ile 06a/02

menāḳıb (A.): Menkıbeler, din büyükleri, kahramanlar, târihî şahsiyetler gibi kimselerin üstün yaşayışlarıyle ilgili fıkralar, hikâyeler.
m. 16b/07
m.+da 18b/10
m.+dan 18b/11

menaṣṣa (A.): Gelinin dâvetlilere gösterilmek üzere oturtulduğu yüksekçe divan veya gelin sandalyesi.
m.-yı cāh 03b/12
menaṣṣa-ı cāh: Yüksek divan.

menām (A.): Uyku, hâb.
m. 42a/11

menḳıbe (A.): Din büyüklerinin, kahramanların ve târihî şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlâkî meziyetlerini, olağanüstü iş ve davranışlarını destânî efsânevî bir üslûpla anlatan fıkra, hikâye vb.
m.-i 'aẓīme 18b/11

menḳabe-i ʿaẓīme: Muazzam bir hikaye.

mensūḫ (A.): Geçersiz kılınmış, hükümsüz bırakılmış, hükmü ortadan kaldırılmış, iptal edilmiş, neshedilmiş.
m.+edir 14a/10, 14b/05

menşūr (A.): Vezinsiz, kāfiyesiz, düz yazı biçiminde olan, nesir şeklinde yazılmış.
m.+e 47b/08

menṣūṣ (A.): Metin haline gatirilmiş.
m.+ün 34a/04

menzil (A.): 1. Yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak 2. Rütbe, mevki, makam.
m.+ime 28a/10
m.+in 39b/02
m.+etine 04a/11

merām (A.): İstek, niyet, maksat.
m. 04b/06

merdūd (A.): Geri çevrilmiş, kabul edilmemiş, makbul sayılmamış.
m. 40b/10

mertebe (A.): Kademe, derece, basamak, sıra.
m. 17b/11, 40a/09, 48a/03
m.+si 17b/11
m.+sine 11b/11, 12a/02
m.+ye 06b/09, 09a/11
m.-i ictihād 47b/10
mertebe-i ictihād: Üstün derecede gayret gösterme.

merzūḳ (A.): Rızkı verilmiş, rızıklanmış.
m. 37a/07

mesʾele (A.): Çözüme kavuşturulması, bir sonuca bağlanması gereken durum, sorun.
m. 05a/06, 05a/07, 05a/11, 47a/11, 48a/01
m.+de 48a/09, 52a/03
m.+niñ 05b/01, 48a/04
m.+sinde 03a/07

mesfūr (A.): Yukarıda yazılı bulunan, daha önce adı geçmiş olan, anılan, zikredilen.
m.+ede 27b/12

mesned (A.): Dayanılan, güç ve destek alınan şey, dayanak.
me.-i eṣfiyā 02a/03
mesned-i eṣfiyā: Halis ve temiz kimselerin dayanıklığı.

mesrūr (A.): Sevinçli, memnun (kimse), mutlu.
m. 14b/13

mestūre (A.): Dînen yabancı sayılan erkeklerin yanına örtülü olarak çıkan kadın.
m. 07a/03

meşāyiḫ (A.): (Şeyh. c.)Şeyhler.
m.+imizden 50a/01

meşġūf (A.): Çok sevmiş, sevgiden deli dîvâne olmuş (kimse), âşık, mecnun.
m. 04a/07

meşhūr (A.): Ünlü.
m. 22a/12, 29b/09

metānet (A.): Dayanma, sağlam, güçlü ve metin olma, sağlamlık, dayanıklılık.
m. 06a/04

mevcūd (A.): Var olan, bulunan (şey veya kimse).
m. 35b/13, 36a/04
m.+ ātıñ 45a/04

mevʿiẓa (A.): Kötülüklerden uzaklaştırmak, iyiliğe ve doğruluğa yöneltmek maksadıyle verilen öğüt, nasîhat.
m.+sında 39b/10

mevḳiʿ (A.): Yer, mahal.
m.+i 11a/12

mevlūd (A.): Doğmuş.
m. 11a/11, 11b/10

mevt (A.): Ölüm.
m. 42a/07
m.+im 43a/06
m.+inde 41b/04

mevtā (A.): Ölüler, ölmüş kimse.
m.19a/08
m.+dan 19b/03
m.+yı 19a/05

meyān (F.): Ara, mâbeyn.
m.+ıñ 02a/07

meyl (A.): İstek, arzu.
m. 18a/12

meyyit (A.): Ölü.
m. 19b/04
m.+etün 43a/02
m.+eyim 43a/06
m.+ün 43a/01

mezbūr (F.): Zikr edilmiş, yazılmış olan, söz konusu olan.
m. 32a/03
m.+de 29b/02
m.+e 20a/09, 28b/05, 43a/09
m.+ından 06a/09

meẕheb (A.): Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.
m. 04b/11, 05b/02, 21a/02
m.+e 04b/08, 29b/12
m.+i 21a/04
m.+lerine 06a/04

mezīd (A.): Artma, çoğalma.
m.+e 20a/11

meẕkūr (A.): Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan [Daha çok nesirde ve resmî yazışmalarda kullanılır].
m. 22b/01, 26a/09, 28b/04
m.+dır 33a/12
m.+e 27a/06, 49b/08

mı (T.): Soru eki.
m. 51a/04
m.+dır 49b/12

mışdāḳ (A.): Gerektiğinde baş vurulan

ve doğruyu, yanlışı ayırt etmeye, değerlendirmeye yarayan prensip, ölçüt, kıstas, kriter.
m.+ı 38a/02

Mıṣır (A.): Büyük şehir, başşehir, hükûmet merkezi; ülke.
m.+da 29a/13

mıṣrāʿ (A.): Bir beyit, şiir veya manzûmenin satırlarından her biri, dize.
m. 19b/12

mi (T.): Soru eki.
m. 10a/01, 37a/12, 37b/01
m.+dir 07b/01

miḳdār (A.): Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, kemiyet.
m.+ı 07a/01

milel (A.): *Milel ve Nihal* İslâmî literatürde dinler ve mezhepler tarihiyle ilgili eserlerin ortak adı.
m. 31b/08

millet (A.): Genellikle aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı soydan gelen ve aralarında dil, din, târih, sanat, töre, dünya görüşü ve ülkü birliği bulunan insanlar topluluğu, ulus.
m. 42b/08, 48a/06
m.+e 41a/08
m.+ine 09a/06, 41a/06
m.-i İbrāhīm 32b/07, 41a/07
m.-i İbrāhīmiyye 30b/05
millet-i İbrāhīm: İbrahim peygamberim milleti.
millet-i İbrāhīmiyye: İbrahim peygamberin milletinden olan kimseler.

min (A.): 1. Başladığı yerden itibaren 2. içinde.
m. 04a/06, 35a/03, 41b/08, 41b/10, 41b/11

minʿām (A.): Cömert kişi.
m. 42a/05

minber (A.): Câmi içinde genellikle mihrâbın sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatîbin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.
m. 43b/08

mīṣāḳ (A.): Sözleşme, antlaşma, yemin.
m. 10a/04

miṣāl (A.): Örnek, numûne.
m. 06a/05

miṣl (A.): Eş, benzer, mânend.
m.+i 19a/04, 19a/07, 46b/02
m.+in 35b/06

muʿadd (A.): Hazır duruma getirilen, hazırlanan.
m. 32b/06

muʿāḳıb (A.): Birinin peşi sıra giden, birini tâkip eden kimse, muakkip.
m. 02b/03, 40a/01

muʿammer (A.): Yaşayan, hayatta bulunan (kimse).

m. 07a/01

muʿaṭṭal (A.): Bırakılmış, terkedilmiş, kullanılmaz, iş görmez veya işe yaramaz duruma gelmiş.
m. 08b/10

muʿaẕẕeb (A.): Acı, eziyet ve sıkıntı içinde kıvranan, azap çeken.
m. 02b/02, 08a/10, 14b/01, 14b/02, 14b/04

muʿcizāt (A.): Mucizeler.
m.-ı bāhire 47a/06
m.+ından 19a/12, 19b/10
muʿcizāt-ı bāhire: Güzel mucizeler.

muʿcize (A.): Peygamberlerin Allah'ın izniyle peygamberliklerini ispat için yaptıkları, akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş, halkı hayrette bırakan ve ancak ilâhî müdâhaleyle açıklanan hârikulâde hal ve davranış.
m. 19a/01, 19a/03, 19a/08
m.+den 19a/07
m.+niñ 19a/09
m.+si 19a/08, 19b/08
m.+sine 19b/09

mufaṣṣal (A.): Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsîlatlı.
m. 27a/10
m.+ın 22b/13

muḥabbet (A.): 1. Sevgi. 2. Sohbet, yârenlik.
m.+i 43b/11

muḥaccebe (A.): Örtünmüş.
m. 07a/04

muḥaḳḳaḳ (A.): Doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek.
m. 17a/03
m.+dır 15b/08, 33a/01
m.+'l-islām 42b/06
muḥaḳḳiḳu'l-islām: İslamın gerçeklerini yerine getiren kişi peygamber efendimiz (S.A.V.).

Muḥammed (A.): Övülmeye değer olan, en güzel huylara sâhip kimse [Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberinin adıdır].
m. 01a/05, 02a/04, 03b/09, 15a/04, 21b/13, 34b/06, 41b/05, 52a/10
m.'iñ 15a/08, 21a/10, 36a/07
m.+iye 38a/01

muġayyir (A.): Değiştiren.
m.+ü'd-dīn 31a/03
muġayyirü'd-dīn: Dinî değiştiren kişi.

muḥsin (A.): İyilik eden, iyi ve güzel işler yapan, iyilikte bulunan, lutuf ve ihsan eden (kimse).
m. 40a/07

muḥtāc (A.): İhtiyaç sahibi.
m. 05a/13, 05b/06

muḥtemel (A.): İhtimal, varsayım.
m. 07b/01

muhācirīn (A.): M.S. 622'de Hicret'e izin verilmesi üzerine Hz. Muhammed'den önce, onunla birlikte

veya daha sonra Mekke'den Medîne'ye göç eden sahâbelerden her biri.
m.+den 50a/05

muḫaddere (A.): Nâmuslu, iffetli kadın.
m. 07a/03

muḫālaṭa (A.): İnsanlar arasına karışma, onlarla dostluk, arkadaşlık etme.
m.+ları 07a/09

muḫālefet (A.): Karşı olma, karşı çıkma, aksini savunma.
m. 08a/01, 10a/10, 27b/10
m.+iyle 04b/12
m.+leri 20b/08

muḫālif (A.): Karşı çıkan, karşı koyan (kimse).
m. 14a/07, 27a/01
m.+dir 41a/03
m.+i 18b/06
m.+īn 06a/13
m.+īniñ 05a/02

muḫalled (A.): Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî.
m.+den 02b/09

muḫarricīn (A.): Çıkarılanlar.
m. 14a/04

muḫliṣīn (A.): İnanç, düşünce ve davranışlarında gösteriş ve iki yüzlülük bulunmayan, dostluğu içten ve samîmî olan (kimseler).
m.+de 48a/05

muḫtelif (A.): Farklı, çeşitli, çeşit çeşit, türlü.
m.+e17b/05

muḫteriʿ (A.): Evvelce olmayan bir şeyi ilk defa ortaya çıkaran, yepyeni bir şey yapan, îcat eden, mûcit.
m. 01b/01

muḳaddime (A.): (Söz ve yazı için) Giriş,sunuş, başlangıç.
m. 26a/06
m.+den 23a/01
m.+leriñ 23a/02
m.+niñ 24b/05
m.+tīniñ 23a/08
m.-i ṯāniye 25a/05, 26a/11
m.-i ūlā 23b/03, 23b/12, 26a/09
muḳaddime-i ṯāniye: İkinci sunuş.
muḳaddime-i ūlā: Birinci giriş.

muḳarrer (A.): Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış.
m. 02b/06, 04b/11, 28b/06, 34a/03, 43a/06, 44a/07
m.+dir 07b/01, 16a/05, 19a/04, 20a/05, 21b/03, 28b/13, 44b/12, 46b/04, 49a/05
m.+eye 20a/05
m.-i mezbūre 20a/09
muḳarrer-i mezbūre: Adı geçen ile ilgili karar verilmiş.

muḳīm (A.): Bir yere yerleşen, bir yerde oturan, kalıcı olan, ikâmet eden (kimse).
m.+ü'ṣ-ṣalāte 36a/12
muḳīmü'ṣ-ṣalāte: Namaz ikametini yapan kimse.

muḳteżā (A.): Bir şeyin gereği olan,

gereken, lâzım gelen şey, gerek, îcap.
m.+sı 25b/10

mulāḳa (A.): Buluşma yeri.
m. 40b/01

mulāḳāt (A.): Bir yerde buluşmak sûretiyle karşılıklı konuşma, görüşme.
m. 07a/05

muntaẓam (A.): Düzgün, yerli yerinde, düzenli, tertipli, âhenkli.
m. 34a/12

muṣaddıḳ (A.): Doğruluğunu ortaya koyan, doğrulayan, tasdik eden (kimse).
m.+am 45b/13

muṣaffā (A.): Yabancı maddelerden temizlenmiş, arı duru ve saf duruma getirilmiş, arıtılmış, tasfiye edilmiş.
m. 24b/12

muṣannaf (A.): Düzenlenmiş.
m.+ nām 25a/06

muṣarraḥ (A.): Açık açık söylenmiş, açıkça bildirilmiş, ayrıntılı biçimde ortaya konmuş, tasrih edilmiş.
m. 29b/01, 44a/06
m.+dır 30a/06

Muṣṭafaviyye (A.): Peygamber efendimize ait olan şeyle.
M. 04a/06

muṭażallıʿ (A.): Geniş bilgilerle dolu bir dünya.
m.+lardır 05a/06

muṭīʿ (A.): Uyan, itâat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse).
m. 38b/12

muṭlaḳ (A.): Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız.
m. 35a/01
m.+dan 34b/11

Muṣṭafā (A.): Bu anlamı ile kelime Hz. Muhammed'in hem sıfatı hem ismi olarak kullanılmıştır.
m. 02a/04

mustaḳırr (A.): Düzenli bir şekilde devam eden, bir karar üzere olan, değişmeyen, sâbit, istikrarlı.
m.+īn 01b/06

muşaḫḫaṣ (A.): Elle tutulur, gözle görülür durumda olan, somut.
m. 40a/03

muştemel (A.): Bir şey tarafından içine alınan, kapsanan, bir şeyin içinde bulunan.
m.+idir 34b/07

mutābaʿat (A.): Birine uyup arkasından, izinden gitme, ona tâbi olma.
m. 08a/01

muṭāvī (A.): Söz ve davranışlarıyle karşı çıkmayan, boyun eğen, itâat eden, itâatli.
m.+sinde 45b/12

mutażamm (A.): İçine alma, içerme, kapsama, hâvî ve şâmil olma.
m.+ınadır 03a/11

münīf (A.): Yüce, yüksek, ulu.
m.+eniñ 52a/08

müteʿallik̟ (A.): Âit, dâir, ilgili, alâkalı.
m. 34a/13, 46b/10, 52a/02

müttefak̟ (A.): İttifak edilen, üzerinde ittifak olunan.
m.+ün 20a/04

muvāfak̟at (A.): Uygun görme, râzı olma, kabul etme, müsâade.
m. 22b/11

muvaffak̟ (A.): Başarı kazanmış, başarmış, başarılı.
m. 15a/01, 16a/04, 17a/02, 39a/04

muvāfık̟ (A.): Uygun, münâsip.
m. 20a/06
m.+dır 20a/04, 20a/09

muvaḥḥid (A.): Allah'ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, müslüman.
m. 21a/10, 26b/03, 27a/09, 28b/01, 29a/09
m.+den 25b/08
m.+i 01b/08
m.+ler 22a/07, 36b/07
m.+lerdir 35a/12

muvālāt (A.): Karşılıklı sevgi, yardımlaşma, dostça davranma, dostluk.
m. 43b/11

muʾẕī (A.): İnciten, eziyet veren, rahat bırakmayan.
m.+ler 49a/01

mübāderet (A.): Bir işe süratle girişme.
m. 16a/03

mübālāt (A.): Kayırma, koruma, himâye etme.
m. 18b/09

mübārek (A.): Çok saygı değer, hürmete lâyık, muhterem.
m.+i 37a/06

mübdiʿ (A.): Yok iken var eden, varlık âlemine çıkaran (Allah).
m. 01b/01

mübeşşir (A.): Müjde veren, müjdeleyen (kimse), müjdeci.
m.+em 46a/02

mübeyyin (A.): Açıkça ortaya koyan, açıklayan (kimse veya şey), açıklayıcı.
m.+iñ 39a/09

mübīn (A.): İyiyi kötüyü, doğruyu yanlışı birbirinden ayırt eden, açıkça ortaya koyan.
m. 01b/04

mücīb (A.): Sebep olan, gerektiren.
m.+ince 13a/12, 27a/06

mücmel (A.): Kısaltılmış, özetlenmiş, kısa, öz.
m. 22b/13

m.+in 22b/13

müctemiʿ (A.): Toplanmış, bir araya gelmiş, toplu.
m. 33b/01

müctenib (A.): Sakınan, çekinen, uzak duran, bir tarafa çekilip karışmayan.
m.+im 34b/10

müddeʿā (A.): İddia edilen, ısrarla savunulan husus, görüş, maksat, fikir, düşünce, tez vb.
m.+ları 06a/02
m.-yı delālet 21b/09
müddeʿā-yı delālet: Fikrin kanıtı.

müddeʿī (A.): İstek ve iddiâsında inatla direnen (kimse), iddiâcı.
m. 26b/02

müddet (A.): Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre.
m. 27b/07

müʾellef (A.): Yazılıp kitap durumuna getirilmiş, telif edilmiş.
m.+ātimde 52a/04
m.-i rābiʿ 47b/06,
m.-i ḫāmise 47b/09
müʾellef-i rābiʿ: Dördüncü kitap.
müʾellef-i ḫāmise: Beşinci kitap.

müʾellif (A.): Yazar, muharrir.
m. 03a/05
m.+im 47b/03
m.+ü'r-risāle 04b/03, 17b/03, 22b/11, 25a/03, 32b/02, 43b/09, 47a/10, 51b/10
müʾellifü'r-risāle: Mektup yazarı.

müʾellifāt (A.): Yazılmış, telif edilmiş eserler, kitaplar.
m.+dan 47b/02
m.+ımdır 47b/03

müʾevvel (A.): Yakıştırma ve yorumlama yoluyle gerçek anlamından başka bir anlam verilmiş, tevil edilmiş.
m.+dir 17a/05

müferriḥ (A.): Ferahlık veren, ferahlatıcı, iç açıcı.
m.+ü'l-ḳalb 04a/03
müferriḥü'l-ḳalb: Gönül ferahlatıcısı.

müfessirīn (A.): Kur'ân-ı Kerim âyetlerini tefsir usûlüne göre açıklayan, bu hususta eser yazan kimseler.
m. 22b/02

müḥāvare (A.): Karşılıklı konuşma, mükâleme.
m.+sinde 04a/06

müheẕẕeb (A.): İyi duruma getirilmiş, düzeltilmiş, temizlenmiş, terbiye ve ıslâh edilmiş.
m. 24b/12

mühtedī (A.): Mensup olduğu dinden dönüp İslâmiyet'i kabul eden, müslüman olan, hidâyete eren (kimse).
m. 10b/04, 11b/05, 39b/07, 40b/05
m.+ye 41a/11

mükellef (A): Bir işi yapmak zorunda olan (kimse), yükümlü.
m. 11b/11, 14b/01

mükemmel (A.): Olabileceği en üstün, en kusursuz şekilde olan, eksiksiz, kusursuz, tam.
m.+dir 51b/10
m.+ü'l-ʿadl 03b/07
mükemmelü'l-ʿadl: Kusursuz adalet.

mükerrem (A.): Saygı değer, hürmete lâyık, yüce, aziz, muhterem.
m. 20a/03
m.+e 51a/06
m.+iñ 43b/08
m.+iniñ 43b/13

mülāyemet (A.): Yumuşak huyluluk, yumuşaklık, mülâyimlik.
m. 02a/10

mülhim (A.): İlham eden (kimse veya şey).
m. 39a/03, 39a/12
m.+i'r-rüşd 03a/12
mülhimi'r-rüşd: Doğru yol ilhamını veren kimse.

mülk (A.): Bir hükümdar veya devletin hüküm ve idâresi altında bulunan toprakların tamâmı, memleket.
m. 29b/04

mü'min (A.): Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet'in diğer îman esaslarına inanan, îman sâhibi kimse, müslüman.
m. 01b/08, 17b/13, 20b/03, 22a/07, 25b/08, 26b/03, 26b/08, 27a/09, 28b/01, 28a/10, 28b/09, 29a/04, 29a/07, 29a/09, 29a/12, 33a/06, 34a/03, 34a/04, 34a/09
m.+den 26b/09, 29a/01
m.+īn 26b/12, 48a/04
m.+īnden 28b/07
m.+ler 28b/03, 32a/12, 35a/11, 37a/09, 38a/02

mümkin (A.): Mümkün kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.
m. 16a/07

münāfıḳ (A.): İçi başka, dışı başka olan, özü sözüne uymayan, iki yüzlü, ara bozucu (kimse).
m.+īdir 44a/03

münfehim (A.): Anlaşılan, kavranılmış, idrak edilmiş olan.
m. 47a/02

münīf (A.): Yüce, yüksek, ulu.
m. 07b/09

müntehī (A.): Bir yere, bir şeye varıp ulaşan, son bulan.
m. 09a/12, 24a/13, 38a/02

müntic (A.): Bir şeyin sonuç olarak ortaya çıkmasına sebep olan, doğuran, hâsıl eden, meydana getiren.
m. 02b/07

münẕir (A.): Doğru yola sevketmek için

kötü yolda olanın başına gelecekleri haber vererek korkutan, korkutup sakındıran (kimse).
m. 25a/07

müreffeh (A.): Geçim sıkıntısı olmayan, bolluk ve refah içinde yaşayan, varlıklı.
m.+ü'l-bāl 04a/03
müreffehü'l-bāl: Gönül rahatlığı.

mürekkeb (A.): Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik.
m. 23a/01

mürsel (A.): Peygamber, nebî, resul.
m.+esinde 32b/10
m.+īn 40a/13

müṣādefe (A.): Rastgelme, rastlaşma, tesadüf etme.
m.+sine 02b/11

müsemmā (A.): İsimlendirilmiş, belli bir isimle anılmış.
m. 46a/03

müseyyeb (A.): İşine dört elle sarılmayan, gereken önemi vermeyen, umursamaz, lâkayt.
m. 30b/13

müsī' (A.): Acele ettiren, hızlandıran.
m. 40a/07

müslim (A.): Müslüman.
m. 12a/12, 13b/08, 17b/01, 17b/08, 25a/07, 25a/13, 31a/04, 33a/02, 35b/01, 50a/03
m.+de 14a/06
m.+dir 17b/07

müṣmir (A.): Meyve veren, meyveli.
m. 02b/06

müsned (A.): Yüklenen, atfedilen, isnat olunan.
m. 31b/01
m.+inde 51b/09
m.+ nām 08b/01, 10b/09, 27a/11

müstaḳīm (A.): Doğru, düz.
m. 27b/06, 28b/03
m.+den 27b/09
m.+e 35a/04

müsteb'ad (A.): Uzak görülen, olmasına, gerçekleşmesine ihtimal verilmeyen.
m. 19a/11

müstebīn (A.): Apaçık görülen, anlaşılan, meydanda olan, açık, vâzıh, âşikâr.
m.+i 01b/04

müstedrek (A.): İdrak edilmiş, anlaşılmış.
m. 13b/06
m.+nām 27a/13

müsteḥaḳ (A.): Hak etmiş, hak kazanmış, lâyık.
m. 13b/03

müsteḥiḳ (A.): Hak kazanan.
m. 09b/08, 12b/10

müsteḥsin (A.): Herkesce güzel kabul edilen, beğenilen, makbul.

m. 51b/02

müstehcen (A.): Edep ve hayâ duyguları ile bağdaşmayan, edep ve ahlâka aykırı, açık saçık, ayıp.
m. 50b/07

müşābih (A.): Eş, benzer.
m. 32a/11

müşāhede (A.): Gözle görme.
m. 02a/10, 44a/11, 46a/10, 46b/02, 46b/08, 46b/09, 47a/07
m.-i envār 47a/04
müşāhede-i envār: Nurları, ışıkları seyretmek.

müşārefe (A.): Bir yere beraber buyurmak.
m. 02b/11

müşārif (A.): Buyuran.
m.+i 47b/10

müşārün (A.): Adı geçen, işaret edilen.
m. 48a/11

müşkilāt (A.): Müşküller, zor işler veya meseleler, zorluklar, güçlükler, engeller.
m.+īn 03b/01

müşkil (A.): Zor, güç, çetin.
m.+in 05b/01

müşrik (A.): Allah'a ortak koşan, birden fazla tanrıya inanan kimse.
m. 21a/03, 21a/09, 21a/11, 21b/04, 21b/08, 22a/09, 26a/08, 26b/09, 26b/13, 27a/05, 33a/05, 36a/09
m.+den 30b/01
m.+e 41a/10, 47a/08
m.+īn 14a/08, 43b/11
m.+ler 26b/05, 26b/07
m.+lerden 17a/12
m.+leriñ 24a/10

müştemil (A.): İçine alan, kapsayan, ihtivâ eden, şâmil olan.
m.+di 44a/02

müşterek (A.): Birden çok kimse veya şeyi ilgilendiren, onlara has olan, onların katılmasıyla meydana gelen, ortak.
m.+dir 05a/11

müşterik (A.): Ortak.
m.+īn 14b/01

müteʿaddid (A.): Çok sayıda, birçok.
m.+e 30a/01

müteʾaḫḫir (A.): Sonra gelen, sonraki.
m.+dir 18b/08
m.+īn 02b/13

müteʿallik̟ (A.): Âit, dâir, ilgili, alâkalı.
m. 51b/06

mütedeyyin (A.): Dînine bağlı (kimse), dindar.
m. 09a/07, 09b/04, 11a/13

müteʿayyin (A.): Meydanda olan, meydana çıkan, zuhur edip be-lirli duruma gelmiş olan.
m. 29a/09

müteʾeẕī (A.): Eziyet çeken, üzülen,

ıztırap duyan, muztarip.
m. 49b/12

müteferriḳāt (A.): Hesapta olmayan çeşitli masraflar için ayrılmış para.
m.-i kelām 05b/05
müteferriḳāt-i kelām: Konuşmak için ayrılmış masraf.

müteḳārib (A.): Birbirine yakın, birbi rine benzer.
m.+ü'l-lafẓ 31b/06
müteḳāribü'l-lafẓ: Birbirine yakın sözler.

mütemetti' (A.): Kâr eden, kazanan, kâr ve fayda sağlayan.
m.+lerdir 05b/07

mütemmem (A.): Tamamlanmış (şey).
m. 51b/10

müteşerri' (A.): Şerîata uyan, şerîat hükümlerine göre hareket eden.
m. 11b/01

mütetābi' (A.): Peş peşe sıralanan, birbiri ardınca meydana gelen, zincirleme olarak birbirini tâkip eden.
m.-i mütevārid 03a/11
mütetābi'e-i mütevārid: Peş peşe gelen.

mütevaḳḳi' (A.): Tahmin edilmiş.
m.+dir 38b/12

mütevāri (A.): Bir şeyin arkasına veya altına geçip saklanan, saklı, gizli.
m.-i mutażammına 03a/11
mütevāride-i mutażammına: Gizli ve şamil olan.

müttefiḳ (A.): Aralarında anlaşma yapmış,birbiriyle ittifak etmiş, birleşmiş kimselerden her biri.
m. 27b/07
m.+adır 30b/03, 30b/04

mütteḥid (A.): Birleşmiş, birlik olmuş, birleşik.
m.+ü'l-ma'nā 31b/07
mütteḥidü'l-ma'nā: Manasıyla birlik sağlayan.

mütteṣif (A.): Birleşmiş, birlik olmuş, birleşik.
m. 45a/13

müverriṯ (A.):Varis olan kimse.
m.-i kelāl 02b/06
müverriṯ-i kelāl: Yorgunluğun varisi.

müyesser (A.): Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış.
m. 41a/05, 48b/01

N

nācī (A.): Selâmete ermiş, kurtulmuş.
n. 07b/03

nādir (A.): Az bulunur, az görülür, seyrek, ender.
n.+ü'l-emṯāl 47b/12
nādirü'l-emṯāl: Örneği pek az bulunan.

nā'il (A.): İstediği şeye erişen, arzu ettiğini ele geçiren, murâdına eren.
n.-ān-i meʿālī 04b/10
n.-i inʿām 10b/07
nā'ilān-i meʿālī: Yüceliği ulaşlar.
nā'il-i inʿām: Lütuf ve ihsana ulaşan.

naʿīm (A.): Nîmete eren kimse. 2. Nîmet, bolluk, refah içinde yaşama.
n. 14a/01, 24b/06, 33b/12, 41a/12, 49b/12
n.+de 02b/05

naḳd (A.): Kusurlu sözle kusursuz sözü ayırt etme, tenkit.
n. 05a/03
n.-ı ṣaḥīḥ 05b/04
naḳd-ı ṣaḥīḥ: Doğru tenkit.

nāḳıṣ (A.): Kusurlu, özürlü.
n.+u'l-ʿaḳl 11a/10
nāḳıṣu'l-ʿaḳl: Akıl kusuru olan kimse.

naḳl (A.): Bir yerden başka bir yere götürme, taşıma, aktarma, geçirme.
n. 01b/05, 06b/12, 09a/05, 18a/13, 21b/02, 22a/04, 22a/09, 24b/11, 38a/09, 43b/10, 48b/05
n.+e 34a/10
n.+lerine 05b/05
n.-ı ṣaḥīḥ 02b/10, 06b/12
n.-ı muḳarrer 44a/07
naḳl-ı ṣaḥīḥ: Düzgün aktarma.
naḳl-ı muḳarrer: Tekrardan aktarma.

naʿl (A.): At, eşek gibi binek ve yük hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını önlemek için ayaklarına çakılan demir parçası.
n. 17a/09
n.+eyniñ 17a/09

nār (A.): 1. Ateş, od. 2. Cehennem. 3. Ateş gibi yakan duygu.
n. 10b/03, 11b/12, 13a/03, 49a/11
n.+a 10a/06, 10a/08, 10a/11, 11b/13, 12a/04, 12b/08, 12b/10, 13a/02, 15a/01, 15a/10, 16a/03
n.+da 14a/08
n.+dadır 48b/08, 49a/06
n.+dan 10b/06, 17a/08
n.-ı ceḥīm 02b/02,
n.-ı berd ü selām 10a/09,
n.-ı cehennem 11b/12, 17a/08, 31a/09
nār-ı ceḥīm: Cehennem ateşi.
nār-ı berd ü selām: Soğuk ama yakmayan, selamet bırakan ateş.
nār-ı cehennem: Cehennem ateşi.

nās (A.): İnsanlar, halk.
n. 04b/13, 05a/04, 24b/02
n.+da 43a/07

nāṭıḳ (A.): Konuşan, söz söyleyen.
n. 26b/01
n.+dır 18b/03

nāsiḫ (A.): Hükmünü ortadan kaldıran, iptal eden [Bilhassa diğer bir âyetin hükmünü ortadan kaldıran Kur'an âyetleri için kullanılır].
n. 18a/05, 18b/07

naṣr (A.): Zafer, gālibiyet, nusret.
n. 39b/05
n.+ıhı 48a/07

naṣṣ (A.): Herhangi bir konuda kesin ve açık hüküm içeren söz, açık ve kesin hüküm.
n. 29b/07, 30a/08
n. naṣṣ-ı Ḳur'ān 26b/09, 28b/07, 28b/11
naṣṣ-ı Ḳur'ān: Kuranın hükmü.

naẓar (A.): Bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı.
n. 28b/06, 51a/09
n.-ı taraḳḳub 03a/11
naẓar-ı taraḳḳub: Takip edilen görüş.

naẓm (A.): Vezinli, kāfiyeli söz dizisi.
n. 20a/10, 20a/11, 20b/01, 33b/06, 38a/04, 38a/09, 42a/01, 43a/12
n.+ı 39a/11
n.+ında 18b/03

ne (T.): Hangi şey.
n. 12a/09, 34a/09, 37b/02, 38a/04, 50b/06
n.+dir 19b/01, 48b/08, 49b/03

nebevī (A.): Nebîye, peygambere âit, peygamberle ilgili.
n. 40a/09
n.+yye 04a/05, 52a/07

nebī, nebi (A.): Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber.
n. 06b/07, 08a/08, 09a/04, 23a/09, 29a/11, 38b/08, 42a/12
n.+ yyillāh 43b/01
n.+den 26b/05, 31b/02, 32a/02, 33a/03
n.+niñ 06b/01, 20b/06, 21a/06, 23a/10, 26a/07, 33a/07, 33b/02, 41a/05, 45b/02, 48b/07
n.+yye 16a/06, 17a/04, 19a/01, 40b/07, 49a/10
n.+yyimiz 19a/06
n.-yi lāḥiḳa 09a/07
n.-yi sābıḳ 09a/04,
n.-yyi mükerrem 43b/08
nebī-yi lāḥiḳa: Sonraki peygamber.
nebī-yi sābıḳ: Bir önceki peygamber.
nebiyy-i mükerrem: Cömet, kerem sahib olan peygamber.

nebk (A.): Yükselmek.
n.+'l-fetāte 43a/13
nebkī'l-fetā: Gençliğin yükselişi.

necāt (A.): Kurtulma, kurtuluş, halâs.
n. 02a/06, 02b/07, 04b/09, 28b/13, 29a/01, 29a/05, 34a/13, 38b/05, 41b/09, 42a/06, 47a/13
n.+dan 06a/10, 47a/09
n.+dandır 38b/10
n.+den 03a/10, 15a/12, 20b/07
n.+dır 17b/06
n.+ına 06a/12
n.+ları 15b/07

necis (A.): Pis, kirli.
n.+dir 21b/05

necl (A.): Oğul, çocuk, evlât.
n.-i aṣīl 01b/07
necl-i aṣīl

necvā' (A.): Kurtulan.

n.+e 33b/07

nefer (A.): Kişi, kimse, fert, şahıs.
n. 25b/08

nefʿ (A.): Fayda, çıkar, kâr, menfaat.
n.+i 03a/02

nefs (A.): Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
n. 14a/11, 24b/03
n.+den 10b/06
n.'l-emr 06a/06, 30a/11, 40b/13
nefsi'l-emr: Aynı şey, aynı olay.

nehy (A.): Bir şeyin yapılmasını yasak etme, menetme, engelleme.
n. 39b/09, 42b/10
n.+ini 43b/12
n.-i ṣarīḥ 43b/11
nehy-i ṣarīḥ: Netleştirilen yasak.

Nesāʾī (A.): Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915) Kütüb-i Sitte'den biri olan es-Sünen'in müellifi, muhaddis.
n.+niñ 51b/09

neseb (A.): Soy, soy sop, atalar, dedeler silsilesi.
n.+i 50b/12

nesḫ (A.): Hükmünü ortadan kaldırma, hükmü ortadan kalkma, hükümsüz bırakma, hükümsüz kalma.
n. 14a/08

nesne (T.): Şey, herhangi bir şey.
n. 06b/06, 07b/01, 08b/11, 08b/13, 24a/09, 24a/12, 41a/02, 51b/06
n.+yi 45b/12

netīce (A.): Sonuç, olay veya durumun sonu, hülâsa, son.
n.-i fevz 02b/07,
n.-i ḥāṣıl 26a/07,
n.-i duʿāsı 45b/01
netīce-i fevz: Sonu zafer, necât, selâmet.
netīce-i ḥāṣıl: Gerçekleşmiş bir sonuc.
netīce-i duʿā : Duanın sonuncu.

nev (F.): Yeni.
n. 43a/04

nevʿ (A.): Cins, tür.
n. 19a/08
n.+ ī 19b/11

Nevfel (A.): Varaka b. Nevfel b. Esed el-Kureşî. Hz. Hatice'nin amcasının oğlu, Mekkeli hanîflerden.(ö.610[?])
n. 20b/13

neẓīr (A.): Rakip, benzer, eş.
n.+ü'l-bedr 04a/13
neẓīrü'l-bedr: Kimsenin güzelliği ay gibi olan.

neẕr (A.): Şarta bağlı vaat, adak.
n. 39a/03

nice (T.): Çok, pek çok, birçok.
n. 12b/10, 38a/11
n.+dir 07a/12

niḥal (A.): (niḥle. c.) Mezhepler.
n. 31b/08

nihāyet (A.): Son.

n. 02a/13

nikāb (A.): Yüz örtüsü, peçe.
n.+dan 24a/13

nikāḥ (A.): Bir kadınla bir erkeğin kānun nazarında karı koca sayılmalarını sağlayan işlem.
n. 24b/03

nisā (A.): Kadınlar, nisvan.
n. 07a/08, 07a/11

nisbet (A.): Ölçü, derece.
n.+i 02a/11
n.-i şerīfe 34a/11
nisbet-i şerīfe: Kutsallık derecesi.

nitekim (T.): Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için "gerçekten, hakîkaten, nasıl ki … olduğu gibi" anlamlarında kullanılır.
n. 17a/06, 26b/10, 40b/02, 46b/10

Nūḥ (A.): Kur'an'da adı geçen peygamberlerden biri.
n. 23a/09, 25b/07, 26a/02, 27b/04, 28a/01, 28a/05, 28a/07, 28b/09
n. Nūḥ-ıla 28b/13
n.+a 28a/13, 28b/02, 29b/03, 32a/10, 38b/02, 43a/11
n.+dan 26a/12, 29a/08
n.+ı 28a/04
n.+ıñ 28b/05, 28b/11, 29a/03, 29a/06, 29a/07, 29a/10

nuḳl (A.): İçkiyle yenen yiyecek, meze, çerez.
n.+dan 37b/13

nūr (A.): Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ.
n. 39a/02, 39b/06
n.+dır 44a/11
n.+en 38a/05
n.+ı 39a/04
n.+ıdır 46a/10
n.+uñ 22a/03, 46a/11
n.+ısı 38b/13
n.+uhu'l-ebṣār 02a/02
n.-ı mubīn 01b/04
nūr-ı ezher 01b/05,
nūr-ı vücūd 22a/08
n.-ı mübeyyin 39a/09
n.-ı şerīfi 39b/09
n.-ı nebevī 40a/09
nūr-ı mubīn: Apaçık bir nur.
nūr-ı ezher: Parlak nur.
nūr-ı vücūd: Varlığın nuru.
nūr-ı mübeyyin: Açıkça ortaya konulan nur.
nūr-ı şerīfi: Allahu tealanın nuru.
nūr-ı nebevī: Peygamberlerin nuru.
nūruhu'l-ebṣār: Gözlerin nuru.

nuṭḳ (A.): Söz, konuşma, kelâm.
n. 19b/04, 19b/06
n.+ı 19a/13, 19b/03

nuṣret (A.): Üstünlük, başarı, galebe, zafer.
n.-i ḥaḳḳ 33b/09
n.+ihi 01a/07
nuṣret-i ḥaḳḳ: Hakkın zaferi.

nübüvvet (A.): Peygamberlik.
n. 02a/11, 47a/02
n.+e 09b/03

n.+i 29b/04
n.+inden 46a/13

O

o (T.): Tekil üçüncü şahsı gösterir.
o. 33b/08
o.+dur 42b/07

oġul (T.): Cinsiyeti erkek olan evlât.
o.+ı 28b/11, 29a/12, 34a/02, 39a/02

oḳu- (T.): Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek.
o.+r 33b/02
o.+yup 45a/10

ol- (T.): 1. Meydana gelmek, vukū bulmak 2. Gerçekleşmek, tahakkuk etmek 3. Olgunlaşmak.
o. 01b/01, 01b/05, 02a/06, 02b/03, 02b/08, 03a/08, 03b/02, 03b/03, 03b/13, 04a/01, 04a/04, 04a/10, 05a/01, 05b/11, 05b/12, 06a/01, 06b/08, 06b/12, 07b/12, 08a/06, 08a/13, 08b/03, 09b/10, 10a/09, 10a/11, 10b/08, 11b/08, 12a/04, 12b/09, 13a/01, 13a/03, 13a/06, 13a/08, 13b/04, 13b/09, 14b/03, 14b/12, 14b/13, 15a/05, 15a/06, 15a/10, 15b/10, 16a/01, 16a/03, 16b/11, 17a/04, 17a/09, 17a/11, 17b/06, 17b/12, 18a/02, 18b/01, 18b/02, 18b/04, 19a/03, 19a/10, 19a/12, 19b/08, 19b/10, 20a/01, 20b/04, 20b/10, 21a/02, 21b/05, 21b/13, 22a/06, 22a/11, 22b/06, 23a/02, 24a/07, 24a/10, 24b/06, 25a/02, 25b/12, 26a/06, 26b/02, 26b/08, 27b/05, 28a/12, 29a/01, 29a/08, 29b/03, 29b/10, 29b/11, 30a/12, 31b/02, 31b/13, 32a/09, 33a/01, 33a/06, 33a/09, 33a/13, 33b/01, 34a/06, 34b/06, 34b/11, 34b/12, 35a/01, 35b/02, 35b/07, 35b/10, 36a/01, 36b/05, 37a/06, 37b/10, 38b/09, 39a/02, 39a/04, 39a/09, 39b/06, 39b/09, 40b/06, 41b/01, 41b/07, 42a/04, 42a/09, 42a/10, 44b/12, 45a/11, 45b/01, 46a/03, 46a/04, 46a/06, 46a/07, 46a/08, 46a/10, 46a/11, 46a/12, 46b/02, 46b/07, 47a/01, 47a/05, 47b/04, 47b/07, 49a/01, 49a/06, 49a/12, 49b/06, 50a/04, 50a/06, 50a/11, 51a/05, 51a/10, 51a/12, 51b/01, 51b/08, 51b/11
o.+a 04b/01, 06b/10, 11b/05, 19b/11, 20a/01, 22b/02, 22b/05, 26b/08, 30b/12, 45a/12
o.+acaġını 33b/03

o.+alar 05b/10, 20b/03, 27a/01, 27a/07
o.+am 09b/08
o.+an 01b/03, 01b/04, 02a/08, 02b/04, 02b/05, 02b/07, 04a/11, 05b/02, 05b/06, 05b/08, 06a/01, 06a/11, 06a/13, 06b/13, 07a/11, 08a/02, 10a/01, 10b/06, 11a/09, 11a/13, 12a/03, 12a/06, 14a/07, 14a/09, 14b/07, 16a/02, 18a/01, 18b/06, 19b/13, 20a/04, 20b/09, 22b/01, 23a/01, 23b/09, 24a/07, 25b/10, 26a/09, 26b/01, 26b/12, 28b/11, 29a/07, 29a/09, 30b/02, 32b/13, 34a/12, 35b/04, 36b/07, 38b/04, 38b/07, 39a/01, 39b/11, 40b/03, 42b/13, 43b/08, 44a/08, 44b/07, 45a/05, 45a/11, 45b/11, 45b/12, 46a/11, 46b/11, 47b/06, 47b/12, 48b/04, 49a/04, 49b/08, 50b/04, 51b/02, 51b/13, 52a/07
o.+ana 28a/11
o.+andan 37a/05
o.+anı 19b/05
o.+anlar 26b/04, 29a/04
o.+anlara 27b/10
o.+anlardan 38b/12
o.+anlarıñ 20b/08
o.+asız 10a/06
o.+dı 09a/12, 17b/05, 20a/02, 20b/05, 22b/09, 26a/10, 27a/04, 27b/05, 28a/01, 28a/11, 30a/07, 33b/13, 37b/02, 38a/03, 38b/05, 39a/02, 39a/03, 40a/01, 40a/04, 40b/05, 42a/08, 42a/11, 48b/02
o.+dılar 06b/04, 27b/06, 32a/10, 32a/11
o.+duġı 12a/02, 12b/05, 14a/03, 16b/10, 17b/01, 27a/01, 28a/10, 29a/09, 29a/11, 29a/12, 44a/10, 50a/09
o.+duġıdır 26a/01, 26a/05
o.+duġıñ 22a/01
o.+duġında 46a/05
o.+duġından 47a/03
o.+duġum 23b/10
o.+duġuna 22b/08
o.+duġunda 15b/13
o.+duġunı 41a/11
o.+duḳda 16b/03, 40b/03, 46a/09, 46b/07
o.+duḳları 04b/10, 06a/03, 21a/02, 26b/03, 26b/13, 27a/09, 28b/07, 47b/01
o.+duḳlarına 34a/09, 34b/01
o.+duḳlarında 34a/05
o.+duḳlarından 05b/03, 27b/07
o.+dum 23b/09, 25a/03, 30a/05, 41b/05
o.+dundı 27b/13
o.+dur 17b/08, 17b/11, 21b/07, 23a/02, 23a/08, 30b/09
o.+durur 07b/03
o.+ıcaḳ 10a/08, 49b/10, 50b/13, 51a/06
o.+ıñ 10a/07
o.+ınan 05b/02, 13b/02, 18a/10, 25a/03, 28b/08, 33a/11, 37b/12, 38a/13, 43b/10, 51b/11
o.+ındugını 40b/11
o.+ınmışdır 17a/06, 19a/04, 29b/08, 30a/09, 30a/11, 38b/07, 43b/09
o.+ınmuşdır 16b/12
o.+ınup 02a/10, 03b/01, 24b/13, 39b/12, 40a/07, 41a/04, 44a/07, 48b/06

o.+ınur 11b/13, 18b/10, 30a/12, 40a/08, 40b/13
o.+ınurlar 10a/12, 10b/03, 13b/04
o.+madan 25a/13, 35b/13, 36a/04
o.+madı 12b/12, 21a/09, 23a/11, 24a/06, 24b/11, 25a/13, 25b/08
o.+madıḳ 07b/11, 38b/06
o.+madıḳlarına 21a/11
o.+madılar 35b/13, 36b/05, 37b/03
o.+madım 21b/02
o.+madın 40a/01
o.+maduġı 07a/09, 26a/04
o.+maduġını 26b/01
o.+maduġuna 09b/05, 11b/01
o.+maġ-ıla 09a/05
o.+maġa 27a/03
o.+maġın 02b/06, 08b/12, 19b/09, 22b/04, 39b/07
o.+maġla 05a/05, 22a/12
o.+maḳ 02b/03, 02b/06, 03b/11, 14b/13, 20a/04, 26b/09, 29b/09, 47b/08, 48a/11
o.+maḳdan 36b/13
o.+maları 02a/08, 17a/02, 21a/04, 46b/03
o.+malarına 14b/04
o.+malarını 16a/05
o.+mamaḳ 49b/12
o.+mamaḳdır 15a/10
o.+mamış 05b/09, 09a/07
o.+mamışdır 19a/09, 30b/06, 41a/02, 41a/09
o.+mamışlardır 14b/02
o.+masa 16a/07, 23b/02, 25b/01
o.+masalar 28b/09
o.+ması 12a/03, 12a/06, 19a/11, 20a/06, 38b/12
o.+masına 44a/01
o.+masında 30a/10
o.+maya 04b/01, 22a/09, 27a/05
o.+mayalar 08a/10, 15a/01, 21b/08, 36a/09
o.+mayan 05b/01, 19b/06
o.+mayanlar 10a/11
o+mayavuz 52a/02
o.+mayınca 39b/12
o.+mayup 21a/03, 22b/02, 22b/07, 22b/08, 24b/03, 25a/04, 30a/03, 31a/03, 41a/10, 47a/08, 49b/10
o.+maz 05b/02, 14a/13, 14b/01, 16a/08, 16a/10, 25a/02, 36a/05, 40b/02, 51b/02
o.+mazlar 14b/02
o.+mış19b/11, 20a/01, 32a/13, 41a/05
o.+mışdır16a/13, 25a/05, 29a/11, 40a/09, 41a/06
o.+mışlar 05b/11
o.+mışlardır 04b/08, 14b/06, 17b/13, 18a/10, 24b/03
o.+sam 09b/10
o.+sun 45a/05
o.+uñ 11b/13, 12b/08, 13a/02
o.+unan 16a/10, 46b/13
o.+unca 24a/13, 38a/02
o.+undı 04a/03, 17b/03, 28a/08, 30a/02, 33a/06, 37a/11, 42a/09, 48b/07
o.+unduġına 49b/09
o.+unduġından 28b/06
o.+unduḳda 14b/12, 15b/02
o.+unmadı 19a/02
o.+unmaḳ 19b/08
o.+unması 16b/12
o.+unmayanlardan 44a/07

o.+unmaz 05b/08
o.+unmış 45b/09
o.+unmışdır 29b/02
o.+unmuş 22b/05
o.unsa 49b/11
o.+unup 11b/13, 24a/08, 46b/13
o.+up 03a/08, 04a/07, 04b/13, 05a/04, 05a/13, 06b/05, 07a/01, 07a/04, 08a/10, 08b/10, 10b/04, 11b/10, 11b/11, 13b/03, 14a/07, 14b/13, 15a/01, 16a/06, 16b/13, 17a/03, 19b/07, 20b/04, 21a/05, 21a/08, 21a/10, 22a/08, 22a/12, 23a/07, 23a/12, 23b/01, 23b/10, 24a/13, 26b/05, 29a/04, 29a/05, 29b/09, 29b/11, 30a/13, 30b/05, 31b/07, 32a/01, 32a/09, 33a/10, 33b/01, 34a/03, 34a/04, 34a/13, 35b/01, 36a/02, 36a/08, 36b/04, 38a/09, 39a/04, 39a/12, 40b/11, 41a/01, 41a/08, 42b/02, 43a/06, 43b/07, 43b/09, 45b/13, 47b/03, 47b/11, 48b/01, 49a/02, 49a/12, 51b/04, 52a/05
o.+ur 07b/09, 10a/09, 11a/09, 12a/04, 13a/03, 15a/07, 22a/05, 22a/11, 23b/03, 26a/07, 26b/03, 26b/06, 29a/10, 30b/01, 35a/12, 35a/13, 35b/10, 42a/01, 42b/03, 46a/01, 47a/09, 48a/05, 51a/04
o.+uram 15b/09
o.+urki 15b/05
o.+urlar 07b/04, 10b/08, 25b/02
o.+ursa 16b/09, 26b/02, 26b/05, 30a/11, 30a/13, 42b/04
o.+ursın 15a/06, 42b/06
o.+uruz 12b/10

on (T.): Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı.
o. 07a/01, 27b/05, 28a/01, 30b/12

onlar (T.): O zamirinin çoğul şekli.
o.+a 10a/09

Ö

ʿÖmer (A.): Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644). Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi (634-644).
20b/13, 50a/01, 50a/04, 50a/11, 50b/03, 50b/08
ʿö.+den 16a/11

ʿömür (A.): Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.
ʿö.+leri 06b/08

öñ (T.): Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf.
ö.+ümde 45b/11

ʿöẕr (A.): Kusur, hatâ, eksiklik.
ʿö. 09b/05, 11b/01, 11b/10

P

Pādişāh (F.): Büyük hükümdar.
P.-ı dīn 03b/05, 48a/06
Pādişāh-ı dīn: Dine hizmet eden padişah.

pāk (F.): 1. Hâlis, saf, katışıksız 2. Mübârek, kusursuz, günahsız.

p. 24b/10
p.-ı İbrāhām 42b/08
pāk-ı İbrāhām: Mübarek İbrahim peygamber.

pākīze (F.): Temiz, pak.
p. 24b/10, 24b/13

pāye (F.): Derece, mertebe.
p.-i ʿilm 48a/10,
p.-i tercümānī 48b/01
pāye-i ʿilm: İlmin mertebesi.
pāye-i tercümānī: Tercümanlık, aktarım derecesi.

pejmürde (F.): Solmuş, yıpranmış.
p. 43a/05

penāh (F.): Sonuna geldiği kelimelere "sığınağı, koruyucusu, hâmîsi olan" anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.
p. 03b/05

pes (F.): Yeter, kâfî.
p. 05b/07, 08a/05, 09b/12, 10a/06, 10a/13, 11a/12, 11b/05, 11b/12, 12a/01, 12a/07, 12b/09, 13a/07, 13a/13, 14b/01, 19a/06, 19a/09, 20a/02, 20a/07, 20b/03, 22a/05, 22b/13, 24a/08, 25b/11, 27a/04, 27b/10, 28a/03, 28a/11, 29a/06, 30a/06, 32a/03, 32a/08, 32a/10, 33a/13, 33b/13, 35a/12, 36a/05, 36b/03, 36b/05, 37b/01, 37b/09, 39a/02, 39b/03, 39b/05, 39b/13, 40a/04, 40a/13, 41b/07, 49a/01, 49a/11, 49b/06, 50a/04, 50a/06, 50a/10, 50b/08, 51a/05

peyām (F.): Haber.
p. 49b/11

peydā (F.): Edinmek, peydâ etmek.
p. 38a/10, 45a/09

peyġamber (F.): Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul.
p.+iñ 06b/02, 17a/13
p.+ler 12b/10
p.+leriñ 12b/11

pīr (F.): Yaşlı, ihtiyar kimse.
p.+leri 12b/07

pūşīde (F.): Örtülü, örtünmüş.
p. 46b/12

R

Rabb (A.): Bütün mahlûkātı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenâbıhak, Allah, Tanrı.
r. 35b/03
r.-i ʿİzzet 20b/04
Rabb-i ʿİzzet: Aziz Allah.
r.+i 11b/07, 36b/12
r.+ī 09b/05, 10a/02, 28a/09, 36a/12, 45a/04
r.+iñ 15a/05
r.+iñüzüñ 10a/05

r.+üme 15b/05

rābiʿa (A.): Sâlisenin altmışta biri.
r. 32b/06
r.+yı 05a/10
r.+am 47b/07

raʾfet (A.): Acıma, merhamet etme.
r. 20b/02

rāġıb (A.): İstekli, isteyen (kimse).
r. 03a/02, 04a/05

Raḥīm (A.): "Âhirette mümin kullarına acıyan, merhamet eden" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
r.+e 21b/13
r.+ehullāh 06a/08, 14b/08
r.+iyye 02b/09
r.+lere 24b/11
r.+lerine 21b/02
r.+ümüz 02a/04

raḥl (A.): Palan, semer.
r.+ahu 39a/12

Raḥmān (A.): "Kâfir-mümin ayırmadan yarattığı bütün varlıklara merhamet eden, nîmet veren" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
r. 03b/07

raḥmet (A.): Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi.
r. 27b/11
r.-i ʿālemiyān 02a/06,
r.-i raḥīmiyye 02b/09
r.+inden 49a/02
raḥmet-i ʿālemiyān: Aleme rahmet efendimiz Muhammed (S.A.V.).
raḥmet-i raḥīmiyye: Allahın rahmeti.

Rāhüviye: İshak b. Ali er-Rahuvî, hekimlik ahlâkına dair Edebü't-tabîb adlı eseriyle tanınan tabip (ö. 319/931'den önce).
r. 08b/01

rāki' (A.): Rükû eden, namazda eğilerek rükû vaziyeti alan.
r. 22a/07

rāsibāt (A.): Sağlam duran.
r.-ı cibāl 06a/04
rāsibāt-ı cibāl: Sağlam dağlar.

rāsiḫāt (A.): lim ve fende, özellikle din ilimlerinde çok geniş ve sağlam bilgisi olan, otorite sayılan (kimseler).
r.-ı aʿlām 06a/05
rāsiḫāt-ı aʿlām: İlimde ileri gelenler.

Raʾūf (A.):"Yarattıklarına karşı çok merhametli olan" anlamında esmâ-yı hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
r. 02a/04
r.+ ā 20a/12

rāvī (A.): Aktaran, rivayet eden kimse.
r. 51b/07
r.+ye 42b/13
r.-i mezbūre 43a/09
r.-yi ḥadīṯ 09a/09, 12b/12
rāviye-i mezbūre: Adı zikredilen ravi.

rāvī-yi ḥadīş: Peygamber efendi-mizn hadislerini aktaran, rivayet eden kimse.

ravż (A.): Çayır çimeni, ağacı, suyu bol yer, bahçe.
r.u'l-ünüf 33a/11, 33a/02
ravżu'l-ünüf: Zirveden bahçe

Rāzī (A.): Özel isim.
r. 16a/11, 21a/05, 21b/08, 41a/03
r.+niñ 29b/10
r.+ye 22b/10
r.niñ 37b/13

rāżī (A.): Kabul eden, uygun bulup benimseyen, olana boyun eğip rızâ gösteren.
r. 15a/06, 49b/10
r.-i marżiyye 03b/11
rāżiyye-i marżiyye: Allah tarafından kabul edilen kişi.

rażiyallāhu (A.): Peygamber efendi-mizin sahabeleri için kullanılan bir söz (Allah tarafından kendilerinden razı olanlar.).
r. 25a/08, 50b/12

recā (A.): Ümit, emel, umma/
r. 15b/08

recül (A.): Yetişmiş, ergin erkek.
r.-i herim 08b/13
recül-i herim: Çok ihtiyarlaşmış erkek.

redd (A.): Kabul etmeme, geri çevirme, geri döndürme.
r. 06a/02

refʿ (A.): Yükselmek.
r. 11b/12

rehīne (A.): Düşman tarafın sözünden dönmemesi veya bir kötülük yapmaması için onlardan elde tutsak olarak bulundurulan kimse.
r. 43b/02

resā'il (A.): Risaleler, mektuplar.
r.+iñ 03a/07

resūl (A.): Peygamber, nebî [Özellikle Hz. Muhammed için kullanılır].
r. 07b/12, 09b/06, 09b/13, 10a/05, 11b/03, 12b/08, 13a/06, 13a/13, 17b/04, 42a/12, 45a/09, 45a/13, 46a/03
r.+den 27a/05
r.+e 13a/01, 13a/08, 13b/01, 13b/03
r.+ını 48b/13
r.+ıyım 45b/09
r.+ı 09b/10
r.+ıñ 08a/02
r.+ıña10a/02
r.+uhu 44b/05
r.+ühü 15b/04
r.+ümüze19a/02
r.-ı raʾūf 02a/04,
r.-i kerīm 46a/01
resūl-ı raʾūf: Pek merhametli peygamber efendimiz.
resūl-i kerīm: Kerem sahibi olan peygamber efendimiz (S.A.V.).

Resūlullāh (A.): "Allah'ın elçisi" Hz. Muhammed.

r. 02b/01, 03a/06, 04a/08, 04b/08, 06a/09, 08b/04, 09a/09, 10b/12, 14b/09, 15b/01, 16a/13, 17a/11, 20a/02, 21a/12, 23a/03, 23b/05, 23b/13, 24b/06, 27a/08, 31a/05, 31a/11, 32b/04, 32b/11, 34a/01, 38b/13, 41a/09, 41b/03, 44b/01, 46b/06, 47a/12, 49a/10, 50a/07, 50b/05, 51a/01

reşeḥāt (A.): Sızıntılar, damlalar.
r.-i aḳlām 48a/12
reşeḥāt-i aḳlām: Kalem damlaları.

revvaḥallāh (A.): Allah ona ruh verdi.
r.+u 04b/03

rezānet (A.): Sızıntılar, damlalar.
r. 43b/04

rıżā (A.): Hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk.
r.+sı 15a/09

ricā (A.): Dilek, istek.
r. 15b/06, 16a/01, 16a/05

ricāl (A.): Erkekler.
r. 07a/04

risāle (A.): Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür.
r. 38a/13, 43b/10, 44a/04, 47b/02, 48a/02
r.+de 04b/04, 47a/10
r.+si 03a/05
r.+sinde 46b/05
r.+t 02b/02, 07b/13, 08a/08, 42b/01
r.+t-ile 23b/11, 28a/04
r.+ti 08a/02, 47a/02
r.+tiñ 42b/03
r.+ü 01a/01

rivāyet (A.): Nakledilen haber veya söz.
r. 12a/13, 15a/07, 17a/06, 23b/04, 27b/03, 30a/02, 31b/03, 32b/04, 33b/11, 36a/05, 37a/03, 37a/10, 40b/11, 41b/01, 44a/13, 46b/13, 49a/08, 49b/13, 50b/02, 51b/05, 51b/10
r.+i 35b/07
r.+ini 15a/13
r.-ı ṣaḥīḥa 17a/06
r.-i ṣıḥḥat 04a/12
rivāyāt-ı ṣaḥīḥa: Doğru anlatımlar.
rivāyet-i ṣıḥḥat: Sağlık durumu anlatma.

rūḥ (A.): İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.
r.+uhu 04b/03

Rūmiyye (A.): Kādirî tarîkatının XVII. yüzyıl başlarında Tosyalı İsmâil Rûmî tarafından kurulan bir kolu [Tophâne'deki Kādirîhâne diye anılan, bahçesinde gömülü olduğu tekkesi, İstanbul'daki ilk Kâdirî tekkesi olup Anadolu için merkez (âsitâne) durumundadır].
r. 03b/04

rūz (F.): Gün.
r.-i ḳıyāmet16a/01
rūz-i ḳıyāmet: Kıyamet günü.

rüsūm (A.): Usûl, metot, kural, merâsim.

r.+ümından 24a/11, 48a/13

rüsül (A.): Peygamberler.
r. 38a/12, 40a/11
r.+uñdan 09b/06, 09b/09
r.-i İlāhiyye 11b/03
r.+iñ 28a/06
r.+üme 12a/09
rüsül-i İlāhiyye: Allahın resulu.

rüşd (A.): Doğru yolu bulma, doğru yolda gitme.
r. 35b/04

rü'yā (A.): Rüya, düş.
r.+yı 44b/11

S

saʿādet (A.): Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.
s. 02b/07, 20b/03
s.+den 47b/01

sabaḳ (A.): Eskide, geçmişte kaldı.
s. 29b/13

sābıḳ (A.): Zaman bakımından geride kalan, geçen, geçmiş, önceki, evvelki.
s. 13a/06, 13b/05, 18a/03
s.+i 27a/08
s.+iñ 09a/04
s.+ü'ẕ-ẕikr 16a/02, 31a/03
sābıḳu'ẕ-ẕikr: Geçmiş zikir.

ṣābit (A.): Yerinde duran, yer değiştirmeyen, durağan.
ṣ. 12a/03, 12a/06, 16b/08, 19a/10, 26a/01, 26a/05, 26a/10, 27b/07, 28a/11, 28b/03, 28b/04, 30a/07, 33b/13, 50b/13
ṣ. 27b/09
ṣ.+dir 28b/08, 28b/12, 29b/09

sācid (A.): Secde eden, secdeye varan, secdeye kapanan.
s. 22a/07
s.+den 22a/03
s.+e 22a/04
s.+ler 22a/02
s.+leriñ 38a/10

ṣādır (A.): Ortaya çıkan, meydana gelen, zuhur eden.
ṣ. 10a/01, 10a/08, 19b/13, 20a/01

ṣadr (A.): Göğüs, sîne.
ṣ. 04a/13, 48a/09
ṣ.-i ʿarbede 31b/09
ṣadr-ı ʿarbede: Kavga noktası.

ṣafā (A.): Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.
ṣ.+sına 02b/05

Ṣafadī (A.): Ebü's-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî (ö. 764/1363) Tarihçi, Arap dili ve edebiyatı âlimi, kâtip, edip ve şair.
Ṣ. 18b/01

ṣaḥḥe (A.): Uyanık.
ṣ. 41b/10

ṣāḥib (A.): Bir şeyin mülkiyetini ve o

şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.
ṣ.+esi 43b/04
ṣ.+etü'l-vizr 14a/12
ṣ.+i 43b/08
ṣ.+ü'l-fīl 39a/05
ṣ.+ü'l-ḥāvī'l-kebīr 22b/10
ṣ.+ü'l-minber 43b/02
ṣ.+ü'r-risāle 29a/10, 38a/12, 44a/03, 48b/02, 50a/09, 51b/02
ṣ.+ü's-sekīnet 43b/07
ṣ.+ü's-sünen 51b/03
ṣ.+ü't-teṣānīf 02b/13
ṣāḥibetü'l-vizr: Suç sahibi.
ṣāḥibü'l-fīl: Fillerin sahibi.
ṣāḥibü'l-ḥāvī'l-kebīr: Geniş bir alan sahibi.
ṣāḥibü'l-minber: Minberin sahibi (İmam).
ṣāḥibü'r-risāle: Mektubun sahibi.
ṣāḥibü's-sekīnet: Rahatlık veren kimse.
ṣāḥibü's-sünen: Sünnetinin sahibi peygamber efendimiz (s.a.v.).
ṣāḥibü't-teṣānīf: Eserlerin sahibi.

ṣaḥīfe (A.): Bir defter veya kitap yaprağının iki yüzünden her biri.
ṣ.-i dehr 25a/12
ṣaḥīfe-i dehr: Yılın sayfası.

ṣaḥīḥ (A.): Yalan veya hayal ürünü olmayan, gerçek, doğru.
ṣ. 02b/10, 06b/12, 12a/13, 25a/08, 25b/04, 42a/10
ṣ.+a 17a/06, 23a/02, 26a/01, 26a/04, 26a/10, 26b/01, 27a/02, 30b/03
ṣ.+aya 27a/01
ṣ.+dan 05b/04
ṣ.+dir 13b/08
ṣ.-i Buḫārī 16b/10
ṣ.-i Müslim 14a/06
ṣ-ı meẕkūre 27a/05
ṣaḥīḥa-ı meẕkūre: Söylenen, bildirilen gerçekler.
Ṣaḥīḥ-i Buḫārī: İmam-ı Buharinin topladığı hadisler kitabı.
Ṣaḥīḥ-i Müslim: İmam-ı Müslimin topladığı hadisler kitabı.

ṣaḥrā (A.): Çöl, badiye.
ṣ.+ya 31a/01

sā'ir (A.): Hepsi, bütünü, tümü.
s. 07b/05, 18b/07, 37b/02, 46b/01, 46b/09
s.-i aḳvāl 52a/05
sā'ir-i aḳvāl: Bütün sözler.

sāḳıṭ (A.): Hükümsüz, geçersiz ve önemsiz duruma gelen, değeri, kıymeti kalmayan.
s. 40b/06

sākit (A.): Suskun kimse.
s. 52a/05

ṣalā (A.): Cuma ezânından önce, ramazanlarda sahurdan sonra ve pek çok yerde bir kimsenin ölümünü haber vermek üzere minârelerde belli bir usûle göre tekrarlanarak okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve duâ mâhiyetindeki salâvât-ı şerîfe.
ṣ.+lı 32a/05

ṣalāḥ (A.): İyi duruma gelme, düzelme, iyileşme, iyi olma.
ṣ. 18b/01

Ṣalāhu'ddīn (A.): Haçlılar'a karşı mücadelesiyle tanınan İslâm kahramanı, Eyyûbîler hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1171-1193).
ṣ. 06b/11

ṣalāt (A.): Namaz.
ṣ. 23a/13, 36a/13, 36b/07, 37a/09

ṣalavāt (A.): "Allahım, (Efendimiz) Hz. Muhammed'e ve (Efendimiz) Hz. Muhammed'in soyundan gelenlere salât eyle, onların şeref ve kadrini yücelt" anlamına gelen "Allâhümme salli alâ (seyyidinâ) Muhammedin ve alâ âli (seyyidinâ) Muhammed" cümlesi veya aynı anlama gelebilen duâlardan her biri.
ṣ.+ıhı 52a/09

ṣalīb (A.): Alıp götüren, yok eden, ortadan kaldıran (şey).
ṣ. 39b/04, 39b/05
ṣ.+ühüm 39a/13

sālim (A.): Sağlam, sağlıklı, sıhhatli.
s.+e 30b/01

ş̱āliş̱ (A.): Üçüncü.
ş̱. 36b/08
ş̱.+e 20b/06

ṣalla'llāhu (A.): Cenab-ı Hakk'ın peygamber efendimizin üzerine kıldığı "salat ve selam" olsun anlamına gelir.
ṣ. 01b/09, 02a/05, 03a/06, 03a/09, 04a/08, 04a/11, 04b/09, 06a/09, 06b/02, 06b/07, 06b/12, 08a/07, 08b/04, 09a/09, 10b/01, 10b/12, 14b/09, 14b/12, 15a/09, 15a/11, 15b/02, 15b/10, 16a/13, 17a/11, 17b/01, 17b/10, 17b/12, 18b/02, 19a/03, 19a/06, 19a/10, 19a/12, 19b/10, 20a/02, 20b/06, 20b/10, 21a/06, 21a/10, 21a/12, 21b/06, 22a/06, 22b/06, 23a/03, 23a/10, 23b/05, 23b/13, 24b/06, 25b/12, 26a/07, 26b/07, 27a/08, 28a/12, 29a/08, 31a/05, 31a/11, 31b/02, 32b/05, 32b/11, 33a/03, 33a/07, 33b/02, 34a/01, 34a/07, 36a/07, 36b/06, 38a/01, 38b/13, 41a/06, 41a/09, 41b/03, 41b/05, 44b/01, 44b/12, 45b/03, 46a/06, 46a/08, 46a/13, 46b/06, 47a/01, 47a/05, 47a/12, 47b/04, 48b/07, 49a/06, 49a/10, 49a/12, 49b/06, 50a/07, 51a/01, 51a/12, 52a/01

ṣalma (T.): Koyvermek, serbest bırakmak.
ṣ. 31a/01

salṭanat (A.): Hükümdarlık, sultanlık.
s.+cāh 04a/04
s.+ihi'l-bāhire 03b/10
salṭanatihi'l-bāhire: Hükümdarlığının güzelliği.

saña (T): Sen zamirinin yönelme hâli.
s. 15a/05, 42b/02

ş̱ānī (A.): İkinci
ş̱. 36a/09
ş̱.+ye 17b/09
ş̱.+de 26a/11
ş̱.+niñ 25a/05

ṣarāḥat (A.): Tam ve kesin biçimde belirli olma durumu, açıklık.

ṣ.+en 26b/11

ṣāret (A.): Oldu, ortaya çıktı.
ṣ. 43b/02

ṣarīḥ (A.): Açık, belirgin, vâzıh, âşikâr.
ṣ. 02b/11, 43b/12

sārik̟ (A.): Çalan, hırsızlık yapan kimse, hırsız.
s.+a 51a/07, 51a/11

sayfa (A.): Bir defter veya kitap yaprağının iki yüzünden her biri.
s. 42a/13

sebb (A.): Sövme, sövüp sayma, küfür etme.
s. 33a/01, 33a/05

şebbet (A.): İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal, musâhabe.
ş.+e 03b/09

sebeb (A.): Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse, neden, bâis, âmil.
s. 16a/08, 28b/12, 37b/02, 38b/10, 44a/10
s.+den 11b/06, 18b/07, 19b/04, 26a/09, 27a/02, 46b/03
s.+i 02a/13, 23b/03, 25b/09, 47a/07, 49a/04, 49b/09

ṣedā (A.): Ses, âvaz, yankı.
ṣ.+sı 33a/10

sedd (A.): Tıkamak, kapamak, mâni olmak.
s. 06a/03

sefīne (A.): Gemi.
s.+de 28b/12, 29a/05

sekīn (A.): Yerinde duran, hareketsiz.
s.+e 43b/04

sekiz (T.): Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.
s. 07a/01, 07b/07

ṣelābet (A.): Katılık, sertlik.
ṣ.+de 35a/05

şelāle (A.): Üç.
ş.+den 17b/09, 36a/09

selām (A.): Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için "selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler" gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma.
s. 10a/09, 10b/07, 13a/03
s.+dır 16a/04

selef (A.): Bizden öncekiler, bizden önce yaşamış kimseler, atalar, ecdat.
s.+den 29b/12
s.+i 06b/09

sellem (A.): Allahu tealla peygamber efendidimiz için kullandığı "üzerine selam olsun" sözü.
s. 02a/01, 02a/05, 03a/06, 03a/09, 04a/09, 04a/11, 04b/09, 06a/09, 06b/02, 06b/07, 06b/13, 08a/07, 08b/04, 09a/09, 10b/01, 10b/12, 14b/09, 14b/12, 15a/09, 15a/11,

15b/02, 15b/10, 16a/13, 17a/11, 17b/01, 17b/10, 17b/12, 18b/02, 19a/03, 19a/07, 19a/10, 19a/12, 19b/11, 20a/02, 20b/07, 20b/10, 21a/07, 21a/10, 21a/12, 21b/06, 22a/06, 22b/06, 23a/04, 23a/10, 23b/05, 23b/13, 24b/07, 25b/12, 26a/08, 26b/07, 27a/08, 28a/12, 29a/08, 31a/06, 31a/11, 31b/03, 32b/05, 32b/11, 33a/04, 33a/08, 33b/03, 34a/01, 34a/07, 36a/07, 36b/06, 38a/01, 38b/13, 41a/06, 41a/10, 41b/03, 41b/06, 44b/01, 44b/12, 45b/03, 46a/06, 46a/08, 46a/13, 46b/06, 47a/01, 47a/05, 47a/12, 47b/04, 48b/07, 49a/06, 49a/10, 49a/12, 49b/06, 50a/07, 51a/01, 51a/12, 52a/01, 52a/11

semʿ (A.): Söz dinleme.
s.-i külliyet 08b/10
semʿ-i külliyet: Bütünü dinleme.

semāviye (A.): Allah'tan gelen; ilâhî.
s.+den 11b/02

şemerāt (A.): (Şemere. c.) Meyveler.
ş. 37a/07

şemere (A.): Meyve.
ş.-i saʿādāt 02b/07
şemere-i saʿādāt: Mutluluk meyvesi.

sen (T.): Tekil ikinci şahsı gösterir.
s. 15a/06, 20b/04, 21b/13, 25b/11, 34b/06, 37a/13, 39b/03, 42b/06, 42b/11, 44a/02, 49a/11, 50a/12
s.+i 22a/01, 42a/12, 42b/01, 42b/05, 42b/10
s.+iñ 09b/06, 09b/11, 15a/05, 22a/02, 39a/07, 39b/04, 39b/05, 45a/10

şenā (A.): Övgü.
ş. 01b/01
ş.+yi 04b/05

sened (A.): 1. Gerektiğinde bir anlaşmayı ispat etmek yâhut bir borcun, mal veya hakkın kime âit olduğunu belirtmek maksadıyle yazılıp imzalanan belge 2. Delil.
s.+i 10b/10
s.+ini 18b/08
s.-i ṣaḥīḥ 12a/12, 25a/08, 25b/04
s.-i żaʿīf 16a/11, 41a/13
sened-i ṣaḥīḥ: Doğru kanıt.
sened-i żaʿīf: Zayıf kanıt.

serīʿ (A.): Hızlı, çabuk, sür'atli.
s.+den 08b/02

server (F.): Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis, önder.
s.+iñ 33b/08
s.-i enbiyā 02a/03
server-i enbiyā: Peygamberlerin önderi, Hz. Muhammed (s.a.v).

setāʾir (A.): Örtünme, kapanma.
s.-i meḥārim 04a/02
setāʾir-i meḥārim: Allah katında yasaklanan yerleri örtünme.

sevāʾib (A.): (sāʾib. c.) Serbest, başıboş, bağlı olmayan, kendi haline terk edilmiş olan (şey).
s. 30b/09
s.+i 30b/08

sevāmm (A.): Yılan, akrep vb. Zehirli hayvanlar.
s. 41b/10

şevbān (A.): İki kıyafet.
ş. 13b/07

sevḳ (A.): Yollama, gönderme, irsâl.
s.-ı kelām 04b/06
sevḳ-ı kelām: Söz göndermek.

seyyid (A.): Efendi, önder, reis.
s.+i'n-nās 40b/08
s.+ü'n-nās 18a/13
seyyidü'n-nās: İnsanlığın efendimiz peygambe-rimiz (s.a.v.).

Ṣıddīḳ (A.): Ebû Bekr Abdullāh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî (ö. 13/634). İlk müslümanlardan, Hulefâyi Râşidîn'in birincisi.
ṣ.+eden 18a/01

ṣıfat (A.): Sıfatlar.
ṣ. 45a/13
ṣ.+ı 21b/07

ṣıḥḥat (A.): Sağlık, esenlik, âfiyet.
ṣ.-i isnād 04a/12
ṣıḥḥat-i isnād: Sağlığa bağlamak.

sihām (A.): Oklar.
s. 42a/09

silsile (A.): Birbirine bağlı yâhut birbiriyle ilgili şeylerin art arda veya yan yana dizilerek meydana getirdiği sıra, dizi.
s.+sinde 34a/12
s.-i şerīfe 30b/01
silsile-i şerīfe: Peygamberlerin, iyi insanların sırası.

ṣınā'at (A.): Sanat, sanatkârlık, ustalık, mahâret.
ṣ.-ı 'ilm 47b/05
ṣınā'at-ı 'ilm: Bilim sanatı.

ṣınıf (A.): Bir toplum içinde iş, meslek, sanat ve sosyal yaşayış yönünden ortak özelliklere sâhip insan topluluğu, zümre.
ṣ. 12b/09
ṣ. +ıñ 02a/09

sinn (A.): Yaş.
s.+i 07a/02

Sīre (A.): Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatı ilgili siyer kitabıdır.
S. 18a/06, 40b/09

sirḳa (A.): Çalma, hırsızlık.
s. 50b/13

sırr (A.): Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.
s. 44a/10
s.+ını 33b/08

sirren (A.): Gizli olarak.
s. 35b/02

sitte (A.): Altı.
s.+den 12a/10
s. +niñ 10b/08, 14a/02

siyāḳ (A.): (Söz için) Akış şekli, ifâde tarzı.

s.+da 14a/05, 21a/09

ṣiyānet (A.): Koruma, muhâfaza, himâye.
ṣ. 39b/03

siyer (A.): [Tekil gibi kullanılır] Hz. Muhammed'in hayâtı ve onun hayâtını konu edinen ilim dalı, bu dalda yazılan eser.
s. 04a/07, 19b/02

siz (T.): Çoğul ikinci sahsı gösterir.
s. 12a/08, 32b/07, 32b/13, 34b/09
s.+e 09b/12, 44b/08, 45b/08, 46a/02
s.+iñ 24b/04

ṣoñra (T.): İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare.
ṣ. 03b/05, 04b/05, 10a/04, 25b/07, 26a/02, 26a/12, 27b/08, 28a/03, 30b/02, 32a/06, 35a/10, 35b/08, 37a/05, 38b/01, 43a/08, 46a/01, 46a/03

söyle- (T.): 1. (Anlatmak istediği şeyi) Sözle bildirmek 2. (Bir fikir veya husûsu) İleriye sürmek, ortaya koymak.
s.+di 39a/09, 50a/09, 50b/07
s.+mek 39a/11
s.+r 33b/06
s.+yen 32a/09
s.+yenler 35b/13
s.+yenleriñ 04b/12

söz (T.): Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi.
s. 50a/08, 50b/07
s.+lemiş 24b/12

sū' (A.): Kötü.
s.+ü 36b/12
s.-i ḳaṣd 39a/10
sū'-i ḳaṣd: Kötü niyet.

su'āl (A.): Soru.
s. 11a/12, 15b/02, 15b/06, 37a/11, 48b/06

subḥānehu (A.): Allahın peygamber efendimiz üzerine kıldığı "üzerine sela ve selam olsun" anlamına gelmektedir.
s. 09b/12, 10a/03, 12a/01, 12a/07, 12b/05, 13a/06, 13a/12, 21b/03, 24b/10, 27b/11, 28a/04, 44b/13, 45b/04, 48b/10, 48b/13

sūḳ (A.): Pazar, çarşı.
s. 46b/11

sükkān (A:): Bir yerde oturanlar, ikâmet edenler, o yerin sâkinleri.
s.-ı arż 25b/01,
s.-ı beyt 39b/03
sükkān-ı arż: Yeryüzü insanları.
sükkān-ı beyt: Evin ehli.

sükūt (A.): Susma, konuşmama, sessizlik.
s. 44a/07

ṣulb (A.): Döl, nesil, zürriyet.
ṣ.+lerden 24b/10

ṣ.+unda 33a/07
ṣ.+larından 21b/01

sulṭān (A.): Hükümdar [Bu anlamda daha çok müslüman sünnî hükümdarlar için kullanılmıştır].
s. 03b/09, 03b/13
s.+i'l-berreyn 01a/03
s.+īde 48b/01
s.-ı dünyā 48a/07
sulṭān-ı dünyā: Dünya sultanı.
sulṭāni'l-berreyn: İki kıt'a, Avrupa ve Asyanın hükümdarı.

sulūk (A.): (Maddî, mânevî) Bir yola girme, bir yol tutup o yolda yürüme.
s.+da 29b/13

sünen (A.): Sünnetler.
s. 51b/09
s.-i ḫayrü'l-beşer 04a/08
sünen-i ḫayrü'l-beşer: Peygamber efendimizin sünneti.

sünnet (A.): Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamâmı.
s.+iñ 40b/11

sür- (T.): Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini sağlamak, sevketmek.
s.+ilüp 10a/12
s.+ür 31a/09

ṣūret (A.): Yüz, çehre, surat.
ṣ. 10b/06, 16a/03

Ş

şābbe (A.): Genç kiz.
ş.-i bārre 43b/03
şābbe-i bārre: Salih, hayır bir genç kız.

şāh (F)**:** Pâdişah.
ş. 04a/04

şāhid (A.): Güzel, dilber, sevgili.
ş. 42b/09, 03b/03
ş.+en 33b/07

şāhenşāh (F)**:** Yüce pâdişahlık.
ş. 03b/06

şaḫṣ (A.): Kimse, kişi.
ş. 14a/13, 40a/03, 50a/07
ş.+a 50a/11
ş.-ı āḫer 14a/13
şaḫṣ-ı āḫer: Başka biri.

şaḳī (A.): İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.
ş. 12a/06

Şām (A.): Sûriye'nin başşehrinin ismi.
ş.+da 46a/11

şāmil (A.): İçine alan, kaplayan, kapsayan.
ş. 06b/04, 42b/03

şān (A.): İyi bir nitelikle tanınmış olma durumu, ün, şöhret, îtibar.
ş.+ı 49b/02
ş.+ından 19b/05, 19b/06

şarḳ (A.): Doğu.
ş. 06b/04

ş.+en 07a/07

şarṭ (A.): Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul.
ş.+ı 10b/10, 13b/08, 25a/07, 25b/04
ş.+ları 12a/12

şāt (A.): Yağmurlu.
ş.+ıñ 19a/13

şattā (A.): Türlü, çeşitli, ayrı ayrı, başka başka, değişik.
ş. 05a/05

şāyiʿ (A.): Herkesçe duyulmuş, yayılmış, bilinmiş, halkın diline düşmüş.
ş. 31b/10

şecer (A.): Ağaçlar.
ş. 19b/06

şedīd (A.): Şiddetli.
ş. 50b/09

şefāʿat (A.): Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma.
ş. 15b/13, 16a/01, 16a/07, 16a/10, 16b/05, 17b/02
ş.+dır 16a/05
ş.+ı 16b/11, 17a/02
ş.-i taḫfīf 17a/05
şefāʿat-i taḫfīf: Suçları hafifletmek amacıyla bağışlamak.

şefīʿ (A.): Şefâat eden, bir kimsenin affa uğraması için aracılık eden kimse.
ş.-i ʿuṣāt 02b/04
şefīʿ-i ʿuṣāt: Günah, suç işleyenlerin şefaatçisi.

şehādet (A.): Görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şâhitlik etme, tanıklık yapma.
ş.+ini 35b/09

şeḳāvet (A.): Eşkiyâlık, yol kesicilik, haydutluk, şakîlik.
ş.-i ezeliyye 10a/10
şeḳāvet-i ezeliyye: Sonsuza kadar eşkiyalık.

şekk (A.): Şüphe, kuruntu.
ş. 46a/05, 46b/05
ş.+in 26a/06, 34b/08

Şemseddīn (A.): Muhammed bin Abdullah bin Muhammed bin Ahmed bin Mucahid el-Kaysî ed-Dımaşkî eş-Şafiî. İbn Nasirüddin ed-Dımaşkî olarak bilinen hadis hâfizi ve tarihçidir (ö. 842/1438).
ş. 18b/04, 20a/10, 38a/03

şerʿ (A.): Şerîat, İslâm şerîatı.
ş. 07a/13
ş.-ile 11b/01

şerāyiʿ (A.): Şerîatlar, şerîat hükümleri.
ş.+den 06b/06
ş.+iden 11b/01

şeref (A.): Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı mânevî yücelik, mânevî ululuk, onur, haysiyet.
ş.-i neseb 50b/12
şeref-i neseb: Onurlu bir soy.

şerīʿat (A.): Allah'ın kulları için peygamberleri vâsıtasıyle koymuş olduğu îman, ahlâk, ibâdet ve hukukla ilgili kural ve hükümlerin bütünü, din.
ş. 08a/09
ş.+iñ 07a/09

1. şerīf (A.): Şerefli, kutsal, mübârek.
ş. 10a/13, 18a/02, 21b/12
ş.+de 35b/11, 36a/01
ş.+den 47a/01
ş.+'n-neseb 51a/03
ş.+i 14a/11, 15a/04, 15b/11, 21b/01, 26b/11, 32a/02, 35a/13, 39b/09, 45b/13
ş.+idir 21b/12, 36a/11, 36b/11
ş.+iñ 39a/07
ş.+inde 07b/09, 22a/13, 35a/07, 35b/07
ş.+ini 51a/11
ş.+leri 09a/11, 22a/08
şerīfi'n-neseb: İyi ve temiz soylu kimse.

2. şerīfe (A.): Şerefli, mübarek bir kadın.
ş.14b/04, 30b/01, 31b/06, 34a/11
ş.+de 44a/10
ş.+den 13b/05, 30a/12
ş.+dendir 15a/12
ş.+niñ 08a/13, 30a/08, 51a/10
ş.+yi 37b/13
ş.-i ḥażret 52a/06
ş.-i mükerreme 51a/06
ş -i vaṣiyyet 35b/02
şerīfe-i ḥażret: Mübarek bir şahıs.
şerīfe-i mükerreme: Muhterem ve şerefli.
şerīfe-i vaṣiyyet: İyi bir öğüt.

şerʿiyyet (A.): Şerîatla ilgili konular, şerîat bilgileri.
ş.+ini 09a/05

şerīk (A.): Ortak.
ş.+e 32a/06
ş.+en 32a/07

şerrī (A.): Kötülükle, şerle ilgili.
ş. 11b/08

şeyḫ (A.): Bir tarîkata girip seyr ü sülûkünü tamamladıktan sonra o tarîkatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan bulunan ve kendisine derviş yetiştirme (irşat) izni verilen kimse; tâliplere rehberlik edip onları tarîkat usûllerine göre irşat etmek ehliyetine sâhip kâmil insan.
ş.+eyn 12a/12, 25b/04
ş.+imiz 48b/03
ş.+ü'l-islām 50a/13
şeyhü'l-islām: İslam şeyhi.

şīʿa (A.): Hz. Ali'ye taraftar olanlara, halîfeliği onun ve evlâtlarının hakkı olarak görenlere verilen isim.
ş.+den 40b/12

şiʿr (A.): Duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve âhenginden faydalanarak etkili bir şekilde anlatma sanatı ve bu sanat yoluyle verilen edebî eser.
ş. 33b/08

şirk (A.): Allah'a eş ve ortak koşma, ortak isnat etme.
ş. 23b/02, 32a/10, 36b/13
ş.+de 32a/09

ş.+e 4b/08
ş.+i 14b/02
ş.+inden 24a/10
ş.-i münāfıḳ 44a/03
şirk-i münāfıḳ: İkiyüzlülerin Allah'a ortak koşması.

şol (T.): Şu, o.
ş. 05a/06, 05b/13, 08b/09, 09a/01, 09a/02, 12b/07, 13b/11, 13b/13, 15a/13, 16a/08, 25b/07, 30b/11, 33b/09, 49b/02

şöyle (T.): Şuna benzer, şunun gibi.
ş. 05b/08, 23a/13, 25a/13, 50a/08

şu (T.): Çok uzakta olmayan kimse veya şeyi işâret yoluyle belirtir.
ş. 42b/07
ş.+nlar 49b/03

şuʿbe (A.): Bölük, takım, kol.
ş. 25a/01
ş.+den 25a/02

şumūl (A.): İçine alma, kaplama, kapsama, şâmil olma.
ş.+den 05b/06

şurūʿ (A.): Başlama, mübaşeret etme.
ş. 06a/12, 47b/09

şuʿūr (A.): İnsanın kendinî bilmesi ve içinde yaşadığı zamandan ve mekândan haberdar olabilmesi melekesi, bilin.
ş.+ı 09a/01

şübhet (A.): Bir hususla ilgili gerçek veya doğrunun ne olduğuna kesin biçimde karar verememe durumu, bu kararsızlıktan doğan ve tam bir hüküm vermeyi engelleyen tereddüt, kuşku, şek.
ş. 49a/05

şükr (A.): Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme.
ş. 03a/13

T

tā (T.): Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar. [Genellikle dek, değin, kadar, beri vb. ile kullanılır].
t. 04a/04, 07b/11, 13a/10, 13a/13, 19b/11, 23b/10, 27a/05, 32a/05, 52a/01

taʿahhüd (A.): (Bir şeyi) Yapmak üzere üstüne alma, üstlenme, deruhte etme.
t. 22b/03

taʿaḳḳul (A.): Akıl erdirme, zihin yorarak anlama.
t. 08b/13, 11b/08

taʿalluḳ (A.): İlişik, ilgi, bağ.
t. 22a/04

ṭāʿat (A.): Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma.
ṭ. 21b/13

ṭabaḳāt (A.): Tabakalar, katlar.
ṭ.+ında 29b/06

tābiʿ (A.): Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden.
t. 32a/10

taʿbīr (A.): İfade, anlatım.
t. 51a/09, 51b/08

tafṣīl (A.): Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.
t.+inde 47b/06

taḥḳīḳ (A.): Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma.
t. 02b/10, 17b/08, 44b/09
t.-i nübüvvet 47a/02
t.+en 17b/11, 22b/12, 29b/12, 34b/09, 39a/06, 44a/04, 44b/05, 45b/08, 48b/12
t.+inde 48a/01
taḥḳīḳ-i nübüvvet: Peygamberliği kazanmak.

taġyīr (A.): Değiştirme, başka şekle sokma.
t. 30b/08, 31b/10

ṭahāret (A.): Temizlik.
ṭ. 21b/06

taḫfīf (A.): Hafifletme.
t. 16b/11, 17a/10
t.-i ʿaẕābı 17a/05
taḫfīf-i ʿaẕāb: İşkenceyi hafifletmek.

ṭāhir (A.): Temiz, pak, arı.
ṭ. 43a/09
ṭ.+ler 21b/01
ṭ.+eler 21b/02
ṭ.+āta 01b/05

taḫṣīṣ (A.): (Bir şeyi bir kimse veya yer için) Ayırma.
t. 37b/12

ṭāʾife (A.): Grup hâlindeki insan topluluğu, bölük, fırka, takım, cemâat.
ṭ. 12b/09, 16a/08, 17b/04, 05b/07, 05b/10, 07a/08, 20b/12, 30b/04, 32a/09, 43a/10
ṭ.+den 05a/01, 23a/11, 26a/03
ṭ.+niñ 08a/04
ṭ.+si 21b/04, 31b/13, 43b/03
ṭ.+sine 07a/11
ṭ.+sini 2b/07
ṭ.+ye 07b/10, 07b/12

taḳallub (A.): Bir yandan bir yana dönme.
t. 22a/02, 38a/11

taḳdīm (A.): (Bir şeyi) Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma.
t. 04b/05

taḳdīr (A.): Beğenme, güzel bulduğunu, beğendiğini belirtme.
t.+ce 12a/03, 12a/05, 22a/10, 22b/05

taḳrīben (A.): Yaklaşık olarak, aşağı yukarı, tahmînen.
t. 07a/02

taḳrīr (A.): Sözle anlatma, ifâde ve beyan etme, anlatış.
t. 13b/09, 30a/06, 33b/13, 37b/12

taḳviyet (A.): Kuvvetlendirme, güçlendirme.
t. 18b/12, 22b/12, 41a/11

ṭal- (T.): Bir şeyin dibine doğru gitmek, içine doğru sokulmak.
ṭ.+mışlar 05b/12

ṭālib (A.): İsteyen, talep eden, istekli olan kimse.
ṭ. 04a/07, 16b/04, 16b/10, 17a/03, 17a/13, 17b/02
ṭ.+īn 03a/02

taʿlīm (A.): Öğretme, belletme.
t. 40a/12
t.+dir 51b/12

tamām (A.): Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan (şey), bütün.
t. 16a/10

ṭaraf (A.): Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön.
ṭ.+ından 09b/11, 24b/04

ṭārī (A.): Birden bire ortaya çıkan, ansızın beliren.
ṭ. 36b/13

taʿrīf (A.): Bir şey veya kavramı, ne olduğunu ve ne olmadığını gösterecek şekilde temel unsurlarını, özelliklerini belirterek eksiksiz olarak tanıtma, tanımlama.
t. 40a/12

tārīḫ (A.): Toplumların, milletlerin başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişki ve bağlantılarını inceleyen ilim.
t.+inde 32b/03
t.-i Mışır 29a/13
t.-i mezbūrde 29b/01
Tārīḫ-i Mışır: Mısrın tarihi.
tārīḫ-i mezbūr: Keydedilmiş tarih.

ṭarīḳ (A.): 1. Yol. 2. Meslek. 3. Vâsıta, vesîle, sebep.
ṭ. 14b/05
ṭ.+e 21a/05
ṭ.+inden 49b/13, 50b/02
ṭ.+lerdendir 20a/07
ṭ.+esi 47b/08
ṭ.-i müstaḳīm 27b/06, 27b/08, 28b/03, 35a/03
u.-i Gelbī 29b/06
u.-i Zührī 41a/12
ṭ.-i marżiyye 28a/02
uarīḳ-i Gelbī: Gelbi tarikatın yolu.
ṭarīḳ-i müstaḳīm: Düz yolu gösteren İslam dinî.
uarīḳ-i Zührī: Zührinin tarikat yolu.
ṭ.+e-i marżiyye: Allah'ın kullarına razı olacağı en üst mertebe.

taṣdīḳ (A.): Gerçek olduğunu söyleme, doğru olduğunu bildirme, doğrulama.
t. 09b/07
t.+ını 13a/11

taṣḥīḥ (A.): Düzeltme, yanlışı doğru hâle getirme.
t. 08b/03, 13b/09, 15b/01
t.-i rivāyet 27b/03
taṣḥīḥ-i rivāyet: Rivayeti düzeltmek.

taṣlīh (A.): Eski haline çevirmek ya da kontrol etmek.

t. 04b/05

taṣrīḥ (A.): Açık açık anlatma, şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklama, apaçık belirtme.
t. 03b/02, 07b/05, 29b/07, 30a/08, 44a/06, 51b/07
t.-i vāḳiʿ 16a/12
t.-i ḳabīḥ 51b/13
taṣrīḥ-i vāḳiʿ: Gerçeği anlatma.
taṣrīḥ-i ḳabīḥ: Uygun olmayan bir açıklamada bulunma.

taṣrīḥāt (A.): Açık açık anlatma, şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklama, apaçık belirtme.
t.-ı ʿulemā 30b/03
taṣrīḥāt-ı ʿulemā: Alimlerin açıklaması.

ṭavāʾif (A.): Topluluklar, bölükler, fırkalar, tâifeler.
ṭ.+ehü 13a/06
ṭ.+iñ 49b/02

ṭavʿan (A.): İsteyerek, zorlanmadan, kendi isteğiyle.
ṭ. 10a/06, 10a/08, 10a/11, 10b/02
ṭ. 43a/09
ṭ.+eden 01b/04
ṭ.+esin 35b/01

tażarruʿ (A.): Yalvarma, yakarma.
t. 45a/03

tāze (F.): İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan.
t. 43a/04

taʿẕīb (A.): İşkence, azab verme, eziyet etme.
t. 08a/03, 08a/05, 13a/12, 13b/04

teʿālā (A.): "Şânı yüce olsun" anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.
t. 06a/07, 06a/08, 07b/08, 10b/08, 12a/01, 12a/07, 12b/05, 12b/08, 13a/06, 13a/07, 13a/12, 13b/04, 14b/08, 17b/12, 19a/04, 21b/03, 21b/10, 24a/07, 24b/10, 25b/08, 27b/01, 28a/05, 29b/04, 34b/02, 36a/10, 36b/09, 37a/04, 40b/07, 44a/08, 44b/05, 45a/01, 47a/09, 48b/12, 49a/03
t.+nıñ37a/13, 45b/09, 49a/02
t.+ya 36b/04, 49b/05
t.+yı 36a/03

tebaʿiyyet (A.): Uyma, tâbi olma.
t. 07b/05

teblīġ (A.): Bildirmek, iletmek.
t. 06b/05, 09b/09, 10a/05
t.-i risālet 07b/12, 08a/08
teblīġ-i risālet: Peygamberliği bildirmek.

tebşīr (A.): Müjde verme.
t. 46a/02

tebyīn (A.): Açık açık anlatma, beyan etme.
t. 03b/05
t.-i merām 04b/06
tebyīn-i merām: İsteğini açıklamak.

teʾeddüb (A.): Edebini ve terbiyesini

takınma, edeplenme, edepli davranma.
t. 51b/12
t.+ben 50b/07, 51a/11

tefaḥḥuṣ (A.): İyice, etraflıca araştırma.
t. 06b/10
t.-i sünen-i ḫayrü'l-beşer 04a/08
tefaḥḥüṣ-i sünen-i ḫayrü'l-beşer: Peygamber efendimiz sünnetini iyice araştırmak.

tefekkür (A.): Düşünme.
t. 40a/05

tefsīr (A.): Kur'ân-ı Kerîm'in âyet veya sûrelerini açıklama.
t.+inde 15a/03, 25a/07, 30a/04, 31a/10
t.+lerinde 12a/11, 27a/13
t.+lerini 31b/07

teġemmed (A.): Örtmek, saklamak.
t.+ühü 03a/03
t.+ehü 47b/13

teʾḫīr (A.): Geciktirme, geciktirilme.
t.-i rüsül 38a/12
teʾḫīr-i rüsül: Peygamberlerim geciktirilmesi.

teḳallibe (A.): Döndürmek, çevirmek.
t. 38a/07

tekellüm (A.): Konuşmak, söylemek.
t. 35a/11, 35b/10, 48b/09, 49b/11, 51a/03
t.+de51b/12

tekrīr (A.): Bir şeyi bir daha yapma, bir daha söyleme, tekrar etme, tekrarlama.
t.+e 31b/07

telbiye (A.): "Lebbeyk Allâhümme lebbeyk" deme [Haccın erkânındandır].
t. 32a/06
t.+si 33a/08

teleʾleʾe (A.): Pırıldadı.
t. 38a/06

teʾlīf (A.): Uzlaştırma, uyuşmalarını sağlama.
t. 03a/07, 47b/02, 48a/02, 48a/03, 52a/03

telvīḥ (A.): Söz arasında açıklama.
t. 15b/12

temlik (A.): Bir şeyi birinin mülkü kılma, bir mülkü birinin üstüne yapma, mülk olarak verme.
t.+ühü 32a/07

temyīz (A.): Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme.
t. 05a/03

tenaḳḳal (A.): 1. Taşındı 2. İletti.
t.+e 38a/05

tenaʿʿüm (A.): Nîmet ve bolluk içinde bulunma.
t.-i ṣafā 02b/05
tenaʿʿüm-i ṣafā: Huzur ve bolluk nimeti.

tenhā (F.): Yalnız, tek.

t. 19b/12

tenḳiye (A.): Bu iş için kullanılan âlet, puvar, hukne.
t. 24b/12

terakḳub (A.): Bekleme, intizâr.
t. 03a/11

terbiyet (A.): İstenilen şekilde yetişmesini sağlamak için bir kimseye gerekli bilgi ve nitelikleri kazandırma, eğitme.
t.+inde22b/03

tercümān (A.): Bir dilde söylenen bir şeyi sözlü olarak başka bir dile çeviren kimse, dilmaç.
t.+ī 48b/01

terk (A.): 1. Bırakma. 2. Bir yerden veya kimseden uzaklaşma, bırakıp gitme.
t. 07a/10, 35a/05, 43a/08
t.+i 39b/07
t.+tü 43a/03
t.-i mutābaʿet 08a/01
t.-i nuṣret 33b/09
terk-i nuṣret: Başarıyı bırakmak.
terk-i mutābaʿet: İzini bırakmak.

terşīḥ (A.): Süzme, sızdırma.
t. 50b/11

tertīb (A.): Sıraya koyma, sıralama.
t.+inde 26a/06

tesbīb (A.): Sebep olmak.
t. 30b/08, 31a/02

teşdīd (A.): Şiddetlendirme, şiddetini arttırma.
t. 51b/07

teslīm (A.): Emâneti yerine verme.
t. 04b/05, 20b/04
t.+an 52a/12

teşerrüf (A.): Şeref bulma, şereflenme [Özellikle birinin bir kimse ile tanıştırıldığında bundan şeref kazandığını ifâde için kullanılır].
t. 48b/02

teşrīf (A.): Şeref verme, şereflendirme.
t. 35a/01

tesyīb (A.): İhmalkârlık yapma, kayıtsızlıkta bulunma.
t. 30b/12
t.-i sevāʾib 30b/09
tesyīb-i sevāʾib: İhmal edip kayıtsız şeylerde bulunma.

tetebbüʿ (A.): Etraflıca inceleyip araştırma.
t. 44a/04
t.-i āṣār 04a/07
tetebbüʿ-i āṣār: Eserleri incelemek.

tetimme (A.): Bir şeyin eksiğini tamamlamak için katılan şey.
t. 41a/09

tevaḳḳuf (A.): Bekleme, durma.
t. 12a/04
t.+ın10a/07

tevālī (A.): Arkası kesilmeden devam etme, birbiri ardından gelme.
t.+ hā 42a/01

tevekkül (A.): Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu Allah'tan bekleme, işlerini Allah'a bırakma, yeis ve kederden kurtulma, Allah'a güvenme.
t. 21b/13

tevḥīd (A.): Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme.
t. 01b/09, 03b/01, 20b/10, 21a/08, 23a/12, 26a/03, 26a/13, 31b/09, 35b/09, 36a/03, 36a/08, 38b/04
t.-i Bārī 21a/03
tevḥīd-i Bārī: Allah'ın birliğini sağlayıp tek olduğuna inanmak.

tevḥīf (A.): Haksız bir duruma düşürme.
t. 36a/02

teʾvīl (A.): Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mânâ ile yorumlama.
t. 16b/12
t.+et 17b/03

Tevrāt (A.): Dört kutsal kitaptan Hz. Mûsâ'ya indirileni, Mûsevîlerin mukaddes kitabı.
t.+dan 45b/11

teʾyīd (A.): Sağlamlaştırma, kuvvetlendirme.
t. 18b/12, 22b/12, 27a/10

tezkīr (A.): Hatırlatmak.
t. 33b/03

tezyīn (A.): Süsleme, süslenme.
t. 03b/04

ṭıfl (A.): Küçük çocuk.
ṭ.-ı mevlūd 11a/11
ṭıfl-ı mevlūd: Yeni doğmuş çocuk.

ṭīnet (A.): Yaratılış, maya, fıtrat, hilkat.
ṭ.+i 44b/07

ṭoġ- (T.): (İnsan veya hayvan yavrusu) Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyâya gelmek, tevellüt etmek.
ṭ.+up 11a/10
ṭ.+urdım 43a/09

töhmet (A.): Kesin olarak ispat edilmediği halde birine suç yükleme, suçlama, suçlanma.
t. 32b/13

tu (F): Sen.
t. 19b/12

tubaġġī (A.): Haksız olduğu halde sınırı aşmak. Arapçada "Bega" kelimesinden türemiş.
t. 33b/07

tübʿeş (A.): Dirilme durumu.
t.+ü 41b/1241b/12

ṭūfān (A.): Nuh peygamber zamânında dünyâyı kaplayacak şekilde yağan çok şiddetli yağmur.
ṭ.+da 29a/01

tuḥfe (A.): Hediye.
t.-i rāżiyye 03b/11
tuḥfe-i rāżiyye: Kabul edilmiş bir hediye.

ṭuhr (A.): Temiz.
ṭ.+an 43a/03

ṭūl (A.): Uzunluk, boy.
ṭ.-i zamān 09a/05
ṭūl-i zamān: Uzun süre.

Türkiyye (T.): Türkiye, resmi adıyla Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğunun yerine kurulmuş, kuzey yarımkürede, avrupa ve asya kıtalarının kesişme noktasında bulunan bir yarımadadır.
t. 03b/03

U

u (T.): 1928 harf inkılâbından sonra kullanılmaya başlanan Latin asıllı Türk alfabesinin yirmi beşinci harfi.
u. 02b/10, 03b/12, 04a/01, 04a/07, 04b/05, 05a/01, 06b/04, 07a/12, 09a/01, 10a/04, 11b/12, 14a/06, 14b/10, 15b/07, 15b/12, 16b/06, 18a/05, 19b/03, 19b/04, 19b/05, 19b/07, 25b/01, 25b/10, 26a/13, 29b/07, 30a/08, 38a/09, 39b/05, 40a/13, 40b/04, 42a/12, 42b/04, 43a/05, 44a/10, 46b/08, 48a/06

ʿudūl (A.): Yoldan çıkma, yoldan sapma.
ʿu. 27b/09

ʿuḳūbet (A.): 1. Ceza. 2. Eziyet, işkence.
ʿu. 07b/11, 39b/11, 40a/04, 51a/04
ʿu.+in 40b/02

ʿukūf (A.): Dünyâdan el etek çekip ibâdet maksadıyla bir yere kapanma, kendinî hapsetme, îtikâfa çekilme.
ʿu. 34b/10

ūlā (A.): Birinci, ilk.
ū. 23b/12, 26a/09, 06b/01
ū.+nıñ 23b/03

ulaş- (T.): Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsıl olmak.
u.+madı 24a/12

ʿulemā (A.): Alimler.
ʿu. 14a/05, 17b/07, 18b/11
ʿu.+dan 05b/08, 14b/05, 18a/13
ʿu.-ı ümmet 02a/09
ʿu.-ı fiḳām 04b/07
ʿu.-ı ḥadīṣ 18a/10
ʿu.-ı aʿlām 18b/06
ʿu.-ı müttefiḳa 30b/03
ʿulemāʾ-ı aʿlām: Alimleri alimi.
ʿulemāʾ-ı fiḳām: Büyük alimler.
ʿulemāʾ-ı ḥadīṣ: Hadis alimleri.
ʿulemā-ı müttefiḳa: Birleşmiş alimler.
ʿulemāʾ-ı ümmet: Bir ümmetin alimleri.

ʿulūm (A.): İlimler.
ʿu.-ı cāmiʿ05a/04
ʿu.-ı ġazāret 48a/13
ʿu.+da 05a/13, 47b/11
ʿulūm-ı cāmiʿ: Genel ve şamil bilgi.
ʿulūm-ı ġazāret: Kapsamlı bilgi.

umūr (A.): İşler.
u.+dan 39b/09

ʿunvān (A.): Bir kimsenin pâyesini gösteren veya durumunu, memûriyet rütbesini, görevini belirten söz, lakap.
ʿu.+ı 22b/01
ʿu.+ında 03a/05
ʿu.+u 49b/08

ʿurūs (A.): Düğün ziyâfeti.
ʿu. 03b/02

ʿuṣāt (A.): Âsîler, isyan edenler, baş kaldıranlar.
ʿu. 02b/04

uṣūl (A.): Bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem.
u. 05a/11, 05a/12, 07b/02
u.-i fıḳh 05a/13
u.+ından 23a/04, 25b/12
u.+iyye 05a/09
uṣūl-ı fıḳh: Fıkıh yöntemleri.

uşda (T.): İşte.
u. 40a/02, 40a/08

Ü

ü (T.): "Ve" bağlacının nazımda sessiz harfle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu[Aynı bağlaç sesliyle biten bir kelimeden sonra *vü* okunur].
ü. 02b/07, 10a/09, 10b/06, 13a/03, 14a/12, 16a/04, 23b/02, 24b/03, 24b/04, 26a/03, 39b/10, 42a/07, 42b/08, 43a/09, 43b/11, 46b/03, 48a/10

übüvvet (A.): Babalık.
ü. 02a/11, 22a/13

üç (T.): İkiden sonra, dörtten önce gelen sayının adı.
ü. 05a/07, 06a/13, 17b/11, 20b/09, 34b/01
ü.+i 27a/12
ü.+ünci 13b/05, 20b/09, 47b/03
ü.+üncisi 03a/07

ümīd (A.): Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut.
ü.+i 48a/11

ümm (A.): Ana.
41a/13, 41b/02, 42b/13, 43b/01
ü.+ühü 20a/12

ümmehāt (A.): Analar.
ü. 44a/04, 46b/09

ümmet (A.): Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk.
ü. 18b/13, 42b/02
ü.+e 07b/10
ü.+iñ 02a/09
ü.+inden 29a/04

üzre (T.): 1. Niyet, gāye, amaç bildirir. 2. Üstüne, üstünde, üzerinde.

ü. 02b/12, 03a/05, 03b/02, 03b/11, 04b/06, 05a/08, 06a/13, 07b/06, 08a/03, 09a/08, 10a/07, 10a/12, 10b/10, 12a/12, 13b/08, 14b/05, 17a/03, 19b/13, 20b/02, 20b/11, 21a/04, 21a/08, 23a/12, 25a/07, 25a/12, 25b/04, 26a/03, 26a/12, 26b/04, 27b/06, 27b/07, 28a/02, 28a/08, 28b/01, 28b/03, 29b/07, 30a/08, 30b/05, 31b/13, 32b/02, 32b/07, 36b/03, 37a/04, 39b/05, 40b/02, 41a/08, 43a/11, 44a/05, 47b/08, 49a/13, 52a/05
ü.+ine 18b/13, 30a/09, 45a/10
ü.+lerine 13a/03

V

vācib (A.): Yapılması gerekli olan, terkedilmesi câiz olmayan husus.
v. 21b/07, 22a/11, 22b/08, 27a/04

vādi (A.): İki dağ arasında uzanan arâzi.
v.+i 45a/07

vāḥid (A.): Tek, bir.
v.+de 14a/03

vaḥīd (A.): Benzeri olmayan, emsalsiz.
v. 47b/12

vāḳıf (A.): Bilici, bilen, haberdar ve âgâh olan kimse.
v. 05b/09, 05b/11, 30a/05

vāḳi' (A.): Olan, vukū bulan.
v. 14a/07, 16a/12, 25a/05, 40b/03, 44a/10, 48b/02, 48a/05, 52a/02

vaḳt (A.): Zaman.
v.+ı 25b/11

vālī (A.): Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkî âmir.
v. 32a/01

vālid (A.): Baba.
v. 24b/04
v.+i 06b/13, 22a/12, 22b/01, 22b/03, 22b/06, 22b/08, 29b/09, 29b/12, 30a/03, 48b/04, 48b/08
v.+ine 01b/07
v.+ini 49a/06

vālide (A.): Anne.
v.-i kerīme 47a/03
v.+leri 46b/01
v.+tinde 46a/09, 46b/08
v.+m 44b/10
v.+si 07a/01, 41a/10, 41b/02, 41b/04, 42b/13, 43b/08, 46a/08, 46b/07, 49b/08
v.+sinden 41b/01
vālide-i kerīme: Çok cömert ve iyi anne ve baba.

vālideyn (A.): Anne baba.
v.-i ḥażreti 06b/07
v.+i 03a/06, 03a/09, 04a/09, 04b/09, 06a/10, 08a/07, 10b/01, 16b/12, 17b/10, 18b/02, 20b/03, 20b/07, 20b/10, 21a/03, 28b/05, 47a/13, 47b/05, 49b/10

v.+im 16b/03, 24a/08
v.+ime 24a/13
v.+ine 06b/02
v.+ini 17b/13
v.+üme 28a/10
vālideyn-i ḥażret: Anne ve babanın kutsallığı.

vallāh (A.): 1. Allaha yemin ederim ki 2. O Allah ki.
v. 10b/08
v.+i 40a/05
v.+u 06a/07, 13b/04, 34a/10, 44a/09, 46b/04, 47a/09
v.+u'l-musteʿān 52a/06
vallāhu'l-musteʿān: Yardem eden bir tek Allahtır.

var (T.): Kâinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan (şey).
v. 32b/01, 40b/04, 49b/12, 50b/12
v.+asında 40a/06
v.+dır 05a/10, 35a/02, 39a/07, 40a/06, 40b/06, 47b/07, 51b/06
v.+ınca 21a/08
v.+up 41b/04

vārid (A.): Gelirler, gelir.
v. 13b/11, 14a/09, 16b/10, 18a/01, 19a/09, 29a/11, 41a/02
v.+ e 03a/10

varṭa (A.): 1. Çukur, uçurum. 2. Tehlikeli durum.
v.+ya 52a/02

vaṣf (A.): Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik.
v. 21b/07

vāṣıl (A.): Ulaşan, erişen.
v. 10b/06, 12a/02, 12b/11, 51a/06

vasīʿ (A.): Geniş, bol.
v. 05b/04

vaṣiyyet (A.): Bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey.
v. 35b/03, 39b/10

vażʿ (A.): Durum, hal.
v. 29b/05, 32a/05, 43b/09

vāżıḥ (A.): Şüphe bırakmayacak şekilde açık olan, açık seçik, apaçık, âşikâr.
v. 02b/10

vāżiʿ (A.): Koyan.
v.-i muġayyir 31a/03
vāżiʿ-i muġayyir: Değişik bir şekilde koymak.

ve (A.): İki kelime veya cümle arasında bağlayan bağlaçtır.
v. 01a/03, 01a/06, 01b/01, 01b/02, 01b/03, 01b/05, 01b/08, 01b/09, 02a/01, 02a/02, 02a/03, 02a/04, 02a/05, 02a/06, 02a/08, 02a/09, 02a/10, 02a/11, 02a/13, 02b/03, 02b/05, 02b/07, 02b/08, 02b/09, 02b/10, 02b/11, 02b/13, 03a/01, 03a/02, 03a/04, 03a/06, 03a/08, 03a/09, 03a/11, 03a/12, 03b/01, 03b/03, 03b/04, 03b/06, 03b/07,

03b/10, 03b/11, 03b/12, 03b/13,
04a/02, 04a/05, 04a/08, 04a/09,
04a/10, 04a/11, 04a/13, 04b/01,
04b/02, 04b/04, 04b/05, 04b/06,
04b/07, 04b/09, 04b/10, 04b/11,
04b/13, 05a/01, 05a/02, 05a/03,
05a/04, 05a/05, 05a/09, 05a/12,
05b/04, 05b/05, 05b/06, 05b/11,
05b/12, 06a/02, 06a/03, 06a/04,
06a/05, 06a/06, 06a/07, 06a/09,
06b/02, 06b/06, 06b/07, 06b/08,
06b/09, 06b/10, 06b/13, 07a/03,
07a/04, 07a/07, 07a/08, 07a/10,
07a/13, 07b/02, 07b/04, 07b/06,
07b/10, 07b/11, 07b/12, 07b/13,
08a/01, 08a/02, 08a/04, 08a/07,
08a/08, 08a/11, 08b/01, 08b/02,
08b/03, 08b/04, 08b/09, 09a/07,
09a/09, 09a/10, 09b/05, 09b/09,
09b/11, 09b/13, 10a/02, 10b/01,
10b/03, 10b/07, 10b/12, 11a/10,
11a/12, 11b/01, 11b/03, 11b/06,
11b/08, 11b/09, 12a/01, 12a/07,
12a/10, 12a/11, 12a/12, 12b/05,
12b/06, 12b/07, 12b/11, 13a/06,
13a/11, 13a/12, 13b/04, 13b/08,
13b/09, 13b/11, 14a/04, 14a/05,
14a/07, 14b/05, 14b/09, 14b/12,
15a/02, 15a/09, 15a/10, 15a/11,
15b/02, 15b/04, 15b/06, 15b/07,
15b/08, 15b/10, 16a/01, 16a/05,
16a/10, 16a/13, 16b/04, 16b/05,
16b/08, 16b/13, 17a/10, 17a/11,
17a/12, 17a/13, 17b/01, 17b/06,
17b/10, 17b/12, 18a/03, 18a/05,
18a/06, 18a/07, 18a/08, 18a/09,
18a/10, 18a/11, 18a/13, 18b/01,
18b/02, 18b/03, 18b/05, 18b/08,
18b/10, 18b/11, 18b/12, 19a/03,
19a/04, 19a/07, 19a/08, 19a/10,
19a/11, 19a/12, 19a/13, 19b/02,
19b/04, 19b/05, 19b/07, 19b/11,
20a/02, 20a/03, 20a/12, 20b/01,
20b/05, 20b/07, 20b/10, 20b/11,
20b/12, 20b/13, 21a/01, 21a/02,
21a/03, 21a/07, 21a/09, 21a/10,
21a/12, 21b/02, 21b/03, 21b/05,
21b/06, 21b/13, 22a/01, 22a/03,
22a/06, 22a/07, 22a/08, 22a/09,
22b/03, 22b/05, 22b/06, 22b/07,
22b/12, 22b/13, 23a/04, 23a/05,
23a/07, 23a/08, 23a/10, 23a/13,
23b/02, 23b/05, 23b/08, 23b/13,
24a/10, 24a/11, 24b/02, 24b/04,
24b/05, 24b/06, 24b/07, 24b/10,
24b/12, 24b/13, 25a/05, 25a/06,
25a/07, 25a/12, 25b/03, 25b/09,
25b/12, 25b/13, 26a/02, 26a/08,

26b/03, 26b/07, 26b/09, 27a/08,
27a/09, 27a/11, 27a/12, 27a/13,
27b/06, 27b/07, 27b/09, 27b/11,
28a/02, 28a/05, 28a/06, 28a/09,
28a/10, 28a/12, 28b/04, 28b/12,
29a/04, 29a/08, 29a/11, 29b/01,
29b/04, 29b/05, 29b/12, 30a/01,
30a/09, 30a/12, 30b/02, 30b/03,
30b/06, 30b/08, 30b/09, 30b/11,
30b/13, 31a/01, 31a/02, 31a/04,
31a/06, 31a/11, 31b/02, 31b/03,
31b/08, 31b/09, 31b/10, 31b/11,
32a/07, 32b/05, 32b/06, 32b/07,
32b/08, 32b/09, 32b/11, 33a/02,
33a/04, 33a/08, 33b/02, 33b/03,
33b/04, 33b/05, 34a/01, 34a/02,
34a/04, 34a/07, 34a/08, 34a/09,
34a/12, 34b/07, 34b/10, 34b/11,
34b/13, 35a/02, 35a/04, 35a/11,
35b/02, 35b/03, 35b/04, 35b/09,
35b/10, 35b/13, 36a/01, 36a/04,
36a/07, 36a/08, 36b/06, 36b/13,
37a/01, 37a/06, 37a/08, 37b/02,
37b/06, 37b/07, 37b/10, 37b/11,
37b/13, 38a/01, 38a/03, 38b/03,
38b/04, 38b/05, 38b/13, 39a/03,
39a/09, 39a/11, 39a/13, 39b/01,
39b/03, 39b/04, 39b/07, 39b/08,
39b/09, 39b/10, 39b/13, 40a/11,
40a/12, 40a/13, 40b/06, 40b/08,
40b/09, 40b/13, 41a/02, 41a/05,
41a/06, 41a/10, 41b/01, 41b/03,
41b/06, 41b/12, 43a/01, 43a/02,
43a/03, 43a/04, 43a/05, 43a/08,
43a/10, 43b/02, 43b/04, 43b/05,
43b/13, 44a/02, 44a/03, 44a/05,
44a/06, 44a/08, 44a/12, 44b/01,
44b/05, 44b/08, 44b/10, 44b/12,
45a/01, 45a/04, 45a/12, 45b/02,
45b/03, 46a/05, 46a/06, 46a/08,
46a/09, 46a/13, 46b/06, 46b/07,
46b/08, 46b/10, 46b/12, 47a/01,
47a/02, 47a/04, 47a/05, 47a/06,
47a/12, 47a/13, 47b/01, 47b/04,
47b/05, 47b/12, 47b/13, 48a/01,
48a/02, 48a/04, 48a/05, 48a/06,
48a/07, 48a/08, 48a/09, 48b/07,
48b/13, 49a/01, 49a/04, 49a/05,
49a/06, 49a/07, 49a/10, 49a/12,
49b/02, 49b/05, 49b/06, 50a/07,
50a/13, 50b/07, 50b/10, 50b/13,
51a/01, 51a/12, 51b/01, 51b/02,
51b/08, 51b/09, 51b/10, 51b/11,
52a/01, 52a/03, 52a/09, 52a/10,
52a/11, 01a/03, 01a/04, 02a/02,
03a/02, 03a/03, 03a/13, 04b/01,
10b/07, 37b/11, 41b/11, 41b/12,

42a/13, 43b/01, 43b/02, 43b/07, 43b/13, 52a/09

vech (A.): Yüz.
v. 04b/06, 10a/07, 28a/08, 28b/01, 37a/03, 41b/02, 49b/13
v.+i 03b/02, 47b/09
v.+ihā 06b/05
v.-i āḫer 18a/08
v.-i arż 23a/11, 23b/01, 25b/07, 26a/04, 26a/12
vech-i āḫer: Başka bir yüz.
vech-i arż: Yeryüzü.

vedāʿ (A.): Ayrılırken hayırlar dileme, esenleşme.
v.+da 17b/13

vedīʿa (A.): Mülkiyeti sâhibinde kalmak şartıyle saklanmak, korunmak üzere bırakılan şey, emânet.
v. 35b/05

vefāt (A.): Ölüm, ölme.
v. 06b/08, 09a/03, 09a/08, 09b/03, 10b/02, 11a/10, 14b/10, 16b/04, 38b/09, 38b/11, 43a/10, 43b/06

Vehhāb (A.): "Çok bağışlayan, çok veren, kullarına çeşitli nîmetler bağışlayan" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.
v. 03a/12

veled (A.): Çocuk.
v.-i mükrem 43b/13
v.+im 43a/08
v.+tü 43a/03
veled-i mükrem: Saygılı bir çocuk.

ver-, vir- (T.): (Bir şeyi bir kimseye) İletmek, eriştirmek.
v.+di 20b/05, 37a/12, 37b/03, 42a/06, 48b/09
v.+dügi 45a/01
v.+ecegim 44b/11
v.+ir 07a/05
v.+mişlerdir 05b/13

vilāyet (A.): Bir vâli yönetimindeki en önemli idârî bölüm, il.
v.-i beyt 32a/02
vilāyet-i beyt: Evin büyükleri, evi yöneten kişiler (Anne ve baba).

vizr (A.): Ağırlık, yük.
v. 14a/12

vuṣūḳ (A.): Güven.
v. 35a/02

vücūd (A.): 1. Var olma, bulunma 2. İnsan veya hayvan gövdesi, beden.
v. 35a/01
v.+da 24b/01, 34b/13, 42a/03, 45a/09
v.+ı 02a/07, 23b/01, 25b/01, 25b/09
v.-ı şerīf 22a/08
vücūd-ı şerīf: Kutsal beden.

vücūh (A.): Yüzler.
v.-ı maḥāsin 03b/04
vücūh-ı maḥāsin: Güzel yüzler.

Y

yā (A.): Ey!

y. 09b/05, 10a/02, 11b/07, 15a/04, 19a/01, 21b/13, 26b/06, 26b/12, 28a/09, 30a/10, 33b/07, 34b/06, 36a/12, 36b/12, 41b/08, 49a/10

yād (F.): 1. Anma, hatırlama. 2. Hâtıra.
y. 32b/08

yaġliben (A.): Arapçada "Galebe" kelimesinden türemiş olan bu kelime "Kazanmak şartıyla" anlamını taşımaktadır.
y. 39a/13

yāḫūd (F.): İsterseniz, veyâ.
y. 13b/01, 30b/11

yalñuz (T.): Yanında başka biri bulunmayan, başkası ile birlikte olmayan (kimse).
y. 25a/04

yan (T.): Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.
y.+ına 41b/04

yaʿnī (A.): Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce "Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki" anlamında kullanılır.
y. 05a/11, 07a/12, 08b/07, 09a/01, 09a/03, 09b/03, 09b/08, 11b/04, 12a/12, 12b/04, 13a/01, 13a/05, 13a/10, 14a/13, 14b/10, 15b/04, 16b/03, 17b/10, 19a/01, 19a/08, 19b/01, 20b/06, 21a/02, 22a/02, 23a/04, 23b/07, 24a/05, 24a/10, 24b/01, 24b/10, 24b/12, 25a/01, 25a/11, 25b/06, 26b/09, 27a/08, 27b/08, 28a/09, 29a/03, 30b/13, 31a/08, 32b/12, 33a/05, 33a/09, 33b/08, 34a/04, 34b/06, 35a/09, 35a/10, 38a/09, 38b/02, 38b/09, 39a/06, 39b/01, 43a/03, 44b/05, 44b/06, 45a/03, 45b/08, 47a/12, 48b/12, 49b/02, 51a/03

yaş (T.): Doğuştan îtibâren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.
y.+ına 41b/06

yat- (T.): Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek.
y.+ur 44b/08

yefnā (A.): Ölüme göndermek.
y. 43a/02

yemneʿ (A.): Engel olmak, izin vermemek.
y.+e 39a/12

yetiş- (T.): Ulaşmak, vâsıl olmak.
y.+medikleri 16a/07

yevm (A.): Gün, yirmi dört saatlik zaman.
y-i ḳıyāmet 02a/05, 03a/09, 06a/10, 12b/05, 13b/02, 14b/11, 15a/05, 15b/08, 15b/12, 38b/11
y.-i cezā 08a/10
y.+ü'l-ḳıyāmet 11a/11
yevm-i cezā: İyi veya kötü karşılığı verilen gün, kıyâmet günü.

yevm-i ḳıyāmet: Kıyâmet günü.

yezāl (A.): Arapçada yezâl kelimenin önünde gelen ‘Mâ’ veya ‘lâ’edat ile hâlâ, hep, daima anlamı verir.
y. 35b/09

yıl (T.): 365 gün, 5 saat ve 49 dakikalık zaman.
y. 07a/01
y.+a 07a/02

yidi (T.): Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı.
y. 25b/07

yigirmi (T.): On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı, yirmi.
y. 07a/02

yine (T.): 1. Tekrar, gene, bir daha. 2. Buna rağmen, öyle de olsa.
y. 10b/08, 11b/06, 12a/10, 13b/04, 13b/05, 13b/09, 13b/10, 14a/08, 15a/10, 21b/08, 28a/06, 32a/13, 32b/09, 33a/02, 35b/13, 39b/06, 39b/09, 44a/03, 45a/08, 45b/02, 46a/05, 47b/04, 47b/07, 50a/13, 50b/10

yir (T.): Ayakla basılan taban.
y.+e 33a/13

yit- (T.): Kaybetmek, zâyi etmek. 2. Ulaşmak, erişmek, vâsıl olma.
y.+memiş 41b/06
y.+işdi 50b/04

yoġ (T.): Bulunmayan, mevcut olmayan şey.
y.+ıdı 06b/06, 07a/13

yoḳ (T.): Mevcut olmayan şey, bulunmayan.
y.+dır 26a/08, 31b/08, 46a/05, 46b/05, 49a/07

yoldaş (T.): 1. Yol arkadaşı. 2. Arkadaş, dost.
y.+ı 07a/08

yüz (T.): 1. Başın ön kısmı. 2. Bu sayıyı gösteren rakam 100.
y. 42a/08, 43b/03
y.+leri 10a/11
y.+ine 41b/07

Z

żabṭ (A.): 1. Tutma, kuvvetle tutmak. 2. Sınırları tutmak, kontrol etmek.
ż. 05a/02

żaʿf (A.): Kuvvetsizlik, güçsüzlük, düşmek.
ż.-ı sened 18b/08
żaʿf-ı sened: Kanıtın, delilin zayıflığı.

ẓafer (A.): Savaşta kazanılan gālibiyet, utku, nusret.
ẓ. 34a/10

ẕahī (A.): Olağan üstü zeki, üstün ve hârikulâde işler başaracak yetenekte olan kimse, dehâ sâhibi insan, öke.
ẕ. 42a/02

ẕāhib (A.): Giden, gidici.
ẕ. 04b/08, 06a/03, 06a/11, 14b/06, 20b/08

ẓāhir (A.): Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).
ẓ. 07a/06, 19a/11, 20a/02, 26b/03, 33a/10, 38a/03, 38b/05, 39a/02, 42a/11, 44a/08, 48a/05, 50b/13
ẓ.+dir 02b/01, 45b/02, 46b/01
ẓ.+e 47a/06

żaʿīf (A.): Güçsüz, kuvvetsiz.
ż. 16a/12, 41a/01, 41a/13
ż.+ile 18b/10
ż.+ā 20b/01, 20b/05
ż.+dır 18a/09
ż.+eniñ 20a/05
ż.+ü'l-isnād 18a/12, 20a/08
żaʿīfü'l-isnād: Kanıtlayamamak, ya da kanıtlamakta zayıf duruma düşmek.

zā'il (A.): 1. Kalıcı, dâim olmayan (şey). 2. Geçmiş olan.
z. 21b/02, 24b/11, 25a/13, 35b/13, 36a/04, 36b/05

żalālet (A.): Alçaklık, hakirlik, horluk. Zillet.
ż. 11b/09
ż.+de 11b/06

ẕalike (A.): Bu, şu, o. Kezâlik. Böylece.
ẕ. 06a/07

ẓālim (A.): Zulüm ve haksızlık yapan (kimse).
ẓ. 39b/13, 40a/03, 40b/03
ẓ.+ler 48b/13

zamān (A.): Bu sürenin belirli bir parçası, vakit.
z. 09a/05, 34b/06, 40a/05, 42a/09
z.+a 31b/13
z.+da 07b/10, 12b/05, 24a/06, 25a/01
z.+daki 07a/06
z.-ı müṣmir 02b/06
z.-ı cāhiliyet 07a/11, 16b/04, 24a/09
z.-ı fetret 08a/07, 09a/03, 09b/03, 10b/01, 11a/09, 11a/12, 38b/09
z.+ına 30b/07
z.+ında 06b/03, 14b/07, 33a/09
z.+ından 23a/10, 24a/12, 30b/04
z.+ları 23a/06, 25b/13, 27a/03
z.+larında 07a/12
z.+larınıñ 09a/04
zamān-ı müṣmir: Verimli vakit.
zamān-ı cāhiliyet: Câhiliyet dönemi.
zamān-ı fetret: Zamanın süresi.

ẓann (A.): Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı.
ẓ. 05b/08, 14b/10
ẓ.+ıñ 07a/12

żarb (A.): Vurmak.
ż. 42a/09

ẕāt (A.): 1. Kendi, öz. 2. Hürmete lâyık kimse. 3. Ehil. Sâhib.
ẕ. 24b/04
ẕ.+'l-cemāl 43a/13
ẕ.-ı nübüvvet 46a/13
ẕāt-ı nübüvvet: Nübüvvete lâyık olan, Hz. Muhammed.
ẕāti'l-cemāl: Güzelliğe layık.

żav' (A.): Işık, aydınlık, nûr.

ż.+i 46a/11

zebāniye (A.): Azap melekleri.
z. 10a/11

ẕebḥ (A.): Kurban kesme.
ẕ.+dan 42a/06
ẕ.+ında 39a/03

zerʿ (A.): 1. Ekilmiş, ekme. 2. Yetişmiş ekin.
z.+da 45a/07

zevāl (A.): Yok olma, yok edilme.
z. 01b/01

zevce (A.): Bir erkeğin nikâhlı eşi, karısı.
z. 43b/05
z.+te 43b/01

ẕī (A.): Arapçada kelimenin yerine göre "zâ, zû, zî" şeklinde okunan, "sâhib" mânasını ifade eden ve birleşik kelimeler yapılan bir edattır.
ẕ. 45a/07
ẕ.'l-celāl 41b/11
ẕ.'s-sekīne 43b/01
ẕü'l-celāl: Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet sahibi, Allah.
ẕi's-sekīne: Sekinetli, içi huzûru ve gönlü rahat olan kimse, huzurlu.

zībā (F.): Güzel, süslü, yakışıklı.
z. 03b/02

ẕikr (A.): 1. Bir şeyi hakkında bahsetmek, anılmak, söylemek. 2. Allah'ın isimleri ibâdet maksadıyla arka arkaya söylemek.
ẕ. 03a/05, 05b/02, 14a/03, 14a/04, 14a/05, 15b/01, 16a/10, 18a/09, 25a/03, 27b/13, 28b/07, 29b/02, 31a/04, 32b/08, 33a/04, 33a/06, 33a/11, 33b/11, 33b/13, 34b/06, 35b/02, 38a/13, 43a/07, 47a/10, 50a/10, 50b/11, 51a/11, 51a/12, 51b/07
ẕ.+den 51b/13, 52a/04
ẕ.+ī 43a/02
ẕ.+ühü 02a/01

ẓıll (A.): Gölge.
ẓ.+u'l-İlāh 03b/06
ẓıllu'l-ilāh: Allah'ın gölgesi.

żımn (A.): İç taraf, iç yüz, iç.
ż.+ında 45a/11

zinā (A.): Haram ve büyük günah olan ve nikâhsız olarak yapılan cinsi münasebet.
z.+dan 24b/01, 24b/02

zinde (F.): 1. Dinç, diri, canlı. 2. Güçlü, kuvvetli.
z. 43a/03

zīnet (A.): Süs.
z.-i cebīn 01b/03
zīnet-i cebīn: Yüzü süslemek.

zīrā (F.): Çünkü, şundan dolayı.
z. 28b/08, 33a/01, 33a/06, 37b/04, 48b/10, 51b/01

ẕirāʿ (A.): Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü.
ẕ.+i 19a/13

żiyā (A.): Işık.
ż. 38a/10

ziyāde (A.): Lüzumsuz, boş.
z. 21a/06, 25a/12, 32a/08, 46b/10
z.+dir 19b/03
z.+t-i vaḳʿ 48a/05
ziyādet-i vaḳʿ: Temkinliğin lüzumsuzluğu.

zor (T.): Kolay olmayan iş. 2. Sıkıntı, rahatsızlık, ıztırap. 3.Güçlükle yapılan iş.
z. 32a/03

ẕû, ẕü (A.): Kelimenin önüne gelen 'Sâhip, -li' anlamı katıp birleşik şekller yapar. harf-i târifi 'el/l-' ile birleştiği zaman 'Ẕü'l' şeklini alır.
ẕ.'l-Celāl 10b/07, 42a/13, 43b/13
Ẕü'l-Celāl ve'l-İkrām: Hem büyüklük, yücelik ve kerem sahibi, Allah.

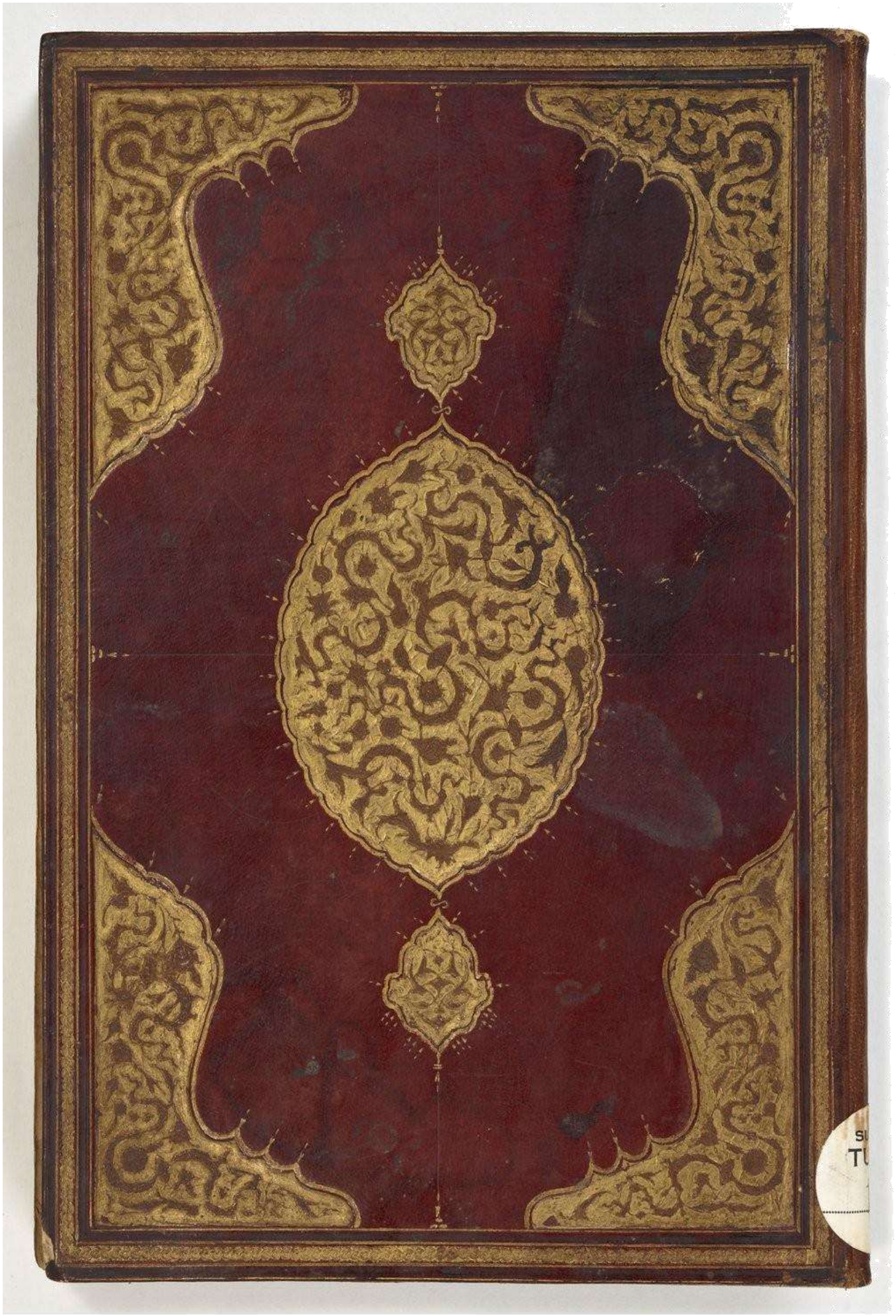
ẓuhūr (A.): Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.
ẓ. 39a/01
ẓ.+a 36a/13
ẓ.+ı 47a/06
ẕ.+ine 02a/12
ẕ.+ini 29a/06
ẕürriyet-i İbrāhīm: Hz. İbrahîm'in nesli.

ẓulm (A.): Adâlete aykırı davranma, hak edene hakkını vermeme, haksızlık, adâletsizlik.
ẓ. 39b/07, 39b/11
ẓ.+ an 39b/04
ẓ.-ı fāḥiş 39b/13
ẓ.+ı 40a/01

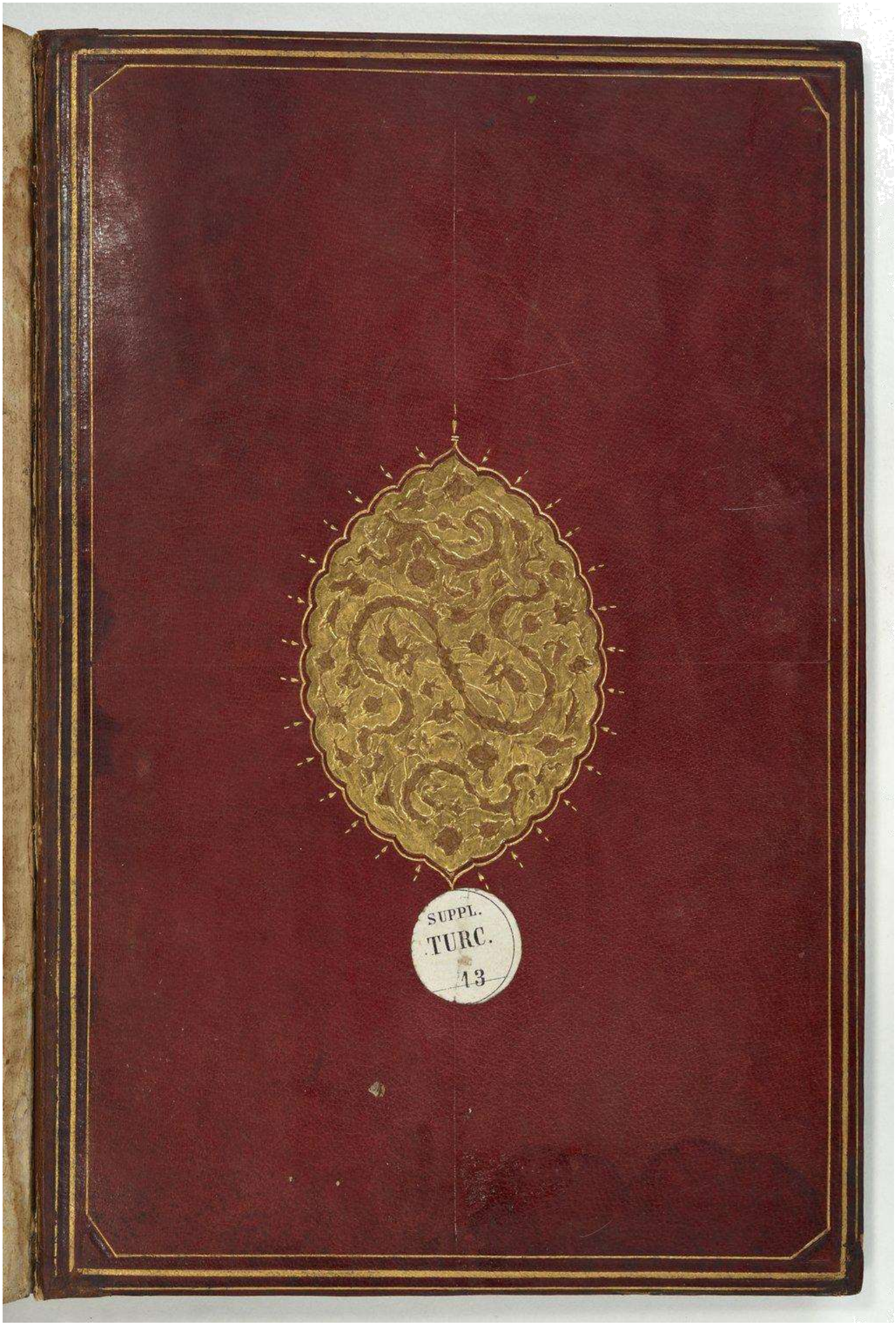
ẓulumat (A.): Karanlıklar, zulmetler.
ẓ.-ı işrāk 47a/08
ẓulumat-ı işrāk: Allah'a ortak koşmanın karanlık yüzü.

zümre (A.): Topluluk, grup, sınıf.
z.-i fuḳehā 07a/08
z.-i mü'minīn 28b/07
zümre-i fuḳehā: Fıkıh ilmi uzmanların gurubu.
zümre-i mü'minīn: Müminlerin arasında cennete giren bir gurup.

ẕürriyet (A.): Soy, nesil, döl, kuşak.
ẕ.-i İbrāhīm 35b/12, 36a/06, 36b/03
ẕ.+imden 36a/13, 45a/06
ẕ.+ime 45a/04
ẕ.+inde 35b/05, 35b/08, 36a/03
ẕ.+inden 29a/07, 37a/08

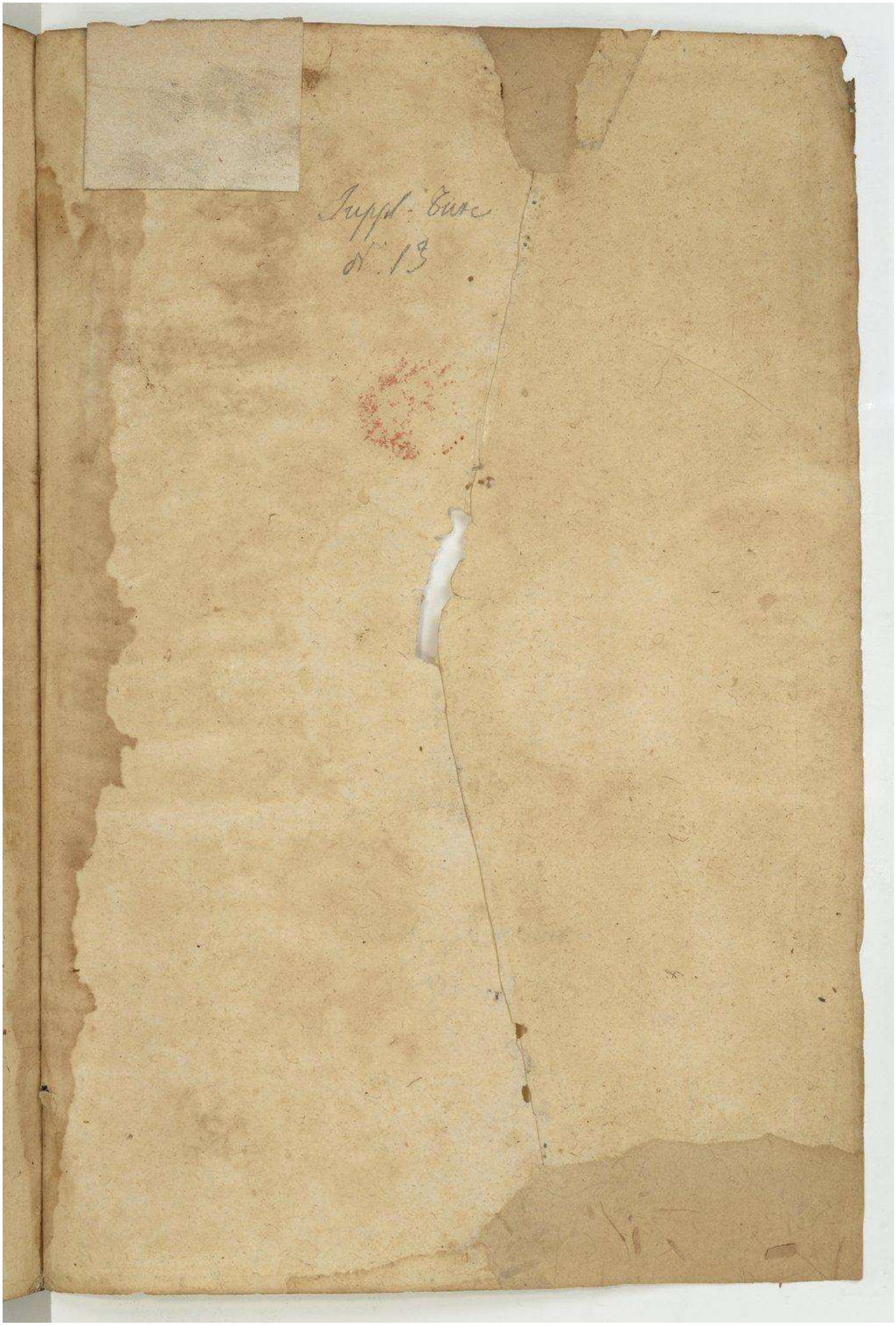

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

SUPPL.
TURC.
43

Volume de 52 Feuillets

1er Mars 1879.

Inspt. Buc
N. 13

1

رسالة ارجح القولين
في حق الابوين النبويين المترجمة
برسم سلطان البرين والبحرين وخاقان
المشرقين والخافقين السلطان ابن السلطان
السلطان احمد خان ابن السلطان محمد خان
ادام الله ايام دولته واقام اعلام
نصرته الى انتهاء الزمان

حمد و ثنا اول مبدع بی مثال و مخترع بلا زوال
حضرتنه که مظهر جمله کمالات و مجلای انوار هدایات
و دلالات اولان حبیبنك زینت جبینی و حلیهٔ
جبههٔ مستبینی اولان نور مبینی اصلاب طیبه دن
ارحام طاهراته نقل و قرنا بعد قرن اولنوب ازهرك
مستقرین فحول دن برنجل ایدوب حضرت آدم دن
علیه السلام کندو والدنه کلنجه برنجل اصیلی
اکا اصل و هر قرن و هر عصرده بر مؤمن موحدی
اکا جنس و توحید و ایمانی فصل ایلدی صلی الله و

وسلم علیه وعلی آله واصحابه ما جری ذکره علی الالسن
وجلا نوره الابصار والاعین امّا بعد امد مدید وعهد
بعید ایدی که سرور انبیا ومسند اصفیا نبی کریم
ورسول رؤف رحیم من حضرت محمد مصطفی
صلی الله علیه وسلم ابو بن کرتیمنك یوم قیامته
فائز نجات واول رحمت عالمیان وباعث خلقت آدم
میانك برکات وجودی ایله انلرك حائز معالی درجات
اولمالری وبونك خلافی اولان قول غیر خالی ازعتسافی
امر نده علمناء امتك اختلافی وهر صنفك دعوالرینه
ادله سنك مُلائمت وائتلافی مشاهده اولنوب
جون برحسب نسبتا بوت ونبوت احد ابوین
اوکلاهمایی بر بلانك اصابتی ذریته باعث اندوه
لی غایت وسبب حزن وغصه بلانهایت ایدوکی

ظاهر درّ حبیب الٰه حضرت رسول الله جناب
رسالت جلباب بنك حاشا ابو بنی نار جحیمه معذب
و انواع عقاب ایله معاقب اولمق بی شك اول
شفیع عصاه اولان خواجهٔ عرصات حضرتینه
باعث حزن و ملال و دار نعیمه اولان شعشعی صفاسنه
موزث کلال اولمق مقرر اولمغین هر زمان مثمر
ثمرهٔ سعادات و منتج نتیجهٔ فوز و نجات اولان
اولایکی اصل اصیل و معدن فضل جزیلك عذاب
مخلدن خلاصینی و مظهر رحمت رحیمیه یه
اختصاصینی تحقیق ایدر نقل صحیح و دلیل واضح
صریح مصادفه سنه دل و جان مشتاقه
اوزره ایدی اتفاقا بو اثناده افضل العلماء
المتأخرین و اکمل الفضلاء المتبحرین صاحب التصانیف

الحمد

3

الجنّه وجامع الفوائد المهمّه الشهير فی المشارق
والمغارب بشمول نفعه کل طالب وراغب
جلال الملّة والدین السیوطی تغمّده الله برضوانه
واسکنه فی فسیح جنانه جناب لرینك بو بابده
مؤلّف بو رساله سی که عنوانده ذکر اتدوکی اوزره
رسول الله صلّی الله علیه وسلّم حضرتنك والدینی
مسئله سنده تألیف ایلدوکی رسائلك اوچنجی سی
وجمله سنك اوجزو لخصری اولوب اولـ
حضرتك صلّی الله علیه وسلّم والدینی یوم قیامتده
اهل نجاتدن ایدوکلرینه دلالت ایدن اخبار واردهٔ
وآثار متتابعهٔ متواردهٔ متضمّنه در نظر ترقب اثره
کلمکین حضرت کریم وهّاب ومُلهِم الرُشد
والصواب جناب کبریا قبانه شکر بی

حساب • اولنوب مشكلاتين توضيح • ومعاقد
مقاصدين تصريح • وجهى اوزره اول عروس زيبا
واول شاهدنى همتا • يلى لباس لغت تركيه ايله •
تزيين • ووجوه محاسنى مشاطهٔ اقلام روميه ايله
تبيين • اتدكدن صكره • پادشاه • دين پناه •
وشهنشاه • خلافت دستكاه • ظل الاله خليفة
الرحمن • مكمل العدل معدن الاحسان • وهو
السلطان بن السلطان بن السلطان السلطان احمد خان
ابن سلطان محمد خان • ثبت الله دعائم دولته القاهره
واقام قوائم سلطنته الباهره • حضرتلرينه هديهٔ بهيهٔ
عيديهٔ • وبر تحفهٔ رضيهٔ مرضيه • اولمق اوزره •
منصهٔ خاه وخلال • وخلوتخانهٔ فضل وكمالرينه ايصال
واول سلطان • على الشان • جليل البرهان •

حضرتلرينى

حضرت پیغمبر اول اخبار و آثار ایله که فی الحقیقه جواهر مخازن اسرار و سنا ثر محارم الاستار در
مفرح القلب مرقه البال ایمک اراده اولندی
تا که اول شاه سلطنت جاه که اخبار جلیله
الآثار نبویه احاطه سنه راغب و آثار جزیله
الاسرار مصطفویه محافظه سنه اقدم من کل
طالب اولوب تتبع آثار و سیر ایله مشغوف
و تفحص سنن خیر البشر ایله مألوف در رسول الله
صلی الله علیه وسلم حضرتینک والدین کریمینک
حقنده لا یؤاخذ اعتقاد و فی الحقیقه اول حضرتک
صلی الله علیه وسلم جلالت منزلتنه حقیق اولان
روایت صحت اسناد احاطه سیله جناب خلافت
مآبلرینه انشراح صدر و انجلاء قلب نظیر البدر

حَاصِلُ اُولَه • وَاللهُ الْمُوفِقُ وَالْمُرْشِد • خفی اُولَیهُ کَه
اَجَلِّ الْحُفَّاظِ الْمُحَدِّثِین • وَاَفْخَمِ النُّقَّادِ الْمُدَقِّقِین
مُؤَلِّفِ الرِّسَالَةِ الشَّیخ جَلَالُ الدِّین • رَوَّحَ اللهُ رُوحَه
وَاَفَاضَ عَلَی الطَّالِبِین فُتُوحَه • دیباجهٔ رسالهٔ دَه
حَمْدُ وثنای تقدیرِ • وَتَصْلِیه وتَسْلِیم • اِتدُکدَن صکرَه
بُو وَجْه اوزره سَوْقِ کَلَام • وَتَبْیِین مَرَام • اِیلدَیکِه
اَئِمَّهٔ اَعْلَام • وَاَجِلَّهٔ عُلَمَاء فِخَامدَن • جَمْعِ کَثِیر
اِشبُو مَذْهَبَه ذَاهِب اولمشلَردِرکِه • رَسُولُ اللهِ
صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم حضرتلَرِنِك وَالدِینی اَصْحَابِ نجَات
وَدَارِ آخِرَتدَه نَائِل اَن مَعَالِی دَرَجَاتدَن • اُولدُقلَرِی
مُقَرَّر وَمَحْکُومٌ عَلَیْه دِر • وبُو مَذْهَب اَصْحَابِی کَنْدُو
لَرِنَه مُخَالِف اِیکَن بُو قَوْلَكِ خِلَافِنِی سُویلَیَنلَرِك قَوْلُ الزَّمِ
اَعْلَمِ نَاسِ اُولُوب • عِلْمِ وفضیلَتْ جِهَتِندَن دَرَجَه

اولطائفه دن دون وقاضی ردکلر • بلکه اثار و
احادیثی احاطه وضبط • ومخالفینك استدلال
ایلدکلری ادلهٔ تمییز ونقد • ایمك جهتندن
آز ید ناس اولوب • انواع علومی جامع لر • وحوصله
وبطون حفظ و احاطه لری • فنون شتی ایله مملو اولغله
متضلع لر در • خصوصا شول فنون که بو مسئله
انلرڈن استمداد ایدر • که فی الحقیقه بو مسئله اوج
قاعده اوزره مبنیه در • که بری قاعدهٔ کلامیه •
وبری اصولیه • وبری فقهیه در • وبو ندن بر قاعده
رابعه یه دخی احتیاج وارد رکه علم حدیثله علم
اصول • فقه مابینلرنده مشترکه در • یعنی بو مسئله
علم کلام • وعلم اصول • وعلم فقه • وعلم حدیثله
اصول فقه • بیلنمکه محتاج اولوب • بو علومدن

مَاهِرُ اولمَيَان • بو مسئله نڭ مشكلين حل اتمكه
قادر اولمز • وبو مذهب اصحابنى اولان اجله ذكر اولنان
فنوندە كمال مهارتيله ماهر اولدقلرندن ماعدا
علم حديثدە حفظ وسيع • ونقد صحيح دن • وائمه
حديثڭ نقل لريندە اطلاع • ومتفرقات كلامليرينى
جمعدن • احاطه وشمول دن • محتاج اليه اولان
معنى لرايله متمتع • لردر • بس بو طائفه خليله حقيده
شويله ظن اولنمزكه علمادن بونلرڭ خلافنده اولان
فريق آخرڭ استدلالرى تدكرى اخاديه واقف اولمامش
اولله لر • معاذ الله • بلكه بو طائفه اجله
انلرڭ ادلّه • سنه واقف اولمشلر • واول ادلّه
نڭ غور واعماقنه طالمشلر • واول ادلّه دن
شول اجوبه مرضيه ايله جواب ويرمشلر • دركه

اهل

اهل اضافه اولان انلرك اول جوابلرينى قبول ايدوب
رد ومدعالرى ايله كندولرمابينلرنده منعقد
سند ايلمز وكذلك كندولرذاهب اولدقلرى
مذهبلرينه متانت واستحكامدە راسيات
جبال ورواسخات اغلام مثال ادلەاقامت
ايتمشلردر وفى نفس الامر بوايكى فريق دخى اكابر
اجلادن واعاظم اخصادردر والله تعالى اعلم بعد ذلك
امام جليل جلال الدين سيوطى رحمه الله تعالى
فريقين مزبورينك رسول الله صلى الله عليه وسلم
حضرتلرينك والديني يوم قيامتده اهل نجاندن
ايدوكلرينه ذاهب اولان فريقك اقامت ايدوكلرى
ادلەبيانينه شروع ايدوب ايدركه انلرك نجاتنه
قائل اولان فريق مخالفين ايله اوج درجه اوزره

خلافت يلدريلر درجهٔ اولى بودركه حضرت نبى نك
صلى الله عليه وسلم والدينه برپيغمبرك دعوتى
ايرشمدى • بوسببله كه انلر برفترت زمانندن
اولديلر • كه شرق وغرب عالمه جهل عام وشامل
اولوب • دينه دعوتى على وجهها تبليغ ايدر •
وشرايعدن برنسنه بيلور وبيلدرر برمكسه يوغدى
بونك برله والدين حضرت نبى صلى الله عليه وسلم
حداثت سنده وفات ايدوب • عمرلرى اول
مرتبه يه ايرشمدى كه اخبار سلفى • وحركات
واسفارى ايله آثار قدمايى • تفحص اتمكه مجال اولمه
حفاظ حديثدن حافظ صلاح الدين العلائى
نقل صحيح ايله نقل ايلدى كه • اول حضرتك صلى الله
عليه وسلم والدى اولان عبد الله بن عبد المطلب

اون

اون سکز یاشلرده مقداری معمر اولوب • والده سی منه
بنت وهب بن سنی تقریباً یکرمی یاشلرده ایرشدی •
مع هذا کده محجوبه ومخدره • وبیتی ایچنده مستوره
ومحجبه • اولوب • رجال ایله اجتماع ائمز • وحقیقت
احوالدن خبردار دکلسه ایله ملاقات ایلمز
ایدی • امام سیوطی ایدر بو زمانده که اسلام ظاهر
وفاشی • وشرقاً وغرباً اهالیسنک الیف و
یولداشی • ایکن • طائفه نسا • زمره فقها • ایله
مخالطه لری • اولمدوغی ایچون • احکام شریعتک
اکثرینی بلمزلر • وایده جکلرینی • وترک ایلیه جکلرینی
فرق ائمزلر • زمان جاهلیتده اولان نسا طائفه سنه
ظنلر ینجه در • یعنی انلرکه زمانلرنده کتاب ودین
ایمان • بیلورلر دکلسه هیچ یوغدی • احکام شرع و

دیمدن برنسنه بیلمه لری محتمل میدر • بو دخی مقرردر
ائمهٔ فقها • واهل کلام • واصول • واجلهٔ اشاعره نك
اتفاقی ایله اصحاب فترتك حکمی اولدوركه • انلر ناجی
اولورلر • وجنته داخل اولورلر • امام شافعی
دخی بونی تصریح ایدوب سائر اصحاب دخی کاتبعیت
اتمشلردر • وبو قوللری اوزره قرآن عظیمدن
سکز آیتله استدلال ایدیلر • که انلرك اشهری • الله
تعالی حضرتلری وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا
قول شریفیدر • که مضمونی منیفی الله اعلم دیمك اولورکه
بز عظمت وجلالمز ایله هیچ بر زمانده بر امته • وبر طائفه
عذاب وعقوبت ایدیجی اولمادق • تاکه بز انلره بر
رسول ارسال ایدوب • وانلر اول طائفه یه تبلیغ
رسالت • وانلری دین حقه دعوت • ایدکده

مخالف

مُخَالَفَتْ • وَتَرْكِ مُتَابَعَتْ • ايدُوب • مَبْعُوثْ
اُولَانْ رَسُولكِ رِسَالَتِنِى اِنْكَارْ • وَكُفْرِ قَدِيمْلَرِى
اُوزْرَه اِصْرَارْ • ايدَه لَرْ • يَعْنِى تَعْذِيبْ اِتْدُوكْمَزْ
طَائِفَه نكِ حَالِى بُوغَايَتَه اِيرْشْمِيَنْجَه دُنْيَادَه وَآخِرَتَدَه
اَنلَرَه تَعْذِيبْ اِيلَمَزْ • بِسْ بُو آيَتْ كَرِيمَه دَلَالَتِ
وَاضِحَه ايلَه دَلَالَتْ اِيلَدِى كَه • چُونْ اُولْ حَضْرَتكِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالِدَيْنِى زَمَانِ فَتْرَتَدَه كَلُوبْ
اَنْبِيَادَنْ بِرِنَبِى اَنلَرَه تَبْلِيغِ رِسَالَتْ • وَاِبْلَاغِ اَحْكَامِ
شَرِيعَتْ • اِيلَمَدِى • اَنلَرْ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حُكْمِنْدَه
دَاخِلْ اُولُوبْ • يَوْمِ جَزَادَه مُعَذَّبْ اُولَمَيَه لَرْ •
وَاشْبُو آيَتْ كَرِيمَه • وَآنُوكْ اَمْثَالِى بَعْضِ اٰيَاتِ
بَيِّنَاتْ دَنْ مَاعَدَا • اَلَّتِى حَدِيثِ شَرِيفْلَه دَخِى اِسْتِدْلَالْ
اِتْدِيلَرْكَه اُولْ اَحَادِيثِ شَرِيفَه نكْ بِرِيسِى اِمَامْ اَحْمَدْ بْنْ حَنْبَلْ

واسحاق بن راهويه ايكسي دخي مسند نام كتاب تدوين
وبيهقي كتاب الاعتقاد ده اسود بن سريعدن
وابو هريره دن تصحيح واخراج ايلدكلري اول
حديثدركه رسول الله صلى الله عليه وسلم
بيورمشلركه اربعة يحتجون يوم القيامة رجل
اصم لا يسمع شيئا ورجل احمق ورجل هرم
ورجل مات في فترة يعني قيامت كونلرنده دورت
كمسه عذابه عدم استحقاق دعوى سين ايدوب
حجت ودليل اقامت ايدرلر انلرك بريسي شول اصم
دركه سمعي كليتا يله معطل اولوب
كلام قيمندن برنسنه استمز بري دخي
براحمق كمسه دركه خفت عقلي اولمغين
برنسنه تعقل ايلمز بري دخي هر رجل هرمدر

بعضي

9

يعنى شول كبير السن فرتوت درکه ادراك شعوري
قالمامشدر • دورد نجي سنى شول كمسنه درکه •
زمانن فترتده وفات ايتمشدر • يعنى انبيادن ايكى
نبي زمانلرينك مابينده كلوب • نبئ سابقك
طول زمانى ولمغله • احكام شريعتنى كماهى نقل
ايدركمسه قالميوب • احكام ملتنه فتور كلمكين •
انوك دينى ايله متدين اولمامش • رنبئ لاحقه
دخى ايرشميوب بوحال اوزره وفات ايتمشدر •
راوى حديث ايدر رسول الله صلى الله عليه وسلم
بودورت كمسه دن اصم ولحمق وهرمك •
كيفيت احتجاجلرين بيان ايده قول شريف لرى بورتبه
منهى اولدى كه • واما الذى مات فى الفترة فيقول
رب ما اتانى لك رسول • فيأخذ مواثيقهم ليطيعنه

فيرسل اليهم ان ادخلوا النار • فمن دخلها كان
عليه بردا وسلاما • ومن لم يدخلها يسحب اليها
يعني اما زمان فترتده وفات ايدوب نبوته ايرشمين
كمسه • حيات دنيا ده دين حقله متدين
اولدوغنه عذر وحجت بيان ايدوب ايدركه • يارب
سنك رسللكدن بكا برر رسول كلمدي
كه بن اني تصديق ايمنوب • كتوردوكي احكامه
ايمان كتورمدوكم ايچون عذابه مستحق اولم • يعني انبيا
ورسللكدن برينه ايرشمش • وانوك تبليغ ايدوكي احكامي
اشتمش • اولسه • البته بن اول رسوله اطاعت •
وسنك طرفكدن كتوردوكي احكامي قبول واقامت
ايدرايدم • پس الله سبحانه انلره مهدي يوكره بن سنره اكر
رسول ارسال ايدرسم اطاعت ايدرميسن • وانوك

لسانیدن صادر اولان امر می قبول ایدرمیسین انلر
دخی بلی یا رب رسولکه انقیاد وامرکه اطاعت
ایدرز دیوب حق سبحانه بونلردن البته اطاعتلرینه
عهد ومیثاق الدقدن صکره ملائکه دن
بر رسول کوندروب انلره تبلیغ ایدرکه رتکورز
امری بودرکه طوغانار جهنمه داخل اولهسز پس
بلا توقف داخل اولك امر الهی بو وجهه اوزره
صادر اولمجق امتثال امر ایدوب طوغانار
داخل اولنلره اولنار بردوسلام اولور
اما شقاوتی ازلیه حسبیله امره مخالفت ایدوب
طوغا اولنار داخل اولنلر زبانیه الی ایله یوز
لرینی اوزره سوریلوب کرها ادخال اولنورلر
پس بو حدیث شریف کادلالت ایلدیکی چون اول

حضرتك صلى الله عليه وسلم والديني زمان
فترته وفاتا تمشيلرندر • بونلر دخي طوغا دخولي
نار ايله امتحان اولنورلر • واكراما لذلك النبي المكرم
حين امتحانده امتثال امره مهتدي اولوب • حفت
الجنة بالمكاره • مضمونجه مكروهات
نفسدن اولان صورت ناردن • واصل برودو
سلام • ونائل انعام حضرت ذو الجلال والاكرام
اولورلر • والله تعالى اعلم
ينه اول احاديث ستة
نك بري دخي بزار مسندنام كتابنده • ابو
عيسى ترمذي شرطي اوزره سند حسن ايله ابو
سعيد خدريدن اخراج ايلدوكي اشبو حديث در كه
رسول الله صلى الله عليه وسلم بيورمشلركه • يوتى
بالهالك في الفترة • والمعتوه • والمولود • فيقول

الهالك

فيقول لها لك في الفترة لم يأتني كتاب ولا رسول
ويقول المعتوه اى رب لم تجعل لي عقلا
اعقل خيرا ولا شرا ويقول المولود لم
ادرك العمل فيرفع لهم نار فيقال لهم ردوها
فيدخلها من كان في علم الله سعيدا لو ادرك
العمل ويمسك عنها من كان في علم الله
شقيا لو ادرك العمل فيقول الله تعالى
اياى عصيتم فكيف برسلي بالغيب
ديمك ولو ركه زمان فترته هلاك اولان كمسه
وناقص العقل معتوه وطوغوب وفات يدن
طفل مولود يوم قيامتده محل حساب
وموقع سؤال وجوابه كتوريلور پس زمان
فترته هالك اولان حياتي دنياده بزدن ايله متدين

وشرايعدن برشرعله متشرع اولمدوغنه عذر
بيان ايدوب بايدركه بكادنياده كتب سماويه دن
برکتاب ورسل الهيه دن برر سول كلمدي
يعني بني دين حقه ارشاد ايدر برکمسه كورمدم
اكا اتباع ايدوب مهتدي اولماسه ايدم بس
بوسببدن ضلالتده قالدم وينه معتوه مقام
اعتذاردهايدركه يارب بنم ايچون برعقل خلق ايلمدك
كه خيروشري انوكله تعقل ايده ايدم اول
لجلدن ضلالتده دوشدم وكذلك
مولود دخي عذر مقامنده اولوب ايدركه بن
مكلف اولوب عمل مرتبه سنه ايرشمدم
بس امر حقله بونلره نار جهنمدن برقطعه نار رفع و
عرض اولنوب اشبو ناره داخل اولك ديو امر اولنور

12

پس بونلرك ايجتدن الله سبحانه وتعالى حضرتنك
علم ازليسنده قدره عمل مرتبه سنه واصل اولدوغي
تقديرجه سعيد اولمه سي ثابت اولان كمسنه
امره امتثال ايدوب بلا توقف اول داره داخل اولور
امّا علم ازليده قدرت عمله ايرشدوكي تقديرجه
شقي اولمه سي ثابت اولان كمسنه دخولدن
اباو امساك ايدر پس حق سبحانه وتعالى بونلره
خطاب باعتاب ايدوب ايدر كه سز بكا عيانا
عصيان ايلدوكوز رسلمه غيبا ايله نه اشليه جك سز
وبنه احاديث ستّه دن برى دخى عبد الرزاق
وابو جرير وابن ابى حاتم وابن المنذر تفسير لرنده
شيخين يعنى بخارى ومسلم شرطلرى اوزره سند
صحيح ايله ابو هريره دن روايت ايدكلرى اشبو حديث در كه

اِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَمَعَ اللّٰهُ اَهْلَ الْفَتْرَةِ وَالْمَعْتُوْهَ
وَالْاَصَمَّ وَالْاَبْكَمَ وَالشُّيُوْخَ الَّذِيْ لَمْ يُدْرِكُوا
الْاِسْلَامَ ثُمَّ اَرْسَلَ اِلَيْهِمْ رَسُوْلًا اَنِ ادْخُلُوا النَّارَ
فَيَقُوْلُوْنَ كَيْفَ وَلَمْ يَأْتِنَا رُسُلٌ يَعْنِيْ
يَوْمِ قِيَامَتَا وُلدُوغِي زَمَانَدَهْ اَللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
اَصْحَابِ فَتْرَتِيْ وَمَعْتُوْهَ وَاَصَمَّ وَاَبْكَمْ وَنِي زَبَانْ
طَائِفَهْ سِنِي وَشُولْ پِيْرْلَرِي كِهْ اِسْلَامَهْ اِيرْ تِمَدِيلَرْ
بَعْدَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى اَنْلَرَهْ نَارَهْ دَاخِلْ اُولُكْ دِيُوبْ رَسُوْلْ
اِرْسَالْ اِيدَرْ پَسْ اُولْ بَشْ صِنْفْ طَائِفَهْ اِيدْرَكِهْ
بُرْنَارَهْ دُخُولَهْ يَنْجَهْ مُسْتَحِقْ اُولُورْزَكِهْ بِزَهْ پِيْغَمْبَرْلَرْ
كَلْمَدِيْ وَپِيْغَمْبَرْلَرْكِ اِخْبَارِيْ بِزَهْ وَاصِلْ
اُولْمَدِيْ رَاوِيْ حَدِيْثِ حَضْرَتِ اَبِيْ هُرَيْرَهْ اِيتْدِيْ
وَايْمُ اللّٰهِ لَوْ دَخَلُوْهَا لَكَانَتْ عَلَيْهِمْ بَرْدًا وَسَلَامًا

يعنى الله حقيجون اكرا اول رسوله اطاعت ايدوب
نارة داخل اولك ديديكنده دخول انسه لر
اول نارا نلرك اوزرلرينه برد وسلام اولور ايدى
بعده آخر حديثده ايتدى ثم يرسل اليهم
فيطيعه من كان يريد ان يطيعه يعنى بعده
الله سبحانه وتعالى اول طوائفه امر سابقله رسول
ارسال ايدر بس الله تعالى اطاعتنى ارادة
ايلدوكى كمسه لر اول رسوله اطاعت ايدر بو محله
ابو هريرة ايتدى كه ديلرسكوز وما كنا معذبين
حتى نبعث رسولا آيتى قرأت ايدك يعنى تا كه
بو حديثك تصديقنى انده بوله سز وبيله سزكه
الله سبحانه وتعالى عدلى موجبنجه برقومى تعذيب ايتمز
تا كه انلره رسول ارسال ايليه بس اكر دنيادة بر

رسوله ایرشیوب دعوتنی قبول ایتمزلر ایسه یاخود
ایرشمیوب یوم قیامتده امتحان ایچون ارسال اولنان
رسوله اطاعت ایتمزلر ایسه عذابه مستحق اولوب
تعذیب اولنورلر والله تعالی اعلم وینه اول
احادیث شریفه دن اوچنجی حدیث ینه حدیث سابق
مضمونده بر حدیث در که آنی حاکم مستدرکه
نام کتابنده توبان حدیثندن اخراج ایدوب
بخاری ومسلم شرطی اوزره صحیح دیمش وامام
ذهبی دخی آنی تصحیح وتقریر ایلمشدر وینه اول
التی حدیثدن بشنجی حدیث ینه بو مفهومده
وارد شول حدیث در که بزار وابو یعلی
انس بن مالک حدیثندن اخراج ایلمشلردر اوچنجی
حدیث کذلک بو معنی ده شول بر حدیث در که

آنی

14

انى ابو نعيم • معاذ بن جبل حديثندن اخراج ايلشدر
امام سيوطى احاديث ستة نك جمله سى مضمون
واحد ده اولدوغى ايچون بعضين بلفظه ذكر ايدوب
بعضن آخرك مخرجين ذكر ايدوب • الفاظ
احاديثى ذكر ايلمدى • وبو سياقده ايتدى كه علما
ديمشلر در كه اشبو آيات واحاديث • صحيح مسلمده
وغيرنده واقع اولوب بونلر مخالف اولان هر حديثى
نسخ ايدر • ينه كل طفال مشركين نارده
ايدوكلرنده وارد اولان احاديث • ولا تزر
وازرة وزر اخرى • آيتى ايله • منسوخه در •
كه مضمون شريفى ديمكدر كه • بر نفس حاملة
الوزر • برصاحبته الوزر ك دخى • وزر واثمنى
حاملة اولمز • يعنى بر شخص شخص آخرك كناهى ايله

معذب اولمز • بس اطفال مشركين كه مكلف
اولمامشلردر • بابالرينك شركى ايله معذب اولمزلر
ديمكدر • كذلك اول احاديث اشبو آيتدن ماعدا
انلرك معذب اولمالرينه دلالت ايلين احاديث شريفه
ايله منسوخه در • واشبو طريقوا وزره علمادن
جماعت كثيره ذاهب اولمشلردركه • آخرى كندو
زمانينده امام الحفاظ اولان قاضى القضاة شهاب الدين
ابن حجر در • رحمه الله تعالى • حتى بونلر ايتدى كه
رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك جميع امه
يعنى انلردن قبل البعثه وفات ايدنلردخى ظن و
اعتقاد بودركه • يوم قيامتده اصحاب فترت
امتحان اولندقده • اول حضرت صلى الله عليه وسلم
قرير العين اولوب مسرور اولمق ايجون • انلرا اول امتحانده

اطاعتیله موفق اولوب نارہ داخل اولمیه لر
وکذلک بو معنایه دلالت ایدن حدیث ذکر
ابن جریر کندو تفسیرنده ولسوف یعطیک ربک
فترضی آیت کریمه سببنده که مضمون شریفی یا محمد
سنک ربک یوم قیامتده سکا اولقدر عطا
ایدجکدر کیه سن اول عطاء عظیم ایله راضی اولورسن
دیمکدر ابن عباسدن روایتله یلدوکی
حضرت ابن عباس دیمشدر حضرت محمد
صلی الله علیه وسلم رضاسی اهل بیتندن
کمسنه نارہ داخل اولمقدر وینه اول
حضرتک صلی الله علیه وسلم ابوین کریمینی اهل
نجاتدن ایدوکنه دلالت ایدن احادیث شریفه دندر
شول حدیث که حاکم عبد الله ابن مسعوددن روایتیله

تصحیح ایله اخراج ایدوب ذکر ایتمشدر که رسول الله
صلی الله علیه وسلم حضرتینه ابوینیندن سؤال اولندقده
بیورمشلر درکه ماسألتهما فیطیعنی فیهما وانی
لقائم یومئذ المقام المحمود یعنی الله ورسوله
اعلم دیمکله اولورکه بن ربیبه ابوینم حقنده عرض
حاجت ایدوب انلرک سؤال ورجا ایلمدم که بکا
انلرک حقنده اطاعت وخلاص ونجاتلری ایچون
رجا ودعامی اجابت ایلیه امامحققدرکه یوم قیامتده
بن البته مقام محمودده قائم اولورم جلال سیوطی
ایدرکه اول حضرتک صلی الله علیه وسلم وانی
لقائم یومئذ المقام المحمود قول شریفی کا
تلویح واشارت ایدرکه یوم قیامتده مقام
محمودده قائم اولدوعنده ابوینی ایچون شفاعت

اعکی

اتمکی رجا ایدر • واول شفاعت • روز قیامت مدة
اصحاب فترة اولان سابق الذکر امتحانده • بونلر
اطاعته مبادرت ایدوب • اول صورده نار ده که
فی الحقیقه عین برد وسلامدر دخول ایله موقف
اولمالرینی رجا وشفاعت ندر • وبو دخی مقرر در که
بونلر اصحاب فترتدن اولوب • دعوت نبی یه
یتشمدکلری اولماسه • اشبو شفاعت منکر
اولمزایدی • بو سبب ایله که شول طائفه که انکره
دعوت انبیا ایرشوب عناد ایله اطاعت ایلمیه کرانکر
شفاعت اولمز • وبو ذکر اولنان اشارتله تمام
رازی • فوائد نام کتابنده ابن عمر دن سند
ضعیف ایله اخراج ایلدوکی اشبو حدیثده تصریح واقع
اولمشدر که رسول الله صلی الله علیه وسلم

بیور مشدرکه • اذا کان یوم القیامة شفعت
لامی وامی وعمی ابی طالب واخ لی فی الجاهلیة
یعنی قیامت کونی اولدقده بن والدینه ایجون
وعمم ابو طالب • و زمان جاهلیتنده وفات ایتمش
برقرندا شم ایجون • شفاعت ایدرم • وبو حدیثی
محب طبری که حفاظ حدیث وفقها دندر • ذخائر
العقبی • فی مناقب ذوی القربی • نام کتابنده
کتور مشدر • وایتمش درکه اگر بو حدیث ثابت
اولورسه وعمی ابی طالب • دیو بیورد وغی •
صحیح بخاری ده وارد اولدوغی کبی • ابو طالب
ایجون اول حضرتك شفاعتی اندن عذابك تخفیف
اولمه سنی ایله تأویل اولنمشدر • حاصل کلام والدینی
وقرندا شی • حقنده که انلر اهل فترتدن اولوب •

انلر

انلرده دعوت انبيا ايرشمشدر • عند الامتحان
اطاعتله موفق اولمه لرى ايچون شفاعتى حقيقت
اوزره محقق اولوب • ابو طالب حقنده • كه
اول دعوت حضرت نبى يه ايرليشوب • اجابت ايتمشدر
شفاعتى • تخفيف عذابى ايچون شفاعتله ما ولدر
نته كه روايات صحيحه ايله رواياتا ولنمشدر كه
جهنمده اخف عذاب • ابو طالبك عذابيدر •
كه نار جهنم آلى اصابت ايدر • امّا ايا قلرينه نار دن
ايكى نعل كيديريلوركه • اول نعلينك حرارتندن
باشنده بينى سى غليان ايدوب • قينار • و بو تخفيف
اولا جلد ندر رسول الله صلى الله عليه وسلم •
حضرتنى مشركلردن حمايت • و مضرتلرينى انلردن
دفع ايتمشدر • و بالجمله ابو طالب حضرت پيغمبرك

صلى الله عليه وسلم بعثتنه ايرشوب مسلم اولدوغى
ايچون • عمم ابو طالب ايچون شفاعت ايدرم ديدكلرنده
تأويله احتياج اولندى • مؤلف الرساله جلال
سيوطى ايتدى • انلرده دعوت رسول ايرشمين طائفه
حقنده اصحاب حديثك عباراتى مختلفه اولدى •
واول عباراتك احسنى انلر اهل نجاتدر ديملرك قولى در
بعضى علمادن خود انلر مسلمدر ديمشلردر • امّا
امام غزالى ايتدى تحقيق اولدوركه انلر مسلم معتنا
سنده در • دينله درجات ثلثه دن درجهٔ ثانيه
يعنى والدين حضرت صلى الله عليه وسلم امر تده
اوج مرتبه خلاف فك اينجى مرتبه سنى اولدركه • تحقيقا
الله تعالى اول حضرتك صلى الله عليه وسلم
والدينى • حجّهٔ وداعده احيا ايدوب • مؤمن اولمشلردر

18

بو بابده عائشه صدیقه دن وارد اولان حدیث
شریف دلیلی ایله که اول حدیثی خطیب بغدادی
سابق ولاحق نام کتابلرنده • ودار قطنی • و
ابن عساکر ایکیسی دخی غرائب امام مالکده •
وابن شاهین • ناسخ ومنسوخ نام کتابنده
ومحب طبرانی سیره نام کتابنده • اخراج
ایلمشلردر • وسهیلی • الروض الانف نام
کتابنده • وجه آخر ولفظ اخر ایله کتور مشدر
ولکن اسنادی ضعیفدر • ومع هذا ذکر
اولنان علماء حدیثا کامائل اولمشلردر • و
کذلک امام قرطبی • وابن المنیر • اشبو
ضعیف الاسناد حدیثه میل اتمشلردر • وابن
سید الناس آنی بعض علمادن نقل ایلمشدر •

وَصَلَاحِ صَفَدِي • اوْلْ حَدِيثْكِ مَضْمُونِنِي • كَهْ
اوْلْ حَضْرَتِكِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِحْيَاءِ وَالِدَيْنِ
وَايْمَانْ نَلْرِينِي نَاطِقْدِرْ • بِرْ نَظْمَنْدَهْ دَرْجْ اِيمِشْ • وَ
كَذَلِكَ حَافِظُ الْحَدِيثِ شَمْسُ الدِّينِ ابْنُ نَاصِرُ الدِّينِ الدِّمَشْقِي • اوْلْ
مَضْمُونِي بَعْضِ اَبْيَاتِنْدَهْ كَتُورْمِشْدِرْ • وَبُوجُمْلَهْ
عُلَمَاءِ اَعْلَامْ بُوحَدِيثِي اَنُوكْ مُخَالِفِي اُولَانْ اَحَادِيثَهْ
نَاسِخْ قِلْمِشْلَرْدِرْ • بُوسَبَبْدَنْ كَهْ بُوحَدِيثْ سَائِرْ
اَحَادِيثْدَنْ مُتَاَخِّرْدِرْ • وَكَذَلِكَ ضَعْفِ سَنَدِينَهْ
مُبَالَاةْ اِيدُوبْ قَايْرْمَدِيلَرْ • بُواَجْلَدَنْ كَهْ
فَضَائِلْ وَمَنَاقِبْدَهْ • حَدِيثِ ضَعِيفْ اِيلَهْ عَمَلْ اُولُنُورْ
وَبُوخُودْ مَنَاقِبْدَنْ بِرْ مَنْقِبَهْ عَظِيمَهْ دِرْ • بَعْضِ عُلَمَا
اَشْبُوحَدِيثِ اِحْيَائِي • اَشْبُوقَاعِدَهْ اِيلَهْ تَاْيِيدْ وَتَقْوِيَتْ
اِيمِشْلَرْدِرْكَهْ • اِمْتْ بُونْكْ اُوزَرِينَهْ اِتِّفَاقْ اِتْدِيلَرْكِهْ

هیچ بر نبی یه بر معجزه • یا بر خصیصه • یعنی بر
خصلت مخصوصه • اعطا اولمندی • الا بزم رسولمز
صلی الله علیه وسلم اول معجزه واول خصیصه نك
مثلی عطا اولنمشدر • ومقرر درکه الله تعالی
عیسی علیه السلام ایجون موتانی قبور ندن احیا
ایدوب اخراج ایلدی • بس بزم نبیمز ایجون صلی الله
علیه وسلم دخی انوك مثلی معجزه دن لابد در
وبو نوع معجزه • یعنی احیاء موتی معجزه سی •
بو قصه دن غیری وارد اولمامشدر • بس بو معجزه
نك اول حضرتدن صلی الله علیه وسلم ثابت
وظاهر اولماسی مستبعد دکلدر • اگرچه
اول حضرتك صلی الله علیه وسلم معجزاتندن
ذراع شاتك نطقی • وستون حنانه نك انینی •

بو قبیلدن در یعنی احیا قسمندندر بلکه اصحاب
سیر دیدکلری کبی ستوتک حنینی و
احجار و اخشاب نطقی احیاء موتادن زیاده در
بو سببدن که احیا و انطاق میتک حیات و نطق
شانندن اولانی احیا و انطاق در امّا حجر و
شجری انطاق نطق شانندن اولیان جمادی
احیا و انطاق اولوب بو اندن اغرب و اعجب در
امّا اول حضرتک ابوینی احیا اولنمق معجزه سی
عیسی علیه السّلام معجزه سنه اشبه اولمغین
کرکدرکه بو قسم معجزه اندن اول حضرتک صلی الله
علیه وسلّم بعینه بو نوعی دخی اولمش اولمه تاکه
مصراع آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری قولی
اوزره جمیع انبیادن صادر اولان خصائص

بعینها اول حضرتدن دخی صادر اولمشدر وله
پس ظاهر اولدی که رسول الله صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینك ابوین کریمینی احیا و ایمان ایله مکرم
اولمق متفق علیها اولان قاعده یه موافقدر
بو دخی مقرر در که احادیث ضعیفه نك قواعد مقرره
موافق اولنه سی بو مقوله احادیثك قوت بولدوغی
طریقلر دندر پس حدیث احیاء ابوین دخی
اگرچه کم ضعیف الاسناد در امما چون قاعده ء
مقرره ء مزبوره یه موافقدر قوت بولمشدر
حافظ شمس الدین بو مضمون ده نظم ایدوب ایتدی
نظم حبی الله النبی مزید فضل ۞ علی فضل
وکان به رؤفا ۞ فاحیی امه وکذا اباه ۞
لایمان به فضلا لطیفا ۞ فسلم فالقدیم بذا قدیر

وَاِنْ كَانَ الْحَدِيْثُ بِهٖ ضَعِيْفًا ۞ دِيْمَكْ دِرْكِهٖ
حَبِيْبِنِهٖ خُدَاجُوْنْ اَنْدِى رَأْفَتْ ۞ اَكَا فَضْلْ اُوزْرَهْ فَضْلْ اَتَدِى عِنَايَتْ
بِسْ اَنُوْكْ وَالِدَيْنِ اَنْدِى اَحْيَا ۞ كِهْ مُؤْمِنْ اُولَهْ لَرْ بُولُوبْ سَعَادَتْ
بُوكِهْ قَائِلْ اُولُوبْ سَنَدْ اَلَهْ تَسْلِيمْ ۞ كِهْ قَادِرْ دِرْ اَكَا اُولْ رَبِّ غَفِرْ لِيْ
ضَعِيْفًا اُولْدِى بُوتَكْ كُرْجِهْ حَدِيثِنْ ۞ وَلِيْكِنْ قَدْرَتِ حَقْ وِيرْدِى قُوَّتْ
دَرَجَهْ ثَالِثَهْ يَعْنِى حَضْرَتِ نَبِيْ نِكْ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمْ وَالِدَيْنِي اَهْلْ نَجَا نَدَنْ اَيدُكْ لَرْ بَيْنِهٖ
ذَاهِبْ اُولْ تَدْرِكْ ۞ مُخَالِفِيْنِهٖ مُخَالَفَتْ لَرِى بَابِنْدَهْ
اُولَانْ اُوجْ دَرَجَهْ دَنْ ۞ اُوجْ بِنْجِى دَرَجَهْ ۞ بُودُرْكِهْ
اُولْ حَضْرَتِكْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ وَالِدَيْنِي تَوْحِيْدِ
وَدِيْنِ اِبْرَاهِيْمْ عَلَيْهِ السَّلَامْ اُوزْرَهْ اِيدِيْكَرْ
طَائِفَهْ عَزِيْدَنْ زَيْدْ بْنْ عَمْرُو بْنْ نُفَيْلْ وَقُسْ بْنْ
سَاعِدَهْ ۞ وَوَرَقَهْ بْنْ نَوْفَلْ وَعُمَيْرْ بْنْ حُبَيْبِ الْجُهَنِيْ

وعمرو بن عبسه • وبونلردن ماعدا برجماعت بوليه
اولدقلرى كبى • وبو مذهب يعنى اول حضرتك
والدينى مشرك اولميوب • توحيد بارى • ودين
ابراهيم اوزره اولمه لرى مذهبى • امام فخر الدين
رازى اختيار ايدوكى طريقه اولوب • بو معنايه
دخى زياده ايلدى • كه حضرت نبى نك صلى الله
عليه وسلم آباء كرامى • حضرت آدم عليه السلامه
وارنجه توحيد اوزره اولوب • انلردن برفرد
مشرك اولمدى • وبو سياقده ايتدى كه حضرت
محمد صلى الله عليه وسلم اباء كرامى • موحد اولوب
مشرك اولمدقلرينه دلالت ايدن دلائلدن بعض در •
رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتينك لم ازل
انقلن من اصلاب الطاهرين الى ارحام الطاهرات •

قَوْلِ شَرِيفِي ۞ يَعْنِي بَنْ أَزْلَدَنْ طَاهِرْ أَرْصُلَبْلَرِنْدِنْ
طَاهِرَه دَلَرْ رَحِمْلَرِنِيه نَقْلْ أَيْمِدَنْ زَائِلْ أُولْمَادِمْ ۞ وَ
بُودَخِي مُقَرَّرْ دِرْكِهِ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى قُرْآنِ كَرِيمِنْدَه
إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ ۞ يَعْنِي مُشْرِكْ طَائِفَه سِي
دَكِلْ إِلَّا نَجَسْدِرْ دِيُو بُيُورْمِشْدِرْ ۞ وَجُونْ أُولْ
حَضْرَتْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ أَجْدَادِنِي طَهَارَتْ
صِفَتِي أَيْلَه وَصْفْ أَيْمِشْدِرْ ۞ وَاجِبْ أُولْدُرْكِهِ أَنْلَرْ
مُشْرِكْ أُولْمَيَه لَرْ ۞ كَذَلِكَ بِنَه إِمَامْ فَخْرِ رَازِي
أَيْتْدِي بُومُدَّعَايَه دَلَالَتْ أَيْدَنْ دَلَائِلْدَنْ بِرِي دَخِي
اللهِ تَعَالَى حَضْرَتِنَكْ ۞ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ
الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ ۞ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ۞
قَوْلْ شَرِيفِي دِرْ ۞ كَه مَعْنَايِ شَرِيفِي اللهُ أَعْلَمْ دِيمَكْدِرْ كِهِ
يَا مُحَمَّدْ سَنْ أُولْ عَزِيزِ رَحِيمَه تَوَكُّلْ أَيْلَه كَه ۞ طَاعَتْ وَ

عبادت

عبادت ایچون قائم اولدوغی حینده سنی و
ساجدلر ایچنده تقلبک ایلدوکی کورور یعنی سنك
نورك حضرت آدمدن برو اجدادکدن برساجدن
برساجده نقل ایلدوکنه علمی تعلق ایدر دیمکدر
اولور دیمشلردر پس بو آیت کریمه دلالت
ایدرکه اول حضرتك صلی الله علیه وسلم
آبا و اجدادی راکع و ساجد و مؤمن و موحد
اولوب و نور وجودشریفلرینك انلره برندن برینه
نقل ایلیوب آزالرنده کافر و مشرك اولمیه
بو محله ده امام فخر ایتدی بو تقدیرجه قطعاً حکم
واجب اولورکه اول حضرتك جدکریملری حضرت
ابراهیمك والدی اولمغله مشهور اولوب قرآن عظیمده
واذ قال ابراهیم لابیه آزر قول شریفنده ابوت

عنوانی ایله مذکور اولان آزر فی الحقیقه والدی
اولمیوب بعض مفسرین دیدکلری کبی عمی اولمه
غایه مافی الباب تعهد احوالنده وتربیتنده والدی
کبی اولمغین لابیه آزر دینلوب عمتنه اب اطلاق
اولنمش اولمه وبالجمله بو تقدیرجه حضرت ابراهیمک
والدی دخی که اول حضرتک صلی الله علیه وسلم
اجدادندندر عبده او تاندن اولمیوب وآزر
والدی اولمیوب عمی اولدوغنه قطع واجب
اولدی اشبو آیت کریمه ایله استدلال ایدن
امام فخر رازی یه صاحب الحاوی الکبیر الامام الماوردی
موافقتله دی مؤلف رساله جلال سیوطی
ایدر تحقیقا بن بو مقاله تأیید وتقویت ایدر ادله
بین مجمل ومفصل دلیل کربولدم بس امدی مجمل

اولان

اولان دليلم ايكى مقدمه دن مركب بر دليلدر
اول مقدمه لرك برينى اولدوزكه احاديث صحيحه
بوكه دلالت ايلمشدر كه رسول الله صلى الله عليه
وسلم حضرتلرينك اصولندن هر اصلى يعنى باو
اجداد دندن هر برينى حضرت آدم دن بابالرى
عبد الله بن عبد المطلبه كلنجه زمانلرى
اهالیسنك خيرى اولوب اكرم واشرفى ايديلر
مقدمه تينك برينى دخى اولدوزكه احاديث واثار
بوكه دلالت ايلمشدر كه نوح نبى عليه السلام
زمانندن حضرت نبى نك صلى الله عليه وسلم
بعثتنه كلنجه وجه ارض بر طائفه دن خالى اولمديكم
انلر فطرت اسلاميه اوزره اولوب توحيد
وصلوة وعبادت ايدرلرايدى شو ذيله كه

وجهِ ارض تلرك وجودي بركتي ايله محفوظ اولوب
انلرا ولماسه ارض ومن عليها عامه نك كفر وشركي
سببي ايله هلاك اولورايدي مقدمه اولي نك
ادلّه سنددن بر دليل امام بخارينك روايت ايلدوكي
اشبو حديث در كه رسول الله صلى الله عليه وسلم
بيورمشلر در كه بعثت من خير قرون بني آدم قرنا
فقرنا حتى بعثت من القرن الذي كنت فيه يعني
بن كه خير البشر وامام المحشرم بني آدم قرنلرينك
قرنا بعد قرن خيرى اولان قرندن مبعوث اولدم
تا كه حالا ايجنده اولدوغم قرندن مبعوث اولوب
رسالتله كوندرلدم كذلك بيهقينك اخراج
ايلدوكي حديث دخي اشبو مقدمه اولي ادلّه سنددن
كه رسول الله صلى الله عليه وسلم بيورمشلر كه

مَا افْتَرَقَ النَّاسُ فِرْقَتَيْنِ اِلَّا جَعَلَنِيَ اللّٰهُ فِي خَيْرِهِمَا
فَاُخْرِجْتُ مِنْ بَيْنِ اَبَوَيَّ • فَلَمْ يُصِبْنِيْ شَيْءٌ مِنْ عَهْدِ
الْجَاهِلِيَّةِ • وَاُخْرِجْتُ مِنْ نِكَاحٍ • وَلَمْ اُخْرَجْ مِنْ
سِفَاحٍ • مِنْ لَدُنْ آدَمَ • حَتّٰى انْتَهَيْتُ اِلَيَّ وَاُمِّيْ •
فَاَنَا خَيْرُكُمْ نَفْسًا وَخَيْرُكُمْ اَبًا • يعنى خلق عالم
ميچ بر زمانده ايكى فرقه يه بولنمك اولمدى • الا الله
تعالى بنى اول ايكى فرقه نك خيرى اولان فرقه ده
قيلدى • پس بن والدينم اراسندن اخراج اولنوب
زمان جاهليت عادتلرندن بر نسنه بنى صاتبت
ايلمدى • يعنى مشرك كافرلرك شركندن • واولد
جاهليت كافرلرك رسوم وعاداتى باطله سندن • بكا
بر نسنه اولاشمدى • دخى بن حضرت آدم زمانندن
والدينمه منتهى اولنجه نكاحدن حاصل اولوب •

خاشا زنادن وجوده كلمدم • يعنى آدمدن
بكا كليمه آبا واجدادم • اكثر ناسك زنادن
اولميوب نكاحيله اولمشلردر • امدى بن نفس و
ذات جهتيندن • ووالدواب طرفيندن سزك
خيركوزم • وكذلك بو مقدمه نك ادلهسيندن
ابو نعيم وغيرينك اول حديثى كه رسول الله صلى
عليه وسلم بيورمشلر لم يزل الله ينقلنى من
الاصلاب الطيبة الى الارحام الطاهرة مصفى
مهذبا لا يتشعب شعبتان الا كنت فى خيرهما
يعنى الله سبحانه وتعالى بنى پاك صلبلردن پاكيزه
رحملره • نقل اعمدن زائل اولدى • حال بوكه
بن مصفى ومهذب ايدم • يعنى سوزلمش وتنقيه
واصلاح اولنوب • پاكيزه قلنمش ايدم • وهيچ

بر زمانده خلق ایکی شعبه • یعنی بولینوب ایکی فرقه
اولمز ایدی • الابنا ول ایکی شعبه دن خیر یندن
اولدم • مؤلف الرساله اندر بو ذکر اولیان
حدیثلر • یا لکوز اولمیوب • احادیث کثیره ایچنده
واقع اولمشدر • ومقدمة ثانیه نك ادلهسندن
بعضی • عبد الرزاق • مصنف نام کتابنده • و
ابن منذر تفسیرنده • بخاری ومسلم شرطی اوزره
علی ابن ابی طالبدن رضی الله عنه • سند صحیح ایله
اخراج ایلدکلری شبو حدیثدر که • لم یزل
وجه الدهر فی الارض سبعة مسلمون فصاعدا •
فلو لا ذلك هلکت الارض ومن علیها • یعنی
صحیفه دهر اوزره اون یدی • واحیانا دخی زیاده
مسلم کامل اولدن زائل اولدی • شویله که انلرك

وجودی اولماسه ارض وسکان ارض جمیعا
هلاک اولورلر ایدی کذلک احمد بن حنبل کتاب
الزهد ده وخلال کرامات الاولیا نام کتابنده
شیخین شرطی اوزره سند صحیح ایله ابن عباس دن
اخراج ایلمشلر دیکه ما خلت الارض من بعد نوح
من سبعة یدفع الله بهم عن اهل الارض یعنی
نوح علیه السلام دن صکره وجه ارض شول ایدی
نفر مؤمن موحد دن خالی اولمدی که الله تعالی
انلرك وجودی سببی ایله اهل ارضدن عصیان و
اشرا کلری مقتضاسی اولان اهلاك و استیصالی
دفع ایدر پس وقتی که سن بو ایکی مقدمه که برسی
اول حضرتك صلی الله علیه وسلم اصولندن
هر اصلی زمانلری خلقنك خیری و اکرم و اشرفی

ایدوکی احادیث صحیحه دلالتی ایله ثابت اولدوغی در
وایکنجی سنی نوح علیه السلام دن صکره فطرت
اسلامیه اوزره توحید وعبادت ایدر بر طایفه دن
وجه ارض خالی اولدوغی کذلک احادیث صحیحه
ایله ثابت اولدوغی در برعبارینه قرین ایدن سن
قطعاً یلاشدی اول ایکی مقدمه ترتیب بندن اشبو
نتیجه حاصل اولور که حضرت نبی نک صلی الله
علیه وسلم آبا واجداد ندن بر مشرک یوقدر
بو سببدن که مقدمه اولیده مذکور اولان
احادیث صحیحه ایله ثابت اولدی که انلر کندو قرنلرنده
خیر ناس ایدیلر امدی اکر مقدمه ثانیه ده
حضرت نوح دن صکره وجه ارض فطرت اوزره
توحید وعبادت ایدر ایدی کمسه لر دن خالی

اولدقدن وغنی ناطق اولان احادیث صحیحه فحوا سنجه
بو کیمسه لر انلرا ولورسه کیمدعی دخی اولدور
بونلر مؤمن و موحد اولدقلری ظاهر اولور
امّا اکر فطرت اسلامیه اوزره اولنلر احداد
حضرت نبی دن غیری اولوب بونلر مشرک کلر اولورسه
ایکی امر محذورك یری لازم اولور یا بو درکه
اباواجداد حضرت صلی الله علیه وسلم مشرک کلر
ایکن اول مؤمن فطرتلردن خیرا وله بو ایسه
یعنی مشرك مؤمنلدن خیرا ولمق نص قرآن واجماعله
باطلدر نیته کم أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ
فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ قول شریفی بوکه صراحة
دلالت ایدر یا بو درکه غیرا ولان مؤمنین
فطریین بونلردن مشرك اولدقلری ایچون خیر

22

اولالر بو دخی احادیث صحیحه یه مخالف اولدوغی
ایچون باطلدر بو سببدن که احادیث صحیحه
بونلرکندوزمانلری خلقینك خیری اولماغه دلالت
ایدر پس قطعاً واجب اولدیکه اجدادحضرت
رسولدن برفرد مشرك اولمیه تاکه احادیث صحیحه
مذکوزه موجبنجه انلرکندوقرنلرندن
اهل ارضنك بالارتیاب خیری اولهلر
قول سابقی یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینك آبا واجدادی مؤمن موحد اولدقلرینه
مقالهٔ تأییدایدن ادلهدن دلیل مفصل
بودرکه بزار مسندنام کتابنده وابن
جریر وابن ابی حاتم وابن المنذر اوچی دخی
تفسیرلرنده وکذلك حاکم مستدرك نام کتابنده

الله تعالى حضرتلرينك كان الناس امة واحدة
فبعث الله النبيين مبشرين ومنذرين قولنده
ابن عباس دن تصحيح رواياتيله اخراج ايلديلر كه
حضرت آدم ايله حضرت نوح عليهما السلام
مابينده اون قرن اولدي كه اول قرنلرك اهلى
حق دن برطريق مستقيم اوزره اولديلر و
بو نجه مدت حق اوزره متفق و ثابت اولدقلرندن
سكره اختلاف ايلديلر يعنى بو نلرك بعضى طريق
مستقيمدن عدول و اصنام اتخاذ ايدوب ثابت
على الحق اولنلرده مخالفت ايلديلر پس اقتضاء
حكمت و رحمت ايله الله سبحانه انلره انبيا كوندردى
كذلك ابن ابى حاتم آيت مسفوره ده قتاده دن
اخراج ايلدى ديمش كه بزه ذكر اولندى كه

آدم ایله نوح مابینده اون قرن اولدی که جمله‌سی
اها لیسی هدی وحقدن برطریقهٔ مرضیه اوزره
ایدیلر بس بوندن صکره چون اختلاف تدیلر
الله سبحانه حضرت نوحی انلره رسالتیله کوندردی
وحضرت نوح اهل ارضه الله تعالی حضرتندن
ارسال ایلدوکی رسولك ولی ایدی وینه
قرآن کریمده حضرت نوح علیه السلام دن
بوجهه اوزره حکایت اولندیکه رب اغفرلی
ولوالدی ولمن دخل بیتی مؤمنا یعنی یارب بکا
والدینمه ومنزلمه مؤمن اولدوغی حالده داخل
اولانه مغفرت ایله دیمشدر بس ثابت اولدی
اول حضرتك صلی الله علیه وسلم حضرت
آدمدن حضرت نوحه علیهما السلام کلنجه اجدادی

مؤمن موحد ايدیلر • بو وجهه اوزره حضرت
آدمدن حضرت نوحه كلنجه • قرون عشره اصحابی
كليتا ايله طريق مستقيم اوزره ثابت مؤمنلر
ايدوكی حديث مذكور ايله ثابت • وحضرت
نوحك والديني دخی كه قرون مزبوره اصحابندن
ايدوكلری مقرر اولدوغندن قطع نظر
زمنه مؤمنندن اولدوقلری نص قرآنله كه ذكر
اولنان آيت كريمه در ثابتدر زيرا انلر
مؤمن اولماسه لر • حضرت نوح انلرايچون مغفرت له
دعا ايتمز ايدی • مؤلف الرساله ايتدی حضرت
نوحك اولی اولان سامك • دخی ايمانی نص قرآنی
ايله واجماعله ثابتدر • بوسبب ايله كه سفينه ده
اتباعی نوحله نجات بولمشدر • وبو مقرر دركه

اول

29

اول طوفاندہ مؤمنلردن غیری کیمسه نجات
بولمامشدر • خصوصا قرآنده عظیمدہ وجعلنا
ذریته هم الباقین • بیورلمشدر • یعنی نوحك
امتندن کافرلر اولمیوب جمله سی غرق • ومؤمنلر اولوب
سفینه ده نجات بولمشلردر • اولوب •
بز نوحك ذریتنی باقی ایلدك انجق • پس حضرت
نوحك مؤمنلر اولان ذریتندن غیری باقی قالمیوب •
اولادی نوحدن اول حضرتك صلی الله علیه وسلم
جدی اولان سام مؤمن موحد اولدوغی متعین
اولور • صاحب الرسالہ ایدر بلکه سام بن نوحك
نبی اولدوغنی تردد وارد اولمشدر • وسامك
اوغلی ارفخشدك مؤمن اولدوغنی ابن عبد الحاکم
تاریخ مصرده • ابن عباس دن اخراج ایلدوکی

اثر زده مصرح ومنصوص عليه در وكذلك تاريخ
منزبور زده ذكر اولنمشدركه ارفخشد بن سام
جدى حضرت نوحه ايرلشوب اول حضرت دعا
ايتمشدركه حق تعالى ملك ونبوتى انوك اولادنده
وضع ايليه وكذلك ارفخشدك اولادندن شالخدن
تارخه كلنجه ابن سعد طبقاتنده طريق كلبى دن
اخراج ايلدوكى اثر زده اشبو املرى اوزره نص وتصريح
اولنمشدر امّا آزركه حضرت ابراهيمك عليه السلام
والدى اولمق مشهور اولوب كفرى ثابت در انوك
خصوصنده قول ارجح امام فخر رازى نك اول قولى
دركه اول حضرت ابراهيمك عمّى اولوب والدى
دكلدر وتحقيقا سلفدن برجماعت بو مذهبه
سلوك كرده امام فخرى سبق ايتمشدر ابن عباس دن

وَمُجَاهِد وَابْنِ جُرَيْج وَسُدِّيدَن اَسَانِيدِ مُتَعَدِّدَه
ايلَه بِرِوَايَتَا وُلَنْدِي كه آزرَ حضرَتِ ابْرَاهِيمْنِك
وَالِدِي اولميُوبْ حضرَتِ ابْرَاهِيمْ دَكِلْ الا ابْن نَارَخْ
دِر مُؤَلِّفُ الرِّسَالَه ايدِر بَنْ ابْنُ الْمُنْذِرْ تَفْسِيرِنْدَه
بِرْ اثَرَه وَاقِفْ اولدُوم كه اَنْدَه آزرَ حضرَتِ ابْرَاهِيمْنِك
عَمِّي ايدُوكِي مُصَرَّحْ دِر بِنَسْ بِزِمْ تَقْرِيرَاتِدُوكِمِزْ اثَارْ
ايلَه ثَابِتْ اولدِي كه آدَمْدَنْ عَلَيْهِمَا السَّلَامْ كَلِنْجَه
اَجْدَادِ شَرِيفَه نَكْ اِيمَانْلَرِي اوزرَه نَصّ وَتَصْرِيحْ اوْ
لَنْمَشْدِرْ وَبُونَكْ اوزرِينَه اِتِّفَاقْ دَخِي اولَنْمِشْدِرْ
مَكَرْ آزرَ خُصُوصِنْدَه كه اَبْ يَاعَمْ اولمَاسِنْدَه اِخْتِلَافْ
اولَنْمَشْدِرْ اَمَّا كَافِرْ نَفْسِ الْاَمْرَ اَبْ اولورسَه
اَجْدَادِ شَرِيفَه دَنْ اولْ اِسْتِثْنَا اولنُورْ وَاكْثَرْ
عُلَمَا اولورسَه اَجْدَادِ عِظَامْ دَنْ خَارِجْ اولُوبْ

سلسلهٔ شریفه مشیر کدن سالمه اولور امّا
حضرت ابراهیم و اسمٰعیلدن صکره اولان اجداد
امجدهٔ احادیث صحیحه و تصریحات علمای متفقه
درکه طائفهٔ عرب حضرت ابراهیم زمانندن
برو ملت ابراهیمیه اوزره اولوب برپسی کافر
اولمامشدر و اصنامه عبادت ایتمشدر عمرو
بن لحی زمانینه کلنجه که دین ابراهیمی
تغییر و اصنامه عبادت و سوائبی تسییب
ایدنلرك اوّلی اولدوغی و تسییب سوائبك اولدوغی
اصحاب جاهلیت برازکك دوه که کوچکنك کو
کوچکنه ایرپشه و یاخود شول دیشی دوه که
اون قرنك طوغروب جمله دیشی اوله انلری تسییب
ایدرلر ایدی یعنی مسیب ایدوب و استعمال

اعتبر

ایمیوب • صحرایه صالمه ایدرلر • وارقالرین حرام
ایدرلرایدی • وبوتسبیب دین حضرت
ابراهیمدن اولیوب • واضعی مغیرالدین سابق
الذکر عمرو بن لحی ایدی • امام بخاری ومسلم
ابوهریره دن اخراج ایلدیلرکه • رسول الله صلی الله
علیه وسلم بیورمشلرکه • رایت عمرو بن عامر
الخزاعی یجر قصبه فی النار کان اول من سیب السوائب
یعنی بیورمکه بن عمرو بن عامر خزاعی کوردم •
حال بوکه نار جهنمده بغرسا قلرین سورر ایدی •
کذلک ابن جریر تفسیرنده ابوهریره دن اخراج
ایلدی کله • رسول الله صلی الله علیه وسلم
بیورمشلرکه • رایت عمرو بن لحی بن قمعة بن
خندف یجر قصبه فی النار • انه اول من غیر

دِينِ اِبْرَاهِيمَ • كَذَلِكَ اَحْمَدِ بْنِ حَنْبَلْ مُسْنَدْ نَامْ كِتَابِنْدَه
اِبْنِ مَسْعُودْدَنْ • وَاوَّلْ حَضْرَتِ نَبِيْدَنْ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمْ رِوَايَتْ اَتْدِي بِيُورْمِشْدِرْ كِهْ اِنَّ اَوَّلَ
مَنْ سَيَّبَ السَّوَائِبَ وَعَبَدَ الْاَصْنَامَ اَبُو خُزَاعَةَ
عَمْرُو بْنُ عَامِرٍ وَاِنِّي رَاَيْتُهُ يَجُرُّ اَمْعَاءَهُ فِي النَّارِ
خَفِي دَكْلَدُرِكَهْ بُو اَحَادِيثِ شَرِيفَهْ مُتَقَارِبُ
اللَّفْظِ مُتَّحِدُ الْمَعْنَى اُولُوبْ • تَفْسِيرْ لَرِينِي تَكْرِيرِه
حَاجَتْ يُوقْدُرْ • شَهْرِسْتَانِي مِلَلْ وَنِحَلْ نَامْ كِتَابِنْدَه
اِيتْدِي كِهْ دِينِ اِبْرَاهِيمْ قَائِمْ • وَصَدْرِ عَرَبْدَه تَوْحِيدْ
شَايِعْ اِيدِي • وَاَنِي اَوَّلْ تَغْيِيرْ اِيدَنْ • وَعِبَادَتِ
اَصْنَامِي اِحْدَاثْ وَاتِّخَاذِ اَيْلَيَنْ عَمْرُو بْنُ لُحَيِّ اِيدِي
كَذَلِكَ حَافِظْ عِمَادُ الدِّينِ بْنِ كَثِيرْ اِيتْدِي عَرَبْ
طَائِفَه سِي دِينِ اِبْرَاهِيمِ اُوزَرَه اِيدِيلَرْ • اَوَّلْ زَمَانَه

دلك كه عمرو بن عامر خزاعي مكه يه والي اولوب
ولايت بيت شريفي اجدادي حضرت نبي دن
انتزاع ايدوب زوراً ايله الذي بس عمرو مزبور
عبادت اصنامي اخذات ايدوب عرب
ايجون انواع ضلالي وضع ايلدي تاكه حال احمد
تلبيه اتمده لبيك لاشريك لك قولندن صكره
الا شريكاً هو لك تملكه وما ملك
ديمكي زياده ايلدي بس بو قول باطلي اول
سوزلين اول اولوب طائفه عرب دخي شركده
اكا تابع اولديلر بس بونلر بو شركله قوم نوح
مشابه اولديلر بو معنى ده كه انلرك دخي اسلافي
مؤمنلر ايكن بونلر كفري احداث ايتديلر
لكن بو يله اولمش ايكن بيته بونلرك اراسنده

اهل ایمانڈن بقایا وارایدی • که انلرڈین
ابراهیم اوزره ایدیلر • مؤلف الرساله امام
سیوطی ایدر ابن حبیب کتذوکتاب تاریخنده ابن
عباسدن روایت ایلمش درکه • رسول الله
صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک اجدادندن
عدنان • ومعدّ • وربیعه • ومضر • وخزیمه
واسد • ملت ابراهیم اوزره ایدیلر • امدی سن
انلرک خیرله یاد ایلمک • وخیردن غیری ایله ذکر
ایلمک • وبینه ابن سعد طبقات نام کتابنده
عبد الله بن خالد احادیث عرسله سنده اخراج
ایلدیکه • رسول الله صلی الله علیه وسلم بیورر
دیکه لا تسبوا مضر فانه کان قد اسلم • یعنی
سز بنم جدم اولان مضری • انسزلک ایله شمت

ابدر

ایدوب سب ایلمك • زیرا محققدرکه اول
مسلم ایدی • وینه سهیلی روض الانف •
نام کتابنده حضرت نبی دن صلی الله علیه
وسلم ذکر ایدرکه • لاتسبوا الیاس فانه
کان مؤمنا • یعنی جدم الیاسی مشرك دیو سب
ایلمك • زیرا اول مؤمن ایدی • ذکر اولندیکه
الیاسك صلبندن حضرت نبینك صلی الله
علیه وسلم حجله تلبیه سی ایشیدیلور ایدی •
یعنی حج زمانینده • اول حضرتك لبیك اللهم
لبیك صدای الیاسك بلندن ظاهر اولوب
ایشیدیلور ایدی • کذلك ذکر اولنان روض
الانفده مذکور درکه • جمعه کونلرنده خلقی
زیاده جمع ایلین الیاس ایدی • پس اول کونده

قُرَيْشْ آنُوكْ حُضُورِنْدَه مُجْتَمِعْ اُولُوبْ اُولْ اَنْلَرَه
خُطْبَه اُوقُورْ وَحَضْرَتِ نَبِي نِكْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ مَبْعُوثْ اُولْجَغِنِي تَذَكُّر ايدُوبْ كَنْدُوا وْلَا
دِنْدَنْ ايدُوكِنِي اَنْلَرَه بِيلْدُرْ وَاتِّبَاعِ وَاكَا
ايمَانْ ايلَه اَمْرَايدَرَايدِي وَبَعْضِ اٰيَاتْ
سُوبْلَرْ ايدِي كه بُوقَوْلِي اِنْكَارْ دَنْدُرْ نظم
يَا لَيْتَنِي شَاهِدًا نَجْوَاءَ دَعْوَتِه اِذَا قُرَيْشٌ تَبْغِي الْحَقَّ خِذْلَانَا
يَعْنِي شعر كُورْسَمْدِي كَاشْ دَعْوَتِ سِرِّيْنِ اُوسْرُوبْ
شُيُوعْ دَمْ كه تَرْكِ نُصْرَتِ حَقْ اِسْتَيَه قُرَيْشْ سُهَيْلِي
ايتدِي اِشْبُو خَبَرِي مَا وَرَدِي كِتَابُ الْاَعْلَامِ مِنْدَه
كَعْبْدَنْ رِوَايَتَا يلَه دِكْرَايلَدِي مُؤَلِّفُ الرِّسَالَه
اَيْدَرْبَنْ دِيرْمَكْه بُوخَبَرِي اَبُو نَعِيمْ دَخِي دَلَائِلُ
النُّبُوَّه دَه ذِكْرَايلَدِي بِسْ بُوتَقْرِيرْ ايلَه ثَابِتْ اُولَدِي

34

كه رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرك
حضرت ابرهيمدن كعب بن لويه • واوغلى مرة •
كلنجه • اجدادى مؤمن اولوب يمانلرى مقرر
ومنصوص عليه اولوب • انلرك يعنى مؤمن
اولد قلرنده ايكى كمسه اختلاف اتمستدر •
امام مرة ايله عبد المطلب مابينلرنده اولد حضرتلرك
صلى الله عليه وسلم دورت جدى قالدى كه
انلر كلاب • وقصى • وعبد مناف • وهاشمدر
وبن انلرك نه مؤمن ونه خلافى اولد قلرينه
برنقله ظفر بولمدم والله اعلم • اما حضرت
ابرهيم عليه السلام اشبو نسبت شريفه
سلسله سنده منتظم اولان اعقاب واولاد
لادندن اخلافنه متعلق اولوب • اهل نجات

اولد قلرینه دلالت ایدن اذله دن اوج دلیل
باقی قالدی که انلرك اولکیسی الله تعالی
حضرتلرینك واذ قال ابرهیم لابیه وقومه انني براء
مما تعبدون الا الذي فطرني فانه سیهدین
وجعلها کلمة باقیة في عقبه قولیدر
یعنی یا محمد سن ذکر ایله اول زمانی که بو قصه
مشتملدر که خلیلم ابرهیم بابا سنه وقومنه
انی شرك که دعوت اتدکلرنده ایتدی که بلاشك
تحقیقا سز معبود اتخاذ ایدوب عباد تلرینه
عکوف ایلدوکلرز اصنامدن بن بری و مجتنبم
مکر اول معبود برحق وبارئ مطلقدن که
اول کمال قدرتی ایله بنی خلق ایدوب کتم
عدمدن معرض وجوده کتوردی وچون

اولکریم مطلق • بنی خلعت وجودله تشریف
ایلدی تحقیق بوکه وثوق واعتماد مرواردرکه •
من بعد بنی قرب حضرتینه ایصال ایدر طریق
مستقیمه هدایت ایده جکدر • واصحاب کفری
ترک اندوکی کبی بنی صلالتده ترک ایتمیجکدر •
وجعلها کلمة باقیة فی عقبه قول
شریفنده عبد بن حمید ابن عباس دن اخراج
ایدوب • دیدی که کلمه لا اله الا الله •
حضرت ابراهیمك عقبنده • یعنی کندودن
صکره کلن اولادنده باقیه در • یعنی جمله
اولادی بوکلمه یله تکلم ایدوب • مؤمنلر و
موحد لردر • دیمك اولور • پس مضمون
شریفی بو اولور که ابراهیم علیه السلام حنیف

مُسْلِم اُولوُبْ • لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه كَلِمَهٔ طَيِّبَه سِرًّا
سِرًّا وَجَهْرًا ذِكْر اَيلَدُوكِي • اُول كَلِمَهٔ شَرِيفَهٔ
وَصِيَّتْ • وَجَنَابِ رَبِّ عِزَّتْدَنْ اِسْتِظْهَار عِنَايَتْ
وَاسْتِدْعَاء رُشْد وَهِدَايَتْ • اِيلَه عَقِبِي اُولَانْ
ذُرِّيَّتِنْدَه وَدِيعَتِ بَاقِيَه اَيلَدِي • كَذٰلِك عَبْد
بِن حُمَيْد مُجَاهِدْدَنْ بُونْكْ مِثْلِين اِخْرَاج اِيدُوبْ
اُول قَوْل شَرِيفِه قَتَادَه دَنْ دَخِي بُورِ وَايَتِي
اِخْرَاج اَيلَدِي • كه اِبْرَاهِيمْدَنْ صُنْكْرَه ذُرِّيَّتِنْدَه
تَوْحِيد • وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه شَهَادَتِنِي • لَا يَزَال
تَكَلُّم اِيدَرْ كِمْسَه كَوْ اُولُوز • وَابْن مُنْذِر • اُول
قَوْل شَرِيفِه اِبْن جُرَيْجْدَنْ اِخْرَاج اِيدُوبْ دِيدِي
كه ذُرِّيَّتِ اِبْرَاهِيمْدَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه كَلِمَه سِنِ
سُوْيْلَيَنْلَر مَوْجُود اُولْمَدَنْ زَائِل اُولْمَدِيلَرْ • وَبِنَه

عبر

عبد الرزاق • وابن المنذر • اول قول شريفده
ديديلركه كلمهٔ باقيه اخلاص توحيد اولوب •
حضرت ابراهيمك ذريتنده الله تعالى نك توحيد
واكا عبادت ايدركسنه لر موجود اولمدن زائل
اولمز • بس بو آيت كريمه بوقدر روايانك
دلالت ايلدكي كه • ذريت ابراهيم عليه السلام
كه حضرت محمد صلى الله عليه وسلم
اباو اجداديدر • جملهٔ اهل توحيد اولوب •
مشرك اولميه لر • ادلهٔ ثلثه دن دليل ثانى الله
تعالى حضرتلرينك ربّ اجعلنى مقيم الصلوة
ومن ذريتى قول شريفيدركه حضرت ابراهيمك
دعاايدوب يارب بنى مقيم الصلوة ايله دخى بنم
ذريتمدن اقامت صلوة ايدركسنه لر ظهوره

كتور ديدوكنى حكايتدر ابن المنذر ابن جرير ابن
بو قول كرر سيده اخراج ايدوب ايتدى كه
بنى ذريتى ابرهيمدن بر قوم فطرتا وزره
اولوب الله تعالى يه عبادت اتمدن
زائل اولمديلر بنى بو آيت كريمه دخى اولـ
حضرتك صلى الله عليه وسلم حضرت ابرهيمدن
برو اولان اجدادى اقامت صلوة ايدر موحد لر
ايدوكنه دلالتا يدر دليلدر دليل ثالث
الله تعالى حضرتلرينك واذ قال ابرهيم رب اجعل
هذا البلد آمنا واجنبني وبني ان نعبد الاصنام
قول شريفيدر كه حضرت ابرهيم دعا ايدوب
يارب بلد مكه هر سوء هر آفتدن دخى اهلينه
كفر و شرك طارى اولمقدن آمين ايدوب

بنی واولادنی اصنامه عبادت ایتمدن بعید
ایله • دیدوکنی بیاندر • ابن جریر مجاهددن
روایت ایدوب بیتدی که حضرت ابراهیم بو وجه
اوزره دعا ایدیجک • الله تعالی دعاسین
اجابت ایدوب بوندن صکره اولادندن بر فرد •
اصنامه عبادت ایلمسدی • واول بلد مبارکی
امن ایدوب • اهلینی انواع ثمرات ایله مرزوق ایلدی
وکندوسنی امام ایدوب • ذریتندن اقامت
صلوة ایدر مؤمتلر ایلدی • ابن ابی حاتم سفیان
بن عیینه دن اخراج ایدوب روایت ایلدی که
اکا سؤال اولندیکه اولادی اسمعیلدن بر کمسه
اصنامه عبادت ایلدیمی • سفیان جواب ویردی
که لا • سن الله تعالی نک واجنبنی وبنیّ ان

نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ قَوْلِنِي اِشْتِمْدِكِي • بِسْ اَكَا دِيْنِكِدِ
سَبَبْ نَه اُولْدِي كه اَوْلَادِ اِسْحَاقْ • وَسَائِرْ اَوْلَادِ
اِبْرَاهِيْمْ • بُونْدَه دَاخِلْ اُولْمَدِيلَرْ • جَوَابْ وِيرْدِي كه
زِيرَا حَضْرَتِ اِبْرَاهِيْمْ خَاصَّةً اِشْبُو بَلْدَه اَهْلِي اِيجُونْ
دُعَا اِيدِوُبْ • اَنَارِي اَنْدَه اِسْكَانْ اِنْدُكْدَه وَاجْعَلْ
هَذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا دِيدِي • وَجَمِيعْ بُلْدَانْ اِيجُونْ
وَاَهَالِي سِنِي اِيجُونْ دُعَا اَيْلَمَدِي • بَلْكِه وَاجْنُبْنِي
وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ دِيوُبْ • اَنْ نَعْبُدَ
الْاَصْنَامَ فِيه دِيمَكْ مُرَادِ اِيدِنْدِي • بِسْ نِي شَكْ
دُعَا اِيلَه اَوْلْ بَلَدِي • وَاَنُوكْ اَهْلِنِي كه • اَوْلَادِ
اِسْمٰعِيلْ دُرْ • عَلَيْهِ وَعَلٰى نَبِيِّنَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ
تَخْصِيصْ اَيْلَدِي • اَمْدِي بُو تَقْرِيرِ اُولِنَانْ اَدِلَّه
وَنُقُولْدَنْ اَمَامْ فَخْرِ رَازِي نِكْ • اٰبَا وَاَجْدَادِ شَرِيفَه

محمدیه صلی الله علیه وسلم حضرت آدم
منتهی اولنجه جمله سی مؤسندر ایدوکنك مصدقی
ظاهر اولدی وحافظ شمس الدین بن ناصر الدینك
اشبو قولی نه خوبدرکه دیمشدر نظم

تنقل احمد نورا عظیما
تلألأ فی جباه الساجدینا
تنقل فیهم قرنا فقرنا
الی ان جاء خیر المرسلینا

یعنی نظم نقل ایلدی احمد اولوب انواری هویدا
ساجدلرك الینده ضیا ایلدی پیدا
اصلابی ایچنده بنجه قرن اندی تقلب
تا خیر رسل کلدی ایدوب عالمی احیا

صاحب الرساله جلال سیوطی ایتدی ذکر اولنان

اجدادِ کرامدن صُنکره • عَبْدُ الْمُطّلبدن غیری
قالْمذی • یعنی حضرتِ آدمدن حضرتِ نوحه •
وانلردن حضرتِ ابْرهیمه • وانلردن عَبْدُ الْمُطّلبه
کلنجه • اولاد اجدادِ کرامْ • اهلِ توحیْد • و
اصْحابِ نجاتْ • ایدُ کلْزی ظاهرْ اولدی • وحالی
معلومْ اولمادوقِ انجق عَبْدُ الْمُطّلبْ قالْدی • که انوکْ
امْزندهْ اختلافْ اولنمشدر • اما انوکْ امْزندهْ اولاْن
اقوالکْ احسنی بودرکه اکاْ دعوتِ نبی ایرْشمیوبْ •
زمانِ فترتده وفاتْ ایْمشدر • یعنی اولْ دخی
اهلِ نجاندندر • بوسببایله که اکاْ دعوتْ ایرْشمیوبْ •
وفاتْ ایْمشدر • امّا یومِ قیامتده عندالامْتحانْ
مُطیعْ اولنلردن اولمهسی متوقعدر • شهرْ سنانی
ایتدی رسولُ الله صلّی الله علیْه وسلّم حضرتلرینکْ نوری

عَبْدُ الْمُطَّلِبُ كَفَنْدَه اُولان خُطُوطُنْدَه • بَعْضُ ظُهُور
اِيله ظَاهِر اُولدِي • بِسْ اُول نُور بَرَكَتَى ايله اوغلي
عَبْدُ الله دَنْجِنْدَه نَذْر ايله مُلْهَمْ اُولدِي • وَكَذٰلِك
اُول نُور بَرَكَتَى ايله مُوَفَّق اُولوب • هَدْمِ بُنْيَانِ
كَعْبَه ايجُون كَلَن صَاحِبُ الْفِيل اَبْرَهَه يَه • اِنَّ
لِهٰذَا الْبَيْتِ رَبًّا يَحْفَظُهُ • يَعْنِي تَحْقِيقًا اِشْبُو بَيْتِ
شَرِيفِكْ بِر رَبِّ عَظِيمِي وَار دِرْكِه سَنَكْ قَصْدْ
اِيدُوكَلْ مَضَرَّتِدَن اَنِي حِفْظ ايدَر • دِيُونِي بَاكْ
سُوزِيلَدِي • وَاُول نُورِ مُبِينَكْ جُمْلَهْ بَرَكَاتِنِدَن
بِرِي دَخِي بُودُر كِه اَصْحَاب فِيل سُوءِ قَصْدَايله كَلُدُكَلَرِنَدَه
جَبَلِ اَبُو قُبَيْسَه چِقُوبْ • وَاشْبُو نَظْمِي سُويلَمَكْ
ايله مُلْهَمْ اُولوبْ اِيتْدِي ٥ لَاهُمَّ اَنَّ الْمَرْءَ يَمْنَعُ رَحْلَهُ
فَامْنَعْ هِلَالَكَ • لَا يَغْلِبَنَّ صَلِيبُهُمْ وَمِحَالُهُمْ عَدْوًا مِحَالَكَ

فانصر على آل الصليب وعابديه اليوم آلك يعنى
خدايا منزلين اغيار الندن ايدرمنع ايله هركيمى حمايت
بسن امدى سن دخى سكان بيتك دفاع ومنع ايله صيانت
صليب وكيدى ظلما اهل كفرك سنك مكروكه قيلماسين جرأت
بسن اصحاب صليب اوزره الهى سنوك آلكه قيل نصر واعانت
بنه شهر ستانى ايتدى كذلك عبد المطلب اولنور بركتى
ايله مهتدى ولمغين اولادنه ظلم بغى ترك ايله
امر ايدوب مكارم اخلاقه قندرر وخصائص
اومور دن نهى ايدر ايدى وبنه اول نور شريف
هدايت وبركتى ايله وصيت وموعظه سنده بركوز
ايتدى كه اهل ظلم اولان كمسه دنياده عقوبت
اولنوب اندن انتقام اولنيجه بو عالمدن چقماز
بسن انتقام قابر ظالم وظلمى فاخشر كمسه دنياده

ظلمی ایله معاقب اولمدین هلاک اولدی • فی الحال
قریش عبد المطلبه اعتراض ایدوب ایتدیلر • اوشده
فلان شخص بر ظالم مشخص ایدی • اما دنیاده آنی
بر عقوبت اصابت ایلمدن هلاک اولدی • پس
عبد المطلب بر زمان تفکر ایدوب ایتدی والله
اشبو دار دنیانک وراسنده بر دار دخی وار در
که انده محسن احسانی ایله جزا اولنوب • مسیئ
اساءتی ایله عقاب اولنور • اوشده عبد المطلبک
برکت نور نبوی ایله بو مرتبه اهتدا سی اولمشدر •
مع هذا که اکا دعوت انبیا ایرشمیوب • قبل
حقدن رسل وانبیا کتورد وکی امرک حقیقتینی •
اکا تعریف وتعلیم ایدرکمسه لر بولمامشلر ایدی
پس اکر انبیا ومرسلین بعث وحشر خبرین کتورد کلری

خبرين اخبار ايدركه سه يه ملاقى اولمه ايدى
آخر تدن غفلت اوزره اولمز ايدى • نته كه بلا عقوبتِ
عاجلهٔ هلاك اولان ظالم قصه سى واقع اولدقده
فكر واستدلال ايله بولدارمدن غيرى برزدارجزا وار
ايدوكنه منهتدى اولدى • عبد المطلب خصوصنده
برقول ساقط دخى وارمدر • واول قول بودركه
الله تعالى اني احيا ايدوب • حضرت نبيى يه
ايمان كتورمشدر • وبوقولى ابن سيد الناس
سيره نام كتابنده • وانوك غيرى دخى حكايت
ايلمشلردر • جلال سيوطى ايدر بوقول مردود
اولوب ائمهٔ سنتك برسندن روايتا ولندوغنى
بلمزم • بلكه بوقولى بعض شيعه دن حكايت
اولنور • وفى نفس الامر بوبر قول بلا دليل

اولور

41

اولوب • حقنده حديث قنمندن • اگر ضعيف
وكر عزى بر نسنه وارد اولما مشدر • وبو قول
امام فخر رازى قولنه مخالفدر • بو اجلدن كه
بو قولك قائلى اذعا ايدركه عبد المطلب احيا اولوب
ايمان اكا ميسر اولمشدر • وحضرت نبى نك
صلى الله عليه وسلم ملتنه داخل اولمشدر •
اما امام فخر الدين ايدركه عبد المطلب ملت
ابرهيم اوزره اولوب • بو ملته دخول اكا
خاصل اولما مشدر • نتيجه رسول الله صلى الله
عليه وسلم حضرتلرينك والده سى • مشركه اولميوب
مهتدية اولدوغنى تقويت ايدر اشبو خبر كه
ابو نعيم • دلائل النبوه نام كتابنده • طريق
زهريدن • سند ضعيفله ام سماعه بنت

انی دهمدن واول والده سندن روایت ایدوکنی
بو وجهله اخراج ایلدی که ام سماعه والده سی
ایتمش بن رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک
والده سی امتنه نک مرض موتنده یانینه وارروب
حاضر اولدم حال بوکه حضرت محمد صلی الله
علیه وسلم بش یاشنده یتشمش بر غلام ایدی
بس امنه اول حضرتلرینک یوزینه باقوب ایتدی

بارک فیک الله من غلام	یا ابن الذی من خرمة الحمام
نجی بعون الملک المنعام	فودی غداة الضرب بالسهام
بمائة من ابل سوام	ان صح ما ابصرت فی المنام
فانت مبعوث الی الانام	من عند ذی الجلال والاکرام
بعثت فی الحل وفی الاحرام	بعثت بالتحقیق والاسلام
دین ابیک البر ابراهام	فالله انهاک عن الاصنام

42

ان تُوالِيَهَا مَعَ الأَقْوَامِ • دَيْمَكْ اُولُورْكه نظم

بَارَكَ اللهْ ذهِي خُجَسْتَه غُلَامْ •

كه فَضَائِي وُجُودَه اِنْدِي خِرَامْ •

اِي اَوُلْ اَصْلِ اَصِيلِ فَرْزَنْدِي •

كِه اَكَا عَوْنِ مَالِكِ مِنْعَامْ •

ذَبْحدَنْ حِفْظِي اِيلَه وِيرْدِي نَجَاتْ •

عَمَلْ اِتْمَدِي اَنْدَه مَوْتُ وِحِمَامْ •

يُوزْدَوَه اُولْدِي بَاشِنَه قُرْبَانْ •

اُولْ زَمَانْ كِمْ اُولْنُدِي ضَرْبِ سِهَامْ •

كِرْصَحِيحْ اِيسَه اُولْ عَلَامَتْلَرْ •

كه بَكَا ظَاهِرَا اُولْدِي عِنْدَ مَنَامْ •

اِيلِيْسَرْ سَنِي رَسُولُ وِنَبِي •

حَضْرَتِ ذُو الْجَلَالِ وَالاِكْرَامْ •

كوندرير سنى رسالتله
سكا امت اولوب جميع انام
شامل اولور رسالتك قمويه
قول اولور سكا كه اهل خل وحرام
بعثت ايدر دينى حقله سنى حق
سن اولور سين محقق الاسلام
كوندرر حق شو دينله كم اودور
ملت و دين پاك ابراهام
بوكه شاهد بودركه حضرت حق
سنى لهى اندى ايليوب اكرام
قومك ايله سن اتمدك اشراك
ايلمدك عبادت اصنام
راويه اولان ام سماعه والده سى ايتدى بعده آمنه

ابنزو

ایشدی کل حی میت • وکل جدید بال • وکل
کبیر یفنی • انا میتة • وذکری باق • و
قد ترکت خیرا • وولدت طهرا • یعنی هر زنده
عاقبت مردہ • وهر تازه ونو آخر الامر کهنه
وبر مردہ • وهر کبیر وعظیم البتة فاندر •
امدی بنم موتم مقرر اولوب • میتة یم • امّا
السنة ناسدہ ذکر بالخیر م باقیدر • که کندمدن
صکره اشبو ولدم کبی خیر ترک ایدم • وقبل الموت
بویله بر طیب وطاهر طوغرم • وآویه مزبوره ایدی
بعده امنه وفات ایلدی • وبر طائفه جنك امنه
اوزره اغلیوب نوحه ایدکلرین ایشیدوب •
اشبو ابیاتی زبر ایدك • که دیر لر ایدی نظم
نبکی الفتاة البرة الامنه • ذات الجمال العفة الرزینه

زَوْجَةَ عَبْدِ اللهِ وَالْقَرِينَه • اُمِّ نَبِيِّ اللهِ ذِي السَّكِينَه
وَصَاحِبِ الْمِنْبَرِ وَالْمَدِينَه • صَارَتْ لَدَى حُفْرَتِهَا رَهِينَه
دِيمَكْدُرَكه بِرْكه جِنْ طَائِفَه سِي يُوزْ • شَابَّه بَارَهْ اَمِينَه
كِه جَمَالُ وعِفَّتْ • وَرَزَانَتْ وَسَكِينَتْ • صَاحِبَه سِي
وَعَبْدُ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ زَوْجَه وَقَرِينَه سِيدِرِ
وَفَاتْ ايتدُوكِيجُونْ بُكَا ايدُوبْ • اغْلَارْزِ • كَهْ
صَاحِبُ السَّكِينَةِ وَالْوَقَارْ اُولُوبْ • بَلَدَهْ مَدِينَهْ
مِنْبَرْ صَاحِبِي اُولَانْ بَنِي مُكَرَّمْكِ وَالِدَه سِي
اُولُوبْ • حَالَا قَبْرِينَه وَضْع اُولُنْمِشْدِرْ • مُؤَلِّفُ
الرِّسَالَه اَمِينَه دَنْ نَقْلْ اُولِنَانْ اِشْبُو كَلَامِي
كه قَوْمْ مُشْرِكِينْلَه مُوَالَاتْ وَمَحَبَّتِ اَصْنَامْدَنْ نَهْي
صَرِيحْ ايلَه نَهْيِنِي • دَخِي دِينِ اِبْرَاهِيمَه اِعْتِرَافِنِي
وَحَضْرَتِ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامْ قَبْلَنْدَنْ وَلَدِ مُكَرَّمِكْ

كاد٦

كافّهٔ انامه دين اسلام ايله مبعوث اولمه سنه
معرفتي مشتمل در • سن كورر سين • وبو الفاظ
وكلمات خود شركي منافيدر • وبنه صاحب
الرسالة ايتدى تحقيقا بن امتهات انبيا نى تتبع
ايلدم • وانلرك اكثرنى ايمان اوزره ايدوكلرينى
مصرح ومنصوص بولدم • وايمانلرى تصريح
اولنميانلردن سكوت اولنوب • انده بر نقل مقرر
بولمدم • ولكن ظاهر اولان انشاء الله تعالى
انلرك دخى ايمانى در • والله اعلم كويا كه بوكه
سر وسبب حاديث شريفه ده واقع اولدوغى
كبى انلرك مشاهده ايدوكلرى نور در • احمد
بن حنبل • وبزار • وطبرانى • وحاكم • وبيهقى
عرباض بن ساريه دن اخراج ايله روايت ايلدى يلركه

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيورُدِي كه انِّي
عِنْدَ اللهِ لَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ • وَانَّ آدَمَ لَمُنْجَدِلٌ
فِي طِينَتِهِ وَسَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذٰلِكَ دَعْوَةُ اَبِي اِبْرٰهِيمَ
وَبِشَارَةُ عِيسٰى • وَرُؤْيَا اُمِّيَ الَّتِي رَاَتْ
يعنى الله تعالى ورسوله اعلم • تحقيقا بن عند الله
يعنى علم الله ده خاتم النبيين ايدم • حال بوكه
آدم هنوز خمير مايه خلقتى اولمان طينتى ايجنده
دشمش يتورايدى • وبن سزه بويدوكم
معنايى تحقيق ايدن امارا تدن • بابام ابراهيمك
دعاسى • وحضرت عيسى نك بشارتى • ووالدم
كوردوكى رؤياى • بيان اپله خبر ويره حكم
مقرر در • اول حضرتك صلى الله عليه وسلم
بابام ابراهيمك دعوتى ديو بيورديغى • الله سبحانه

45

وتعالى خبر ويردوكى حضرت ابراهيم ربنا
وابعث فيهم رسولا منهم يتلو عليهم اياتك
ديو دعا ايلدوكيدن • يعنى تضرع ايدوب اى
بزم وجملة موجودات ربى • بكا وذريتمه
اولان اصناف انعامه منكدن برى دخى بو اولسون
كه بزم ذريتمدن انلرك ايجنده • اعنى ذريتمدن
وادئ غير ذى زرعده اسكان ايلدوكم اسمعيل
اولادى اراسنده • كمال احسانكدن بنه انلردن
بر رسول پيدا ايدوب وجوده كتوركه •
انلرك اوزرينه سنك ايات بيناتك اوقيوب •
اول ايات ضمننده اولان احكام دينى انلره بيننده
اجرا ايدر اوله • وچون اولاد اسمعيل دن
بو صفتايله متصف انلردن غيرى بر رسول

كلمشدر حضرت ابراهيمك شجاعة دعاسى اول
حضرت ايدوكى ظاهر در وعيسه حضرت بنى نك
صلى الله عليه وسلم وبشارة عيسى بيورد وغى
حق سبحانه حضرتنك فرقانى كريمنده حضرت عيسى
عليه السلام مدن حكايت ايلدوكى دركه
قومنه انى رسول الله اليكم مصدقا لما بين يدى
من التورية ومبشرا برسول ياتى من بعدى اسمه
احمد ديمشدر يعنى اى بنم قوم محققا بن سزه قبل
حقدن ارسال اولنمش الله تعالى نك رسولى يم
حال بوكه بن حضرت موسى عليه السلام مدن
باقى قلان كتاب تورانده وكنده اولان
سنه كه مطاو بسنده اولان احكام الهيه در
مصدقم دخى حال بوكه بن اسم شريفى احمد اولوب

بزدن

بندن صکره مبعوث اولور بر رسول کریم ایله
سزه تبشیر ایدرم مبشرم • کذلك چون حضرت
عیسی دن صکره اول اسم ایله مسمی بر رسول
کلمشدر • حضرت عیسی نك بشارتی اول
حضرتله اولدوغنده شك یوقدر • وبینه
اول حضرتك صلی الله علیه وسلم ورویا
امی آلتی رات دیو بیورردوغی • اول حضرتك
صلی الله علیه وسلم والده سی امنه • اول
حضرت حامل اولدقده • وحین ولادتنده •
مشاهده ایلدوکی اول نور در کیه • آنوکله بلاد
شامده اولان قصرلر • اولنورك ضوئی ایله
اکا کورندی • بودخی اول حضرتك
صلی الله علیه وسلم اما زات نبوتندن ایدوکی

ظاهر در • سائر انبیانك دخی والده لری
بونك مثلی انوار مشاهده ایدرلر ایدی • اول
سببدن انلرك کفرواشرا کدن بری اولمه لری
مقرر در دینیلور • والله اعلم • جلال السیوطی
اشبو رساله سنده ایتدی شك یوقدر که
رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك
والده سی اول حضرته حامل اولدقده • وحین
ولادتنده • مشاهده ایلدوکی انوار • وایات و
آثار • سائر امتهات انبیا مشاهده ایدکلرندن
زیاده • واکثر در • نته کم بزم معجزاته متعلق
کتابمزده بویابده اولان اخباری سوق اعتبار
در • خفی وپوشیده دکلدرکه عرباض بن
ساریه دن اخراج اولنوب روایت اولنان حدیث

شرح فقر.

شرفیدن • اول حضرتك صلی الله علیه وسلم
تحقیق نبوتی • وخاتمیت رسالتی • منفهم
اولدوغندن ماعدا • والده کریمه کزینك
مشاهده انواره لیاقت واستعدادی قرینه سی
ایله • اول حضرتك صلی الله علیه وسلم
ایات ظاهره • ومعجزات باهره • سنی کمال ظهوری
ایله عماء قلبلری سببی ایله مشاهده ایده میوب
ظلمت اشراکده قلنلر کبی مشرکه اولمیوب •
اهل نجاتدن ایدوکی مفهوم اولور • والله تعالی
اعلم • مؤلف الرساله اول رساله ده ذکر
اتدوکی کبی بو محله ایتدی • بو مسئله خصوصنده
یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك
اجدادی • خصوصا والدینی • اهل نجات • و

وَاصْحَابِ سَعَادَتْ اُولدُقْلَرِی مَبْحَثْ بَیَانِنْدَه
تَالِیفْ اَیْلَدُوکُمْ مُؤَلَّفَاتْ دَنْ بُو رِسَالَه کَه اَحْصَرِ
مُؤَلَّفَاتِ شَدِدْر • بَنِم اُوچُنجِی مُؤَلَّفِدِر اُولُوبْ •
یَنَه اُولْ حَضْرَتِكْ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اِحْیَاءِ
وَالِدَیْنِی حَدِیثِنْدَه • وَصِنَاعَتِ عِلْمِ حَدِیثِ جِهَتِنْدَنْ
اَنَدَه اُولَانْ کَلَامْ تَفْصِیلِنْدَه • بَنِم بِرْ مُؤَلَّفَ
رَابِعَدْ وَارْدِرْ • مَعَ ذَلِكْ خَالَا بِنَه اُولْ مَبْحَثْدَه
اِنْشَامَ اَیْقَه سِی اُوزْرَه • بِرْ مَقَامَدَه مَنْثُورَه اُولَمَقْ
وَجْهِی اِیلَه • بِرْ مُؤَلَّفِ خَامِسَه شُرُوعْ اِعْتِمَدْرِ
خَفِی دَکِلْدِرکِه مَرْتَبَهٔ اِجْتِهَادَه مُشَارِفْ • بِرْ
عَالِمِ عَارِفْ اُولُوبْ • جَمِیعِ عُلُومَدَه فَرِیدْ •
وَعَصْرِنْدَه نَادِرُ الْاَمْثَالِ بِرْ فَاضِلْ وَحِیدْ • اُولَادْ
خَلَالُ الدِّینْ سُیُوطِی • تَغَمَّدَهُ اللهُ بِرِضْوَانِهِ وَعَامَلَهُ

48

بفضله وغفرانه • بو مسئله تحقيقنده برواكي
تأليف ايله اكتفا اتميوب • دوزت وبش رساله
تأليف ايدوب • بو بابده بو مرتبه اهتمام اتدوكندن
بو مسئله نك جلالت قدري • وقلوب مؤمنيني
مخلصينده زيادت وقعي ظاهر اولور • ولله الحمد
كه بو فقير حقير دخي پادشاه دين وملت • و
سلطان دنيا واخرت • علت العلية نصره واعلت
حضرتلرينك بو بابده دخي احاطه علم ومعرفتلري
ايله ازياد انشراح صدر • وبو مسئله ده دخي
پايه علم ودرايتلرينه ارتفاع قدر • حاصل
اولمق اميدي ايله • فاضل مشار اليهمك
رشحات اقلام • افادت ارقامندن ارتشاف •
بلكه بحر علوم • غرارت رسومندن اغتراف •

ميسّر اولوب محضر عالى سلطانى ده پايهٔ ترجمانى
ايله تشرّف واقع اولدى خاتمه صاحب الرساله
جلال سيوطى ايدر شيخ الامام تقى الدّينك
والدى اولان الشّيخ كمال الدّين الشّمنّى حظّى ايله
مكتوب بر مجنون عدن اشبو معنايى نقل ايلدم كه
قاضى ابو بكر ابن العربى استفتا اولنوب سؤال
اولندى كه حضرت نبى نك صلّى الله عليه وسلّم
والدى نار ده در دينه كمسه نك حالى ندر
جواب ويردى كه بو كلام ايله تكلّم ايدن ملعون در
زيرا حقّ سبحانه قرآن عظيمده بيورردى كه ان الّذين
يؤذون الله ورسوله لعنهم الله فى الدّنيا والآخرة
واعدّ لهم عذابا مهينا يعنى تحقيقا الله تعالى حضرتنى
ورسولنى اذيّت ايدن ظالملر الله سبحانه انكر ده

ديمادة

دنیاده وآخرتده لعنت ایلدی • پس اول موذیلر
ملعون نلر اولوب • الله تعالی نك رحمتیندن مبعود
لردر • بوندن ماعدا الله تعالی نلر ایچون دار
آخرتده سبب هوان وخواری اولان عذابی اعداد و
احضار ایلدی • وبی شك وشبهت مقرر درکه
اول حضرته صلی الله علیه وسلم والدی نار ده در
دیمکدن اعظم واشد اذیت یوقدر • محب طبری
ذخائر العقبی نام کتابنده • ابوهریره دن روایتله
کتوردی که • سبیعه بنت انی لهب • حضرت
نبی یه صلی الله علیه وسلم کلوب • ایتدی یا رسول الله
خلق بکا سن حطب نار قیزی سنین دیرلر • پس
اول حضرت صلی الله علیه وسلم غضبناك اولوب
ایاغ اوزره کلدی ایتدی • مابال اقوام یوذونی

فِي قَرَابَتِي مَنْ اَذٰى قَرَابَتِي فَقَدْ اَذَانِي وَمَنْ اَذَانِي
فَقَدْ اَذَى اللّٰهَ يعنى شول طوائفك حالى وشانى
ندركه بكا اقربام حقنده اذيت ايدرلر شونلرك
بنم قرابتمه اذى اتديلر بتحقيق بكا اذى اتديلر
وانلرك بكا اذى اتديلر بى شك الله تعالى يه
اذى اتديلر پس اول حضرت صلى الله عليه وسلم
سبيعه يه قران عظيمده وامرأته حمالة الحطب
عنوانى ايله مذكوره اولان والده سى جهتندن
اذيت اولندوغنه قرابت بعيده سببى ايله
راضى اولميوب غضبناك اوليجق والدينى
حقنده بوكونه كلام اذيت پيامم ايله تكلم اولنسه
متأذى اولمق وارميدر ابو نعيم حليه نام كتابنده
عبد الله بن يونس طريقيندن بو وجهله روايت ايلدى

مشتاق

مشاهیر دن بعضی ایشتدم ایدر ایدی که عمر بن
عبد العزیز حضورندن کتابت ایمک ایچون
برکاتب کتورلدی • که کندوسی مسلم لکن
اتاسی کافر ایدی • پس عمر اول کاتبی بولوب
کتورن کمسیه ایتدی اکر بکا ابناء مهاجریندن
برکاتب کتورسک احسن ایدی • پس اول
شخص المیندن رسول الله صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینک باباسی دخی شونیله ایدی • دیو برسوز
سویلدی که • صاحب الرسالهٔ ایدر قبیح اولدوغی
ایچون بن آنی اسقاط ایدوب ذکر ایلمدم • پس
عمر بن عبد العزیز اول شخصه خشم ایدوب
غضب ایله ایتدی سن ابدا بنم حضورمده اولوکه
قلم الوب کتابت ایلمه • وینه شیخ الاسلام

هروی ذم الکلام نام کتابنده علی بن جمیل
طریقندن اخراج ایدوب روایتا ایلدی که
عمر بن عبد العزیز سلیمان بن سعده ایتدی
بکا یتشدی که فلان مملکتده اولان عاملمزك
بابasi کافر ایمش سلیمان خاشتا رسول الله
حضرتینك بابasi دیوب کلامنك مابعدنده قبیح
ومستهجن برسوز سویلدی که تأدبا بن آنی
اسقاط ایلدم پس عمر بن عبد العزیز غضب
شدید ایله سلیمانی معزول ایدوب اسمنی دفتر
دن اخراج ایلدی وبینه قاضی تاج الدین السبکی
ترشیح نام کتابنده ذکر ایلدی که امام شافعی
رضی الله عنه ایتدی فی الجمله شرف نسبی وار
برخاتونك سرقه اندوکی ثابت وظاهر اولمجق

رسول الله

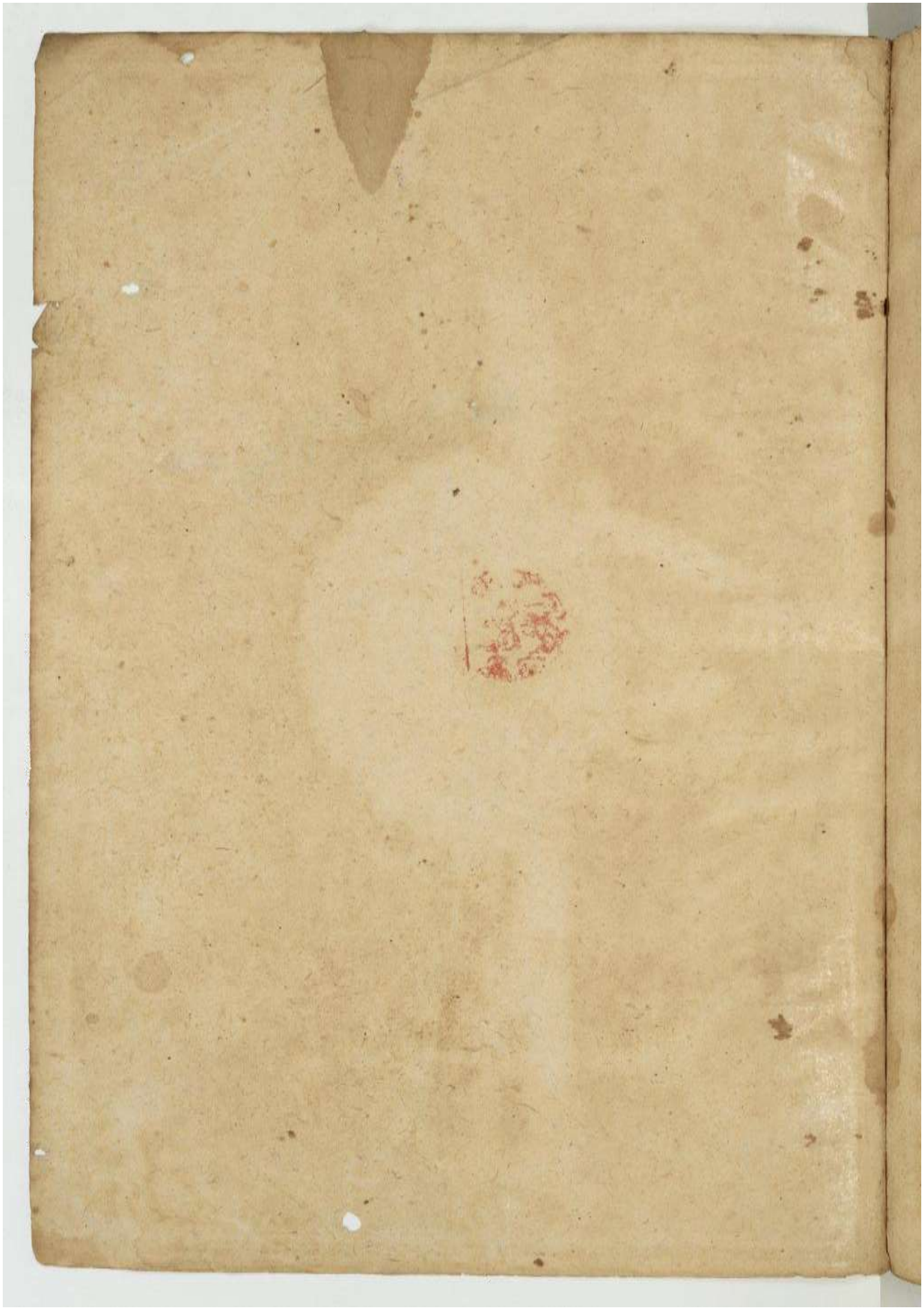
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ قَطَعُوا يَدَكَ
بَعْضُ كِمْسَه لَرْ اَنُوكْ خُصُوصِنْدَه بَعْضْ كَلَامْ
ايلَه تَكَلُّمْ اِتْدِيلَرْ • يَعْنِي بُونَكْ كِبِي شَرِيفُ النَّسَبْ
خَانُونَه بُويْلَه عُقُوبَتْ اُولُورِمِي دِيمَكْ مَعْنَاسِنَدَه
بَعْضْ كَلِمَاتْ اِتْدِيلَرْ • بِنَسْ اَنْلَرْكِ كَلَامِي اُولْ
حَضْرَتَه وَاصِلْ اُولِنجَقْ • بِرْ شَرِيفَهْ مُكَرَّمَه خَانُونْ
ايچُونْ • اَكَرْ فُلَانَه سَرِقَه اِتْسَه اَلِنِي قَطْعْ اِيدَرْ اِيدِمْ
دَيُو بِيُورْدِي • اِبْنُ السُّبْكِي اِيتْدِي اِمَامْ شَافِعِي
نَكْ بُو قَوْلِنَه نَظَرْ اِيلَه • كَه فُلَانَه دَيُو تَعْبِيرْ اِيدُوبْ
اُولْ شَرِيفَه نَكْ كَه حَضْرَتِ فَاطِمَهْ زَهْرَا دِرْ •
اِسْمِ شَرِيفِنِي تَأَدُّبًا سَرِقَه مَحَلِّنَدَه ذِكْرْ اِيلَمَدِي • اَكَرْ چِهْ
كَمَا اُولْ حَضْرَتْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَنْدُولَرِنِي ذِكْرْ
اِيدُوبْ • لَوْ سَرَقَتْ فَاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا • دَيُو

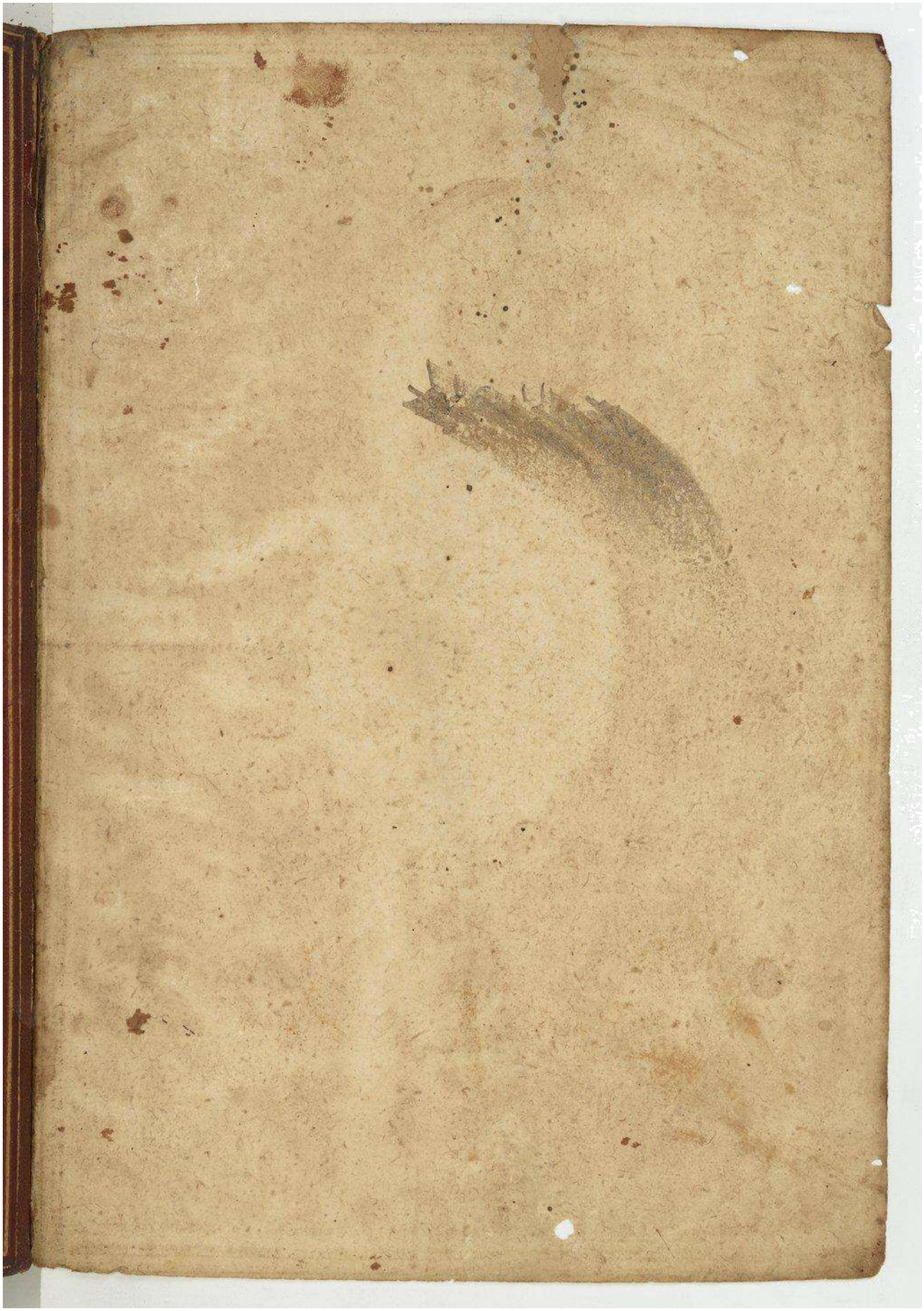
بیورمشدر • زیرا اول حضرتدن جائز وحسن
اولان بزدن جائز ومستحسن اولمز • صاحب رسالة
ابتدی صاحب السنن • ابوداود سجستانی •
اشبو ادب مجراسنه جاری اولوب • کتابنده
بر حدیث روایتیله ایلدی که • آخرنده عبد المطلبه
متعلق بر سنه وار در • دیوب • ابوداود آنی
تصریح ایمیوب انجق راوی بو مخلده بر تشدید ذکر
ایلدی دیو تعبیر ایلدی • واول حدیث احمد بن
حنبل مسندنده • ونسائی نک سنن نام کتابنده
متمم ومکمل در • مؤلف الرسالة ابتدی اشبو روایت
اولنان خبر لر • وانلرك امثالی • اول ائمه دن
بزه تعلیم درکه بونك کبی لری تکلمده تأدب ایدوب
تصریحی قبیح اولان کلماتی ذکر دن امساك لسان

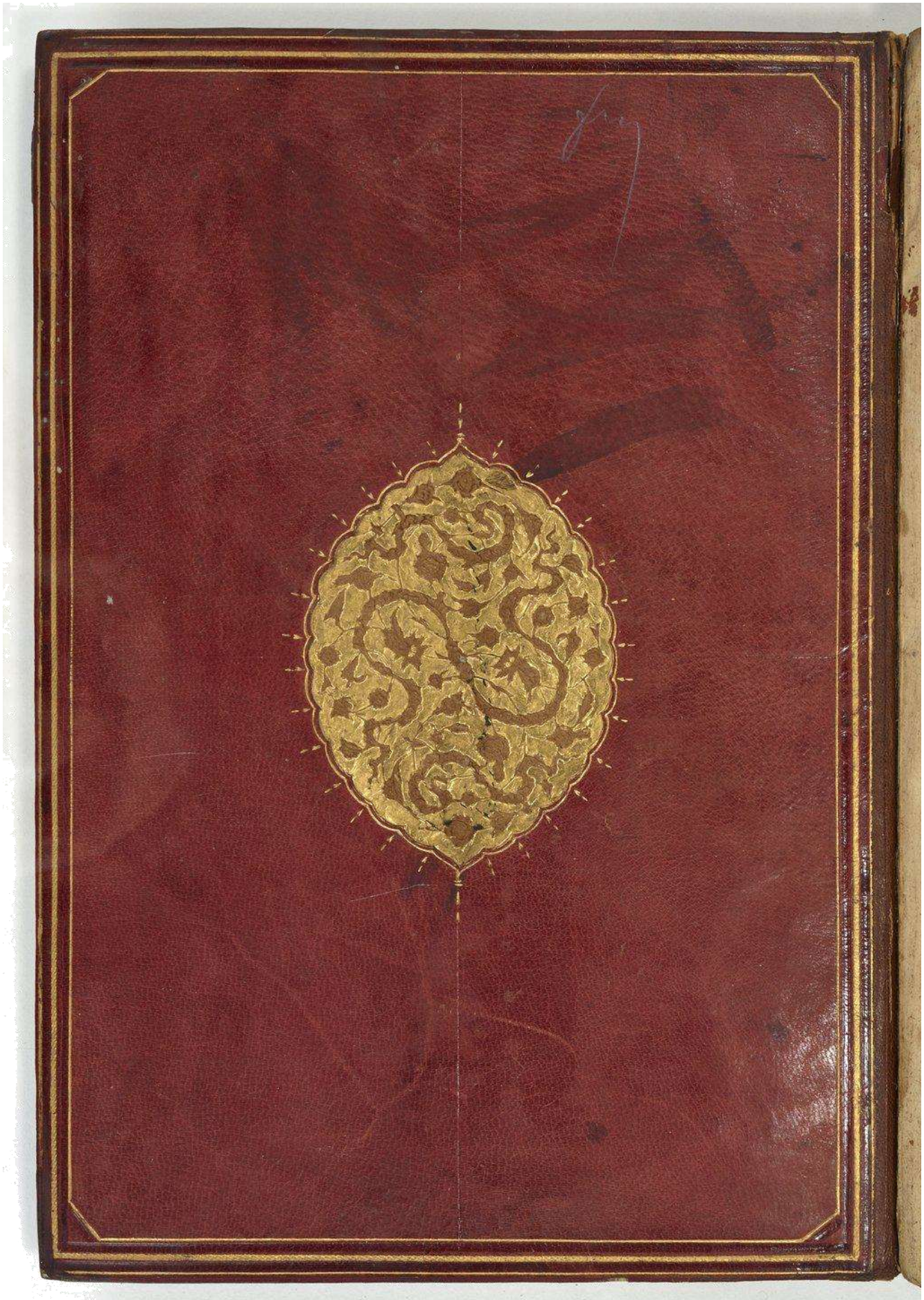
این

52.

ایده وز • تاکه اول حضرتك صلی الله علیه وسلم
اذیتینه متعلق ورطه یه واقع اولمیه وز • بو
اجلدی ندرکه بوکتابده • وبو مسئله ده تألیف
اتدوکم مؤلفاتمده افخاتر ایدنلرك قولین ذکر دن
ساکت اولوب • سائر اقوال اوزره اقتصار ایلدم
والله المستعان • بو محل آباء کرمیه شریفه
حضرت نبویه بیانیندن اولان
درجات منیفه نك آخریدر
ولله الحمد والمنه • وصلواته
علی خیر خلقه محمد و
آله وصحبه وسلم
تسلیماً
کثیراً
دائماً
ابداً

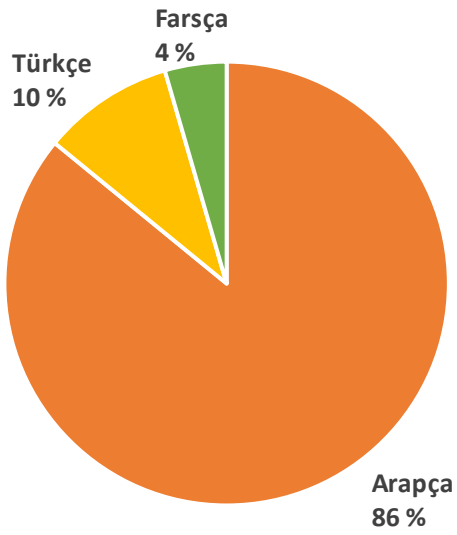

Sonuç

Bu çalışma, XVII. yüzyıla ait *Risâletü Ercehü'l-Kavleyn fi Hakki'l-Ebeveyni'n-Nebeviyeyn* adlı mensur yazma eserin, Klasik Osmanlı Türkçesi dil özelliklerini incelemek amacıyla yapılmıştır; eser imla ve ses bilgisi yönleriyle incelenmiştir. Çalışmanın 'Metin' başlıklı bölümünde eserin transkripsiyonlu metin verilmiş, 'Giriş' bölümünde eserin müellifi ve konusu üzerinde durulmuştur. Eserde es-Suyuti, Hz. Peryagember'in anne ve babasının ehl-i fetret olduğunu ve ahirette ashab-ı necâttan olduğunu savunmaktadır. Metnimizin "Sözlük ve Dizin" bölümünü oluşturmak için TürkSözDiz programı kullanılmıştır ve metnimizde geçen bütün kelimeler alfabetik sıraya göre dizilip karşılarına tek tek anlamları yazılmıştır.

Metnimiz dinî bir metindir. Bu sebeple metin büyük oranda Arapça kelimelerden oluşmaktadır. Şöyle ki; aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, kelimelerin 86%'sı Arapça, 10%'u Türkçe, 4%'ü ise Farsçadır.

Metnimizdeki Kelime Adetleri ve Kökenleri	
Arapça	1,281 adet
Türkçe	143 adet
Farsça	67 adet
Toplam	**1,491 adet**

BİBLİYOGRAFYA

Akçay, Mustafa: **Ebeveyni Resûl Risaleleri**, İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2005.

Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, TDK Yayınevi, Ankara, 2011.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni harflerle),** Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 2015.

Dikmen, Mehmet: **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, Türdav Yayın Grubu, İstanbul, 2009.

Eker, Süer: **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker yayınları 7, Ankara, 2005.

Haluk, Şükrü: **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2011.

Kanar, Mehmet: **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** Say Yayınları, Ankara, 2009.

Köktekin, Kazım: **Eski Anadolu Türkçesi**, Fenomen Yayınevi, Erzurum, 2008.

Özkan, Halit: "Süyûtî", **DİA**, XXXVIII, 2010.

Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013.

Özkan, Mustafa: **Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013.

Sartain, Elisabeth Cambridge: **Kitâbü't- tehaddüs bi ni'metillah**, Cambridge University, 1975, c.II.

Süyûtî, Celaleddin: **Et-Tehaddüsi bi Nimetillah**.

Süyûtî, Celaleddin: **et-Tehaddüs**, c.II.

Tören, Hatice; Özkan, Mustafa; Esin, Osman: **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013.

Zengin, Emine: **Suyûtî'nin Edebeu'l-Futya İsimli Eserinin Tahkiki**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2010.

Elektronik Kaynaklar:

1. http://www.kuranikerim.com/m_diyanet_index.htm
2. https://hadis.diyanet.gov.tr/
3. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage
4. http://www.osmanlicaturkce.com/
5. https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/
6. http://www.luggat.com/index.php#cevir
7. https://www.turkedebiyati.org/
8. http://www.alukah.net/culture/0/91297/#ixzz4o43Xib2x (3/9/2017)
9. http://www.islamansiklopedisi.info/
10. https://www.lexiqamus.com/en
11. https://islaamiclibrary.wordpress.com/2009/03/01/thecomprehensivelibrary/
12. https://www.wdl.org/ar/item/9207/ (2/7/2018)